

**УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

Мр Владимир Обрадовић

**ГЛОБАЛИЗАЦИЈА
СТАНДАРДА
ФИНАНСИЈСКОГ
ИЗВЕШТАВАЊА**

~ докторска дисертација ~

Крагујевац, 2011.

ИДЕНТИФИКАЦИОНА СТРАНИЦА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<i>I. Аутор</i>	
Име и презиме: Владимир Обрадовић	
Датум и место рођења: 08.09.1978, Ужице	
Садашње запослење: асистент на Економском факултету у Крагујевцу	
<i>II. Докторска дисертација</i>	
Наслов: Глобализација стандарда финансијског извештавања	
Број страница:	327
Број слика: 20	Број табела: 21
Број библиографских података:	191
Установа и место где је рад израђен: Економски факултет, Крагујевац	
Научна област (УДК): 334.72.021.005.2 (Економске финансије – вредности)	
Ментор: Др Радослав Стефановић, Економски факултет, Крагујевац	
<i>III. Оцена и одбрана</i>	
Датум пријаве теме: 14.09.2009.	
Број одлуке и датум прихватања докторске дисертације: 260/11-3) од 17.02.2010.	
Комисија за оцену подобности теме и кандидата:	
1. Др Радослав Стефановић, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу	
2. Др Слободан Малинић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу	
3. Др Милорад Иванишевић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду	
Комисија за оцену докторске дисертације:	
1. Др Радослав Стефановић, ванредни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу	
2. Др Слободан Малинић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу	
3. Др Милорад Иванишевић, редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду	
Комисија за одбрану докторске дисертације:	
Датум одбране дисертације:	

ГЛОБАЛИЗАЦИЈА СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Апстракт

Потреба за стандардима финансијског извештавања, као принципима и правилима којих компаније морају да се придржавају приликом састављања финансијских извештаја опште намене, данас није спорна. Она произилази из изузетног значаја финансијског извештавања за ефикасно и ефективно функционисање тржишта капитала, које представља један од кључних предуслова финансијске стабилности и раста економије у целини, и објективне немогућности механизма слободног тржишта да обезбеди довољно релевантних, поузданих и упоредивих информација за инвеститоре и кредиторе.

У дугом периоду, развој стандарда финансијског извештавања био је готово искључиво национално оријентисан. Последица тога јесу суштинске разлике у стандардима и праксама финансијског извештавања између земаља, које доносе озбиљне проблеме многим учесницима у међународном бизнису, посебно мултинационалним компанијама и међународним инвеститорима. Глобализација пословних активности, а нарочито тржишта капитала, условила је потребу за глобализацијом стандарда финансијског извештавања, као процесом смањивања разлика између националних сетова стандарда. Очекивани крајњи исход тог процеса јесте јединствени сет квалитетних, на принципима заснованих и свеобухватних глобалних стандарда, који би се на исти начин интерпретирали и стриктно примењивали широм света.

Међународни стандарди финансијског извештавања, које доноси и константно усавршава Међународни одбор за рачуноводствене стандарде, имају велики потенцијал да стекну статус јединственог сета глобалних стандарда. Они чине основу актуелног процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Висок квалитет, свеобухватност, заснованост на принципима изведеним из концептуалног оквира, као и укљученост бројних интересних група из читавог света у процес њиховог креирања, чине их корисним и прихватљивим за земље са различитим нивоом економског развоја и различитом културом.

Кључне речи: финансијско извештавање, стандарди, глобализација, IFRSs, IASB, конвергенција

GLOBALIZATION OF FINANCIAL REPORTING STANDARDS

Abstract

Today, the need for financial reporting standards, as the principles and rules that companies have to comply in preparing their general-purpose financial statements, is indisputable. That need is a result of a great importance of financial reporting for efficient and effective functioning of capital markets, which is, in turn, one of the most important prerequisites for financial stability and growth of an economy as a whole, and inability of market forces to provide enough relevant, reliable and comparable financial information for investors and creditors.

For a long time, development of financial reporting standards was almost exclusively nationally oriented. The consequence of such orientation of standard-setting process is substantial differences in financial reporting standards and practices between countries, which cause serious problems for many participants in international business, especially for multinational companies and international investors. The globalization of business operations, specifically the globalization of capital markets, led to increasing need for the globalization of financial reporting standards, as a process of reducing differences between national sets of standards. The expected ultimate outcome of that process is a single set of high quality, principles-based and comprehensive global accounting standards that would be interpreted in the same way and strictly used worldwide.

International Financial Reporting Standards created and continually enhanced by International Accounting Standards Board have great potential to become a single set of global standards. They form the basis of the current process of global convergence of financial reporting standards. Their high quality, comprehensiveness, foundation on principles derived from the conceptual framework as well as the fact that many interest groups from the whole world are included in the process of their creating make them useful and acceptable for countries with different cultures and different level of economic development.

Keywords: financial reporting, standards, globalization, IFRSs, IASB, convergence

САДРЖАЈ

УВОД	1
I ДЕО – СУШТИНА И УСЛОВЉЕНОСТ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	7
1. СУШТИНА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ПОТРЕБА ЗА ЊЕГОВИМ РЕГУЛИСАЊЕМ	8
1.1. Примарни циљ и друштвена улога финансијског извештавања	8
1.2. Учесници у процесу финансијског извештавања	14
1.3. Појединачни захтеви за креирање информација.....	20
1.4. Тржишни подстицаји за креирање информација.....	23
1.5. Потреба за регулисањем финансијског извештавања.....	26
2. РЕГУЛАТОРИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА	30
3. ПОЈАМ, ВРСТЕ И ЗНАЧАЈ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	35
4. КОНЦЕПТУАЛНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА: ОСНОВА ЗА ДОНОШЕЊЕ СТАНДАРДА.....	44
5. ПРИСТУПИ ИЗГРАДЊИ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	50
5.1. Стандарди финансијског извештавања према нивоу детаљности	50
5.2. Стандарди финансијског извештавања према полазној основи и оријентацији.....	59
6. МЕЂУНАРОДНЕ РАЗЛИКЕ У СТАНДАРДИМА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ЊИХОВИ УЗРОЦИ.....	66
II ДЕО – УСЛОВЉЕНОСТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	83
1. КЉУЧНИ ПОДСТИЦАЈИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА	84
2. МЕЂУНАРОДНО ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ОДСУСТВУ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА.....	93
3. ПОНАШАЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ ИНВЕСТИТОРА У ОДСУСТВУ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	99

4. ПРЕДНОСТИ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	106
5. НЕДОСТАЦИ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	119
6. ПРИСТУПИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	127
6.1. Стандарди финансијског извештавања и ниво економског развоја.....	127
6.2. Стандарди финансијског извештавања и карактеристике предузећа.....	132
6.3. Конкурвенција сетова стандарда насупрот јединственом сету стандарда.....	136
6.4. Стандардизација, хармонизација и конвергенција.....	146
III ДЕО – МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА: ОСНОВА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	152
1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ДОНОШЕЊЕ И ШИРЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	153
1.1. Међународни комитет за рачуноводствене стандарде (IASC).....	155
1.2. Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB).....	164
1.3. Остале међународне организације.....	180
2. СУШТИНА И САДРЖИНА МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	192
2.1. Појам, компоненте и основне карактеристике Међународних стандарда финансијског извештавања.....	192
2.2. Фундаменталне основе Међународних стандарда финансијског извештавања.....	197
2.3. Приказивање финансијских извештаја и рачуноводствене политике.....	203
2.4. Признавање и мерење позиција финансијских извештаја.....	208
2.5. Финансијски извештаји групе предузећа.....	214
2.6. Обелодањивања у финансијским извештајима.....	215
2.7. Међународни стандард финансијског извештавања за мале и средње ентитете.....	219
2.8. Тенденције развоја Међународних стандарда финансијског извештавања.....	222

IV ДЕО – ГЛОБАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЈА СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА.....	227
1. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА	229
2. КОНВЕРГЕНЦИЈА МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ОПШТЕПРИХВАЋЕНИХ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПРИНЦИПА САД.....	243
2.1. Општеприхваћени рачуноводствени принципи САД: појам, институционални оквир, развој, садржина и хијерархија	245
2.2. Разлике између Међународних стандарда финансијског извештавања и општеприхваћених рачуноводствених принципа САД.....	250
2.3. Пројекат конвергенције: кључне активности, досадашњи резултати и планови за будућност	256
2.4. Перспективе Међународних стандарда финансијског извештавања у САД	265
3. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ	272
4. РАЗЛИКЕ У ПРАКТИЧНОЈ ПРИМЕНИ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ЊИХОВИ УЗРОЦИ	282
5. ОЦЕНА И ПЕРСПЕКТИВЕ ПРОЦЕСА КОНВЕРГЕНЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА	293
ЗАКЉУЧАК.....	306
ЛИТЕРАТУРА.....	317

УВОД

Потреба за регулисањем финансијског извештавања данас није спорна и резултат је објективне немогућности механизма слободног тржишта да увек обезбеди довољну количину квалитетних информација за екстерне кориснике финансијских извештаја. Појединачни захтеви корисника (инвеститора и кредитора, пре свега), у садејству са различитим тржишним подстицајима, могу приморати компаније да, путем финансијских извештаја, саопштавају информације о себи, али је већ одавно постало јасно да такве информације, са становишта обима и квалитета, не би биле оптималне. Несумњиви значај информација садржаних у финансијским извештајима за процес доношења одлука од стране учесника на тржиштима капитала, а тиме и ефикасно функционисање тих тржишта и економски развој, резултирао је успостављањем и сталним усавршавањем принципа и правила којих се компаније придржавају приликом састављања финансијских извештаја опште намене (тј. извештаја намењених широком кругу екстерних корисника). Таква правила и принципи се данас уобичајено означавају као стандарди финансијског извештавања, односно рачуноводствени стандарди.

Доношење стандарда финансијског извештавања је у дугом периоду било готово искључиво национално оријентисано. Свака земља је, у складу са својим потребама и специфичностима окружења, успоставила одговарајући регулаторни механизам, који је креирао стандарде и обезбеђивао њихову примену. Национални стандарди се међусобно разликују у бројним аспектима под утицајем разлика у факторима окружења, а разлике се манифестују како у генералном приступу изградњи стандарда, тако и начину признавања и мерења појединих позиција финансијских извештаја, принципима и правилима обелодањивања и форми финансијских извештаја. При томе, у циљу обезбеђења чврсте основе за сваки појединачни стандард или тумачење стандарда, као и пружања помоћи састављачима финансијских извештаја приликом решавања проблема којима се директно не бави ниједан стандард, у појединим земљама је успостављен концептуални оквир финансијског извештавања, који такође одражава специфичности окружења. Национална оријентација доношења стандарда финансијског извештавања представљала је адекватно решење у условима релативно скромног нивоа економске повезаности земаља света и релативно малог броја мултинационалних компанија и међународно оријентисаних тржишта капитала и инвеститора.

Међутим, под утицајем глобализације пословања уопште, а посебно глобализације тржишта капитала и развоја мултинационалних компанија, неминовно се наметнуло питање глобализације стандарда финансијског извештавања, односно смањења разлика између постојећих националних сетова стандарда. У условима растуће глобализације и интеграције тржишта капитала, међународни инвеститори су се суочили са проблемом читања и разумевања финансијских извештаја, док су се, насупрот томе, бројне компаније, а пре свега оне мултинационалног карактера, суочиле са потребом да своје финансијске извештаје прилагођавају иностраним корисницима. Постало је јасно да разлике између националних сетова стандарда финансијског извештавања представљају значајну баријеру за међународни бизнис, што је довело до појаве и сталног јачања притисака у правцу њиховог смањивања. Дакле, глобализација бизниса је условила потребу за глобализацијом стандарда финансијског извештавања.

У почетку, процес глобализације стандарда финансијског извештавања је превасходно доживљаван као процес смањивања разлика између националних сетова стандарда, чија егзистенција није довољена у питање. Међутим, последњих година су постали изражени захтеви за креирање јединственог глобално важећег сета стандарда, тј. сета који би важио за све земље света и сва предузећа и који би заменио све постојеће националне стандарде. Иако број заговорника ове идеје константно расте, још увек се не може рећи да она има карактер општеприхваћене. Једна група рачуноводствених теоретичара сматра да је стандарде неопходно прилагодити нивоу економског развоја, односно да стандарди који одговарају економски развијеним земљама тешко да могу да буду оптимални и за земље у развоју. Такође се поставља питање да ли предузећа свих правних форми и величина треба да следе исте стандарде, као и да ли је неопходно да предузећа која се не котирају на јавним тржиштима капитала користе исте стандарде као и котиране компаније. Али, независно од претходних дилема, присутан је и став да би глобална конкуренција два или чак више сетова стандарда донела квалитетније финансијске извештаје у односу на јединствени сет стандарда. Према томе, сама потреба за смањивањем разлика између националних сетова стандарда данас више није спорна. Полемике се воде око очекиваног крајњег исхода тог процеса. На питања да ли је јединствени сет глобалних стандарда финансијског извештавања уопште потребан, да ли га је могуће успоставити и како и када би то могло да се догоди, покушаће да одговори овај рад.

О снази потребе за глобализацијом стандарда финансијског извештавања говори чињеница да је током последњих деценија предузет читав низ корака на том плану, а најзначајнију прекретницу представља формирање, током седамдесетих година прошлог века, Међународног комитета за рачуноводствене

стандарде (International Accounting Standards Committee – IASC), који је почетком овог века прерастао у Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Board – IASB). Трансформација IASC-а у IASB није била само формалног карактера, већ је означила значајан заокрет у приступу глобализацији стандарда финансијског извештавања. Уместо до тада актуелне хармонизације, која је подразумевала смањивање разлика између постојећих сетова стандарда, на сцену је ступила конвергенција, која се карактерише не само смањивањем постојећих разлика, већ и настојањем да се пронађу нова, са глобалног аспекта најбоља могућа решења проблема финансијског извештавања.

Међународни стандарди финансијског извештавања (International Financial Reporting Standards – IFRSs),¹ које доноси IASB, данас представљају најважније и најраспрострањеније стандарде у светским размерама, стандарде који теже стицању статуса глобалних и који чине основу процеса глобализације стандарда. Суштина актуелног процеса глобализације стандарда управо се огледа у конвергенцији (приближавању) читавог низа националних стандарда и IFRSs. Реч је о процесу који је оптерећен бројним препрекама, које су резултат различитих концепцијских приступа решавању појединих рачуноводствених проблема, али и конфликтних интереса учесника у овом процесу. Више од 100 земаља света до данас је прихватило IFRSs, при чему су их неке земље прихватиле у потпуности, а неке уз мање или веће модификације, у циљу прилагођавања специфичним околностима. У неким земљама се процес прихватања одвија постепено, путем константног приближавања националних стандарда и IFRSs, док се друге земље опредељују за нагли, једнократни прелазак на IFRSs.

С обзиром на изузетно велики глобални значај америчког тржишта капитала и америчке економије уопште, посебно важан сегмент читавог процеса конвергенције јесте конвергенција IFRSs и општеприхваћених рачуноводствених принципа (Generally Accepted Accounting Principles – GAAP) САД, као још једног важног сета стандарда високог квалитета. Успешно окончање овог сегмента процеса конвергенције, који је формално започет 2002. године потписивањем споразума (познатог као "Norwalk agreement") од стране IASB-а и америчког Одбора за стандарде финансијског рачуноводства (Financial Accounting Standards Board – FASB) и још увек траје, представља најважнији предуслов за прихватање IFRSs у САД, чиме би они практично стекли статус глобалних стандарда.

Генерално, предмет истраживања у овом раду биће процес глобализације стандарда финансијског извештавања. Конкретније, биће размотрени појам и значај стандарда финансијског извештавања уопште, фактори који условљавају

---

¹ IFRSs представља скраћеницу коју користи IASB. У иностраној литератури се често може срести и скраћеница IFRS, а у домаћој литератури МСФИ.

глобализацију стандарда, предности и недостаци глобалних стандарда, могући приступи њиховој изградњи, њихове пожељне карактеристике, сетови постојећих стандарда који претендују, или су претендовали, да стекну статус глобалних, досадашње активности на плану изградње глобалних стандарда и резултати тих активности и очекивања и планови за будућност.

Респектујући претходно опредељени предмет истраживања, основни *циљ* истраживања у овом раду се састоји у преиспитивању значаја, предности, недостатака, неопходних карактеристика и начина изградње глобалних стандарда финансијског извештавања. Односно, циљ рада је да покаже да ли, и у ком степену, јединствени сет глобалних стандарда представља боље решење у односу на читав низ међусобно различитих сетова националних стандарда, полазећи при томе од примарне сврхе финансијског извештавања – снабдевања корисника финансијских извештаја (инвеститора и кредитора, пре свега) квалитетним информацијама неопходним за доношење одлука. Такође, рад треба да укаже на најбољи пут за успостављање јединственог сета глобалних стандарда, имајући у виду садашње стање, као и до сада предузете активности и њихове резултате.

Полазећи од предмета и циља истраживања, претходно идентификованих, у раду ће бити тестиране следеће релевантне хипотезе:

1. Користи од глобалних стандарда финансијског извештавања су велике, нарочито за инвеститоре и кредиторе, и превазилазе трошкове који су повезани са таквим стандардима. Најзначајније користи глобалних стандарда се огледају у унапређењу транспарентности и упоредивости финансијских информација, захваљујући чему се инвеститорима и кредиторима олакшава доношење одлука. Глобални стандарди побољшавају ефикасност и олакшавају интеграцију тржишта капитала, чиме пружају значајну подршку ефикасној алокацији економских ресурса и економском расту.

2. У основи конвергенције стандарда финансијског извештавања треба да буде проналажење најбољих решења за рачуноводствене проблеме, уз коришћење најбољих светских искустава.

3. Глобални стандарди финансијског извештавања високог квалитета неће аутоматски обезбедити квалитетне и упоредиве финансијске извештаје. Квалитетни стандарди су само један од предуслова за то.

4. Успешно окончање процеса конвергенције са GAAP САД учиниће IFRSs јединственим сетом глобалних стандарда финансијског извештавања.

5. Приступ изградњи стандарда заснован на принципима (IFRSs) представља бољи избор у односу на приступ базиран на правилима (GAAP САД).

Рад ће се састојати из четири дела, у којима ће, са различитих аспеката, бити сагледани стандарди финансијског извештавања, а посебно процес њихове глобализације.

Први део рада биће посвећен стандардима финансијског извештавања уопште, тј. њиховој условљености, сврси и важним карактеристикама. Најпре ће бити размотрена суштина финансијског извештавања и потреба за његовим регулисањем, која представља резултат несавршености механизма слободног тржишта, од стране регулаторних тела задужених за креирање правила и принципа (стандарда) финансијског извештавања и обезбеђење њихове примене у пракси. Након тога ће бити речи о суштини и врстама стандарда финансијског извештавања, полазећи од различитих критеријума за њихову класификацију, и бројним користима које они доносе свим учесницима у процесу (ланцу) финансијског извештавања. Имајући у виду значај концептуалног оквира финансијског извештавања за развој и конзистентну примену стандарда, разматрању његове суштине, карактеристика и саставних елемената биће посвећена посебна пажња. Претпоследњи сегмент првог дела рада ће садржати анализу различитих приступа изградњи стандарда познатих у светским размерама. Заснива се на компарацији система стандарда заснованих на принципима са системом стандарда заснованих на правилима, као и приступа који се фокусира на биланс стања са приступом који ставља акценат на биланс успеха. Значај ових разматрања проистиче из чињенице да постојање различитих приступа изградњи стандарда у великој мери отежава и успорава актуелни процес њихове конвергенције. У циљу што потпунијег осветљавања окружења у коме се процес глобализације стандарда одвија, као и ограничења која су том процесу наметнута, у последњем сегменту првог дела рада биће размотрени узроци различитости националних сетова стандарда финансијског извештавања.

Други део рада ће бити посвећен теоријским основама процеса глобализације стандарда финансијског извештавања. Најпре ће бити речи о глобализацији финансијских тржишта и развоју мултинационалних компанија као кључним подстицајима тог процеса, а затим последицама разлика у стандардима по међународне инвеститоре и мултинационалне компаније. Тиме ће се створити основа за излагања која следе, чији циљ је сагледавање предности и недостатака јединственог сета глобалних стандарда са аспекта инвеститора и кредитора, као кључних корисника финансијских извештаја, компанија које извештаје састављају, ревизора, регулатора тржишта капитала и других интересената. У последњем сегменту другог дела рада биће извршена детаљна анализа могућих приступа изградњи стандарда на глобалном нивоу. На овом месту ће бити истакнуте и разлике између термина који се користе за означавање путева за формулисање глобалних стандарда, а то су: "стандардизација", "хармонизација" и "конвергенција".

Предмет разматрања у трећем делу биће Међународни стандарди финансијског извештавања, као примарна основа глобалне конвергенције

стандарда финансијског извештавања. Овај део рада ће почети излагањима о структури, начину функционисања и историји институционалног оквира за креирање и ширење IFRSs, при чему ће бити речи о активностима некадашњег Међународног комитета за рачуноводствене стандарде (IASB) и његовог наследника, Међународног одбора за рачуноводствене стандарде (IASB), али и других међународних организација укључених у процес глобализације рачуноводства уопште. Затим ће бити дат глобални приказ самих IFRSs, као обимног сета прогласа (стандарда и тумачења), уз посебан осврт на трендове њиховог развоја.

У последњем, четвртом делу рада биће анализиран актуелни процес глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, као пут за изградњу глобалних стандарда. Почетни сегмент овог дела рада биће посвећен анализи тренутног стања у свету у погледу распрострањености IFRSs, као и различитих приступа конвергенцији националних стандарда са њима. Након тога ће бити размотрен пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД, као најважнији корак на путу изградње јединственог сета глобалних стандарда, и перспективама IFRSs у САД, имајући у виду најновије планове за њихово прихватање и увођење у америчку праксу након успешног окончања поменутог пројекта конвергенције. Полазећи од значаја Европске уније за светску привреду, али и чињенице да се Србија налази у процесу придруживања Европској унији, у склопу четвртог дела рада посебно ће се размотрити како однос целине ове економске и политичке групације, тако и њених чланица (појединачних земаља), према IFRSs. Затим ће пажња бити посвећена неконзистентностима у практичној примени IFRSs широм света, које значајно угрожавају глобалну упоредивост финансијских извештаја. На крају четвртог дела рада биће извршена анализа досадашњих активности на плану глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, уз указивање на активности које треба предузети у наредним годинама. На овом месту ће бити дат и осврт на досадашње учешће Србије у том процесу.

I ДЕО
СУШТИНА И УСЛОВЉЕНОСТ
СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ
ИЗВЕШТАВАЊА

1. СУШТИНА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ПОТРЕБА ЗА ЊЕГОВИМ РЕГУЛИСАЊЕМ

1.1. Примарни циљ и друштвена улога финансијског извештавања

Финансијско извештавање представља подручје рачуноводства које се бави презентирањем финансијских извештаја, као и додатних информација које прате ове извештаје, екстерним стејкхолдерима. За разлику од управљачког рачуноводства, као интерно оријентисаног подручја рачуноводства, које је усмерено на задовољење информационих потреба менаџмента, финансијско извештавање тангира односе предузећа са окружењем. Термин "финансијско извештавање" (financial reporting), који је широко заступљен у рачуноводственој литератури и регулативи, не открива у потпуности суштину овог сегмента рачуноводства. Нешто потпунији назив дотичног сегмента, који се такође може срести у литератури, јесте "финансијско рачуноводство и извештавање" (financial accounting and reporting), али најпотпунији и најпрецизнији назив гласи: "екстерно финансијско рачуноводство и извештавање опште намене" (general purpose external financial accounting and reporting).² Наиме, крајњи производ екстерно оријентисаног сегмента рачуноводства јесу *финансијски извештаји опште намене*, тј. извештаји који испуњавају шири опсег циљева. Такви извештаји намењени су корисницима који немају моћ да од компаније директно захтевају рачуноводствене информације које су им неопходне за доношење одлука, па су, стога, принуђени да се ослањају на информације које им пружа менаџмент компаније. У питању су, пре свега, инвеститори, кредитори и остали снабдевачи капиталом, који имају сличне интересе и информационе потребе. У категорију корисника финансијских извештаја опште намене не спадају стејкхолдери са специфичним информационим потребама, али и ауторитетом да од компанија захтевају информације које су им неопходне, као што су пореске власти.

Иако не постоји јединствено, општеприхваћено схватање примарног циља финансијског извештавања, дефиниција дата у FASB-овом концептуалном оквиру данас се сматра најадекватнијом и најутицајнијом. Према овој дефиницији,

---

² Storey, R.K. (2007), "The Framework of Financial Accounting Concepts and Standards", in Charmichael, D.R., Whittington, O.R. and Graham, L., *Accountant's Handbook Volume One: Financial Accounting and General Topics* (11th edition), John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, p. 2-2.

"финансијско извештавање треба да обезбеди информације које су корисне за садашње и потенцијалне инвеститоре и кредиторе и друге кориснике приликом доношења рационалних инвестиционих, кредитних и сличних одлука".³ Финансијско извештавање треба да пружи информације које корисницима омогућавају доношење бољих одлука у поређењу са одлукама донетим у њиховом одсуству.

Окружење финансијског извештавања је веома комплексно и изазовно, јер његов крајњи производ јесу *информације* као "моћно и значајно добро"⁴. Информације садржане у финансијским извештајима, као "примарном средству комуницирања менаџмента са екстерним корисницима"⁵, чине значајан сегмент укупних информација о једној компанији. Наиме, информације које пружа подручје финансијског рачуноводства, заједно са (а) оперативним информацијама (које су неопходне за реализацију свакодневних активности компаније и које уједно чине значајан инпут за управљачко, финансијско и пореско рачуноводство), (б) информацијама управљачког рачуноводства (које менаџмент користи за сврхе планирања, имплементације планова и контроле њиховог остварења) и (в) информацијама пореског рачуноводства (које су намењене пореским властима), чине *рачуноводствене информације*. Као информациони систем који мери пословне активности, претвара податке у извештаје и презентира дотичне извештаје корисницима чије одлуке утичу на пословне активности, рачуноводство представља "језик бизниса"⁶. Свака пословна организација, у циљу снабдевања доносилаца одлука неопходним информацијама, успоставља одговарајући рачуноводствени информациони систем, који се првенствено бави креирањем и дистрибуцијом информација *квантитативног* карактера, при чему се рачуноводствене информације разликују од осталих врста квантитативних информација по томе што се исказују у *новчаним јединицама*. Ипак, и немонетарне информације (као што су информације о количини продатих производа) се често приказују у извештајима које креира рачуноводство као додатак монетарним (новчаним) информацијама, како би се корисницима олакшало њихово разумевање. Коначно, осим квантитативних, расположив је и читав низ квалитативних информација о компанији, чији најзначајнији извори су телевизијске емисије, новински чланци и интернет сајтови, а важну улогу имају и визуелни утисци о компанији, као и информације које се преносе међусобном

³ Carcello, J.V. (2007), "Financial Accounting Regulations and Organizations", in Charmichael *et al.*, op. cit., p. 1-2.

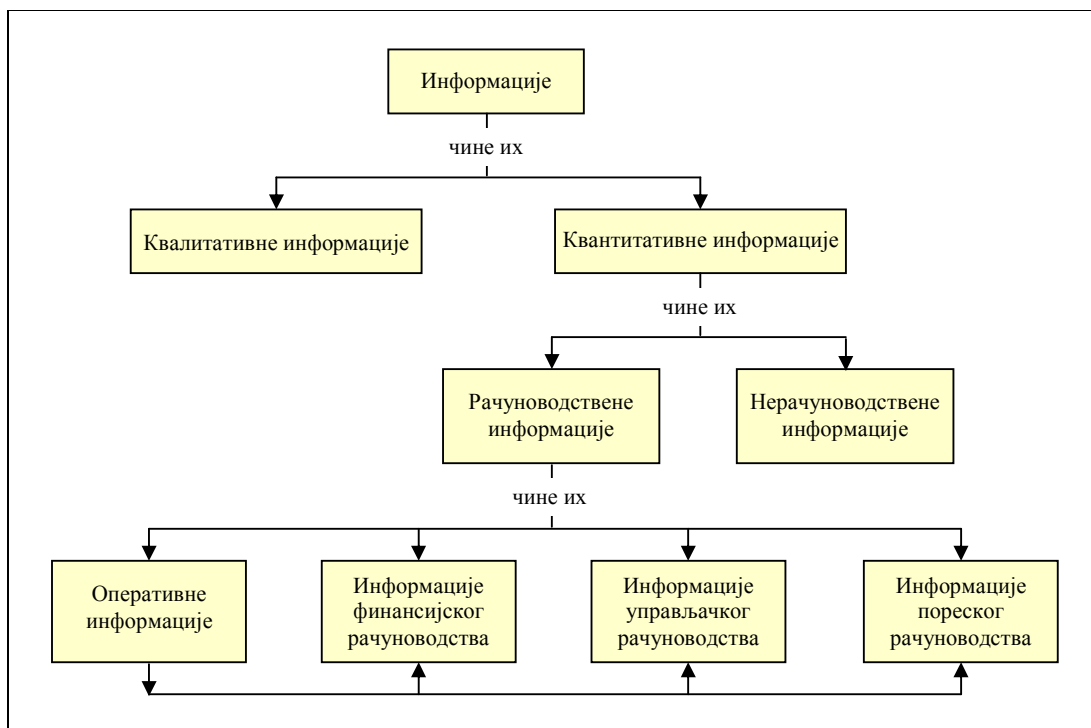
⁴ Scott, W.R. (2009), *Financial Accounting Theory* (5th edition), Pearson Prentice Hall, Toronto, p. 11.

⁵ Стефановић, Р. (1998), "Рачуноводствена регулатива", *Финансијско рачуноводство II*, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, стр. 16.

⁶ Harrison, W.T., Horngren, C.T., Tomas, B. and Suwardy, T. (2011), *Financial Accounting: International Financial Reporting Standards* (8th edition), Pearson Higher Education, p. 3.

комуникацијом људи. Претходно речено илуструје наредна слика, која приказује структуру информација о компанији.⁷

Слика 1 – Информације о компанији

Финансијски извештаји, као главно средство за саопштавање финансијских информација и крајњи производ финансијског рачуноводства, чине важан механизам у функционисању тржишта капитала и тиме доприносе остварењу друштвеног благостања, што је врховни циљ сваког друштва. Наиме, значајан фактор благостања припадника једног друштва јесте здрава економија. Иако велики број фактора доприноси здравој економији (као што су обиље природних ресурса, стабилан политички систем и одговарајућа радна етика), један од најважнијих свакако је расположивост довољних извора капитала, без којих производи и услуге не могу да буду створени, нити дистрибуирани. Распоживост довољних извора капитала првенствено се обезбеђује путем ефективних тржишта капитала, која, успостављајући везу између оних којима је капитал потребан и оних који су спремни да га ставе на располагање, тангирају алокацију ограниченог друштвеног капитала на алтернативне употребе. Ефективно функционисање тржишта капитала, пак, није могуће без добрих, здравих одлука инвеститора и кредитора, за чије доношење је најбитнија расположивост корисних – релевантних, поузданих, разумљивих и упоредивих –

⁷ Anthony, R.N., Hawkins, D.F. and Merchant, K.A. (2003), *Accounting: Text and Cases* (11th edition), International Edition, McGraw-Hill, New York, p. 3.

финансијских информација. Њихов главни извор, по дефиницији, јесу финансијски извештаји, путем којих менаџмент компанија које користе капитал комуницира са инвеститорима и кредиторима. Иако информације из финансијских извештаја саме по себи нису довољне за ефикасно функционисање тржишта капитала, оне се сматрају веома корисним.

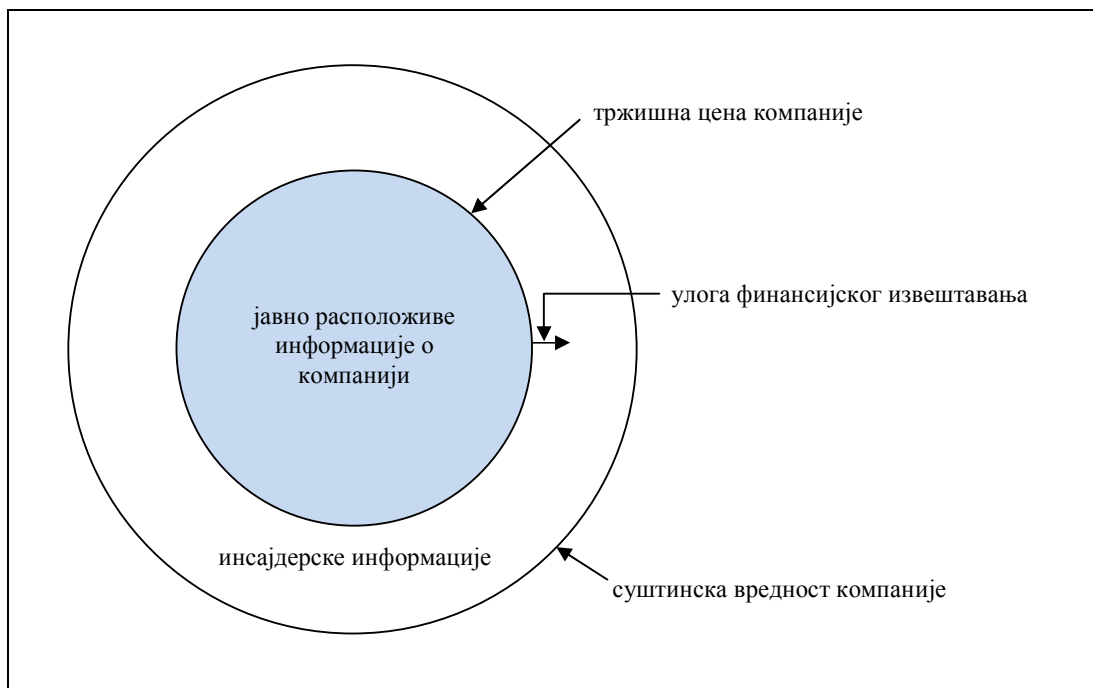
Претходно идентификовану везу између финансијских извештаја и друштвеног благостања, преко које се манифестује друштвена одговорност финансијског извештавања, јасно илуструје Слика 2.⁸

Слика 2 – Друштвена улога финансијског извештавања

⁸ Carcello, op. cit., p. 1-3.

Ефикасан систем финансијског извештавања смањује информациону асиметрију (information asymmetry) између учесника на тржишту капитала, која се јавља уколико један учесник у трансакцији (на пример, продавац акција) зна нешто што други учесник (на пример, купац акција) не зна. Информациона асиметрија представља један од кључних разлога за несавршеност тржишта капитала, а манифестује се у виду постојања инсајдерских информација, тј. информација битних за оцену перспектива компаније које људи унутар компаније (пре свега, менаџери) поседују, а које нису расположиве екстерним адресатима (инвеститорима и кредиторима). Што је обим инсајдерских информација већи, већа ће бити и разлика између тржишне цене компаније и њене суштинске вредности (fundamental value), као вредности која би се формирала на ефикасном тржишту на коме нема инсајдерских информација (тј. на коме су све релевантне информације о компанији јавно расположиве). Улога финансијског извештавања управо се огледа у смањењу обима инсајдерских информација и, самим тим, приближавању тржишне цене компаније њеној суштинској вредности, о чему јасно говори наредна слика.⁹

Слика 3 – Улога финансијског извештавања у функционисању тржишта капитала

Спољашњи круг на претходној слици приказује све релевантне информације о компанији које опредељују њену суштинску вредност, а унутрашњи круг само оне информације о компанији које су јавно расположиве и

⁹ Scott, op. cit., p. 117.

које се налазе у основи тржишне цене компаније, односно њених акција. Подручје између спољашњег и унутрашњег круга означава инсајдерске информације. Улога финансијског извештавања огледа се у конвертовању инсајдерских информација у јавно расположиве информације, тј. проширењу унутрашњег круга. На тај начин, финансијско извештавање повећава ефективност тржишта капитала и ублажава његову несавршеност.

Да би испунило своју друштвену улогу, финансијско извештавање мора бити засновано на поштовању *етичких принципа*. Корисници финансијских извештаја су принуђени да се ослањају на поверење у људе укључене у њихово састављање и ревизију, с обзиром на то да "немају никакву другу гаранцију да су извештаји тачни и да су у њима обелодањене све релевантне чињенице."¹⁰ Под етичким понашањем рачуновођа и ревизора генерално се подразумева "чињење исправних ствари". Њих треба да одликују поштење, независност и спремност да јавни интерес ставе испред интереса послодавца и клијента, у случају да су ти интереси у конфликту.¹¹

Процес финансијског извештавања непрестано еволуира, у складу са променама економског амбијента. Потреба за квалитетним рачуноводственим информацијама током времена расте, а напори на плану побољшања финансијског извештавања широм света постали су изражени током последњих година. Наредна табела, дата у извештају Института овлашћених рачуновођа Енглеске и Велса (The Institute of Chartered Accountants in England and Wales – ICAEW), под називом "Годишњи извештај у 21. веку" (*The 21st Century Annual Report*) из 1998. године, која се базира на компарацији преовлађујућих прошлих и садашњих карактеристика годишњег сета финансијских извештаја, са једне стране, и његових вероватних будућих карактеристика, са друге стране, можда најбоље одсликава актуелне трендове развоја финансијског извештавања у свету.¹²

Табела 1 – Актуелни трендови развоја финансијског извештавања

<i>"Стари" систем</i>	<i>"Нови" систем</i>
Оријентисан на акционаре	Оријентисан на све стејкхолдере
Базиран на папиру	Базиран на интернету
Стандардизоване информације	Информације прилагођене корисницима
Информације о перформансама и перспективама под контролом компанија	Информације из различитих извора
Периодично извештавање	Континуирано извештавање
Дистрибуирање информација	Дијалог
Финансијски извештаји	Широк опсег мерила перформанси

¹⁰ Needles, B.E. Jr. and Powers, M. (2007), *Financial Accounting* (9th edition), Houghton Mifflin Company, Boston, p. 8.

¹¹ Scott, op. cit., p. 10.

¹² ICAEW Financial Reporting Faculty (2010), *New Reporting Models For Business: Information for Better Markets initiative*, June, <http://www.icaew.com> (17.03.2011), p. 38.

<i>"Стари" систем</i>	<i>"Нови" систем</i>
Прошле перформансе	Већи акценат на изгледима за будућност
Историјски трошак	Заснованост информација на вредности
Ревизија извештаја	Обезбеђење система подршке
Национално оријентисан	Глобално заснован
У суштини статички систем	Модел који се континуирано мења
Састављање извештаја у складу са регулаторним захтевима	Задовољење захтева тржишта

1.2. Учесници у процесу финансијског извештавања

Финансијско извештавање се данас сматра кључним сегментом корпоративног управљања, као "система за управљање компанијом и контролу над њом"¹³. Корпоративно управљање се може дефинисати као "процес којим управни одбор врши усмеравање и надгледање у име свих стејхолдера компаније", односно "сет односа између управног одбора, менаџмента, акционара, ревизора и свих других заинтересованих за компанију"¹⁴. Корпоративно управљање обухвата читав низ проблема, као што су права и третман акционара, одговорност управног одбора, обелодањивање и транспарентност и улога стејхолдера. Питања корпоративног управљања и финансијског извештавања су нераскидиво повезана, а специфичност те везе огледа се у томе што информације које обезбеђује финансијско извештавање представљају не само значајан инпут за процес корпоративног управљања, већ су и саме производ тог процеса.

Саопштавање финансијских и других корпоративних информација представља интерактивни процес, који укључује константну дискусију и контакте учесника у многим његовим фазама, при чему су интереси учесника за овај процес и његове крајње исходе често међусобно неподударни. Ипак, у суштини, реч је о процесу који има свој ток и почиње од корпоративног менаџмента, који, под надзором управног одбора, саставља финансијске извештаје. Управни одбор и, у већини земаља, генерална скупштина акционара затим усвајају финансијске извештаје. Екстерни (независни) ревизори посредују између менаџмента и управног одбора и пружају непристрасно мишљење о томе да ли финансијски извештаји и повезана обелодањивања представљају "верну и поштenu слику" (true

¹³ Choi, F.D.S. and Meek, G.K. (2008), *International Accounting* (6th edition), Pearson Education International, New Jersey, p. 179.

¹⁴ Reimers, J.L. (2008), *Financial Accounting: A Business Process Approach* (2nd edition), Pearson Education, Inc., New Jersey, p. 530.

and fair view). Финансијске извештаје затим објављују медији и остали дистрибутери, а аналитичари и агенције за кредитни рејтинг их оцењују. Процес се завршава са акционарима и другим стејкхолдерима, као корисницима финансијских информација. Доносиоци стандарда не учествују у самом процесу финансијског извештавања, али успостављају његова правила и принципе, чију примену намећу регулатори тржишта. Коначно, развој информационих технологија олакшава приступ финансијским информацијама и њихово коришћење од стране инвеститора и осталих стејкхолдера.

Сви људи и процеси укључени у састављање, одобравање, ревизију, анализу и коришћење финансијских извештаја чине *ланац снабдевања финансијским информацијама* (financial reporting supply chain),¹⁵ који је приказан на наредној слици.¹⁶ Да би финансијско извештавање било квалитетно, све карике овог ланца морају да буду квалитетне и чврсто повезане.

Слика 4 – Ланац снабдевања финансијским информацијама

Корпоративни менаџмент, на челу са генералним директором (CEO) и главним финансијским менаџером (CFO), има директну одговорност за састављање финансијских извештаја, као и за успостављање система интерне контроле, који треба да обезбеди поузданост информација неопходних за састављање извештаја и њихову расположивост у правом тренутку. Менаџмент мора да се постара да финансијски извештаји одразе економску реалност и буду усклађени са важећим стандардима финансијског извештавања. Иако је у већини компанија састављање финансијских извештаја и пратећих напомена пренето у надлежност менаџера на нижим нивоима, крајња одговорност за њихову поузданост припада топ менаџменту, с обзиром на то да генерални директор и главни финансијски менаџер морају својим потписом да их потврде. Осим што

¹⁵ International Federation of Accountants (2008), *Financial Reporting Supply Chain: Current Perspectives and Directions*, New York, <http://www.ifac.org> (14.02.2010), p. 1.

¹⁶ DiPiazza, S. and Eccles, R. (2002), *Building Public Trust*, PricewaterhouseCoopers, наведено према: Kothari, J. and Barone, E. (2006), *Financial Accounting: An International Approach*, Prentice Hall, p. 331.

има примарну одговорност за састављање финансијских извештаја, менаџмент компаније представља и значајног корисника тих извештаја. Заједно са осталим расположивим информацијама, од којих су посебно значајне информације управљачког рачуноводства, финансијски извештаји представљају основу за доношење одлука везаних за пословање компаније, тј. одлука које се тичу производње и промета, маркетинга, запошљавања, финансирања, инвестирања, итд. Захваљујући томе, менаџери се могу окарактерисати као *интерни* корисници финансијских извештаја.

Управни одбор чине људи изабрани од стране акционара у циљу успостављања општих корпоративних политика и доношења одлука о најважнијим питањима везаним за компанију. Чланови управног одбора треба да репрезентују интересе акционара који су их изабрали. Управни одбор, између осталог, врши надзор над активностима менаџмента, именује генералног директора, обично именује или одобрава именовање осталих топ менаџера и усваја политику расподеле дивиденди. У већини земаља управни одбор усваја финансијске извештаје. Он треба да осигура ефикасан рад менаџмента и да се постара да финансијски извештаји буду састављени у складу са важећим стандардима. Последњих година, у складу са реформом система корпоративног управљања у свету, све више се инсистира на успостављању ревизијског комитета, као дела управног одбора. Тако, према Sarbanes-Oxley закону, који је донет 2002. године од стране Конгреса САД у циљу унапређења финансијског извештавања и корпоративног управљања јавно котираних компанија, ревизијски комитет представља део управног одбора одговоран за надгледање финансијских питања компаније. Одговорност овог комитета састоји се у контроли финансијског извештавања компаније и надгледању екстерних ревизора. Комитет треба да буде сачињен од независних директора чланова управног одбора, док менаџери компаније не смеју да буду у његовом саставу.

Екстерни ревизори представљају рачуновође посебно обучене за испитивање финансијских извештаја и финансијских контрола компаније и подношење извештаја о томе. Улога ревизора се састоји у смањењу неизвесности у вези са поузданошћу финансијских извештаја и, самим тим, повећању њиховог кредибилитета, путем пружања независног мишљења о њима. Ревизори дају делимичну сигурност корисницима финансијских извештаја да састављачи тих извештаја нису злоупотребили извештајни систем и приказали пристрасне и некомплетне информације, односно информације које су из било ког разлога лажне. Задатак екстерних ревизора је да, објективно и уз примену неопходне дозе скептицизма, утврде да ли постоје значајне грешке у финансијским извештајима и да, полазећи од важећих стандарда финансијског извештавања, искажу своје мишљење о томе да ли финансијски извештаји компаније поштено приказују њен

финансијски положај и профитабилност. У циљу обезбеђења објективности, ревизори треба да буду независни од својих клијената. Најновији развојни трендови ревизије у свету огледају се у раздвајању функције ревизије од осталих услуга које рачуноводствене и ревизорске фирме уобичајено пружају. Односно, ревизорима се забрањује да пружају књиговодствене и друге услуге клијентима којима врше ревизију. Такву забрану прописује већ поменути Sarbanes-Oxley закон. Такође, као резултат најновијих реформи система корпоративног управљања широм света, ревизор подноси извештај ревизијском комитету клијента, који је део управног одбора, а не менаџмент тиму клијента, што је раније био случај. У циљу пружања независног мишљења о финансијским извештајима клијента, ревизор мора да се придржава важећих ревизијских стандарда и да у посао који обавља унесе своју стручност, марљивост и интегритет.

Најзначајније *дистрибутере финансијских информација* представљају компаније специјализоване за прикупљање публикованих финансијских извештаја у циљу њиховог стављања на располагање другим корисницима, као и медији и интернет сајтови, који чине информациони канал за финансијске информације и анализе и коментаре тих информација. Адекватан коментар може, за инвеститоре и кредиторе, да буде од великог значаја приликом доношења одлука.

Финансијски аналитичари представљају специфичну категорију посредника између компанија као састављача финансијских извештаја и инвеститора и других стејкхолдера као корисника тих извештаја. Они прикупљају финансијске извештаје компанија и комбинују информације садржане у њима са информацијама из других извора и резултатима сопствених истраживања, на бази чега оцењују успешност и перспективе компанија, а затим своје мишљење презентују садашњим и потенцијалним инвеститорима и кредиторима. Непристрасно мишљење аналитичара, које обично укључује коментаре о финансијским перформансама, снагама и слабостима бизниса, поређења са другим сличним компанијама и процену будућих перформанси, доприноси бољим одлукама инвеститора и кредитора. Посебну категорију финансијских аналитичара чине агенције за кредитни рејтинг, које разматрају финансијске извештаје компанија у циљу пружања помоћи банкама и потенцијалним купцима обвезница. Квалитетна и ажурна оцена кредитног рејтинга компанија, која уважава специфичне пословне околности и ризике, представља важан инпут приликом доношења кредитних одлука.

Инвеститори и други стејкхолдери представљају крајње кориснике финансијских информација. Они не означавају само завршетак циклуса финансијског извештавања, већ, на изванредан начин, и његов почетак, с обзиром на то да захтевају финансијске информације које су им неопходне за доношење

економских одлука, чиме се покреће читав ланац снабдевања финансијских информација. Под инвеститорима се подразумевају не само актуелни акционари компанија (садашњи инвеститори), већ и сви они који размишљају о куповини акција (потенцијални инвеститори). Осим њих, за финансијске извештаје компанија заинтересован је читав низ других корисника, као што су: кредитори, пословни партнери (добављачи и купци), запослени и њихова удружења (синдикати), пореске власти и друге државне институције, невладине организације, пословна удружења и јавност уопште. Сви они чине *екстерне* кориснике финансијских извештаја.

Доносиоци стандарда финансијског извештавања, ревизије и професионалне етике успостављају правила и принципе које следе компаније приликом састављања својих финансијских извештаја, односно ревизори приликом изрицања мишљења о тим извештајима. У неким земљама, улогу доносилаца стандарда врше професионална рачуноводствена или друга независна тела, док су у неким земљама за то задужене државне институције, што ће бити детаљније размотрено касније. Ефективни стандарди "чине језик извештавања разумљивијим и осетљивијим на потребе корисника, омогућавају упоређења и ограничавају простор онима који желе да варају или прикривају"¹⁷.

Регулатори тржишта утичу на процес финансијског извештавања на два начина: (а) путем регулисања тржишта капитала и финансијских извештаја који се на овим тржиштима користе и (б) путем регулисања рада ревизора. Задатак регулатора тржишта састоји се у надгледању (супервизији) поштовања стандарда и санкционисању сваког њиховог кршења. Ефективан регулаторни режим "отежава игнорисање стандарда и олакшава привођење преступника правди, што има за последицу веће поверење инвеститора"¹⁸. Улога регулатора тржишта капитала у основи припада држави, која може да је врши директно, али и индиректно путем преношења одговорности на берзе или професионална и друга тела. За регулисање тржишта капитала уобичајено је задужено тело које се означава као комисија за хартије од вредности, чији задаци се огледају у:

- заштити инвеститора,
- изградњи праведних, ефикасних и транспарентних тржишта и
- смањењу системског ризика.

Неопходне предуслове за успешну реализацију претходних задатака чине:

- потпуно, тачно и благовремено обелодањивање финансијских резултата и других информација које су од значаја за доношење инвестиционих одлука,

---

¹⁷ Kothari and Barone, op. cit., p. 333.

¹⁸ Ibid., p. 334.

- равноправан третман свих власника хартија од вредности компаније и
- квалитетни и међународно прихватљиви стандарди финансијског извештавања и ревизије.¹⁹

У неким земљама, улоге регулатора тржишта и доносиоца стандарда финансијског извештавања су спојене, тј. врши их исто тело. Ипак, данас преовлађује став да је неопходно обезбедити "адекватно подвајање процеса доношења стандарда и супервизије, без међусобног преплитања"²⁰.

Информационе технологије омогућавају широку дистрибуцију и коришћење информација садржаних у финансијским извештајима, како унутар компанија, тако и изван њих. Напредна хардверска и софтверска решења последњих година драматично мењају окружење финансијског извештавања елиминишући баријере физичке удаљености и чинећи, "притиском на дугме", информације глобално расположивим. У том контексту, по свом значају се истичу интернет технологије и XBRL (eXtensible Business Reporting Language), као језик за електронску размену финансијских извештаја, на који се преводе информације садржане у њима. Иза XBRL-а стоји сасвим једноставна идеја. Уместо третирања финансијских информација као текста, као што је случај у штампаном документу или на стандардној интернет страници, XBRL обезбеђује компјутерски читљив таг (ознаку, етикету) за идентификацију сваке ставке финансијских извештаја. На пример, нето профит компаније има сопствени јединствени таг. Увођење XBRL тагова омогућава аутоматску обраду финансијских информација од стране компјутерског софтвера, елиминишући тиме напорне и скупе процесе поновног ручног уношења и упоређења. Компјутери могу да препознају информације садржане у XBRL документу, да их селектирају, анализирају, чувају, размењују са другим компјутерима и приказују корисницима на различите начине. XBRL значајно повећава брзину обраде финансијских података, смањује могућност грешке и допушта аутоматску проверу информација. Компаније користе XBRL у циљу смањења трошкова и осавремењавања процеса креирања и саопштавања финансијских информација, док, са друге стране, корисницима омогућава лакше и ефикасније примање, претраживање, упоређивање и анализу информација. Финансијске информације, које компаније преводе у XBRL, корисници преузимају у електронској форми и, у складу са својим потребама, преуређују и анализирају. XBRL може да обрађује информације исказане различитим језицима и настале применом различитих стандарда финансијског извештавања.

¹⁹ Robinson, T.R., Munter, P. and Grand J. (2004), *Financial Statements Analysis: A Global Perspective*, Pearson Education International, New Jersey, p. 52.

²⁰ PricewaterhouseCoopers (2003), *Global GAAP: The Future of Corporate Reporting*, http://www.complianceweek.com/s/documents/Global_GAAP.pdf (28.01.2009), p. 3.

1.3. Појединачни захтеви за креирање информација

У неким предузећима, функције власништва и управљања су спојене, тј. налазе се у рукама истих лица. Захваљујући свакодневној укључености у управљање пословним активностима, власници ових предузећа имају приступ великом броју финансијских информација, што значи да не морају да се ослањају искључиво на формалне финансијске извештаје. Насупрот томе, у неким предузећима (компанијама) функције власништва и управљања су одвојене. Реч је о предузећима која се налазе у поседу великог броја власника (акционара), којих може бити и неколико хиљада, али управљачку функцију врши мања група људи (менаџера или директора). Неки власници су можда истовремено и чланови управљачког тима, али већина њих нема директан утицај на управљање својом компанијом, а самим тим ни директан приступ потребним финансијским информацијама. Власници који су остали изван управљачке сфере су, стога, принуђени да се скоро искључиво ослањају на финансијске извештаје компаније, који треба да им пруже информације о њеном финансијском положају и успешности и помогну у оцени ефикасности и ефективности менаџмент тима. Остале групе екстерних стејкхолдера, од којих су најзначајнији кредитори, такође се ослањају на информације садржане у финансијским извештајима приликом доношења економских одлука везаних за компанију.²¹ Потврду претходних констатација представљају резултати једног емпиријског истраживања, које је у центар пажње ставило информационе потребе европских инвеститора и кредитора и корисност њима расположивих финансијских информација. Истраживање је показало да финансијски извештаји и коментари менаџмента имају карактер преферираних извора информација приликом доношења инвестиционих и кредитних одлука.²²

Полазећи од претходно реченог, сасвим је јасно зашто компаније објављују ревидиране финансијске извештаје. Оне су то почеле да чине и пре успостављања званичних захтева, а обавеза састављања и објављивања финансијских извештаја произилазила је или из њихових статута или, пак, из уговора о позајмљивању које су склапале са кредиторима.²³ На пример, неке британске компаније су у 19. веку, када није постојала одговарајућа регулатива, добровољно публиковале рачуноводствене информације и подвргавале их

²¹ Melville, A. (2008), *International Financial Reporting: A Practical Guide*, Pearson Education Limited, Harlow, p. 4.

²² PricewaterhouseCoopers (2009), "Survey of users' information needs", *World Watch* (Issue 1), p. 14.

²³ Watts, R.L. and Zimmerman, J.L. (1987), "The Demand for and Supply of Accounting Theories: The Market for Excuses", in Bloom, R. and Elgers, P.T., *Accounting Theory & Policy* (2nd edition), A Reader, Harcourt Brace Jovanovich, Orlando, pp. 24-25.

ревизији, а исто су чиниле и неке компаније из САД пре формирања Комисије за хартије од вредности и берзе.²⁴

Сви незванични или приватни подстицаји за креирање информација и њихово објављивање у форми ревидираних финансијских извештаја могу се поделити на:

1) подстицаје који долазе од стране индивидуалних стејкхолдера – појединачни захтеви и

2) подстицаје које креира механизам тржишта – тржишни подстицаји.

Појединачни захтеви за креирање финансијских информација настају у контексту уговорних односа у које ступа предузеће или његов менаџмент. Ове информације служе као основа за праћење испуњавања обавеза које је менаџмент преузео, при чему су врсте информација које треба креирати, као и правила (рачуноводствене методе) њиховог креирања, предмет договора менаџмента са заинтересованим лицима. Последице евентуалног изостанка уговорених информација или пропуштања да се унапред дефинишу рачуноводствене методе огледају се у отежавању или потпуном онемогућавању реализације читавог уговора и доношењу штете уговорним странама.

У принципу, уговорни подстицаји за генерисање информација могу долазити од стране било ког стејкхолдера, као што је акционар, кредитор, запослени, добављач или купац. Акционари предузећа имају могућност да унајмљују и отпуштају менаџере и врше оцену и надзор њиховог рада. Однос интереса власника и менаџера компаније објашњава се тзв. *агенцијском (заступничком) теоријом*, према којој се и од власника и од менаџера може очекивати максимизирање односа између користи и трошкова. Последица раздвојености функција власништва над предузећем и управљања његовим пословањем јесте појава тзв. агенцијских (заступничких) трошкова, који се састоје из (а) трошкова које власник сноси у циљу мерења и посматрања понашања менаџера и спровођења одговарајуће политике награђивања, (б) трошкова које менаџер сноси у циљу пружања гаранција власнику да неће предузети акције које би нанеле штету његовим интересима или да ће надокнадити штету у случају да је нанесе, и (в) тзв. "резидуалног губитка", који настаје због тога што се активности које предузима менаџер разликују од активности које би предузео власник када би сам обављао послове за свој рачун.²⁵ Агенцијски трошкови, у крајњој линији, резултирају нижом ценом акција, тј. вишим трошковима капитала за компаније. Саопштавање финансијских информација омогућава власницима предузећа да

²⁴ Nobes, C. and Parker, R. (2010), *Comparative International Accounting* (11th edition), Pearson Education Limited, Harlow, p. 63.

²⁵ Radebaugh, L.H. (1987), *International Aspects of Segment Disclosures: A Conceptual Approach*, Research Monograph No2, Department of Accounting and Finance, Glasgow Business School, University of Glasgow, Glasgow, pp. 39-40.

остваре дубљи увид у прошле одлуке менаџмента и ефекте тих одлука, смањујући тако информациону асиметрију, тј. разлике у степену информисаности о пословању предузећа, и повећавајући поверење између њих, што за последицу даље има снижење трошкова капитала. На основу тога се може констатовати да функција ревидираних финансијских извештаја јесте смањење заступничких трошкова.²⁶ Износ добитка, који менаџмент саопштава, а ревизор потврђује, дајући му тиме кредибилитет, постаје, за власнике, прихватљива мера успешности активности менаџмента. При томе, између власника и менаџера мора бити постигнут споразум о начину обрачуна добитка, јер недостатак таквог споразума може власнике да учини скептичним према приказаном добитку и тиме повећа трошкове капитала за предузеће.²⁷ Обавеза компаније да саопштава одређене финансијске информације, као што су информације о финансијском положају и рентабилности, може да проистекне и из уговора о позајмљивању. У питању су информације које кредиторима служе као основа за процену наплативости својих потраживања. Такође, тешко је очекивати од добављача да своје производе продају на кредит или од купаца да уђу у дугорочне аранжмане без поузданих финансијских информација.

Међутим, директно уговарање креирања информација није увек изводљиво. У многим случајевима је број заинтересованих страна исувише велики, па је склапање уговора на појединачној основи практично немогуће. Ако би менаџмент компаније покушао да преговара са сваким појединачним инвеститором (акционаром), сами трошкови преговарања би се наметнули као значајан ограничавајући фактор. Осим тога, информационе потребе инвеститора су међусобно различите, па би покушај предузећа да у потпуности задовољи потребе сваког од њих резултирао додатним, веома високим трошковима. Ако би, уместо тога, менаџмент покушао да склопи јединствени уговор са свим инвеститорима, онда би инвеститори морали међусобно да се усагласе о информацијама које желе, а то би био изузетно дуготрајан и скуп, можда и потпуно неизводљив процес. На пример, један инвеститор, познавалац финансијске анализе, може захтевати детаљну пројекцију будућег пословања, како би оценио будуће новчане токове и стопу приноса на уложени капитал. Други инвеститор можда само жели да буде информисан о политици дивиденди. Инвеститор који има аверзију према ризику може захтевати услуге реномираног ревизора, што подразумева високе трошкове, док неки други инвеститор можда жели најјефтинију расположиву ревизију. Неки инвеститори можда неће уопште захтевати информације од предузећа, посебно ако је њихов портфолио веома

---

²⁶ Bloom and Elgers, op. cit., p. 26.

²⁷ Ball, R. (2006), "International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors", *Accounting and Business Research* (Vol. 36, Special Issue), p. 7.

диверзификован. У таквој ситуацији, менаџменту компаније не би преостало ништа друго него да одабере један сет правила која дефинишу обим и начин припреме финансијских информација и на бази њих креира један сет финансијских извештаја за све интересенте, или, пак, да на бази мањег броја сетова правила креира исто толико сетова извештаја. Наравно, таква решења не би могла да резултирају потпуним задовољењем потреба свих интересената.

Имајући претходно у виду, може се констатовати да је приступ који подразумева саопштавање информација на бази директног уговарања могуће реализовати само ако постоји мали број заинтересованих страна.²⁸ Али, чак и када би то увек било могуће, тешко да би резултати, са аспекта економије као целине, били оптимални. У одсуству регулативе, рачуноводствене праксе, у смислу форме, садржине и учесталости екстерних извештаја, варирале би између компанија, због разлика у природи и значају агенцијских трошкова, које могу да буду веома изражене, а условљене су бројним факторима, као што су: учешће менаџера у капиталу, висина позајмљеног капитала и величина, географска распрострањеност и комплексност фирме.²⁹ Јасно је, дакле, да искључиво ослањање на директан договор о креирању информација не може на оптималан начин да задовољи информационе потребе читаве економије.

1.4. Тржишни подстицаји за креирање информација

Подстицаје за креирање и публикавање (објављивање) финансијских информација, осим појединачних интересената, даје и тржишни механизам. Реч је о подстицајима који нису засновани на уговору, већ на тржишним ценама. При томе, од посебног значаја су дејства тржишта (а) менаџера, (б) капитала и (в) корпоративне контроле.³⁰

Тржиште менаџера константно оцењује њихову успешност, од које зависи њихова тржишна вредност, у смислу накнада (хonorара) које примају за свој рад, што представља снажан мотивациони фактор за креирање и објављивање потпуних и тачних информација. Уколико пропусте да креирају и објаве неке значајне финансијске информације или, пак, објаве погрешне или пристрасне информације, менаџери могу озбиљно да наруше свој углед, а тиме и своју тржишну вредност.

---

²⁸ Scott, op. cit., pp. 448-449.

²⁹ Bloom and Elgers, op. cit., p. 26.

³⁰ Scott, op. cit., pp. 449-450.

Тржиште капитала подстиче креирање информација захваљујући чињеници да обимније информације смањују информациону асиметрију између предузећа и тржишта и тиме доводе до пораста поверења инвеститора и кредитора у предузеће, што даље има за последицу раст цена акција и обвезница, односно смањење трошкова капитала. Веће поверење учесника на тржишту капитала доприноси и расту степена ликвидности хартија од вредности које предузеће емитује, што привлачи институционалне инвеститоре и додатно повећава тражњу, а самим тим и цену тих хартија. Стога је, у циљу повећања профитабилности и вредности фирме, менаџмент мотивисан да учесницима на тржиштима капитала саопштава што потпуније и поузданије информације.

На дисциплиновање менаџмента утиче и *тржиште корпоративне контроле* (тржиште преузимања компанија). Ако менаџмент не повећава вредност предузећа, предузеће може постати предмет понуде за преузимање, чијом реализацијом често долази и до промене менаџмента. Што је незадовољство акционара веће, већа је и вероватноћа да ће понуда за преузимање бити прихваћена. Из тог разлога, менаџмент је мотивисан да повећава вредност фирме и продукује финансијске информације.

Мотивисаност менаџера да саопштавају све информације, биле оне добре или лоше, може се објаснити *принципом обелодањивања* (disclosure principle). Уколико инвеститори сазнају да менаџмент располаже неким информацијама, али не знају какве су те информације, они ће претпоставити да су лоше, јер би их у противном менаџмент саопштио. То ће даље за последицу имати пад тржишне вредности акција предузећа. На пример, ако инвеститори знају да менаџмент располаже прогнозом добитка за наредну годину, али не знају који износ добитка се прогнозира, закључиће да је прогноза не само лоша, већ и најгора од свих могућих. С обзиром на то, свако обелодањивање поуздане информације спречава пад цене акција и тржишне вредности предузећа до најнижег могућег нивоа. Користи од обелодањивања обимних и квалитетних информација осетиће и предузеће и његов менаџмент. Са друге стране, они ће бити кажњени ако се открије да су објављене информације нетачне.

Осим принципа обелодањивања, на спремност менаџера да креирају и саопштавају информације утичу и потенцијални *сигнални ефекти*. Ако предузеће послује успешно, има повољне изгледе за будућност и боље инвестиционе прилике од осталих предузећа или спроводи истраживачко-развојни пројекат који има велике шансе да резултира вредним патентом, менаџери ће настојати да пошаљу сигнале о томе екстерним лицима (инвеститорима, пре свега). Сигнали се могу послати на директан начин, тј. директним саопштавањем неких информација (нпр. очекиваног новчаног тока у будућности), али и индиректно, путем, на пример, ангажовања реномираног ревизора који даје додатни кредибилитет

повољним информацијама садржаним у финансијским извештајима, одговарајуће политике дивиденди или рачуноводствене политике. Успешно предузеће може себи да дозволи избор опрезне (конзервативне) рачуноводствене политике, а да и даље исказује повољан резултат. У том контексту, опрезна политика може бити сигнал да менаџмент са оптимизмом посматра будућност предузећа.

Неоспорно је, дакле, да тржиште пружа снажне подстицаје за саопштавање рачуноводствених информација. Међутим, обим тих информација је ограничен чињеницом да њихово генерисање и саопштавање нужно проузрокује трошкове. Неки од њих су директни и мерљиви, док су други индиректни и тешко мерљиви или се уопште не могу измерити. У категорију директних спадају трошкови припреме, ревизије и саопштавања информација корисницима. Они у највећој мери зависе од обима и структуре интерних информација, тј. информација које менаџмент генерише за сопствене потребе. Што су обелодањене информације, по форми и суштини, ближе постојећим интерним информацијама, стварни трошкови њиховог генерисања ће бити нижи. Индиректни трошкови односе се, пре свега, на конкурентске штете (губитке). Наиме, расположивост неких информација може омогућити конкурентима да остваре користи на рачун предузећа које те информације саопштава. Пример таквих информација јесу информације о значајним истраживачко-развојним пројектима. При томе, важи опште правило да, што су информације специфичније и што се више односе на будућност, а нарочито ако су уз то и квантитативног карактера, опасност од конкурентских губитака ће бити већа.

Пошто укупне трошкове обелодањивања информација није могуће прецизно измерити, због значајног учешћа немерљиве компоненте, нити је могуће прецизно измерити утицај обелодањених информација на трошкове капитала и вредност предузећа, одлуке о врстама и начинима припреме информација би, у одсуству регулативе, биле опредељене перцепцијама и вредносним судовима менаџмента. Ако менаџмент процени да ће користи од саопштавања неке информације превазићи укупне трошкове (директне и индиректне), он ће донети одлуку да ту информацију креира и саопшти. С тим у вези, поставља се питање да ли је перцепција менаџмента о односу трошкова и користи обелодањивања информација подударна са односом трошкова и користи са аспекта читавог друштва. Од одговора на то питање зависи и да ли је тржишни механизам сам по себи довољан да обезбеди довољну количину квалитетних информација. Јер, предузећа треба да креирају и саопштавају информације до оне тачке на којој маргинални трошкови за друштво постају једнаки маргиналним користима које друштво остварује.

1.5. Потреба за regulisaњem финансијског извештавања

Саопштавајући информације о себи, једно предузеће истовремено може да утиче и на друга предузећа, односно да изазове тзв. *екстерне ефекте* (externalities). Суштина екстерних ефеката огледа се у томе што обелодањивање информација од стране једног предузећа може да донесе трошкове или користи другом предузећу, при чему предузеће које је информације обелоданило нити надокнађује трошкове другом предузећу, нити остварује приходе. На пример, уколико једно предузеће обелодани значајан пораст продаје и профита, то може да утиче на очекивања тржишта везана за остала предузећа исте гране.

Поред тога, рачуноводствене информације имају карактер јавног добра, с обзиром на то да предузеће није у могућности да их наплаћује од корисника. Коришћење информације од стране једног корисника не доводи до њеног уништења, већ она остаје расположива и за друге. Сви корисници су свесни тога, па зато ниједан од њих није заинтересован да за информацију плати. Овај ефекат обелодањивања информација означава се као *ефекат слободног коришћења* (free-riding).

Најзначајнија последица двају поменутих ефекта састоји се у томе што се трошкови и користи генерисања информација које предузеће перципира разликују од стварних трошкова и користи за читаво друштво.³¹ На пример, ако рачуноводствена информација коју саопштава једно предузеће истовремено говори и о другим предузећима, корист остварује друштво, али не и предузеће које саопштава. Стога ће оно можда изгубити интерес за саопштавање те информације. Такође, одређена информација ће предузеће можда изложити губитку конкурентске предности, али ће истовремено довести до повећања ефикасности тржишта капитала и конкурентности читаве делатности којој оно припада.

Јасно је да екстерни ефекат и ефекат слободног коришћења информација чине тржишне подстицаје за креирање и саопштавање информација несавршеним и, самим тим, недовољним. Искључиво ослањање на механизам слободног тржишта имало би за последицу обелодањивање, са аспекта економије као целине, информација неадекватног обима и квалитета. Полазећи од тога, може се констатовати да избор врста информација које ће бити саопштене, начина њихове припреме и учесталости саопштавања не сме бити препуштен искључиво менаџменту и његовим вредносним судовима. Укључење државе у процес

---

³¹ Ibid., p. 462.

финансијског извештавања, у смислу његовог подвргавања регулативи, представља једини начин за обезбеђење оптималних информација.

Анализирани ефекти, иако сами по себи довољни, нису и једини разлози за увођење регулативе у област финансијског извештавања компанија. Још један недостатак механизма слободног тржишта састоји се у томе што он није у стању да спречи *ефекат негативне селекције* (adverse selection) информација, који произилази из чињенице да менаџмент има приступ информацијама о свим аспектима пословања компаније, али га снаге тржишта не мотивишу да те информације у потпуности саопшти. То значи да би менаџмент многе корисне информације могао да задржи само за себе или саопшти само одабраним, али не и свим, стејкхолдерима. Поседовање неких информација које нису јавно саопштене може да донесе значајне личне користи, и то на штету лица која дотичне информације немају.

Тржишни механизам са собом носи и опасност од *моралног хазарда* (moral hazard). Наиме, упркос томе што тржиште менаџера и стимулативни уговори о менаџерским хонорарима пружају снажне подстицаје за саопштавање информација, менаџмент може да покуша да прикрије своје лоше одлуке и резултирајућу ниску профитабилност путем одговарајуће политике добитка и/или смањења обима информација. Стално присутна опасност од моралног хазарда менаџмента повећала би, у одсуству регулативе, забринутост акционара. Последица тога било би непостојање њихове сагласности у вези са подршком менаџменту и политикама које он спроводи. Када би тржишни механизам функционисао ефикасно, акционари би били једногласни у ставу да менаџмент тежи максимизирању вредности компаније, док у одсуству ефикасног механизма тржишта такве једногласности нема.

Појединачни интереси учесника у процесу финансијског извештавања су прилично различити и потенцијално конфликтни. Састављачи финансијских извештаја (тј. менаџери компанија) генерално желе извештајни систем који пружа информације корисне за прибављање капитала по најнижој могућој цени. Они воде рачуна и о директним и индиректним трошковима састављања и дистрибуције извештаја, због чега преферирају саопштавање информација што мањег обима и што мањем броју корисника. Насупрот томе, корисници финансијских извештаја захтевају истините, јефтине и поуздане информације које ће им омогућити да донесу одлуке или оцене исправност својих ранијих одлука. Они желе обимне информације које су им расположиве на једноставан начин, али такође желе и јединствене информације, које би им омогућиле остварење високих приноса због тога што их нико други нема. Специфичне интересе имају и ревизори, који преферирају ревизију информација које су објективне и лако проверљиве, јер су оправдано забринути због потенцијалних накнадних критика

од стране корисника финансијских извештаја који су претрпели губитак користећи ревидиране информације за које се испоставило да су нетачне. Дакле, састављачи финансијских извештаја желе информације које се могу јефтино креирати и које ће их приказати у добром светлу, корисници финансијских извештаја желе јединствене информације које нико други нема, ревизори желе информације које се могу успешно одбранити, док је са аспекта читавог друштва итекако важно да учесници на тржишту капитала располажу јефтиним информацијама корисним за доношење одлука.

Због објективне немогућности тржишта да успешно превазиђе конфликте различитих интересних група, састављање и публикавање финансијских извештаја, посебно у случају великих компанија, мора бити подвргнуто регулативи. Односно, "значајна економска улога финансијских извештаја чини друштво заинтересованим за активности финансијских рачуновођа и оправдава успостављање контроле и других регулаторних средстава која треба да обезбеде расположивост и корисност информација"³². Регулаторна средства треба да спрече појаву неправилности у систему финансијског извештавања, јер менаџмент компаније вероватно неће смети да се упусти у покушаје обмане тржишта уколико зна да ће такви покушаји бити откривени приликом публикавања финансијских извештаја.

Изостанак адекватног регулисања форме и садржине финансијских извештаја омогућава некомпетентним и бескрупулозним директорима да акционарима и другим корисницима презентирају финансијске извештаје који дају лажан утисак о финансијском положају и успешности компаније, који би кориснике неизбежно навео на лоше економске одлуке. На тај начин би се поткопала главна сврха састављања финансијских извештаја.³³ Да је регулатива финансијског извештавања итекако неопходна најбоље потврђују бројни случајеви *лажног финансијског извештавања* (fraudulent financial reporting), које се може дефинисати као "намерно састављање погрешних финансијских извештаја"³⁴. Лажно финансијско извештавање може бити последица манипулација са књиговодственом документацијом и евиденцијом (као што су нпр. манипулације у подручју евиденције залиха), књижења непостојећих трансакција (као што су нпр. фиктивне продаје) или погрешне примене рачуноводствених принципа. Без обзира на мотиве лажног финансијског извештавања, у које, између осталих, спадају прикривање слабости компаније у циљу обезбеђења више цене приликом њене продаје, излажење у сусрет очекивањима акционара и финансијских аналитичара, лакше добијање кредита,

---

³² Carcello, op. cit., p. 1-4.

³³ Melville, op. cit., p. 4.

³⁴ Needles and Powers, op. cit., p. 8.

стицање личних користи од стране менаџмента (као што су додатне премије или унапређење) или избегавање кажњавања неуспешних менаџера, његове последице могу бити несагледиве. О томе сведоче бројни финансијски скандали који су на почетку 21. века потресли читав свет, а нарочито САД, а огледају се у финансијском колапсу и банкротству бројних великих и познатих компанија (као што су "Enron" и "WorldCom"). Лажно (неетичко) финансијско извештавање управо се сматра једним од узрока тих скандала, чије последице су осетиле хиљаде људи, који су остали без посла, прихода од својих улагања или пензија. Случајеви лажног финансијског извештавања и њихове последице пољуљали су поверење јавности у читав систем финансијског извештавања и подстакли реформе корпоративног управљања и финансијског извештавања широм света, које се пре свега огледају у поштравању правила везаних за састављање и ревизију финансијских извештаја. Другим речима, финансијски скандали су подстакли јачање регулативе финансијског извештавања.

Међутим, чак и уколико би менаџмент свих компанија био у потпуности спреман да саопшти све расположиве информације, у одсуству регулативе финансијског извештавања би се највероватније појавио проблем упоредивости информација између предузећа. Недостатак општеважећих правила и принципа за састављање финансијских извештаја довео би до различитог рачуноводственог обухвата чак и једноставних трансакција. Пример за то је набавка камиона, која би, генерално посматрано, могла да буде третирана као расход у години набавке или расход низа година у којима се дотично средство користи, при чему, пак, на располагању стоје различите методе отписа. За сваку од ових могућности би могли да се пронађу валидни аргументи. Уколико би менаџмент једне компаније унео трошкове набавке камиона у расходе периода набавке, менаџмент друге компаније одлучио да их отписује у периоду од 15 година, менаџмент треће компаније одлучио да уопште не врши отпис, а менаџмент четврте компаније вршио отписе само у неким, али не и свим, годинама века трајања, корисници финансијских извештаја би били збуњени. Без неког облика прописивања (регулусања) рачуноводственог третмана догађаја и трансакција, корисницима финансијских извештаја би било веома тешко да упореде успешност различитих предузећа, али и успешност истог предузећа у различитим годинама.³⁵

Имајући у виду опасности од лажног финансијског извештавања и састављања и публиковања међусобно неупоредивих финансијских извештаја, може се констатовати да би крајња последица одсуства регулативе било

---

³⁵ Arnold, J., Hope, T., Southworth, A. and Kirkham, L. (1994), *Financial Accounting* (2nd edition), Prentice Hall, p. 56.

"урушавање интегритета финансијских извештаја у очима корисника"³⁶. Дакле, неспособност слободног функционисања тржишта да обезбеди оптимално решење проблема финансијског извештавања чини неоспорном потребу за његовим регулисањем.³⁷ Стога је сасвим разумљиво због чега је финансијско извештавање током 20. века од професије која се скоро искључиво ослањала на искуство познатих практичара еволуирало у систем прожет сетом стандарда и пратећом концептуалном основом.³⁸ У циљу заштите акционара, кредитора, запослених и осталих стејкхолдера, широм света се непрестано развијају и усавршавају правила и принципи који тангирају подручје финансијског извештавања. Определујући информације које треба приказати у финансијским извештајима и начин њиховог креирања, они ублажавају информациону асиметрију и побољшавају упоредивост финансијских извештаја.

2. РЕГУЛАТОРИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Све институције укључене у формулисање регулативе, тј. правила и принципа финансијског извештавања, и наметање и надгледање (супервизију) њене примене једним именом се могу означити као *регулатори финансијског извештавања*. Својим заједничким деловањем, они врше две функције:

(1) креирају и константно усавршавају правила и принципе који се морају поштовати приликом састављања и ревизије финансијских извештаја опште намене и

(2) намећу усвојена правила и принципе учесницима у процесу (ланцу) финансијског извештавања и врше надгледање (супервизију) њихове примене.

Полазећи од ових функција, регулатори финансијског извештавања се могу поделити на:

- институције (тела) за доношење (усвајање) регулативе (у форми закона, смерница или стандарда) и
- институције (тела) за наметање усвојене регулативе и супервизију њене примене.

³⁶ Atrill, P. and McLaney, E. (2005), *Financial Accounting for Decision Makers* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow, p. 139.

³⁷ Стефановић, *op. cit.*, стр. 17.

³⁸ Storey, *op. cit.*, p. 2-2.

У основи, обе наведене функције су у надлежности државе, али их она може, делимично или у потпуности, пренети на тела приватног сектора. Функције креирања и наметања регулативе, генерално посматрано, могу да буду раздвојене, тј. стављене у надлежност различитих тела, али и спојене, у смислу да тело надлежно за доношење регулативе уједно и намеће њену примену. Пример земље у којој су функције формулисања и наметања регулативе јасно раздвојене јесте Велика Британија, док је у САД исто тело (Комисија за хартије од вредности и берзе) истовремено надлежно и за једну и за другу функцију, мада је оно значајан део надлежности везаних за формулисање регулативе пренело на друго тело (Одбор за стандарде финансијског рачуноводства).³⁹ У последње време расте број земаља које су функцију формулисања значајног дела регулативе практично пренеле на инострану или међународну институцију (Међународни одбор за рачуноводствене стандарде), о чему ће бити више речи касније.

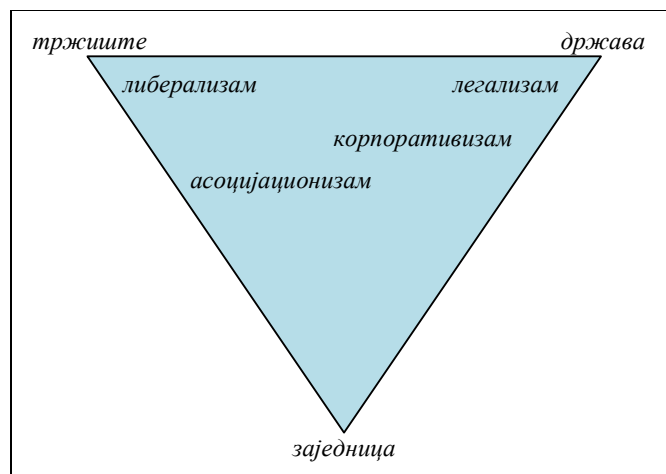
Регулисање финансијског извештавања данас уобичајено подразумева одговарајућу комбинацију приватног и јавног сектора. Приватни сектор обухвата рачуноводствену професију и друге интересне групе укључене у процес финансијског извештавања у својству корисника или састављача финансијских извештаја, док се под јавним сектором подразумевају државне институције одговорне за доношење компанијског права, пореске власти и комисије за хартије од вредности. При томе, улога и значај ових група у регулисању финансијског извештавања варирају од земље до земље, што представља један од узрока међународних разлика у самој регулативи. Дакле, свака земља је, под утицајем низа фактора окружења, развила сопствени модел регулисања финансијског извештавања.

Сви модели регулисања финансијског извештавања који се данас могу срести широм света припадају једној од следећих категорија: (1) либерализам, (2) асоцијационизам, (3) корпоративизам и (4) легализам, а као основа за ову класификацију служе три теоретске могућности регулисања: тржишно регулисање, државно регулисање и регулисање од стране заједнице (друштва), што приказује наредна слика.⁴⁰

---

³⁹ Nobes and Parker, *op. cit.*, p. 231.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 63.

Слика 5 – Регулисање финансијског извештавања

Као што је раније истакнуто, ако би финансијско извештавање било у потпуности препуштено тржишту, свака компанија би саопштавала информације на бази сопствених правила формулисаних под притиском тржишних механизма. Другу теоретску могућност представља потпуно регулисање финансијског извештавања од стране државе, која опредељује праксе које треба следити и формира механизме супервизије. Трећа теоретска могућност се огледа у настанку правила за финансијско извештавање путем "спонтане солидарности" заједнице, тј. друштва. Ипак, стварни модели регулисања финансијског извештавања се налазе између ових теоретских могућности, с тим што тржиште и држава имају доминантан положај у односу на заједницу (друштво). Један екстремни модел се може означити као либерализам, а карактеристичан је по томе што је регулисање финансијског извештавања препуштено искључиво тржишту, при чему компаније публикују финансијске извештаје само ако тржиште то захтева. Други екстремни модел јесте легализам, који се огледа у стриктној примени правила и принципа постављених од стране државе. Рачуноводствене праксе следе слово закона, које намеће држава својим средствима принуде. Између ових екстрема налазе се асоцијационизам и корпоративизам, који садрже елементе и либерализма и легализма, уз малу дозу утицаја заједнице. У асоцијационизму, регулисање се остварује путем организација формираних у циљу заступања интереса њихових чланова, који чине део заједнице, али не репрезентују заједницу као целину. Корпоративизам подразумева већи степен учешћа државе, која не допушта постојање посебних организација које заступају интересне групе, већ различите интересенте укључује у свој централизован, хијерархијски систем регулисања. Модел регулисања финансијског извештавања са преовлађујућим елементима легализма може се срести у Немачкој. Корпоративизам се јавља у Шведској, док у Великој Британији доминирају елементи асоцијационизма. За Сједињене

Америчке Државе је карактеристична комбинација легализма и асоцијационизма, при чему је легализам у надређеном положају.⁴¹

Да би успешно одговорили свом задатку, регулатори финансијског извештавања морају да буду свесни информационих потреба свих корисника финансијских извештаја, као и утицаја различитих рачуноводствених метода на задовољење тих потреба. Дужност регулатора је да разреши конфликте између информационих потреба различитих корисника, бирајући при томе рачуноводствене поступке који на најбољи начин задовољавају те потребе. Свој ауторитет над учесницима у процесу финансијског извештавања регулатори треба да искористе за наметање решења која доприносе подизању нивоа друштвеног благостања, а не благостања само неких интересних група. Дакле, регулатори треба да познају рачуноводство и делују у јавном интересу.⁴²

Правила и принципи финансијског извештавања, које доносе и намећу регулатори, чине *регулаторни оквир* (regulatory framework) финансијског извештавања једне земље, који се уобичајено састоји из следећих кључних компоненти:⁴³

1. законских прописа,
2. стандарда финансијског извештавања (рачуноводствених стандарда) и
3. берзанских прописа.

Основна правила понашања свих учесника у процесу (ланцу) финансијског извештавања дефинисана су законским прописима, који се разликују од земље до земље. На пример, Закон о компанијама Велике Британије из 2006. године.⁴⁴

- намеће компанијама обавезу вођења рачуноводствене евиденције,
- захтева састављање годишњих финансијских извештаја,
- захтева пружање "верне и поштене слике" ("true and fair view") у овим извештајима,
- захтева да извештаји буду састављени у складу са међународним или националним стандардима,
- дефинише околности у којима треба саставити консолидоване извештаје,
- дефинише околности у којима треба обавити ревизију и
- намеће компанијама обавезу да своје финансијске извештаје доставе акционарима, као и да их учине расположивим јавности.

---

⁴¹ Ibid., pp. 63-64.

⁴² Arnold *et al.*, op. cit., pp. 65-66.

⁴³ Melville, op. cit., p. 5.

⁴⁴ Ibid., p. 5.

Законски прописи уобичајено успостављају шира правила и принципе за састављање финансијских извештаја, док су детаљнија правила и принципи у вези са формом финансијских извештаја, признавањем и мерењем њихових позиција и обелодањивањима у њима садржани у стандардима финансијског извештавања, чију примену законски прописи намећу. Многе развијене земље имају своја тела за доношење стандарда, која креирају и публикују стандарде меродавне унутар државних граница. Тако, на пример, у Великој Британији улогу доносиоца стандарда врши Одбор за рачуноводствене стандарде (Accounting Standards Board – ASB), у САД ту улогу врши Одбор за стандарде финансијског рачуноводства (FASB), а слична тела постоје и у Немачкој, Јапану, Аустралији и бројним другим земљама. У неким земљама не постоји разлика између закона и стандарда финансијског извештавања, већ су стандарди инкорпорирани у законе, тј. чине њихов саставни део.

Компаније чије се хартије од вредности (акције или обвезнице) котирају на берзама, тј. котиране компаније (listed companies), морају, осим законских прописа и стандарда финансијског извештавања, да се придржавају и прописа донетих од стране берзи (берзанских прописа), који могу да прошире захтеве успостављене законима и стандардима. На пример, берзе могу од котираних компанија да захтевају чешће публикавање финансијских извештаја или детаљније рашчлањавање неких њихових позиција у односу на законске прописе или стандарде финансијског извештавања.

У појединим земљама (као што је Велика Британија) постоји подела регулативе финансијског извештавања на:⁴⁵

1. регулативу финансијског извештавања великих компанија и
2. регулативу финансијског извештавања средњих и малих предузећа.

С обзиром на то да су финансијске трансакције великих компанија, а посебно котираних, комплексније, комплекснија је и регулатива финансијског извештавања која за њих важи. Са друге стране, малим и средњим предузећима чије хартије од вредности се не котирају на јавним тржиштима капитала довољна је и поједностављена регулатива.

---

⁴⁵ Ibid., p. 6.

3. ПОЈАМ, ВРСТЕ И ЗНАЧАЈ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Попут природних наука, у којима се карактеристике појава (као што је величина неког објекта, температура просторије, брзина кретања аутомобила, итд.) исказују квантитативно у складу са одговарајућим научно развијеним правилима, у рачуноводству се елементима финансијских извештаја додељују одговарајући новчани износи у складу са важећим стандардима финансијског извештавања. Ови стандарди су неопходни због тога што би без њих корисници финансијских извештаја морали да упознају рачуноводствену основу која важи у свакој компанији, што би отежало упоређење финансијских извештаја различитих компанија.⁴⁶

Стандарди финансијског извештавања (*financial reporting standards*), односно рачуноводствени стандарди (*accounting standards*), могу се дефинисати као *скуп свеобухватних принципа и правила које треба поштовати приликом састављања финансијских извештаја*. Они имају формални карактер, што значи да је реч о писаним документима, које, поштујући унапред утврђену процедуру (која може да се означи као доношење стандарда), усваја и објављује надлежна институција (доносилац стандарда). Ови документи садрже "серије инструкција у вези са одређеним проблемом финансијског извештавања (на пример, начином процењивања залиха)"⁴⁷. Стандарди се јављају или као "додачи компанијском законодавству"⁴⁸, тј. као посебан сет докумената изван законских прописа, при чему законски прописи подупиру (намећу) њихову примену, или као интегрални део самих законских текстова. Они могу бити формулисани у виду принципа или правила, или, пак, њихове комбинације, о чему ће бити више речи касније. Успостављени принципи и правила тангирају питања форме финансијских извештаја, признавања и процењивања њихових елемената и обелодањивања у њима. С обзиром на то, може се констатовати да стандарди финансијског извештавања представљају "ауторитативне конвенције, правила и смернице на

---

⁴⁶ Harrison *et al.*, *op. cit.*, p. 6.

⁴⁷ Alexander, D. and Nobes, C. (2010), *Financial Accounting: An International Introduction* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow, p. 48.

⁴⁸ Baxter, W.T. (2004), "Accounting Standards – Boon or Course?", in Zeff, S.A. and Dharan, B.A., *Readings and Notes on Financial Accounting: Issues and Controversies* (4th edition), McGraw-Hill International Editions, p. 16.

бази којих пословни ентитет мери ресурсе, обавезе, приходе и расходе и саопштава информације о њима"⁴⁹.

Свака компанија сачињава финансијске извештаје како би приказала утицај трансакција и догађаја у оквиру или изван ње на свој финансијски положај и успешност. Састављање финансијских извештаја подразумева доношење низа одлука о избору метода признавања и мерења, консолидовања и приказивања, као и врсти и нивоу детаљности обелодањивања. Уколико за такве одлуке не би постојала никаква ограничења, састављачи финансијских извештаја би их доносили на основу сопствене воље. Стандарди финансијског извештавања садрже принципе и правила признавања, мерења, консолидовања, приказивања и обелодањивања и тиме управо постављају ограничења слободној вољи састављача финансијских извештаја,⁵⁰ чиме се побољшава упоредивост финансијских извештаја различитих предузећа. Они ограничавају слободну вољу састављача финансијских извештаја на два начина: (а) успостављањем јединствених правила и принципа за разрешавање рачуноводствених проблема, уколико је то могуће, и (б) ограничавањем броја опција за рачуноводствени третман које стоје на располагању састављачима финансијских извештаја, уколико постављање јединствених правила и принципа није могуће. Крајњи циљ успостављања стандарда, дакле, јесте обезбеђење, у мери у којој је то могуће, "примене сличних рачуноводствених поступака на сличне трансакције од стране различитих ентитета"⁵¹.

Стандарди финансијског извештавања били су "скоро непознати пре Другог светског рата"⁵², а све до седамдесетих година 20. века само мали број академских рачуновођа (универзитетских професора) им је посвећивао пажњу. Данас стандарди имају доминирајућу улогу у свакодневном раду рачуновођа. Њихов обим је значајан и константно расте, без знакова успоравања темпа раста. Најзначајније развијене земље света, као што су САД, које имају најдужу традицију доношења стандарда финансијског извештавања, Велика Британија, Јапан и Немачка, развиле су сопствене верзије стандарда прилагођене специфичним потребама и околностима, при чему свака земља своје стандарде означава на посебан начин. Ипак, без обзира на разлике у називима стандарда, у литератури се они, независно од земље порекла, често могу срести и под називом "*општеприхваћени рачуноводствени принципи*" (generally accepted accounting principles – GAAP), који јасно исказује њихову суштину. Термин "општа

---

⁴⁹ Tokar, M. (2005), "Convergence and the Implementation of a Single Set of Global Standards: The Real-life Challenge", *Accounting in Europe* (Vol. 2), pp. 47-48.

⁵⁰ Alexander, D., Britton, A. and Jorissen, A. (2007), *International Financial Reporting and Analysis* (3rd edition), Thomson, London, p. 23.

⁵¹ Arnold *et al.*, op. cit., p. 67.

⁵² Baxter, op. cit., p. 9.

прихватљивост", који води порекло из САД, првобитно је означавао консензус релативно мале популације рачуновођа о прихватљивости појединих рачуноводствених пракси. Међутим, услед пораста комплексности пракси и све израженијих потреба за регулисањем финансијског извештавања, овај термин је еволуирао, тако да данас означава прихватљивост одређених рачуноводствених принципа за меродавно ауторитативно (регулаторно) тело. Принципи којима недостаје ауторитативна подршка сматрају се неадекватним.⁵³

Два су примарна фактора успешности целокупног система доношења и примене стандарда финансијског извештавања у једној земљи:⁵⁴

1. рачуноводствена теорија и
2. ауторитет доносиоца стандарда.

Рачуноводствена теорија је као компас – она усмерава процес доношења стандарда. Без теоријске заснованости, тј. адекватног и свеобухватног концептуалног оквира финансијског извештавања (који ће бити детаљније размотрен у наставку), доношење рачуноводствених стандарда би се ослањало само на мишљење или политичку моћ, са вероватним последицама у виду међусобне неконзистентности стандарда или недостатка довољног степена подршке за њих. Да би стандарди заиста остварили утицај на обликовање рачуноводствених пракси предузећа, њима се мора доделити и одговарајућа ауторитативна подршка. Другим речима, систем за успостављање стандарда сам по себи није довољан, већ мора постојати и механизам који ће обезбедити њихову стриктну примену. У циљу успешног функционисања ланца финансијског извештавања, целокупан регулаторни систем, тј. инфраструктура за доношење и наметање стандарда, треба да (а) омогући стриктну интерпретацију (тумачење) и примену стандарда и успешно одговори на практичне проблеме који тек настају и (б) допринесе континуираном унапређењу модела финансијског извештавања и његове релевантности за кориснике, уважавајући при томе однос трошкова и користи.⁵⁵

Да би испунили своју сврху, стандарди финансијског извештавања треба да:

1. донесу користи за процес одлучивања,
2. допринесу смањењу информационе асиметрије,
3. буду прихватљиви са економског аспекта и
4. буду прихватљиви са политичког аспекта.⁵⁶

---

⁵³ Carcello, op. cit., p. 1-6.

⁵⁴ Evans, T.G. (2003), *Accounting Theory: Contemporary Accounting Issues*, Thomson South-Western, Mason, p. 18.

⁵⁵ PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 3.

⁵⁶ Scott, op. cit., pp. 493-495.

Сваки нови стандард треба да побољша квалитет финансијских извештаја и учини их кориснијим за доношење инвестиционих и кредитних одлука. Отежавајућу околност представља чињеница да је јако тешко унапред, тј. пре почетка практичне примене, оценити корисност стандарда. Ипак, чак и када би корисност стандарда за доношење одлука било могуће прецизно предвидети, његов успех не би био загарантован, јер не мора да значи да ће стандард који има највећу корисност за доношење инвестиционих и кредитних одлука бити најбоље решење и за друштво као целину. Стандард који је користан за доношење одлука може да проузрокује друштвено неприхватљиве трошкове креирања информација, о чему доносилац стандарда треба да води рачуна.

Повећавајући обим обавезних обелодањивања у финансијским извештајима, стандарди финансијског извештавања треба да допринесу смањењу обима инсајдерских информација, а тиме и информационе асиметрије на тржиштима капитала и менаџера. Они треба свим инвеститорима и кредиторима да донесу подједнаке користи од поседовања информација. Смањење информационе асиметрије побољшава функционисање тржишта капитала, смањује ризик улагања и повећава ликвидност хартија од вредности, што је у интересу читавог друштва.

Успостављање сваког новог стандарда излаже компаније додатним трошковима. Неки од тих трошкова су, по свом карактеру, директни и мерљиви, као што су трошкови генерисања информација, док су неки по свом карактеру индиректни и тешко мерљиви, а односе се, пре свега, на штете и губитке које компаније трпе објављујући осетљиве информације (нпр. информације о важним истраживачко-развојним пројектима). Уколико трошкови новог стандарда, са аспекта читавог друштва, превазилазе користи које би настале по основу бољих одлука учесника на тржишту капитала, доношење стандарда није економски оправдано. С обзиром на то, дужност доносиоца стандарда је да, у границама својих могућности, процени економске последице сваког новог стандарда.

Коначно, оправданост новог стандарда са теоријског и економског аспекта не мора да буде довољна за његов успех, јер је процес доношења стандарда у значајној мери политички обојен. Доносилац стандарда мора да ради на постизању консензуса свих заинтересованих страна, који треба да буде довољно снажан да обезбеди поштовање новог стандарда и од стране оних који га не подржавају. Генерално посматрано, могућа су два приступа доношењу стандарда финансијског извештавања, који произилазе из двеју теорија о успостављању регулативе уопште. Прва је теорија јавног интереса, а друга теорија интересних група.

Теорија јавног интереса (public interest theory) полази од претпоставке да регулатива служи максимизирању друштвеног благостања. У складу са тим,

стандарди финансијског извештавања представљају резултат потребе јавности за отклањањем недостатака механизма слободног тржишта, коју доносилац стандарда (регулатор), као централни ауторитет, треба да задовољи. Међутим, иако указује на идеалан начин за успостављање стандарда, ова теорија пати од извесних недостатака везаних за њену имплементацију. Полазећи од стварног начина функционисања доносилаца стандарда, теорија јавног интереса би се могла оценити као "површна, а можда и наивна"⁵⁷.

Један од проблема у примени ове теорије огледа се тешкоћама одређивања оптималног нивоа регулативе. Генерално, са аспекта економије као целине, оптималним се сматра онај ниво регулисања финансијског извештавања на коме је најповољнији однос између користи по основу расположивости информација и трошкова њиховог креирања и саопштавања. Међутим, користи од регулисања финансијског извештавања, од којих се најзначајније огледају у смањењу информационе асиметрије и опасности од моралног хазарда и повећању упоредивости финансијских извештаја, чине практично немерљиву категорију. Исто важи и за трошкове, који, по свом карактеру, могу бити директни и индиректни. Карактер директних имају трошкови рада тела за успостављање и наметање регулативе, као и трошкови које компаније подносе у циљу усаглашавања свог финансијског извештавања са регулаторним захтевима. Индиректни трошкови су, за разлику од директних, тешко мерљиви или се уопште не могу измерити и огледају се, пре свега, у ограничавању могућности менаџмента за вођење рачуноводствених политика. Што је регулатива детаљнија и ригиднија, већа ће бити упоредивост финансијских извештаја, што је, наравно, пожељно, али ће се, са друге стране, смањити маневарски простор за менаџмент да, путем финансијских извештаја, емитује жељене сигнале.

Други, подједнако озбиљан проблем огледа се у мотивацији доносиоца стандарда. Полазећи од комплексне природе његових задатака, било би јако тешко надгледати његове активности и приморати га да делује у јавном интересу. Да би се дошло до сазнања да ли доносилац стандарда добро обавља свој посао или не, морала би да се спроведу скупа и опсежна истраживања. Немогућност одговарајуће контроле доносиоца стандарда за последицу би имала опасност од појаве моралног хазарда самог доносиоца стандарда, у смислу да он, уместо заступања јавног интереса, почне да се руководи сопственим интересима.

Теорија интересних група (interest group theory) се базира на претпоставци да се процес доношења регулативе уопште, односно, у конкретном случају, стандарда финансијског извештавања, одвија у условима постојања различитих интересних група, које су у међусобном конфликту. Ова теорија посматра процес

---

⁵⁷ Ibid., p. 484.

доношења стандарда не само као стручно питање, већ и као политички процес у коме се преплићу интереси разноврсних интересних група, при чему сви које стандарди на било који начин тангирају имају мотив, али и могућност, да утичу на њиховог доносиоца. Стога, активности лобирања, које предузимају различите интересне групе као скупови појединаца са заједничким интересима, чине неизбежни део процеса доношења стандарда. Циљ ових активности може да буде подстицање тог процеса, вршење утицаја на њега или опструкција усвајања предложених решења.⁵⁸ Са аспекта економије као целине, активности лобирања могу да имају позитивну конотацију, уколико су усмерене ка проналажењу квалитетнијих решења за проблеме финансијског извештавања, али и негативну конотацију, уколико су усмерене ка спречавању усвајања квалитетних решења или промовисању неквалитетних решења искључиво у циљу заштите специфичних интереса. У таквим условима, доносилац стандарда игра улогу посредника између различитих интересних група, односно чини покушај да различите интересе на најбољи могући начин помири, уважавајући при томе и сопствене интересе. У суштини, теорија интересних група посматра стандарде финансијског извештавања као робу за коју постоје понуда и тражња и која ће припасти оним интересентима који су најутицајнији у политичкој борби за наклоност доносиоца стандарда. Имајући у виду њене основне поставке, за теорију интересних група се у литератури истиче да "можда делује цинично", али да на бољи начин објашњава стварно функционисање процеса доношења стандарда финансијског извештавања у поређењу са теоријом јавног интереса, јер уважава постојање конфликтних интереса. Наиме, процес доношења стандарда у многим земљама (као што су САД и Канада), као и на међународном нивоу, управо карактерише укљученост различитих интересних група, које имају своје представнике у телима за доношење стандарда. Усвајању стандарда обично претходи објављивање нацрта који је предмет јавне расправе, а стандарди се усвајају гласањем. Доносиоци стандарда су "играчи у комплексној игри у којој заинтересоване стране бирају стратегије лобирања за или против предложеног новог стандарда"⁵⁹. При томе, ако се од учесника у игри (тј. доношењу стандарда) очекује да прихвате крајњи исход (тј. објављивање или необјављивање новог стандарда и, уколико је стандард објављен, његове специфичне извештајне захтеве), они морају да имају осећај да је читав процес био поштен и да је њихово мишљење саслушано. Настојања да се ублаже неизбежни конфликти заинтересованих страна треба да представљају саставни део процеса доношења

---

⁵⁸ Jorissen, A., Lybaert, N. and Van de Poel, K. (2006), "Lobbying Towards a Global Standard Setter – Do National Characteristics Matter? An Analysis of the Comment Letters Written to the IASB", in: Gregoriou G.N. and Gaber, M., *International Accounting: Standards, Regulations, and Financial Reporting*, Elsevier, Oxford, p. 3.

⁵⁹ Scott, op. cit., p. 486.

стандарда, а све фазе тог процеса треба да буду пажљиво обликоване. При томе је боље и јефтиније да доносилац стандарда утроши више времена на постизање консензуса који ће обезбедити несметану примену донетог стандарда, него да донесе стандард за који не постоји довољан степен подршке и који би касније из тог разлога морао да буде повучен. Накнадно повлачење донетих стандарда, нарочито ако се дешава често, може озбиљно да пољуља углед и угрози егзистенцију доносиоца стандарда.

Један стандард финансијског извештавања се обично састоји из три дела:

1. описа проблема којим се бави,
2. аргументованог излагања потенцијалних начина за решавање описаног проблема, уз евентуално позивање на фундаменталне рачуноводствене основе, и
3. препорученог решења проблема.⁶⁰

Полазећи од карактера проблема који се стандардом настоји решити, могуће је идентификовати четири врсте (типа) стандарда.⁶¹ Први тип стандарда јесте онај у коме се захтева да рачуновође "кажу шта раде", тј. да објасне примењене рачуноводствене претпоставке и политике. Циљ таквих стандарда јесте да се корисницима финансијских извештаја учине јасним начини утврђивања приказаних износа.

Други тип стандарда усмерен је на јединствену форму приказивања финансијских извештаја. Међутим, не постоји јединствено гледиште о сврсисходности стандарда овог типа. У неким земљама, као што су САД и Велика Британија, потреба за прописивањем форме приказивања финансијских извештаја није дошла до изражаја, па самим тим ни стандарди овог типа се нису наметнули као неопходни, док је за друге земље, као што су Немачка и Француска, карактеристично фаворизовање стандардног, универзалног формата финансијских извештаја уз њихово детаљно рашчлањавање. У суштини, постојање стандарда који на јединствен начин дефинишу форму финансијских извештаја има предности, али и недостатке. Јединствена форма олакшава корисницима проналажење потребних информација, али није извесно да ће иста форма одговарати свим компанијама.

Трећи тип стандарда се бави специфичним врстама обелодањивања у финансијским извештајима (као што су, на пример, обелодањивања о финансијским инструментима, сегментима и повезаним лицима). У питању су стандарди који тангирају све информације садржане у годишњем сету финансијских извештаја, а нису обухваћене билансом стања, рачуном (билансом) успеха, извештајем о новчаним токовима и извештајем о променама сопственог капитала. Сврха ових стандарда јесте да компанију учине транспарентнијом за

---

⁶⁰ Baxter, op. cit., p. 13.

⁶¹ Ibid., pp. 14-15.

кориснике финансијских извештаја и, самим тим, побољшају информациону основу за доношење инвестиционих и кредитних одлука.

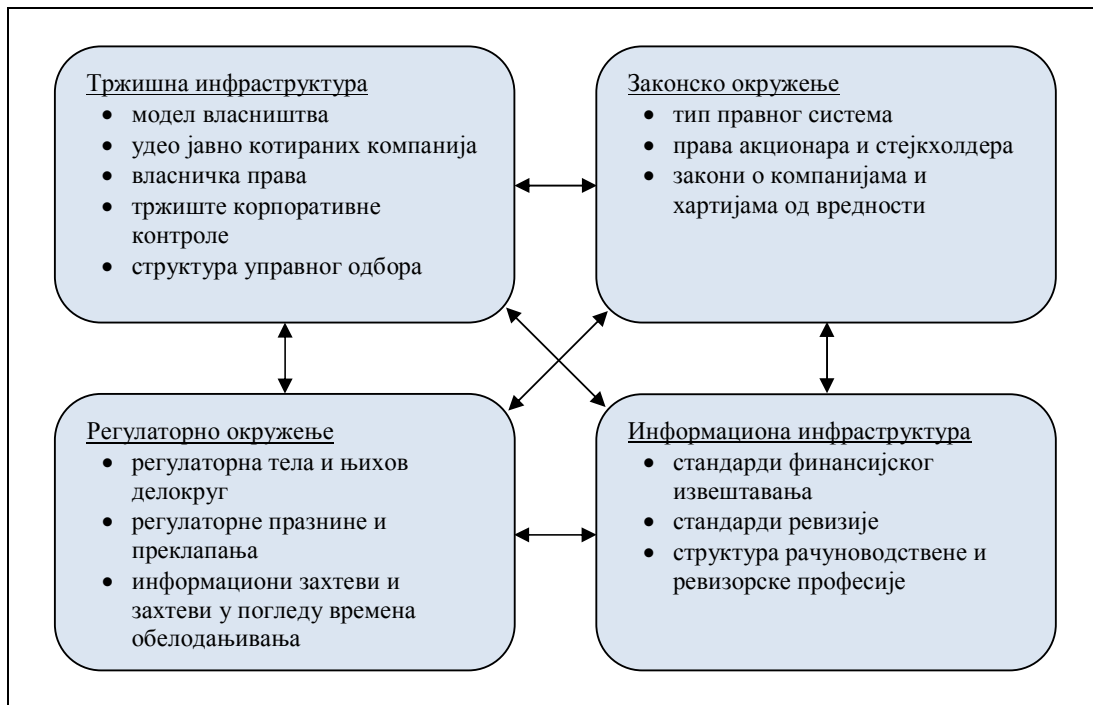
Четврти тип стандарда успоставља правила и принципе за признавање и мерење (вредновање, процењивање) позиција финансијских извештаја. Реч је о стандардима који се, између осталог, баве методама отписивања фиксних средстава, утврђивањем трошкова продатих или утрошених залиха и вредности крајњих залиха, обрачуном ефеката промена девизних курсева и признавањем и процењивањем нематеријалних улагања и покрића. Стандарди овог типа, по правилу, привлаче највећу пажњу и изазивају највеће расправе, што је сасвим разумљиво ако се има у виду да они тангирају приказани успех и финансијски положај.

Детерминишући рачуноводствене износе које компаније публикују, стандарди финансијског извештавања играју значајну улогу у функционисању тржишне економије. Појава стандарда је побољшала квалитет публикованих финансијских извештаја широм света, доносећи потпуније, јасније и конзистентније информације. Они корисницима олакшавају читање и анализу финансијских извештаја, јер им омогућавају да се ослоне на универзално важеће дефиниције рачуноводствених појмова и правила и принципе признавања и мерења ставки финансијских извештаја. У одсуству стандарда, инвеститори, кредитори и финансијски аналитичари би морали да утроше значајно време и ресурсе у циљу разумевања основе на којој су финансијски извештаји сваке компаније састављени. Стандарди финансијског извештавања су од користи и државним институцијама задуженим за вођење економске политике. Захваљујући бољој упоредивости финансијских извештаја различитих компанија, ове институције могу лакше да разумеју функционисање појединих привредних грана и врше компаративне анализе пословања компанија које им припадају.

Стандарди финансијског извештавања, заједно са стандардима ревизије, имају велики значај и за професионалне рачуновође задужене за састављање или ревизију финансијских извештаја компанија. Њима стандарди омогућавају да се лакше одупру притисцима својих послодаваца или клијената у правцу састављања или одобравања лажних финансијских извештаја. Уколико сви рачуноводствени професионалци следе иста правила и принципе у обављању свог посла, њихови послодавци или клијенти неће моћи да их уцењују отказом и ангажовањем других због одбијања да саставе или одобре лажне финансијске извештаје. Они увек могу да се позову на стандарде и одбију сваки захтев послодавца или клијента који је у супротности са њима, док ће менаџмент унапред знати да промена рачуновође не може да донесе промену начина састављања финансијских извештаја, јер ће и нови рачуновођа следити исте методе. Стандарди штите професионалне рачуновође и од потенцијалних оптужби за нестручно и непоштено састављање

или ревизију финансијских извештаја, које би могле доћи од стране незадовољних корисника (инвеститора или кредитора), који су изгубили уложени капитал.

Стандарди финансијског извештавања су једна од кључних компоненти оквира корпоративног управљања. Они чине незаобилазан део информационе инфраструктуре, која, уз тржишну инфраструктуру и законско и регулаторно окружење, опредељује оквир корпоративног управљања једне земље, што илуструје наредна слика.⁶²

Слика 6 – Оквир корпоративног управљања

Заједно са осталим сегментима информационе инфраструктуре, стандарди финансијског извештавања треба да допринесу благовременом публиковању поузданих и комплетних финансијских извештаја, који омогућавају стејкхолдерима да оцене ефективност управљања компанијом и њене оперативне и финансијске перформансе. Од квалитета стандарда које састављачи извештаја следе директно зависи квалитет информација које се презентирају учесницима тржишта капитала.

Однос развоја стандарда и праксе финансијског извештавања је двосмеран. Некада стандарди доприносе развоју праксе, јер уводе нове, до тада непознате рачуноводствене поступке или намећу обелодањивање информација које су до тада биле непознате. Са друге стране, неки рачуноводствени поступци

⁶² Dallas, G.S. (2004), *Governance and Risk*, McGraw-Hill, New York, наведено према: Choi and Meek, op. cit., p. 180.

су најпре развијени у пракси, да би затим дошло до њиховог формализовања, тј. уношења у стандарде. Поред тога, информације које неке компаније добровољно обелодањују могу добити карактер обавезних, ако потреба за њима, са аспекта читавог друштва, постане довољно снажна.

Између стандарда и праксе може да дође до неподударности, и то из три главна разлога. Прво, у неким земљама су санкције за непоштовање стандарда благе или неефикасне. Друго, неке компаније добровољно обелодањују више информација него што се од њих захтева, како би изашле у сусрет потребама инвеститора и осталих стејкхолдера. Треће, у неким земљама је компанијама дозвољено да одступе од стандарда уколико би то резултирало бољим приказивањем успешности и финансијског положаја.⁶³

На бази претходно реченог, може се констатовати да постојање квалитетних стандарда финансијског извештавања само по себи не гарантује квалитетно финансијско извештавање. Квалитетно финансијско извештавање, наиме, почива на четири стуба, а свеобухватни, конзистентни и јасни стандарди чине само један стуб. Преостала три стуба су: (а) ефективан систем корпоративног управљања и интерне контроле, (б) квалитетне праксе ревизије и (в) ефективни механизми наметања и супервизије примене стандарда финансијског извештавања и ревизије.⁶⁴

4. КОНЦЕПТУАЛНИ ОКВИР ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА: ОСНОВА ЗА ДОНОШЕЊЕ СТАНДАРДА

Досадашњу историју развоја стандарда финансијског извештавања карактерише супротстављеност двају гледишта. Према првом гледишту, стандарде треба креирати генерализовањем праксе или извлачењем из ње, без изградње систематске теоријске основе. Према другом гледишту, стандарди треба да буду засновани на одређеном броју фундаменталних премиса које, заједно са стандардима, пружају оквир за решавање специфичних проблема са којима се рачуновође суочавају у пракси. Ране покушаје изградње стандарда финансијског

---

⁶³ Choi and Meek, op. cit., pp. 56-57.

⁶⁴ Goldberg, S.R., Grant, R. and Stovall, D. (2006), "Are We Closer to Global Accounting Standards?", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 17, Issue 6, September/October), p. 35.

извештавања карактерише доминација првог гледишта, односно уверења да су стандарди у основи "пречишћено искуство". Међутим, са сазревањем рачуноводства и повећањем његове друштвене улоге, у развоју стандарда све више је долазило до изражаја гледиште рачуновођа који су схватили оно што је већ раније схваћено у многим другим подручјима. Наиме, искључиво ослањање на искуство не може да донесе задовољавајуће резултате. Уколико би знању стеченом на бази искуства недостајали сврха, правац развоја и интерна конзистентност, које произилазе из одговарајуће концептуалне основе, о фундаменталним принципима би се бескрајно расправљало, а пракса би се кретала у различитим правцима у складу са променама перцепција и развојем нових рачуноводствених метода. Дакле, само проучавањем и разумевањем основа пракси може да се открије прави пут за њихово унапређење.⁶⁵ Суочавајући се са све комплекснијим проблемима финансијског извештавања, рачуновође имају све већу потребу да схвате *зашто* се одређене ствари обрачунавају на одређени начин. Знати *зашто* се нешто обрачунава, а не само *како* се то ради, је од суштинске важности за побољшање квалитета финансијских извештаја.⁶⁶ Полазећи од тога, напори на плану успостављања структуре циљева и фундаменталних основа финансијског извештавања, односно изградње адекватног и свеобухватног концептуалног оквира, чине се више него оправданим.

Појам "концептуални оквир" генерално означава "основну структуру путем које појединац организује своја размишљања о ономе што покушава да уради и начину на који то чини"⁶⁷. Полазећи од тога, концептуални оквир финансијског извештавања се може дефинисати као "кохерентан систем међусобно повезаних циљева и основних принципа који за последицу имају конзистентне стандарде и који прописују природу, функције и ограничења финансијског рачуноводства и финансијских извештаја"⁶⁸, односно као "сет основних принципа који пружају генералну подршку и који се могу искористити као помоћ приликом доношења детаљних одлука, повећавајући при томе вероватноћу успостављања конзистентности и смањујући трошкове анализе"⁶⁹. Концептуални оквир треба да постави основе за разрешавање "великих" рачуноводствених проблема,⁷⁰ односно дефинише природу и сврхе корпоративног финансијског извештавања.⁷¹

---

⁶⁵ Storey, op. cit., p. 2-4.

⁶⁶ Atrill and McLaney, op. cit., p. 150.

⁶⁷ Macve, R. (1997), *A Conceptual Framework for Financial Accounting and Reporting: Vision, Tool, or Threat?*, Routledge, p. 45.

⁶⁸ Ibid., p. 45.

⁶⁹ Arnold et al., op. cit., p. 69.

⁷⁰ Harrison et al., op. cit., p. 7.

⁷¹ Peasnel, K.V., "The Function of a Conceptual Framework for Corporate Financial Reporting", in Bloom and Elgers, op. cit., p. 99.

Улога концептуалног оквира огледа се у пружању структуре за избор правих решења за проблеме рачуноводства и финансијског извештавања. Он служи као основа за оцену постојећих и развој нових пракси и, по својој суштини, представља теоријски напор са практичном сврхом појашњавања циљева финансијског извештавања и указивања на рачуноводствене праксе које ће вероватно помоћи њиховој реализацији. Менаџери, рачуновође, ревизори и доносиоци стандарда не могу да изврше рационалан избор рачуноводствених процедура без одговарајућег концептуалног оквира. Као кохерентан сет принципа или концепата, он чини теоријску основу за идентификовање догађаја који треба да буду рачуноводствено третирани, избор начина њиховог обухватања и мерења, као и избор начина саопштавања резултирајућих информација корисницима. Концептуални оквир треба, дакле, да пружи критеријуме на бази којих се идентификује и успоставља "боље рачуноводство". Упркос томе што је по природи теоријски, он је намењен усмеравању рачуноводствене праксе.

Концептуалном оквиру припада двострука улога. Он треба да (а) послужи као основа за доношење сваког стандарда или тумачења стандарда финансијског извештавања, али и да (б) пружи подлогу састављачима финансијских извештаја за решавање специфичних рачуноводствених проблема којима се директно не бави ниједан стандард. Адекватно изграђен концептуални оквир треба, дакле, да послужи као водич и доносиоцима стандарда и састављачима финансијских извештаја. Као сет "усаглашених фундаменталних принципа који подупиру финансијско извештавање", он "пружа чврсту теоријску основу за развој рачуноводствених стандарда".⁷² Оквир треба да буде мерило квалитета сваког предложеног стандарда или тумачења стандарда, као и критеријум на бази којег ће се оценити да ли је рад на доношењу стандарда окончан или је остао недовршен у једном или више значајних аспеката.⁷³ У одсуству концептуалног оквира, развој стандарда би био отежан, с обзиром на то да би сваки стандард морао да "почне од нуле", а вероватноћа појаве неконзистентности и контрадикторности између стандарда била би већа.⁷⁴

Да би испунио своју сврху, концептуални оквир треба да пружи задовољавајуће одговоре на следећа фундаментална питања рачуноводства и финансијског извештавања:⁷⁵

1. За кога се финансијски извештаји састављају и ко то чини?
2. Зашто су ти извештаји потребни?

---

⁷² Melville, op. cit., p. 16.

⁷³ CFA Institute Centre for Financial Market Integrity (2007), *A Comprehensive Business Reporting Model: Financial Reporting for Investors*, July, <http://www.cfapubs.org/toc/ccb/2007/2007/6> (20.08.2007), p. 4.

⁷⁴ Melville, op. cit., p. 16.

⁷⁵ Macve, op. cit., p. 45.

3. Које врсте финансијских извештаја могу да задовоље истакнуте потребе?

4. У којој мери су садашњи извештаји подесни и како побољшати рачуноводствене праксе да би се они учинили још подеснијим?

Прва два питања се тичу циљева финансијског извештавања, док се преостала питања односе на форму и садржину финансијских извештаја и методе њиховог састављања.

Генерално, концептуални оквир финансијског извештавања, као скуп рачуноводствених концепата, може да буде посвећен:

1. описивању постојеће праксе,
2. прописивању будуће праксе и
3. дефинисању кључних термина и фундаменталних питања.⁷⁶

Један од разлога за сажимање рачуноводствених концепата у форми концептуалног оквира јесте пружање прегледа онога што се ради у пракси, како би се суштина рачуноводства, на што је могуће уверљивији и једноставнији начин, учинила разумљивом. Тако настао концептуални оквир може се означити као дескриптивни (описни). При томе, успостављање мањег броја широко формулисаних принципа се генерално може сматрати бољим решењем у односу на мноштво специфичних детаља.

Међутим, током развоја описних концепата, теоретичари углавном постају свесни неконзистентности у постојећим праксама. Једна од последица ових открића јесте жеља за развојем другог типа концептуалног оквира, оног који иде изнад пуког описивања тиме што прописује оно што треба да се ради. Овај оквир се обично означава као нормативни, због тога што одражава вредности или норме његових састављача. Свако ко заступа одређену рачуноводствену праксу базира своје виђење на неком свом, имплицитном концептуалном оквиру. Стога је изузетно важно учинити напор на плану усаглашавања различитих ставова и изградње концептуалног оквира у експлицитној форми, тј. у форми документа или, пак, сета докумената.

Још једна важна сврха концептуалног оквира јесте пружање широких дефиниција основних концепата и термина који се користе у теорији, стандардима и пракси, као што су: "биланс стања", "средства", "обавезе", "сопствени капитал", "одржавање капитала", "профит", итд. У том контексту, концептуални оквир је сличан уставу или неком другом друштвеном уговору који поставља базне принципе. Дефинисање концепата и термина помаже професији и другим заинтересованим странама да идентификују питања о којима тек треба расправљати. При томе, постојање дефиниција не елиминише потребу за

---

⁷⁶ Miller, P.B.W., "The Conceptual Framework", in Bloom and Elgers, op. cit., p. 89.

расправама, нити предодређује њихов коначан исход. Потреба за дискусијама је константна, а њихов исход зависи од моћи учесника у време дебате.

Успостављање концептуалног оквира који би истовремено успешно описао постојећу праксу, прописао будућу праксу и дефинисао фундаменталне концепте и термине није нимало једноставно. Чак и покушај да се установи концептуални оквир који би задовољио само један од тих циљева наилази на озбиљне препреке. Прво, тешко је усвојити описни концептуални оквир, јер не могу сви да се усагласе о ономе што заиста постоји. На пример, међу рачуновођама постоји неслагање по питању да ли иницијални (оригинални) трошак средства треба да представља израз износа новца жртвованог у циљу стицања средства или поуздану процену његове вредности на дан стицања. Иако је, у већини случајева, разлика између ових двају износа мала, она понекад може да буде и осетна, што наведену дилему чини значајном. Ако је тешко успоставити дескриптивни концептуални оквир, успостављање оквира који има карактер нормативног још је теже. Да би нормативни оквир испунио свој циљ, неопходно је постојање консензуса и ауторитативне подршке. Консензус није лако постићи чак ни између два лица, а нарочито између стотина или хиљада људи укључених у рачуноводствени процес. Ни успостављање концептуалног оквира који само дефинише основне термине и питања није једноставније. Наиме, контрола над дефиницијама олакшава контролу над дебатама и избором пракси које ће се променити или остати непромењене. У таквим условима, постизање консензуса, чак и око питања која делују очигледно, може да буде недостижан циљ. Полазећи од претходног, сасвим је јасно зашто креирање концептуалног оквира представља веома комплексан, обиман и изазован задатак.

У сваком случају, концептуални оквир финансијског извештавања се може сматрати изузетно корисним сегментом регулативе финансијског извештавања. Његове најзначајније користи огледају се у:⁷⁷

- пружању смерница доносиоцима стандарда,
- пружању ослонаца за решавање рачуноводствених проблема којима се не баве ни важећи закони, нити стандарди финансијског извештавања,
- повећању нивоа упоредивости, услед смањења броја прихватљивих рачуноводствених метода,
- смањењу степена утицаја личних предрасуда и политичких притисака на рачуноводствена просуђивања,
- смањењу трошкова анализе и уложених напора приликом решавања рачуноводствених проблема и

---

⁷⁷ Arnold *et al.*, *op. cit.*, p. 69.

○ повећању нивоа поверења корисника у финансијске извештаје и порасту степена разумљивости тих извештаја, услед постојања јасне основе за њихово састављање и приказивање.

Концептуални оквир треба да буде подложен променама током времена, а његов развој усклађен са развојем стандарда који из њега произилазе. Сваки пут када се, приликом доношења новог или ревидирања постојећег стандарда, појави неко ново решење, које није подржано актуелним концептуалним оквиром, јавиће се потреба за преиспитивањем и евентуалним ажурирањем самог оквира. Такође, за преиспитивање оквира се могу искористити и периоди затишја у доношењу стандарда.⁷⁸

Иако је његова вишеструка корисност неоспорна, концептуални оквир генерално пати и од извесних ограничења, а најзначајније се свакако огледа у чињеници да он није чисто теоријска, већ, у мањој или већој мери, и политичка творевина. Он, наиме, представља резултат истог политичког процеса – са истом потребом за компромисом – који је карактеристичан за доношење стандарда. Осим тога, од њега се не може очекивати нити да потпуно опише постојећу праксу, нити да пружи прецизне норме за будућу праксу. Концептуални оквир, стога, не треба посматрати као крајњи ауторитет за разрешавање рачуноводствених проблема, већ као скуп одређеног броја кључних термина и концепата, који се могу користити приликом идентификовања проблема и њиховог разрешавања.

Концептуални оквир није развијен у свим земљама. Он је првенствено карактеристичан за земље у којима је рачуноводствени систем оријентисан на потребе индивидуалних корисника (микро корисника). Аустралија, Канада, Нови Зеланд, САД и Велика Британија спадају у земље које предњаче у развоју и примени сопствених верзија концептуалног оквира. Њихови концептуални оквири имају више сличности него разлика и углавном садрже следеће елементе:⁷⁹

- циљеве финансијског рачуноводства,
- циљане кориснике финансијских извештаја,
- финансијске извештаје које треба публиковати,
- квалитативне карактеристике доброг финансијског рачуноводства,
- ограничења финансијских извештаја,
- степен применљивости концептуалног оквира,
- дефиницију извештајног ентитета,

---

⁷⁸ Fédération des Experts Comptables Européens (2006), *Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition*, FEE Position Paper, March, <http://www.fee.be> (03.04.2008), p. 11.

⁷⁹ Saudagaran, S.M. (2009), *International Accounting: A User Perspective* (3rd edition), CCH, Chicago, p. 1-9.

- дефиниције и основе признавања елемената финансијских извештаја и
- мерење елемената финансијских извештаја и концепт одржавања капитала.

5. ПРИСТУПИ ИЗГРАДЊИ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Кључни проблем са којим се доносиоци стандарда финансијског извештавања широм света суочавају јесте избор адекватног приступа изградњи стандарда. Изабрани приступ одређује садржину и форму сваког стандарда, што пресудно утиче на квалитет финансијских извештаја. Два аспекта доношења стандарда се оправдано могу сматрати фундаменталним. Први се односи на детаљност стандарда, у смислу њихове обимности и прецизности постављених захтева, док се други односи на њихову полазну основу и оријентацију, у смислу начина дефинисања елемената финансијских извештаја (средстава, обавеза, прихода и расхода) и утврђивања приоритета међу њима.

5.1. Стандарди финансијског извештавања према нивоу детаљности

Доносиоцима стандарда на располагању стоје два могућа приступа који се међусобно разликују по нивоу детаљности стандарда. Први приступ подразумева заснованост стандарда на правилима, а други њихову заснованост на принципима.

Стандарди финансијског извештавања засновани на *правилима* (rules-based standards) представљају јасно формулисане, обимне и комплексне стандарде који су "пуни специфичних детаља, као резултат покушаја да се обухвати што више могућих случајева"⁸⁰. Такви стандарди настоје да предвиде сваку могућу

---

⁸⁰ Toppe Shortridge, R. and Myring, M. (2004), "Defining Principles-Based Accounting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 74, Issue 8, August), p. 34.

ситуацију и пруже недвосмислен рачуноводствени одговор на њу. Стандарди засновани на правилима су карактеристични за САД, при чему је заступљеност правила нарочито изражена код стандарда посвећених лизингу, финансијским дериватима, престанку признавања финансијских средстава и обавеза и плаћањима акцијама. Ипак, нису сви стандарди у овој земљи базирани на правилима, већ постоје и они засновани на принципима (као што су стандарди посвећени пословним комбинацијама и goodwill-у).

У основи стандарда базираних на правилима налази се став да "састављачи финансијских извештаја, менаџмент и ревизори желе прецизна правила која недвосмислено специфицирају рачуноводствени третман неке трансакције"⁸¹. Јасна, недвосмислена и детаљна правила су лака за примену од стране састављача финансијских извештаја, а такође олакшавају спровођење ревизије и супервизије њихове примене. Примена истих, чврстих правила од стране свих предузећа ће, према мишљењу заступника овог система стандарда, резултирати већим степеном упоредивости финансијских извештаја између предузећа. Они такође сматрају да чврста правила пружају ауторитативан ослонац за разрешавање спорних питања, штите рачуновође од критика и смањују ризик од њихове одговорности пред судом. Прецизност стандарда смањује шансе за неслагање појединаца у погледу њихове примене, а рачуновође, у случају било какве сумње у њихов рад, могу да се позову на јасна и недвосмислена правила која су следили приликом састављања или ревизије финансијских извештаја. Разлог за подршку детаљним и прецизним правилима имају и регулатори финансијског извештавања, с обзиром на то да она смањују простор за обликовање добитка од стране менаџмента компанија, као и простор за одобравање обликованог добитка од стране ревизора.

Најзначајнији недостатак овог приступа изградњи стандарда огледа се у томе што он подстиче рачуновође да се фокусирају на доследно поштовање правила, док рачуноводствено просуђивање у вези са економском суштином трансакције и потреба за сагледавањем укупне ("велике") слике финансијског положаја и успешности компаније падају у други план. Детаљна и прецизна правила замагљују дух стандарда, тј. фундаменталне принципе на којима је изграђен. Дакле, овај систем ставља акценат на форму трансакција и догађаја, а не на њихову економску суштину. Доносилац стандарда у форми правила занемарује чињеницу да менаџери компаније, рачуновође, чланови ревизијског комитета и ревизори, као непосредни учесници у ланцу финансијског извештавања, имају приступ специфичним информацијама о компанији које су кључне за квалитетно финансијско извештавање. Прекомерни напори доносилаца стандарда да

---

⁸¹ Kivi, L., Smith, P. and Wagner, C. (2004), "Principles-Based Standards and the Determination of Control for Consolidation", *The CPA Journal* (Vol. 74, Issue 5, May), p. 11.

елиминишу просуђивања жртвују вредне информације које би могле да буду саопштене од стране најинформисанијих лица. Рачуноводствени стандарди засновани на правилима не уважавају потребу за флексибилношћу, која представља предуслов за искоришћавање најбољег расположивог знања.

Рачуноводствени стандарди који садрже детаљна правила морају да буду континуирано ажурирани. Са променом економског окружења, дотадашња правила "постају бескорисна или, још горе, дисфункционална"⁸². Чим се појави нека нова трансакција или варијација постојеће трансакције, морају се вршити допуне стандарда. Стога, стандарди базирани на правилима "увек касне барем за један корак"⁸³ у односу на промене пословног окружења. Растућа сложеност пословних процеса не само што намеће потребу за брзим променама рачуноводствених правила, већ их чини све обимнијим. Стандарди могу постати тако сложени да њихова имплементација није могућа без додатних обимних и детаљних објашњења (смерница), која могу да унесу несигурност приликом примене стандарда. На пример, амерички стандард посвећен финансијским дериватима (SFAS 133) је праћен смерницама које укупно имају преко 800 страница. Такође, стандарди базирани на правилима углавном нуде значајан број изузетака, које карактерише одступање од општег принципа који лежи у основи стандарда, што додатно отежава њихову примену на појединачне пословне трансакције. Последица постојања изузетака јесте појачана потреба за крутим тестовима и праговима (граничним вредностима), као што су, на пример, 75% процењеног економског века трајања средства као граница за раздвајање финансијског и оперативног лизинга и учешће у капиталу другог предузећа од 20% као доња граница за примену equity методе.⁸⁴ При томе, мала промена у форми или структури трансакције може да доведе до примене сасвим различитог рачуноводственог третмана (јер је дошло до прекорачења одређене граничне вредности или пада испод ње), иако трансакција задржава сличну економску суштину. Дакле, крута правила и изузеци од њих могу да учине неконзистентним рачуноводствени третман трансакција и догађаја који имају сличну економску суштину. Пошто трансакције које се, по својој суштини, незнатно разликују могу бити рачуноводствено третиране сасвим другачије, упоредивост коју овај систем стандарда пружа је само привидна. Осим тога, и сами стандарди базирани на правилима су често интерно неконзистентни, што додатно отежава њихову примену.

---

⁸² Benston, G.J., Bromwich, M. and Wagenhofer, A. (2006), "Principles- Versus Rules-Based Accounting Standards: The FASB's Standard Setting Strategy", *Abacus* (Vol. 42, Issue 2), p. 169.

⁸³ Kivi *et al.*, *op. cit.*, p. 11.

⁸⁴ Sunder, S. (2005), "Social Norms versus Standards of Accounting", *General Accounting Theory: Towards Balanced Development*, International Conference (editors: Dobija, M. and Martin, S.), Cracow University of Economics, p. 163.

Иако стандарди засновани на правилима настоје да смање потребу за просуђивањима, њихов успех на том плану је ипак ограничен. Наиме, такви стандарди минимизирају просуђивања у вези са економском суштином трансакције или догађаја, али, са друге стране, намећу потребу за просуђивањима приликом избора исправног рачуноводственог третмана унутар компликованог "лабиринта" изузетака и међусобно конфликтних смерница.⁸⁵

Искуство САД у примени стандарда базираних на правилима показује да они често пружају подлогу за кршење рачуноводствених циљева који леже у њиховој основи. Наиме, у систему базираном на правилима, финансијско извештавање се првенствено посматра као чин поштовања правила, а не као чин комуникације. Постојање чврстих правила може подстаћи покушаје проналажења начина за њихово заобилажење. Другим речима, чврста рачуноводствена правила "служе као путоказ за избегавање поштеног приказивања у финансијским извештајима"⁸⁶. Интерне неконзистентности стандарда заједно са бројним изузецима од правила и крутим тестовима и праговима пружају шансу онима који желе да поступе противно сврси стандарда. Менаџмент може да покуша да структурира пословне трансакције на начин који обезбеђује избегавање примене неког правила, како би пружио жељену слику успешности и финансијског положаја предузећа. Стога је сасвим могућа ситуација у којој је дух читавог стандарда нарушен и суштина трансакције прикривена, иако ниједна његова одредба није прекршена, при чему ревизори немају право да упуте приговор састављачима финансијских извештаја. Сваку примену рачуноводствених поступака који су, са аспекта духа стандарда, неадекватни менаџмент може да брани непостојањем посебних правила која те поступке забрањују, односно аргументом: "Покажите ми правило које каже да не могу то да учиним."⁸⁷ Крајња последица се огледа у неуспеху финансијског извештавања да веродостојно одрази економску суштину трансакција и догађаја. Дакле, стандарди базирани на правилима, упркос уверењу њихових заступника, остављају значајан простор за обликовање добитка.

Да претходне констатације имају основа најбоље потврђује рачуноводствени третман лизинга од стране компанија из САД. Реч је о рачуноводственом питању које регулише SFAS 13 – Рачуноводство лизинга, који представља типичан пример стандарда заснованог на правилима. Циљ овог стандарда јесте приморавање компанија да, приликом рачуноводственог

⁸⁵ United States Securities and Exchange Commission (2003), *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 on the Adoption by the United States Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System*, Submitted to Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the United States Senate and Committee on Financial Services of the United States House of Representatives, <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm#1a> (20.07.2010).

⁸⁶ Sunder, op. cit., p. 163.

⁸⁷ Kivi *et al.*, op. cit., p. 11.

обухватања лизинг аранжмана, дају предност суштини над формом, а његов развој је подстакнут понашањем компанија, које су користиле лизинг аранжмане као вид ванбилансног финансирања. Неке компаније су, наиме, куповале опрему, коју су одмах продавале другим ентитетима (предузећима), а дотични ентитети су им враћали исту опрему у форми лизинг аранжмана, чиме су компаније избегавале признавање средстава (која су у суштини набављена) и обавеза (које су настале по основу набавке). Да би спречио такву праксу, амерички доносилац стандарда (FASB) је, у поменутом стандарду, направио јасну разлику између оперативног и финансијског лизинга, и то на бази четири критеријума, од којих два садрже стриктне прагове (граничне вредности) изражене у процентима (75% и 90%), који треба да обезбеде да лизинг који у суштини представља набавку буде тако и третиран. Међутим, оваква стратегија је донела контраефекат, што је потврђено FASB-овом студијом из 1981. године. Полазећи од успостављених прецизних правила, неке компаније су пажљиво структурирале своје лизинг аранжмане како би их квалификовале као оперативни лизинг. Експлицитна правила су не само омогућила наставак ванбилансног финансирања, већ и пружила оправдање за то.⁸⁸

Изложене предности и недостатке стандарда финансијског извештавања заснованих на правилима сажето приказује наредна табела.⁸⁹

Табела 2 – Предности и недостаци система стандарда заснованих на правилима

Предности	Недостаци
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Правила су резултат потребе – састављачи финансијских извештаја преферирају успостављање правила. ▪ Јасна правила су лака за примену, ревизију и супервизију. ▪ Правила пружају ауторитативан ослонац за разрешавање спорних питања. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Правила подстичу обликовање добитка, доводећи у питање приказивање економске стварности. ▪ Процес доношења стандарда је спор, а крајњи резултат комплексан. ▪ Изузеци и упутства за примену су обимни. ▪ Недостаје транспарентност. ▪ Подстиче начин размишљања у коме је форма важнија од суштине. ▪ Правила увек касне.

Суштина стандарда заснованих на *принципима* (principles-based standards), који се, од стране појединих аутора, означавају и као стандарди засновани на *концептима* (concepts-based standards), огледа се у томе што они рачуновођама дају концептуалну основу за разрешавање рачуноводствених проблема, а не листу детаљних правила. За разлику од стандарда заснованих на правилима, који су превасходно карактеристични за САД, стандарди засновани на принципима су карактеристични за Велику Британију. Њихову полазну основу чине одређени

⁸⁸ Toppe Shortridge and Myring, op. cit., pp. 35-36.

⁸⁹ Kivi et al., op. cit., p. 11.

фундаментални принципи, на основу којих се формулишу широке смернице, које се фокусирају на економску суштину трансакција и догађаја. Изградња стандарда базираних на принципима започиње успостављањем кључних циљева доброг извештавања за одређено подручје, након чега следи пружање смерница које објашњавају постављени циљ и везују га за неке опште примере, тј. типичне трансакције. При томе, намера доносиоца стандарда није да пружи детаљна упутства или правила за сваку могућу ситуацију, мада је постављање правила понекад неизбежно. Уместо да следе детаљна правила, састављачи финансијских извештаја треба да се, у случају недоумице, ослањају на принципе.⁹⁰

Разлике између стандарда заснованих на принципима и стандарда заснованих правилима могу се илустровати на примеру отписивања goodwill-a. Став који садржи чврсто и нефлексибилно правило могао би да гласи: "Goodwill се отписује током периода од 40 година." Такав став не оставља нимало простора за просуђивања или неслагања у погледу годишње квоте отписа. Насупрот томе, став који одражава знатно флексибилнији приступ могао би да гласи: "Goodwill се не отписује путем редовних годишњих отписа, већ се, уместо тога, врши тестирање његовог обезвређења на годишњој основи и, уколико се констатује да је до обезвређења дошло, врши корекција његове књиговодствене вредности." Практична реализација овог широко формулисаног принципа захтева стручно просуђивање састављача и ревизора финансијских извештаја.⁹¹

Најзначајнија предност стандарда базираних на принципима огледа се у томе што они дају предност суштини у односу на форму. Практична примена таквих стандарда подразумева фокусирање на сврху (дух) принципа, а не на доследно поштовање правила (као што је случај код стандарда базираних на правилима). Они подстичу рачуновође да примењују стручно просуђивање приликом спознавања економске суштине трансакције и да се фокусирају на поштено приказивање укупне финансијске слике, а не да покушавају да пронађу детаљно упутство или захтевају његово креирање. При томе, у циљу што бољег спознавања економске суштине и логике трансакција и догађаја и њиховог што адекватнијег рачуноводственог третмана, рачуноводствено особље компаније ће можда морати да се консултује са људима изван рачуноводства. На пример, продајно особље које склапа аранжмане са купцима треба да помогне рачуноводственом тиму да схвати економску логику неке продајне трансакције.⁹²

Према сасвим исправном мишљењу заступника стандарда базираних на принципима, "коришћење стручног просуђивања, а не правила за све могуће

⁹⁰ Toppe Shortridge and Myring, op. cit., p. 34.

⁹¹ Schroeder, R.G., Clark, M.W. and Cathey, J.M. (2009), *Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases* (9th edition), John Wiley & Sons, Inc., Danvers, p. 59.

⁹² Willemain, J. (2008), *Corporate reporting: Trends and tensions in convergence*, Deloitte, June, <http://www.iasplus.com> (03.08.2008), p. 2.

ситуације, јесте оно што детерминише поштено приказивање у специфичном случају"⁹³. Полазећи од тога, може се констатовати да овај приступ, у поређењу са приступом који се базира на правилима, на бољи начин одражава суштину састављања финансијских извештаја, која се огледа у "превођењу економске стварности у рачуноводствени оквир"⁹⁴. Његова предност огледа се и у једноставнијим и мање обимним стандардима, који су лакши за разумевање. Широко формулисани принципи смањују опасност од манипулисања иманентну детаљним правилима, што треба да допринесе повећању веродостојности финансијских извештаја, у смислу тачнијег приказивања успешности и финансијског положаја. Принципи су флексибилнији од правила и имају ширу применљивост, која произилази из њихове шире формулације. Применљивост на велики број ситуација чини принципе подесним за услове динамичне и комплексне пословне праксе. Захваљујући томе, рачуновође могу лакше да се суоче са новим, неочекиваним и непознатим трансакцијама.

Међутим, систем стандарда заснованих на принципима има и недостатке. Непостојање прецизних смерница може довести до неконзистентности у примени стандарда између компанија, а самим тим и неупоредивости њихових финансијских извештаја, због тога што различити рачуноводствени професионалци можда имају различито виђење исте ситуације. Другим речима, стручна просуђивања различитих појединаца (рачуновођа) у вези са истом трансакцијом могу да буду међусобно различита.

Присутна је и забринутост да би стандарди засновани на принципима могли да пруже чак и веће могућности за злоупотребе у односу на стандарде засноване на правилима. С тим у вези, истиче се да "ако јасно дефинисана правила не представљају ограничење за састављаче и ревизоре финансијских извештаја, тешко је очекивати да би они следили чак и шире формулисане принципе"⁹⁵. Међутим, треба имати у виду да су стандарди ефективни само ако је обезбеђена њихова стриктна примена, тј. ако постоје чврсти механизми њиховог наметања и надгледања (супервизије) примене. Стандарди засновани на принципима, као ни стандарди засновани на правилима, сами по себи не могу да спрече злоупотребе, нити финансијски крах (банкротство) предузећа.

Опоненти стандарда заснованих на принципима истичу да они, у поређењу са стандардима заснованим на детаљним правилима, отежавају државним регулаторним телима надгледање процеса финансијског извештавања, оцењивање исправности рачуноводствених одлука и, самим тим, проналажење

---

⁹³ Kivi *et al.*, *op. cit.*, p. 12.

⁹⁴ United States Securities and Exchange Commission, *op. cit.*, <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm#1a>.

⁹⁵ Kivi *et al.*, *op. cit.*, p. 12.

лека против "лоших играча". Посебан проблем се састоји у томе што би, у недостатку јасних писаних правила, могло да дође до развоја неписаних правила, чиме би се угрозила сврха читавог система стандарда базираних на принципима. Са друге стране, састављачи и ревизори финансијских извештаја су забринути због могућности да регулаторна тела не прихвате њихова исправна просуђивања. Многи рачуноводствени професионалци преферирају стандарде засноване на правилима управо због забринутости да би могли да одговарају пред судом због својих просуђивања извршених у одсуству јасних правила.

Претходно идентификоване предности и недостатке система стандарда базираних на принципима сажето приказује наредна табела.⁹⁶

Табела 3 – Предности и недостаци система стандарда заснованих на принципима

Предности	Недостаци
<ul style="list-style-type: none"> ▪ У центру пажње се налази економска суштина, а не форма. ▪ Транспарентност информација је боља. ▪ Стандарди су једноставнији. ▪ Обим смерница за примену је мањи. ▪ Флексибилност на промене у пословним праксама је већа. ▪ Састављачима и ревизорима финансијских извештаја је олакшано "сагледавање велике слике". 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Стандарди су предмет тумачења. ▪ Стандарди могу да делују лабаво. ▪ Неконзистентност примене може да смањи упоредивост. ▪ Повећана потреба за просуђивањем може да изложи менаџере и ревизоре већем ризику од судске одговорности. ▪ Теже је доказати поштовање регулативе. ▪ Субјективност је већа, што може да резултира различитим третманом сличних трансакција.

Полазећи од карактеристика алтернативних система стандарда, данас у литератури преовлађује став да стандарди на бази принципа доносе боље финансијско извештавање у односу на стандарде на бази правила. Чак се и у САД, земљи у којој су чврста и детаљна правила највише дошла до изражаја, последњих година све више истиче потреба за заокретом у приступу изградњи стандарда у правцу стављања већег акцента на принципе. Током дугог периода развоја, ГААР САД су се, управо захваљујући заснованости на правилима, претворили у веома обиман сет докумената, који укупно обухватају десетине хиљада страница. Како се истиче у литератури, стандарди су постали толико компликовани да су почели да представљају опасност по спремност компанија да послују у САД.⁹⁷ Многи су констатовали да су недостаци система стандарда базираних на чврстим и детаљним правилима и сложеност финансијског извештавања која из њих произилази допринели појави бројних финансијских скандала, који су почетком 21. века потресли САД. Sarbanes-Oxley (SOX) закон, који је усвојен 2002. године

⁹⁶ Ibid., p. 12.

⁹⁷ Thomson, J.C. (2008), "When Accounting Finally Becomes Global", *The CPA Journal* (Vol. 78, Issue 9, September), p. 11.

као реакција на те скандале, захтевао је од Комисије за хартије од вредности и берзе (SEC) да испита изводљивост рачуноводственог система базираног на принципима, а подршка преласку на овај систем стигла је и од рачуноводствених фирми. На почетку прве декаде 21. века, прелазак на стандарде засноване на принципима се у САД посматрао као "средство за смањење сложености финансијског извештавања"⁹⁸.

Као резултат одредби SOX закона, Комисија за хартије од вредности и берзе је 2003. године објавила студију којом је подржала стандарде на бази принципа. Према њеном мишљењу, "оптимални рачуноводствени стандард базиран на принципима укључује сажет исказ о суштинском рачуноводственом принципу, при чему рачуноводствени циљ представља интегрални део стандарда, уз мали број или без изузетака или неконзистентности унутар стандарда. Даље, такав стандард треба да пружи адекватан обим смерница за имплементацију, полазећи од природе трансакције или догађаја, као и да буде лишен крутих тестова. Коначно, такав стандард треба да буде конзистентан са кохерентним концептуалним оквиром финансијског извештавања из којег се изводи."⁹⁹ У циљу разликовања свог виђења стандарда на бази принципа од виђења других, SEC користи термин "циљно оријентисани стандарди" (object-oriented standards).

Циљно оријентисани стандарди, према мишљењу SEC-а, треба да имају пет кључних карактеристика. Прво, они треба да усмеравају одлуке и ставове састављача и ревизора финансијских извештаја ка испуњењу дефинисаних циљева. Друго, сваки стандард треба да буде формулисан у складу са циљевима које поставља свеобухватни и кохерентни концептуални оквир, чија сврха је претварање рачуноводственог система у складну целину. Треће, циљно оријентисани стандарди не треба да садрже изузетке који су у супротности са главним циљем, нити интерне неконзистентности, чиме се смањује потреба за детаљним смерницама (упутствима) за примену. Четврто, стандарди треба да садрже што мање крутих тестова (прагова). Пето, формулисање сваког стандарда подразумева јасно дефинисање врсте трансакција коју тангира и пружање довољно детаљног упутства за избор адекватног рачуноводственог третмана.

SEC прави јасну разлику између стандарда базираних на принципима (које означава као "циљно оријентисане стандарде") и стандарда који садрже само принципе (principles-only standards), који се могу дефинисати као стандарди високог нивоа апстрактности са малим бројем смерница за примену, или чак без њих. Због малог броја смерница, стандарди који садрже само принципе нису

---

⁹⁸ Greenspan, J.M. and Hartwell, C.L. (2009), "Are FASB Statements Become More Understandable?", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 2), p. 34.

⁹⁹ United States Securities and Exchange Commission, op. cit., <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm#1a>.

довољно функционални. Они захтевају од састављача и ревизора финансијских извештаја да врше рачуноводствена просуђивања, али им не пружају довољан оквир за то. Последица таквих стандарда јесте значајан губитак упоредивости финансијских извештаја различитих ентитета (компанија). Циљно оријентисани стандарди (тј. стандарди засновани на принципима) преносе на састављаче финансијских извештаја одговорност за спознавање економске суштине трансакција или догађаја, али нису апстрактни, већ јасно дефинисани и уоквирени суштинским циљевима који су у њих уграђени. SEC сматра да такви стандарди, у поређењу са стандардима који садрже правила и стандардима који садрже само принципе, намећу већу одговорност и састављачима и ревизорима финансијских извештаја, као и да, под условом да су адекватно изграђени, доносе мању потребу за професионалним просуђивањима и, самим тим, лакшу супервизију њихове примене. Сужавајући оквир за примену професионалних просуђивања, они доприносе стварању здравије основе за саопштавање квалитетних информација инвеститорима.

Одговорност састављача и ревизора финансијских извештаја за испуњење уже формулисаних рачуноводствених циљева уграђених у циљно оријентисане стандарде минимизира могућност за исказивање жељених износа у финансијским извештајима. Истовремено, циљно оријентисани стандарди треба корисницима финансијских извештаја и супервизорима процеса финансијског извештавања да пруже довољно детаља за разумевање и оцену резултата које је објавио менаџмент, а ревизори потврдили. Они треба да представљају средство путем којег ће менаџери, као састављачи финансијских извештаја, и ревизори бити сматрани одговорним за приказивање суштине трансакција у финансијским извештајима. Полазећи од тога, SEC сасвим исправно констатује да циљно оријентисани стандарди представљају оптималну равнотежу и повећавају упоредивост и транспарентност информација у поређењу са стандардима који садрже само принципе и стандардима који садрже правила.

5.2. Стандарди финансијског извештавања према полазној основи и оријентацији

Сваки доносилац стандарда финансијског извештавања суочава се са изазовним задатком дефинисања, класификовања и рангирања рачуноводствених концепата, при чему на располагању има два могућа приступа. Први приступ

подразумева стављање акцента на приходе и расходе, док у основи другог приступа лежи оријентација на средства и обавезе.

Приступ изградњи стандарда финансијског извештавања који у центар пажње ставља *приходе и расходе* (revenue/expense approach), тј. биланс успеха, подразумева успостављање стандарда који дају предност директном мерењу и признавању прихода и расхода повезаних са неком врстом трансакције. У складу са овим приступом, предност добија биланс успеха, док биланс стања поприма карактер резидуалног извештаја који садржи средства, обавезе, али и позиције разграничења прихода и расхода, а принципи за признавање прихода и повезивање расхода са приходима имају карактер примарних. Реч је о приступу који се развијао у дугом периоду на бази тржишног искуства, што, према његовим заговорницима, представља значајну предност у односу на приступ заснован на средствима и обавезама.¹⁰⁰ Присталице овог приступа такође наводе да би оријентација финансијског извештавања на биланс стања била у супротности са економским процесом подношења расхода у циљу остваривања прихода, који чини основу креирања вредности већине компанија и који одражава доминантни начин посматрања компанија од стране њихових менаџера и инвеститора. Концепт добитка је, према овим ауторима, јаснији и има већу практичну употребљивост у односу на концепт средстава, посебно у последње време, у условима растућег значаја нематеријалних улагања, а добитак представља најзначајнији аутпут рачуноводственог система.¹⁰¹ Са приступом доношењу стандарда базираним на приходима и расходима чврсто је повезан концепт *историјског трошка*, који се сматра атрактивним због тога што се историјски трошак може лако доказати, као и због тога што пружа опрезну основу за мерење добитка.

Насупрот томе, приступ изградњи стандарда који у центар пажње ставља *средства и обавезе* (asset/liability approach), тј. биланс стања, полази од претпоставке да адекватно вредновање средстава и обавеза представља примарни циљ финансијског извештавања, док се остали рачуноводствени износи сматрају секундарним и изведеним. Полазећи од тога, доносилац стандарда, приликом креирања рачуноводственог третмана за неку врсту трансакције, најпре треба да покуша да специфицира начин мерења (процењивања) позиција средстава и обавеза које дотична трансакција тангира. То, у крајњој линији, значи да је утврђивање резултата (добитка или губитка) засновано на променама средстава и обавеза. Заступници овог приступа сматрају да је коректним утврђивањем средстава и обавеза истовремено створена претпоставка и за коректно утврђивање

---

¹⁰⁰ Benston, Bromwich and Wagenhofer, op. cit., p. 175.

¹⁰¹ Dichev, I. (2008), "On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting", *Accounting Horizons* (Vol. 22, Issue 4), p. 453.

результата, који, заправо, представља промену нето имовине (сопственог капитала) током периода кориговану за све исплате на терет сопственог капитала и сва додатна улагања сопственог капитала током периода. Примена стандарда у пракси, тј. детерминисање рачуноводственог третмана једне трансакције, најпре подразумева идентификовање тангираних средстава и обавеза, а затим и утврђивање њихових промена под утицајем дотичне трансакције. За позиције разграничења прихода и расхода, према овом приступу, нема места у билансу стања, јер се не могу сматрати средствима и обавезама.

Упркос вишедеценијској доминацији прихода и расхода као основе за доношење стандарда, почев од осамдесетих година прошлог века доносиоци стандарда се све више окрећу средствима и обавезама, уз све веће стављање акцента на *поштену (фер) вредност* (fair value) као основу за мерење средстава и обавеза. Дефинисана као цена која би била остварена продајом средства, односно плаћена у циљу трансфера обавезе, у регуларној трансакцији између тржишних учесника на дан мерења, фер вредност се истиче као нарочито подесна за мерење финансијских средстава и обавеза. Процес преоријентације стандарда још увек је у зачетку, а његов наставак би могао да резултира "најзначајнијом променом у модерној рачуноводственој историји"¹⁰². Модел финансијског извештавања на бази фер вредности данас има подршку значајног броја чланова најугицајнијих тела за доношење стандарда финансијског извештавања у светским оквирима, Међународног одбора за рачуноводствене стандарде и Одбора за стандарде финансијског рачуноводства САД. У основи отпочетог заокрета налази се став да "текуће економске вредности, приказане у билансу стања, а не средства и обавезе признате по историјском трошку, представљају оно што инвеститори заиста захтевају"¹⁰³. Још један разлог за промену приступа доношењу стандарда огледа се у незадовољству традиционалним концептом повезивања расхода са приходима (matching concept), који подразумева обрачунавање нето добитка као разлике укупних прихода, као стварних или очекиваних прилива готовине по основу трансакција, и трошкова насталих у циљу стварања тих прихода, при чему се трошкови који су повезани са нереализованим приходима одлажу и уносе у активу биланса стања. Најзначајнији доносиоци стандарда данас заступају став да средства и обавезе у билансу стања представљају бољу концептуалну основу за опредељивање прихода и расхода у билансу успеха. При томе се истиче да, ако би се евидентирање средстава и обавеза вршило по њиховој текућој економској вредности (тржишној или фер вредности) на крају периода, износ добитка би

---

¹⁰² Cheng, K. (2009), "Navigating with the IFRS Convergence Roadmap", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 20, Issue 6, September/October), p. 36.

¹⁰³ Benston, G.J., Bromwich, M., Litan, R.E. and Wagenhofer, A. (2006), *Worldwide Financial Reporting: The Development and Future of Accounting Standards*, Oxford Scholarship Online, p. 261.

представљао разлику између економске вредности нето имовине (сопственог капитала) на крају у односу на почетак периода умањену за сва додатна улагања сопственог капитала и увећану за све исплате на терет сопственог капитала (као што су исплате дивиденди акционарима). Дакле, из давања предности средствима и обавезама у односу на приходе и расходе логично произилази примена фер вредности за мерење позиција средстава и обавеза.

Приступ базиран на средствима и обавезама, између осталих, фаворизује и Комисија за хартије од вредности и берзе САД, у својој напред поменутој студији из 2003. године. Полазећи од свог концепта циљно оријентисаних стандарда, SEC сматра да приступ заснован на приходима и расходима није адекватан. Пошто, из економске перспективе, добитак представља промену богатства током једног периода, без познавања богатства на почетку периода немогуће је одредити његову промену током периода. Рачуноводствени еквивалент за идентификовање богатства јесте идентификовање средстава и обавеза. Такво идентификовање богатства служи као концептуални ослонац за утврђивање прихода и расхода, који представљају одраз тока богатства у посматраном периоду. Како наводи SEC, историјско искуство говори да приступ базиран на средствима и обавезама представља најнеадекватнији ослонац за процес доношења стандарда, јер пружа најјачу концептуалну основу за приказивање економске стварности, док приступ који се базира на приходима и расходима може да резултира међусобно некохерентним (неповезаним) стандардима, чији је опсег, у смислу обухваћених трансакција, некада превише широк, а некада превише узак. Примена приступа који полази од средстава и обавеза за доносиоце стандарда је од суштинске важности не само приликом постављања захтева у вези са признавањем и мерењем средстава и обавеза, већ и приликом одређивања оптималног опсега стандарда, тј. трансакција или догађаја којима стандард треба да се бави. SEC такође констатује да овај приступ не подразумева сам по себи давање приоритета билансу стања у односу на биланс успеха. Реч је, наиме, о приступу који у центар пажње ставља разумевање суштине трансакција и догађаја, у циљу приказивања њихових последица у финансијским извештајима (билансу стања, билансу успеха, извештају о новчаним токовима и извештају о сопственом капиталу) на начин који је, са аспекта инвеститора, најрелевантнији.¹⁰⁴

У основи модела финансијског извештавања оријентисаног на средства и обавезе мерене по фер вредности налазе се следеће премисе.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ United States Securities and Exchange Commission, op. cit., <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm#1a>.

¹⁰⁵ Whittington, G. (2008), "Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: An Alternative View", *Abacus* (Vol. 44, Issue 2), pp. 157-158.

○ Корисност за доношење економских одлука представља једини циљ финансијског извештавања. Полагање рачуна власницима (акционарима) не представља посебан циљ, већ та потреба може бити испуњена успут, као нуспроизвод креирања информација корисних за доношење одлука.

○ Садашњи и потенцијални инвеститори и кредитори представљају референтне кориснике финансијских извештаја опште намене, при чему садашњи акционари немају никакав посебан статус у односу на остале инвеститоре.

○ Предвиђање будућих новчаних токова на што је могуће директнији начин представља главну потребу корисника финансијских извештаја.

○ Релевантност представља примарну карактеристику финансијских извештаја, док је поузданост од мањег значаја и уместо ње предност треба дати веродостојности, која подразумева додавање већег значаја спознаји економске суштине у односу на статистичку тачност. Принцип опрезности искривљује рачуноводствено мерење, јер нарушава веродостојност.

○ Рачуноводствене информације треба да одразе будућност, а не прошлост, што значи да су трансакције и догађаји из прошлости само од споредног значаја. Набавни трошак (улазна вредност) представља неадекватну основу за мерење због тога што се односи на прошле догађаје (набавку), а будући новчани токови ће резултирати из будућих излаза, мерених по фер вредности. Стога, фер вредност, дефинисана као тржишна продајна (излазна) цена, треба да буде циљ мерења.

○ Тржишне цене треба да обезбеде објективну подлогу за процену потенцијалних новчаних токова, а тржишта су генерално довољно комплетна и ефикасна да пруже основу за веродостојно мерење.

○ Биланс стања представља основни (фундаментални) финансијски извештај, нарочито ако је састављен на бази фер вредности.

○ Укупан добитак (comprehensive income) представља суштински елемент рачуна успеха; он је конзистентан са променама нето имовине приказане у билансу стања.

Ипак, заокрет најзначајнијих светских доносилаца стандарда ка билансу стања (средствима и обавезама) и фер (поштеној) вредности није наишао на општу прихватљивост у литератури. Опоненти овог заокрета истичу да би добитак обрачунат као разлика текуће (тржишне или фер) вредности нето имовине на крају и нето имовине на почетку периода (кориговане за додатна улагања сопственог капитала и исплате власницима) био концепцијски исправан само ако би за свако средство (укључујући и интерно створени goodwill) и сваку обавезу постојала тржишта на којима важе исте цене за све учеснике. Уколико је тржиште неефикасно, услед нпр. чињенице да се трансакције дешавају само ретко, или је реч о средствима и обавезама које је тешко или немогуће продати

(као што су нпр. специјализована средства или интелектуална својина), није јасно на бази чега треба утврдити фер вредност. Једино што преостаје у таквим ситуацијама јесте примена широко прихваћених модела вредновања (као што је дисконтовање новчаних токова), који неизбежно подразумевају субјективне процене и претпоставке менаџмента.¹⁰⁶ Увођење процена менаџмента у процес утврђивања фер вредности отвара простор за манипулације приликом састављања финансијских извештаја, при чему је ревизорима тешко да провере исправност тих процена. С обзиром на то, опоненти овај приступ означавају недостижним и констатују да традиционални рачуноводствени модел, који се базира на билансу успеха, ипак представља боље решење, јер инвеститорима доноси корисније показатеље перформанси компаније.¹⁰⁷

Процењивање по фер вредности, као логична последица оријентације на биланс стања, неспојиво је, према мишљењу једног броја критичара такве оријентације, са заснованошћу стандарда на принципима, као данас мање-више општеприхваћеним моделом изградње стандарда финансијског извештавања. Како истичу они, "приступ заснован на средствима и обавезама не може се конзистентно примењивати од стране рачуновођа и менаџера без смерница које би биле тако обимне да би резултирале стандардима заснованим на правилима"¹⁰⁸. Разлог за то лежи у већ поменутој чињеници да концепт фер вредност захтева процене и да му је, самим тим, иманентна опасност од манипулација од стране менаџмента. Да би се, у таквим околностима, обезбедиле поуздане и релевантне информације за инвеститоре, доносиоци стандарда би морали да формулишу детаљна правила за прорачун вредности позиција средстава и обавеза, чиме би се нарушио читав систем базиран на принципима. Своје констатације о опасности од манипулација и неопходности постојања детаљних правила која би ограничила слободу менаџмента у примени концепта фер вредности критичари поткрепљују примерима злоупотребе овог концепта у пракси. Најранији скандали такве врсте забележени су у Немачкој седамдесетих година 19. века, када су компаније прецењивале средства, а тиме и добитак, и вршиле исплату вештачки увећаног добитка. Као последица тога, 1884. године је донет закон којим је уведено правило ниже вредности, а до тада важећи приступ заснован на средствима и обавезама је замењен приступом базираним на приходима и расходима. Најсвежији пример злоупотребе фер вредности везује се за компанију "Enron", која је, користећи модел садашње вредности и остале моделе засноване на процени, а не на релевантним и поузданим тржишним ценама, вештачки увећала

---

¹⁰⁶ Zimmermann, J. and Werner, J. (2006), "Fair Value Accounting Under IAS/IFRS: Concepts, Reasons, Criticisms", in: Gregoriou and Gaber, op. cit., p. 130.

¹⁰⁷ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., pp. 261-262.

¹⁰⁸ Benston, Bromwich and Wagenhofer, op. cit., p. 172.

вредност својих средстава и износ приказаног добитка. Осим опасности од манипулација менаџмента и неспојивости са стандардима заснованим на принципима, недостатак концепта фер вредности, према мишљењу критичара, огледа се и у томе што он излаже састављаче финансијских извештаја високим трошковима.¹⁰⁹

Ставови теоретичара који не подржавају примену фер вредности, иако нису у потпуности међусобно усаглашени, могу се једним именом означити као алтернативно виђење, у чијој основи се налазе следеће премисе:¹¹⁰

- Полагање рачуна садашњим акционарима представља посебан циљ финансијског извештавања, који има исти значај као и корисност за доношење одлука.

- Садашњи акционари компаније имају посебан статус у односу на остале кориснике финансијских извештаја.

- Будући новчани токови могу да буду ендеогеног карактера, у смислу да реакција акционара (и тржишта) на финансијске извештаје може да утиче на одлуке менаџмента.

- Финансијско извештавање помаже елиминисању информационе асиметрије, због чега поузданост представља суштинску одлику финансијских извештаја.

- Прошле трансакције и догађаји су од значаја за полагање рачуна, али и као инпути за предвиђање будућих новчаних токова. Предвиђање новчаних токова се врши на индиректан начин, а не директним мерењем.

- Прошле трансакције и догађаји представљају релевантне информације које, заједно са поузданошћу мерења и вероватноћом постојања, чине кључне критеријуме признавања елемената финансијских извештаја. Ови критеријуми обезбеђују поузданост финансијских извештаја.

- Трошак (историјски или текући) може да буде релевантна основа за мерење. Он може да послужи као инпут за предвиђање новчаних токова, као и за сврхе полагања рачуна.

- Економско окружење карактеришу несавршена и некомплетна тржишта, на којима сваки ентитет има специфичне шансе. Финансијски извештаји треба да одразе успешност и финансијски положај појединачног ентитета, због чега треба поћи од претпоставки специфичних за њега.

- Рачун успеха и добитак у одређеним околностима могу да буду од већег значаја у односу на биланс стања.

По свему судећи, питања адекватности оријентације финансијског извештавања ка средствима и обавезама и концепта фер вредности, о којима се

---

¹⁰⁹ Ibid., pp. 173-175.

¹¹⁰ Whittington, op. cit., pp. 159-160.

већ дужи низ година опсежно расправља, заокупљаће пажњу бројних рачуноводствених теоретичара широм света и у годинама које следе. Реч је о питањима која тангирају саму суштину финансијског извештавања и сврху финансијских извештаја, што им даје изузетан значај. Додатни подстрек за расправе пружила је недавна финансијска криза која је потресла читав свет.

6. МЕЂУНАРОДНЕ РАЗЛИКЕ У СТАНДАРДИМА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ЊИХОВИ УЗРОЦИ

Између финансијских извештаја компанија из различитих земаља света јављају се бројне разлике, и то услед разлика у важећим стандардима (принципима) финансијског извештавања, али и разлика у тумачењу и примени тих стандарда и преовлађујућим рачуноводственим праксама (укључујући праксе добровољних обелодањивања).¹¹¹ Полазећи од сасвим исправне констатације да је "рачуноводство осетљиво на окружење", у смислу да се "рачуноводствени принципи и праксе финансијског извештавања развијају као одговор на сложене интеракције економских, политичких и друштвених варијабли",¹¹² различитост стандарда финансијског извештавања од земље до земље сасвим је разумљива. Финансијско извештавање се генерално може посматрати као део процеса комуникације, а финансијски извештаји као средство путем којег се информације преносе од пошиљаоца до примаоца. Пошиљалац и прималац финансијских информација чине интегрални део свог окружења, које је у дугом периоду имало превасходно национални карактер.¹¹³

У својим почетним фазама развоја, рачуноводство је углавном било интерно оријентисано. Најранији финансијски извештаји тешко да се могу назвати екстерним, с обзиром на то да су представљали средство путем којег су власници, који су, иначе, углавном и управљали предузећем, остваривали увид у свој добитак и капитал. Међутим, почетком 19. века, под утицајем растуће

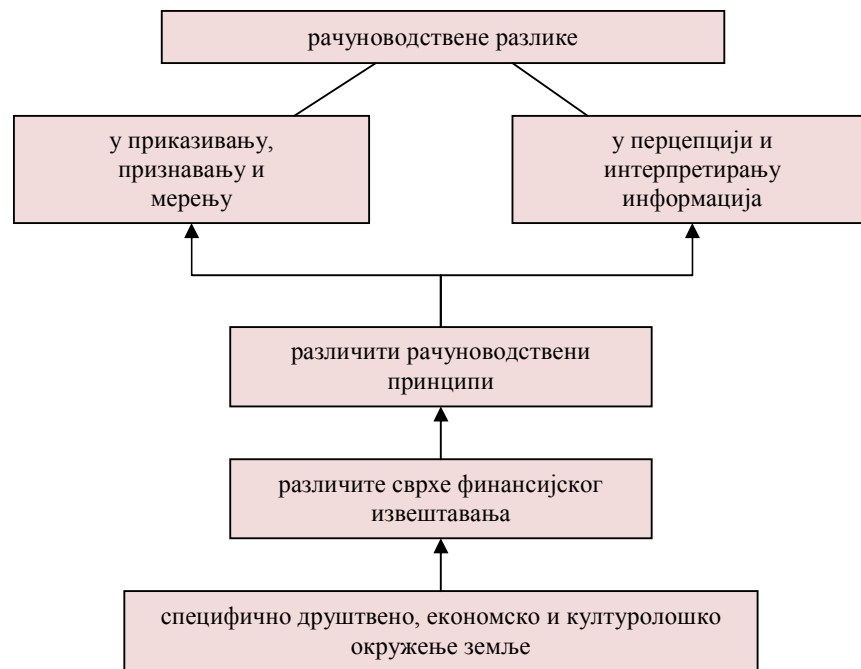
---

¹¹¹ Roberts, C., Weetman, P. and Gordon, P. (2008), *International Corporate Reporting: A Comparative Approach* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow, p. 26.

¹¹² Meek, G. (1996), "Completion Spurs Worldwide Harmonization", in Blake, J. and Hossain, M., *Readings in International Accounting* (1st edition), International Thomson Business Press, London, p. 26.

¹¹³ Alexander *et al.*, *op. cit.*, p. 25.

дисперзије власништва над предузећима, која је проузрокована немогућношћу појединаца да сами финансирају пословне активности, дошло је до раздвајања функција власништва и управљања. У таквим условима, рачуноводство постаје средство путем којег менаџмент полаже рачуне власницима који су остали изван сфере управљања предузећем, што значи да, поред интерног, добија и екстерни карактер. У дугом периоду, финансијски извештаји су се углавном презентирали корисницима унутар државних граница, због чега је и доношење стандарда такође било национално оријентисано и опредељено специфичностима националних окружења, што илуструје наредна слика.¹¹⁴

Слика 7 – Веза окружења и рачуноводствених разлика

Дакле, за разлику од природних наука, чији закони важе у читавом универзуму, стандарди финансијског извештавања се, услед специфичности окружења, разликују од земље до земље. Свака земља је изградила јединствен сет правила и принципа који тангирају подручје финансијског рачуноводства и извештавања, а последица међусобно различитих правила и принципа јесу разлике у:¹¹⁵

- саставу годишњег сета финансијских извештаја,
- форми приказивања финансијских извештаја,

¹¹⁴ Haller, A. and Walton (2003), "Country differences and harmonization", in: Walton, P., Haller, A. and Raffournier, B., *International Accounting* (2nd edition), Thomson, p. 2.

¹¹⁵ Douppnik, T. and Perera, H. (2007), *International Accounting*, McGraw-Hill, International Edition, New York, pp. 26-64.

- нивоу детаљности финансијских извештаја,
- коришћеној терминологији,
- обелодањивањима и
- признавању и мерењу елемената финансијских извештаја.

На прелазу између 20. и 21. века, тј. пре интензивирања процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања (који ће бити анализиран касније), међународне разлике у сваком од претходно наведених подручја биле су веома изражене, о чему сведоче бројни примери.

Наиме, практично све компаније света већ одавно пружају информације о својој финансијској ситуацији и успешности, односно састављају биланс стања и биланс успеха. Међутим, састављање извештаја о новчаним токовима дуго није било, нити је још увек, обавезно у свим земљама. На пример, мексичке и бразилске компаније су, уместо извештаја о новчаним токовима, састављале извештај о променама финансијског положаја, док су америчке компаније већ одавно у обавези да састављају извештај о новчаним токовима, као и извештај о нерасподељеном добитку.

Компаније из САД, Канаде и Јапана традиционално поштују принципе опадајуће ликвидности и доспелости приликом утврђивања редоследа позиција средстава и обавеза у свом билансу стања. Међутим, у већини европских земаља важе принципи растуће ликвидности и доспелости. Такође, компаније из САД углавном састављају свој биланс успеха применом методе трошкова продатих учинака, за разлику од многих компанија из Европе, које следе методу укупних трошкова.

У неким земљама (као што је нпр. Италија) компаније састављају финансијске извештаје који су, по традицији, дубоко рашчлањени, пружајући при томе и детаљне информације у напоменама (фуснотама). У појединим земљама су финансијски извештаји дубоко рашчлањени, али су информације у напоменама (фуснотама) оскудне, док је у неким другим земљама (као нпр. у САД) ситуација обрнута, тј. финансијски извештаји нису дубоко рашчлањени, али су зато напомене детаљне. Коначно, поједине земље карактерише и низак ниво рашчлањавања финансијских извештаја и оскудност информација у напоменама.

Финансијски извештаји компанија из различитих земаља обично се разликују и по језику на коме су састављени. Поврх тога, и између земаља у којима се говори истим или сличним језиком могу да се јаве разлике у коришћеним терминима за означавање истих рачуноводствених појмова. На пример, између рачуноводствене терминологије која се користи у стандардима и пракси САД и терминологије у стандардима и пракси Велике Британије постоје значајне разлике, и то по питању назива финансијских извештаја (у Великој Британији се за биланс успеха користи термин "profit and loss account", а у САД

"income statement"), као и најзначајнијих позиција у њима (нпр. у Великој Британији се приходи од продаје означавају као "turnover", а у САД као "sales" и "revenue"). Ипак, коришћење различитих термина за означавање истог појма представља мање озбиљан проблем у поређењу са употребом истог термина за различите појмове. На пример, термин "stocks" у Великој Британији означава залихе (нпр. робе), док у САД означава акције (као потврде о власништву над делом капитала компаније), док се термин који у Великој Британији означава резерве, као компоненту сопственог капитала ("reserve"), у САД користи да значи покрића (резервисања), као део позајмљеног капитала.

Информације чије је обелодањивање у финансијским извештајима обавезно такође се разликују од земље до земље. Ако се, при томе, зна да неке компаније, поред информација које захтева регулатива, добровољно, у циљу лакшег приступа тржиштима капитала, обелодањују и додатне информације, постаје јасно због чега су финансијски извештаји компанија из различитих земаља међусобно значајно различити са аспекта обелодањивања. На пример, компаније из Велике Британије, за разлику од компанија из Бугарске, Румуније и Словеније, до недавно нису биле у обавези да у напомене уз финансијске извештаје укључе информације о сегментима. Такође, обавезна обелодањивања компанија које се котирају на берзама англо-саксонских земаља (САД, Велика Британија и Канада) генерално су била обимнија од обавезних обелодањивања компанија које се котирају на берзама у Јапану, Немачкој и Швајцарској.

Иако су све претходно истакнуте разлике итекако значајне, најзначајније су ипак оне које се односе на признавање и мерење елемената финансијских извештаја, тј. средстава, обавеза, прихода и расхода, с обзиром на то да је реч о разликама које тангирају износе приказане у финансијским извештајима. При томе, појам "признавање" се односи на доношење одлуке о томе да ли нека позиција треба да буде укључена у финансијске извештаје, док се појам "мерење" односи на утврђивање износа који треба да буде додељен позицијама финансијских извештаја. На пример, у Мексику су се трошкови истраживања и развоја третирали као расход периода у коме су настали, док је за Канаду и Француску карактеристично капитализовање (признавање као средства) трошкова развоја. Компаније из САД нису смеле (а не смеју ни данас) некретнине, постројења и опрему да исказују по вредности вишој од историјског трошка, док је, насупрот томе, компанијама из Чилеа било допуштено да повећавају вредност својих средстава у складу са стопом инфлације, а компанијама из Холандије да своја средства билансирају по вредностима поновне набавке (трошку замене). Примена LIFO методе обрачуна залиха је забрањена у Великој Британији, док је у САД не само допуштена, већ се обично и користи од стране компанија. Значајне разлике се јављају и по питању рачуноводственог третмана goodwill-а. Према

бразилским стандардима, за његово иницијално процењивање меродавна је разлика између набавне вредности предузећа као целине и књиговодствене вредности његове нето имовине, док је према стандардима САД меродавна разлика набавне вредности предузећа као целине и фер вредности његове нето имовине. За мексичке и јапанске стандарде је карактеристично отписивање goodwill-а путем редовних годишњих отписа, док се у САД отписивање не врши редовно, већ само у случају процене да је дошло до његовог обезвређења. При томе, корисни век трајања goodwill-а према мексичким стандардима не сме да премаши 20 година, док га јапански стандарди ограничавају на 5 година. У Бразилу се износ goodwill-а подвајао на два дела, који су се отписивали по различитим режимима.

Крајња последица поменутих, али и бројних других значајних разлика у рачуноводственом третману позиција финансијских извештаја, јесу разлике у мерењу нето добитка и сопственог капитала између земаља. Једно истраживање, спроведено 1993. године од стране Комисије за хартије од вредности и берзе САД, открило је постојање значајних разлика између износа нето добитка и сопственог капитала компанија изван САД утврђених на бази стандарда матичне земље и износа истих ставки претворених у GAAP САД.¹¹⁶ О размерама међународних разлика у стандардима финансијског извештавања довољно јасно говори и следећа табела,¹¹⁷ која приказује добитке двеју компанија, једне из Немачке и друге из Велике Британије, пре и након усаглашавања са GAAP САД.

Табела 4 – Усаглашавање нето добитка

Компанија	Година	Нето добитак према домаћим стандардима	Нето добитак према GAAP САД	Разлика
<i>Daimler-Benz</i> (Немачка)	1993.	615 милиона DM	-1.839 милиона DM	-399%
	1994.	895 милиона DM	1.052 милиона DM	+18%
	1995.	-5.734 милиона DM	-5.729 милиона DM	+1%
<i>British Airways</i> (Велика Британија)	2003.	72 милиона £	-128 милиона £	-278%
	2006.	451 милион £	148 милиона £	-67%

Проблем међународних рачуноводствених разлика постао је нарочито интересантан током последњих деценија 20. века, када се, под утицајем растуће глобализације пословног света, почела осећати све израженија потреба за глобализацијом рачуноводства. Значајан број истраживача покушао је да идентификује факторе који те разлике условљавају, полазећи при томе од неоспорног става да фактори који опредељују развој рачуноводства на националном нивоу такође доприносе појави међународних рачуноводствених разлика. Број идентификованих фактора је велики, а као најважнији издвајају се:

¹¹⁶ Hoyle, J.B., Schaefer, T.F. and Douppnik, T.S. (2004), *Advanced Accounting* (7th edition), McGraw-Hill/Irwin, International Edition, New York, pp. 529-531.

¹¹⁷ Alexander and Nobes, op. cit., p. 62.

1. политички и економски систем и ниво економског развоја,
2. систем корпоративног финансирања,
3. правни систем,
4. порески систем,
5. политичка и економска повезаност земаља,
6. култура и
7. ниво образовања.¹¹⁸

Претходно идентификовани фактори опредељују:

1. циљеве рачуноводствене регулативе, односно интересенте који добијају предност над осталима (инвеститори, кредитори, држава или други корисници финансијских извештаја),

2. начин регулисања финансијског извештавања, у смислу карактера регулаторних тела (државна, професионална или друга тела) и

3. опсег и строгост регулативе.¹¹⁹

Политички и економски систем и ниво економског развоја представљају веома важне детерминанте рачуноводствене регулативе и праксе једне земље. Политички систем (који може бити демократски, социјалистички, тоталитарни, итд.) опредељује начин организовања и контролисања економских активности, који, пак, утиче на циљеве и улогу рачуноводства. Једну крајност представља привреда у којој су сва предузећа у власништву и под контролом читавог друштва и у којој се цене, обим производње, понуда и тражња одређују централизованим плановима. У том случају, рачуноводство има задатак да помогне доношењу централизованих планова, као и да олакша контролисање привреде, а добитак нема никакав смисао, нити значај. Такав систем је био заступљен у Кини пре економских реформи осамдесетих година 20. века. Другу крајност представљала би привреда у којој се цене, обим производње, понуда и тражња утврђују на тржишту, без интервенције државе. Таква привреда у пракси не постоји, јер у свакој земљи света држава регулише и контролише барем неке аспекте тржишта и понашања компанија. Државна контрола може да се манифестује на више начина. У неким земљама, као што су Француска, Италија и Шпанија, значајан број компанија, укључујући велике производне компаније, налази се у државном власништву. У неким земљама државно власништво није изражено, али држава има активну улогу у управљању и контролисању приватних компанија.

Степен у коме држава контролише и регулише привреду опредељује и (а) степен у коме она контролише и регулише финансијско извештавање, (б)

¹¹⁸ Choi and Meek, op. cit., pp. 36-41, Roberts *et al.*, op. cit., pp. 200-248, Dougnik and Perera, op. cit., pp. 32-35, Saudagaran, op. cit., pp. 1-3-1-10, Nobes and Parker, op. cit., pp. 29-41. и Schroeder *et al.*, op. cit., pp. 76-78.

¹¹⁹ Roberts *et al.*, op. cit., p. 201.

регулаторне структуре које се успостављају, у смислу карактера регулаторних тела (државна или приватна) и њихових међусобних односа, и (в) врсте меродавне регулативе (закони или стандарди). Ако је држава у већој мери заинтересована за контролу и регулисање компанија, она ће у већој мери контролисати и регулисати и њихово финансијско извештавање, путем успостављања једнообразних и ригидних система и њиховог наметања свим компанијама путем закона. Ако је, пак, степен у коме држава регулише понашање компанија мали, мали ће бити и степен регулисања финансијског извештавања. У том случају, једнообразност рачуноводствених метода и упоредивост саопштених информација неће бити од примарног значаја за државу, док ће успостављање правила и принципа (стандарда) финансијског извештавања бити препуштено професионалним или другим недржавним телима.

На изградњу рачуноводственог система земље значајан утицај има и преовлађујући степен комплексности предузећа, који је у великој мери одређен нивоом економског развоја. Достигнути ниво развоја утиче на карактеристике и потребе предузећа и одређује доминантне врсте пословних трансакција, које, даље, намећу рачуноводствене проблеме које треба решити. Ако привредом доминирају мала предузећа у власништву породице, што је карактеристично за земље у развоју, потреба за екстерним извештавањем биће мање изражена, па ће стога и регулатива финансијског извештавања бити мање обимна. Насупрот томе, ако привредом доминирају велике компаније, што представља карактеристику развијених земаља, потреба за екстерним извештавањем и, самим тим, обимнијом рачуноводственом регулативом, је израженија, с обзиром на то да веће компаније имају већи друштвени утицај, као и већу потребу за екстерним финансирањем путем емитовања акција или обвезница. У земљама са значајном заступљеношћу концерна, заједничких подухвата и придружених (асоцираних) предузећа развијени су стандарди за састављање консолидованих извештаја и извештаја по сегментима. На пример, у САД, Великој Британији и Холандији консолидовање се развило знатно раније у поређењу са већином земаља континенталне Европе.

Гранска структура привреде такође одређује рачуноводствену регулативу. Поједини рачуноводствени проблеми специфични су за одређене привредне гране, а од релативног значаја привредних грана, тј. гранске структуре привреде, зависи да ли ће такви рачуноводствени проблеми наћи своје место у регулаторном оквиру земље. На пример, у САД су до изражаја дошли рачуноводствени проблеми специфични за индустрију нафте и гаса, док су у земљама у развоју у првом плану рачуноводствени проблеми рударских и пољопривредних предузећа.

Још једна од кључних карактеристика економског система земље са значајним утицајем на рачуноводство јесте ниво инфлације. Инфлација, нарочито

ако је изражена двоцифреном или троцифреном стопом у условима примене рачуноводства историјског трошка доводи до потцењивања средстава и расхода и прецењивања добитка. Стога се у земљама са хронично високом стопом инфлације, као што су неке земље Јужне Америке, од компанија захтева да у своје финансијске извештаје укључе ефекте инфлације, тј. да примењују неку од варијанти инфлаторног рачуноводства. Са друге стране, у развијеним западним земљама, у којима је висока инфлација реткост, инфлаторно рачуноводство се углавном посматра са подозрењем. Рачуноводство историјског трошка има доминирајућу улогу у многим земљама континенталне Европе и Северне Америке, мада је у неким земљама, као што је Велика Британија, допуштена повремена ревалоризација фиксних средстава.

Коначно, одређени крупни догађаји у привредном животу земље могу да имају значајне импликације на развој рачуноводствене регулативе. На пример, најранија рачуноводствена регулатива је, заједно са осталим сегментима компанијског законодавства, настала као резултат финансијске кризе и колапса предузећа. Колапс тржишта акција у САД током двадесетих година прошлог века довео је до формирања SEC-а и повећања обима рачуноводствене регулативе. Под утицајем финансијских скандала и банкротства великих и познатих компанија (као што је "Enron") на почетку 21. века, у САД је извршена реформа система корпоративног управљања, а у склопу те реформе дошло је до промена и у систему финансијског извештавања.

Систем корпоративног финансирања, односно начин финансирања компанија, разликује се од земље до земље. Сопствени и позајмљени капитал могу да се јаве у различитим облицима и да потичу од различитих врста инвеститора и кредитора. Упркос бројним специфичностима, све националне финансијске системе је могуће поделити у две глобалне категорије:

1. системе базиране на тржишту капитала и
2. системе базиране на кредитима.¹²⁰

У земљама са јаким тржиштем капитала, као што су САД и Велика Британија, преовлађујућа сврха финансијског извештавања је пружање помоћи инвеститорима у предвиђању будућих новчаних токова и са њима повезаних ризика. Индивидуални и институционални инвеститори, као значајни снабдевачи капиталом, врше притисак на компаније у правцу поштеног и непристрасног приказивања информација и њихове ревизије, а компаније на тај притисак реагују тако што улажу значајна средства у процес састављања и публиковања финансијских извештаја и развој других видова комуникације са јавношћу. Иако се разуман степен опрезности приликом састављања финансијских извештаја

---

¹²⁰ Nobes and Parker, op. cit., pp. 34-35.

сматра неопходним, инвеститори су превасходно заинтересовани за упоредивост из године у годину и између предузећа, што намеће потребу за одређеним степеном реалности. Да би се остварило реално приказивање успешности и финансијског положаја, неопходно је адекватно просуђивање, а за то су потребни експерти. Експерти су потребни и за вршење ревизије финансијских извештаја. Такве потребе су у неким земљама (као што су Велика Британија, САД и Холандија) довеле до тенденције рачуновођа ка креирању и поштовању сопствених стручних правила и принципа (стандарда), док држава игра пасивну улогу настојећи да подржи најбољу праксу креирану од стране рачуновођа, а не да је сама креира. Земље са јаким тржиштем капитала карактеришу и обимна обелодањивања у финансијским извештајима, што је последица широке дисперзије власништва над предузећима и, самим тим, постојања значајног броја акционара који немају могућност управљања предузећем и приступа интерним информацијама.

Насупрот томе, у земљама континенталне Европе и Јапану, чији финансијски системи су базирани на кредитима, рачуноводство се фокусира на заштиту поверилаца путем опрезног обрачуна добитка. При томе, у неким земљама, као што су Француска и Јапан, преовлађује кредитирање од стране државе, док у другим земљама, као што је Немачка, преовлађује финансирање од стране банака. Котиране компаније су у свим овим земљама релативно малобројне и углавном се налазе у власништву банака, државе или породица које су их основале. На пример, у Немачкој су банке истовремено и значајни кредитори и власници компанија. Пошто банка, држава или породица, као доминантан снабдевач капиталом, остварује значајан утицај на управљање компанијом путем учешћа у управном одбору, она има директан приступ свим потребним информацијама. Услед малобројности акционара који су остали изван сфере управљања, обимна обелодањивања се не сматрају неопходним, док је потреба за јавном одговорношћу компанија слабије изражена. Уместо флексибилности, просуђивања и поштеног приказивања, карактеристичних за земље са јаким тржиштем капитала, у овим земљама до изражаја долазе прецизност, једнообразност и стабилност.

У последње време, разлике у преовлађујућим изворима финансирања постају све мање изражене. Наиме, у земљама континенталне Европе (као што су Француска и Немачка), компаније се, у потрази за потребним капиталом, све више оријентишу на тржиште капитала, због чега расте значај приватних и институционалних инвеститора, а самим тим се мења и фокус финансијског извештавања. Ипак, супротстављеност двају система финансирања, коју неки

аутори сматрају кључним узроком међународних разлика у финансијском извештавању, и даље постоји.¹²¹

Правни систем детерминише интеракције између појединаца и институција. У контексту анализе развоја стандарда финансијског извештавања, тип правног система земље је значајан због тога што (а) одређује да ли ће примарни извор стандарда (принципа и правила) финансијског извештавања бити држава или недржавна институција и (б) опредељује суштину и детаљност стандарда. У погледу правног система, издвајају се две главне групе земаља:

1. земље кодификованог (или грађанског) права (code/civil law) и
2. земље обичајног (или прецедентног) права (common/case law).

Кодификовано (грађанско) право је углавном засновано на (а) Римском праву (Roman law), које је, почев од 12. века, даље развијано на европским универзитетима, и (б) Наполеоновом законнику (Code Napoléon), који је донет у Француској 1804. године. Овај правни систем, традиционално заснован на концептима правде и морала, заступљен је у земљама изван енглеског говорног подручја, а посебно је карактеристичан за Француску, Италију, Немачку, Шпанију, Холандију, Португал и Јапан. У овим земљама постоје релативно обимни законски прописи који покривају шири опсег људске активности, па се и кодификација финансијског извештавања (тј. укључивање рачуноводствених правила и принципа у националне законе) сматра природном и адекватном. Наиме, земље са кодификованим правом обично имају корпорацијско право, и то у форми трговачких закона или закона о компанијама, који успостављају правила понашања предузећа. Корпорацијско право обично дефинише финансијске извештаје који треба да буду састављени и прописује њихову форму, а додатна правила која тангирају питања признавања, мерења и обелодањивања у финансијским извештајима укључена су у посебне законе о рачуноводству, које разматра и усваја парламент. Рачуноводствена професија има мали утицај на развој рачуноводствених правила и принципа (стандарда).

Рачуноводствени закони у земљама са кодификованим правом су првенствено усмерени ка заштити поверилаца и теже да буду веома детаљни, прескриптивни и процедурални. Међутим, упркос тој тежњи, они у суштини углавном имају општи карактер и не пружају пуно детаља у вези са специфичним рачуноводственим праксама, а неким битним рачуноводственим проблемима се уопште и не баве. На пример, немачки рачуноводствени закон из 1985. године обухвата само 47 страница текста и уопште не тангира питања лизинга, превођења страних валута и састављања извештаја о новчаним токовима.¹²²

---

¹²¹ Ibid., p. 36.

¹²² Dougnik and Perera, op. cit., p. 32.

Обичајно (прецедентно) право је везано за земље енглеског говорног подручја. Оно води порекло из Велике Британије, а заступљено је још у Ирској, САД, Канади, Аустралији и Новом Зеланду и одређеном броју азијских и афричких земаља, бивших британских колонија. Реч је о праву које се развија од случаја до случаја, без покушаја да се свеобухватним законима покрију сви случајеви. Наравно, закони и у овим земљама постоје, али су у принципу флексибилнији и мање детаљни у поређењу са земљама са кодификованим правом, а њихово тумачење је препуштено судовима. Такви закони подстичу експериментисање и допуштају просуђивања, а правне одлуке зависе од субјективних концепата, као што су: "разборита особа" и "истинито и поштено виђење".¹²³ За разлику од земаља са кодификованим правом, у којима је акценат на прописивању прихватљивог понашања, у земљама са обичајним правом акценат је на спречавању непожељног понашања.

У земљама са обичајним правом закони углавном садрже само шире смернице за састављање финансијских извештаја, док детаљнија правила и принципе (стандарде) успоставља рачуноводствена професија или независно приватно тело које укључује више интересних група. За разлику од финансијског извештавања у земљама са кодификованим правом, које се фокусира на форму, финансијско извештавање у земљама са обичајним правом се фокусира на економску суштину и ставља нагласак на презентирање истините и поштене слике акционарима. На пример, средство набављено на лизинг се у земљама са кодификованим правом не признаје, тј. не исказује у билансу стања, док се у земљама са обичајним правом признаје уколико лизинг аранжман, по својој суштини, представља куповину.¹²⁴ Док се у земљама са кодификованим правом рачуноводство посматра само као део закона, а рачуновође превасходно као књиговође, у земљама са обичајним правом рачуноводство се посматра као "комбинација уметности и науке, у којој добро обучени професионалци врше просуђивања"¹²⁵. У земљама са обичајним правом окружење финансијског извештавања је прилагодљивије и иновативније, а тенденција ка већој транспарентности и чешћем извештавању израженија.

Иако су законски прописи знатно мање обимни и детаљни у поређењу са земљама са кодификованим правом, стандарди финансијског извештавања, који се у земљама са обичајним правом развијају као додатак законским прописима, чине целокупан сет рачуноводствених правила и принципа ових земаља обимнијим и детаљнијим. Типичан пример су стандарди САД, за које се у последње време све

¹²³ Goldberg, S.R. and Godwin, J.H. (1997), "International Differences in Financial Reporting: What U.S. CFOs Need to Know", *The Journal of Corporate Accounting and Finance* (Volume 8, Issue 2, Winter), p. 94.

¹²⁴ Choi and Meek, op. cit., p. 37.

¹²⁵ Goldberg and Godwin, op. cit., p. 94.

више истиче да су "претрпани" правилима, при чему раније поменути стандард о лизингу (SFAS 13) представља потпуну супротност у односу на такође поменути немачки закон, који лизинг и не помиње, већ само истиче да све обавезе морају да буду евидентиране.¹²⁶

У многим земљама, *порески систем*, односно систем обрачуна пореза на добитак компанија као његов сегмент, остварује значајан утицај на стандарде финансијског извештавања, док је у неким земљама тај утицај мали или уопште не постоји. Са аспекта односа пореског система и финансијског извештавања, тј. опорезивог и рачуноводственог резултата, разликују се три типа земаља.

Први тип земаља карактерише значајна или потпуна независност финансијског извештавања од пореског система, у смислу да порески прописи не утичу на стандарде и праксу финансијског извештавања или, пак, утичу у мањој мери. Опорезиви добитак се утврђује кориговањем рачуноводственог добитка применом пореских прописа, али је утицај пореских прописа на обрачун рачуноводственог добитка незнатан. Развој екстерног финансијског извештавања у овим земљама претходио је развоју пореског законодавства, што значи да су пореске власти затекле сасвим функционалан систем рачуноводства и ревизије. Карактеристичан пример земље овог типа је Велика Британија, у којој су правила за пореско и финансијско извештавање одвојена и међусобно различита, а успостављају их различита тела. У САД постоји значајна, али не и потпуна независност пореског система и финансијског извештавања. У принципу, порески прописи у овој земљи не утичу на правила и праксе финансијског извештавања, при чему значајан изузетак представља процењивање залиха, с обзиром на то да LIFO метода може да се користи за пореске сврхе само под условом да се користи и за сврхе финансијског извештавања. У земљама са раздвојеним пореским и финансијским извештавањем, у којима не постоји подударност опорезивог и рачуноводственог добитка, јавља се проблем рачуноводственог третмана одложених пореских средстава и обавеза, а самим тим и потреба за развојем стандарда који се тим проблемом баве.

Други тип земаља одликује постојање заједничког система извештавања, при чему су принципи и правила финансијског извештавања меродавни и за сврхе утврђивања опорезивог добитка. Другим речима, рачуноводствена регулатива у овим земљама је уједно и пореска регулатива. Такав систем је карактеристичан за земље у развоју чланице Комонвелта, које у основи следе модел Велике Британије, али нису развиле пореске прописе до нивоа британских. Пошто порески прописи не садрже детаљна и свеобухватна правила за утврђивање опорезивог добитка, пореске власти се у потпуности или барем у значајној мери

---

¹²⁶ Douppnik and Perera, op. cit., p. 32.

ослањају на добитак у финансијским извештајима као основицу за опорезивање. За разлику од земаља првог типа, порески систем у овим земљама може да оствари извештај на креирање стандарда финансијског извештавања. Наиме, доношење новог стандарда који доприноси повећању исказаних (рачуноводствених) добитака, а самим тим и пореских обавеза, може да буде отежано или чак онемогућено, због јаког отпора компанија.

Трећи тип земаља такође карактерише постојање заједничког извештајног система, с тим што се приликом састављања финансијских извештаја уважавају пореска правила. Пореске власти успостављају детаљна правила за обрачун опорезивог добитка, а компаније, да би искористиле одређене пореске погодности, морају ова правила да следе и приликом састављања финансијских извештаја опште намене. Такав систем је карактеристичан за већину земаља Западне Европе, а посебно Немачку. Реч је о земљама у којима је развој пореске регулативе претходио јавном саопштавању финансијских информација, односно у којима је финансијско извештавање настало као одговор на потребе пореских власти, при чему су рачуноводствена правила креирана под утицајем пореских закона. Због потпуне или барем значајне подударности рачуноводственог и опорезивог добитка, питање рачуноводственог третмана одложених пореских средстава и обавеза нема велики значај у овим земљама.

С обзиром на то да рачуноводство представља "технологију која се може релативно лако позајмити од друге земље или наметнути другој земљи"¹²⁷, *политичка и економска повезаност земаља* доприноси ширењу (трансферу) рачуноводствених система преко државних граница, тј. добровољном или принудном прихватању иностраних стандарда и пракси.

У прошлости, значајан фактор трансфера рачуноводствених стандарда и пракси била је колонијална зависност. Велика Британија и Француска су, као велике колонијалне силе, пренеле свој рачуноводствени оквир у различите делове света. Колоније нису ни имале избора приликом изградње рачуноводственог система, јер им је он једноставно био наметнут од стране колонизатора. Након стицања независности, неке од њих су задржале блиске везе са својим бившим колонизаторима у области рачуноводства (као и у неким другим областима). Пример су неке земље Комонвелта, чији рачуноводствени модели су и данас слични британском. Међутим, неке бивше колоније су, након стицања независности, извршиле трансформацију својих рачуноводствених система. Пример за то је Индонезија, која је напустила холандски рачуноводствени систем и преоријентисала се на рачуноводствени модел САД. Поред колонијалних веза, на ширење рачуноводствених система преко државних граница утицали су и

---

¹²⁷ Ibid., p. 34.

одређени историјски догађаји. На пример, Француска је свој Контни план (Plan Comptable) донела под утицајем немачке окупације током Другог светског рата, док је Јапану, након Другог светског рата, наметнут рачуноводствени регулаторни режим у сличан оном у САД.

За разлику од принудног прихватања иностраних рачуноводствених система или њихових сегмената, које је углавном резултат политичких фактора (попут колонијалне потчињености и окупације), добровољно прихватање иностраних рачуноводствених система преваходно је мотивисано економским разлозима. Економска повезаност земаља намеће потребу за хармонизацијом прописа који тангирају пословање компанија, укључујући и стандарде финансијског извештавања, у циљу лакшег обављања пословних трансакција. На пример, Канада следи рачуноводствени модел САД, а томе је, осим географске близине, допринела и економска повезаност двеју земаља, која се пре свега манифестује у извозној зависности Канаде од САД и котирању бројних канадских компанија на берзама САД. Економске везе са САД су утицале и на рачуноводствене системе у Мексику и Израелу. Многе земље Источне Европе су своје рачуноводствене системе базирале на регулативи Европске уније, што је резултат њихове тежње за приступањем овој економској и политичкој групацији. Неке земље су се определиле за увоз стандарда финансијског извештавања, тј. делимично или потпуно прихватање стандарда неке друге земље, првенствено у циљу уштеде ресурса и времена, с обзиром на то да је креирање стандарда скупо и дуготрајно. Оне су процениле да им је исплативије да преиспитају стандарде које су други већ развили и изаберу оне који им највише одговарају него да развијају сопствене стандарде од почетка.

Култура обухвата вредности и ставове заједничке за чланове једног друштва. Она утиче на финансијско извештавање на два начина: (а) индиректно, тиме што опредељује политички, економски и правни систем земље, и (б) директно, путем утицаја на регулаторе финансијског извештавања и састављаче, ревизоре и кориснике финансијских извештаја, а тиме и правила и принципе (стандарде) које они доносе, односно праксе које примењују. При томе, четири димензије културе (или друштвених вредности) се у литератури истичу као кључне. У питању су:¹²⁸

1. *однос индивидуализма и колективизма*. За индивидуализам је карактеристичан лабав друштвени оквир у коме појединци брину само о себи и члановима своје породице, док је, на супрот томе, за колективизам карактеристичан чврст друштвени оквир у коме појединци од других чланова групе којој припадају очекују да воде рачуна о њима у замену за лојалност групи.

¹²⁸ Hofstede, G. (1984), *Culture's Consequences: International Differences in Work-related Values*, Sage, Beverly Hills, наведено према: Roberts *et al.*, op. cit., p. 234.

Према томе, ова димензија културе тангира степен међузависности појединаца у једном друштву, односно начин на који људи идентификују себе ("ја" или "ми");

2. *распон моћи*. Ова димензија културе тангира степен у коме чланови друштва прихватају хијерархију и неједнак распоред моћи и начин на који друштво решава проблем неједнакости између људи када се он појави;

3. *степен аверзије према ризику*. Реч је о степену у коме чланови друштва осећају нелагодност због неизвесне будућности и недефинисаних (двосмислених) ситуација. Основно питање које ова димензија тангира јесте начин на који друштво реагује на чињеницу да је будућност непозната, при чему оно може да чини покушаје да будућност контролише или да једноставно дозволи да она дође;

4. *однос "мушких" и "женских" вредности*. Друштво у коме преовлађују "мушке" вредности карактерише стављање у први план постигнућа, јунаштва, самопоуздања и материјалних користи, док је, насупрот томе, друштво у коме преовлађују "женске" вредности карактеристично по стављању у први план веза међу људима, скромности, бриге за угрожене и квалитета живота.

Полазећи од претходних димензија културе, у литератури је идентификован оквир за успостављање везе између културе и рачуноводства, при чему су формулисана четири пара међусобно супротстављених рачуноводствених вредности. Реч је о следећим паровима:¹²⁹

1. *професионализам vs. законска контрола*. Концепт професионализма ставља акценат на независна професионална просуђивања која врше појединци и саморегулацију професије, док, насупрот томе, концепт законске контроле у центар пажње ставља потребу за поштовањем законских прописа. Концепт професионализма је конзистентан са лабавим друштвеним оквиром са нагласком на индивидуализму, као и са друштвом које карактерише низак степен аверзије према ризику. Професионализам је карактеристичан за англо-саксонске и скандинавске земље, Немачку, Аустрију и Швајцарску, док је законска контрола доминантна у земљама Азије и Африке и неким земљама Латинске Америке;

2. *једнообразност vs. флексибилност*. Концепт једнообразности подразумева наметање истих рачуноводствених пракси свим компанијама и њихову конзистентну примену током времена, док концепт флексибилности ставља акценат на прилагођавање пракси специфичним околностима. Концепт једнообразности се везује за друштво са већом аверзијом према ризику, као и за друштво у коме је акценат на колективизму. Једнообразност је изражена у Немачкој, Аустрији, Швајцарској, земљама Латинске Америке и неким земљама Азије, док је флексибилност карактеристична за англо-саксонске и скандинавске земље, као и неке земље Азије;

---

¹²⁹ Gray, S.J. (1988), "Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems", *Abacus* (Vol. 24, Issue 1), pp. 8-13.

3. *конзервативизам vs. оптимизам*. Конзервативизам подразумева опрезно (обазриво) мерење у финансијским извештајима у условима неизвесности, док је оптимизам карактеристичан по слободнијем приступу и спремности на преузимање ризика. Сасвим је јасно да је конзервативизам тесно повезан са друштвима са израженом аверзијом према ризику, док друштва која стављају нагласак на индивидуална постигнућа следе мање опрезан приступ. Конзервативизам је изражен у Немачкој, Аустрији, Швајцарској, Италији, Француској, Шпанији, Јапану, земљама Латинске Америке и Африке и неким земљама Азије, док оптимизам преовлађује у англо-саксонским и скандинавским земљама, као и неким земљама Азије;

4. *тајност vs. транспарентност*. Концепт тајности подразумева давање предности поверљивости и саопштавање информација само лицима која су укључена у управљање и финансирање, док транспарентност карактеришу отвореност и јавна одговорност. Тајност је, као и конзервативизам, превасходно везана са друштвима која имају већу аверзију према ризику, а конзистентна је и са колективистичком културом. Насупрот томе, већа транспарентност се може очекивати у друштву у коме је нагласак на квалитету живота, људима и животной средини. Тајност је карактеристична за земље у којима доминира конзервативизам (Немачка, Француска, Аустрија, Италија, Шпанија, Швајцарска, Јапан, латино-америчке, афричке и неке азијске земље), док је транспарентност везана за земље у којима доминира оптимизам (англо-саксонске, скандинавске и неке азијске земље).

Прва два пара супротстављених вредности (професионализам vs. законска контрола и једнообразност vs. флексибилност) тангирају регулаторни систем финансијског извештавања, тј. институционалне аранжмане који се успостављају у циљу доношења регулативе. Трећи пар (конзервативизам vs. оптимизам) тангира мерење (процењивање) позиција финансијских извештаја, док се последњи пар (тајност vs. транспарентност) тиче обелодањивања у финансијским извештајима.

Постоји јака корелација између *нивоа образовања* становништва једне земље и нивоа развијености стандарда и пракси финансијског извештавања. Фактори као што су: (а) писменост становништва, (б) образовна структура становништва, (в) оријентација образовног система (на опште или стручно знање) и (г) усклађеност образовног система са економским и друштвеним потребама, остварују значајан утицај на рачуноводствени систем земље. Земље са образованијим становништвом генерално имају развијеније стандарде и праксе рачуноводства.

Софистицирани стандарди и праксе финансијског извештавања постају бескорисни ако их људи погрешно схватају и примењују. На пример,

обелодањивања о ризицима финансијских деривата су бескорисна ако читалац не уме да их протумачи на прави начин. Ако је општи ниво образовања у једној земљи низак, тешко је очекивати да ће и образовање рачуновођа бити на завидном нивоу. Кина и Мексико представљају позитивне изузетке, с обзиром на то да у овим земљама рачуновође имају висок ниво стручности упркос ниском општем нивоу образовања. Кинеским рачуноводственим стручњацима то полази за руком јер своја знања углавном стичу у иностранству.¹³⁰ Иако је ниво развоја рачуноводствене професије условљен претходно размотреним факторима окружења, он такође утиче на стандарде и праксе опредељујући "тип рачуноводства који се практикује и онај који може бити практикован"¹³¹.

---

¹³⁰ Choi and Meek, op. cit., pp. 38-39.

¹³¹ Alexander and Nobes, op. cit., p. 76.

II ДЕО
УСЛОВЉЕНОСТ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ
СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ
ИЗВЕШТАВАЊА

1. КЉУЧНИ ПОДСТИЦАЈИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

До седамдесетих година прошлог века доношење стандарда финансијског извештавања имало је искључиво национални карактер.¹³² Међутим, економска глобализација (глобализација бизниса), у смислу "великих и растућих токова трговине и капиталних инвестиција између земаља"¹³³, која је отпочела након Другог светског рата, донела је значајан преокрет. Реч је о процесу који, заправо, представља сегмент једног ширег процеса – процеса глобализације уопште, као "ближе интеграције земаља и људи света"¹³⁴, односно свеобухватног процеса који повећава степен међузависности економија, политичких система, култура и друштва.

Растућа конкуренција компанија из различитих земаља, појава нових земаља са тржишном привредом и убрзан развој информационих технологија представљају кључне факторе промене глобалне пословне и политичке климе. Истовремено, са развојем телекомуникација и појавом технолошких иновација у другим пољима, светски финансијски центри постају све више међусобно повезани.¹³⁵ Тржишта производа, услуга, капитала, рада и менаџера по свом карактеру све више постају глобална, технологије и концепти се све брже шире, а предузећа се, у свим аспектима свог пословања, у све већој мери ослањају на глобалне стандарде ефикасности. Међународна конкуренција подстиче многе компаније да трагају за новим тржиштима, а такође и инвеститорима који ће финансирати проширења или модернизације, неопходне за очување конкурентности на светском тржишту.¹³⁶ Велике компаније су, да би остале конкурентне, принуђене да тржиште за своје производе, изворе својих сировина, као и нове изворе капитала, потраже изван граница матичних земаља, а такође и да улажу свој капитал у иностранство. Глобализација тржишта капитала, повећана мобилност фирми, брзи развој интернета и компјутерске технологије, уз

---

¹³² Collins, S.H. (1989), "The Move to Globalization", *Journal of Accountancy* (Vol. 167, Issue 3, March), p. 82.

¹³³ Hirst, P. and Thomson, G. (1996), *Globalisation in question*, Polity Press, Cambridge, p. 48, наведено према: Lehman, G. (2005), "A critical perspective on the harmonisation of accounting in a globalising world", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 16, Issue 7), p. 976.

¹³⁴ Stiglitz, J. (2001), *Globalization and its discontents*, Penguin Books, New Delhi, p. 9, наведено према: Irvine, H. (2008), "The global institutionalization of financial reporting: The case of the United Arab Emirates", *Accounting Forum* (Vol. 32, Issue 2, June), p. 126.

¹³⁵ Jones, R.C. (2007), "Global Accounting and Auditing", in Charmichael *et al.*, op. cit., p. 9-2.

¹³⁶ Weirich, T.R., Pearson, T.C. and Churyk, N.T. (2010), *Accounting & Auditing Research: Tools & Strategies* (7th edition), John Wiley & Sons, Inc., p. 85.

резултирајуће смањење трошкова трансакција са хартијама од вредности (чак и на нивоу појединачног инвеститора), донели су драматичне промене глобалног финансијског окружења у другој половини 20. века, са значајним последицама по финансијско извештавање.¹³⁷ Под утицајем промена глобалне пословне климе, многи актери у пословном свету истакли су потребу за конвергенцијом (приближавањем) рачуноводствених система, односно развојем квалитетних глобалних стандарда финансијског извештавања, а та потреба је последњих година, након бројних финансијских скандала који су потресли читав свет, постала још израженија.

У раним фазама развоја, компаније пласирају производе и услуге на домаће тржиште. Касније, са појавом тражње из иностранства, оне почињу и да извозе, чиме ступају "у свет међународног бизниса"¹³⁸. Међународна трговина (увоз и извоз) има значајну улогу у светској економији. Трговинска размена између земаља, која се одвија хиљадама година уназад, у последње време убрзано расте. О томе говори податак да је у 2005. години укупна вредност извоза роба на глобалном нивоу била 5,3 пута већа у односу на 1985. годину. Раст вредности извезених услуга још је израженији, о чему сведочи податак да је у 2005. години укупна вредност услуга пружених иностраним клијентима на глобалном нивоу била 6,3 пута већа у односу на 1985. годину.¹³⁹ Раст спољнотрговинске размене постаје још очигледнији ако се упореди са стопом раста светске економије. У периоду од 1990. до 2001. године, укупна глобална вредност извоза се повећала за 75%, док се, у истом периоду, бруто домаћи производ (gross domestic product – GDP) на глобалном нивоу повећао за 27%. Ипак, раст извоза није равномеран у свим деловима света. На пример, у периоду од 1991. до 2003. године вредност извоза САД се повећала за 72%, док се вредност извоза Кине повећала чак шест пута. Осим укупне вредности извоза, дошло је и до значајног повећања броја компанија које су укључене у међународну трговину. На пример, у САД се у периоду од 1987. до 1999. године број таквих компанија повећао за чак 233%. Да у међународној размени не учествују само велике компаније, сведочи податак да чак 97% извоза САД остварују компаније са мање од 500 запослених.¹⁴⁰

Следећи ступањ укључења компанија у међународни бизнис јесу њихове иностране инвестиције. Наиме, извозници у једном тренутку долазе до закључка да је производња у иностранству једини начин за очување конкурентске предности, јер доприноси смањењу транспортних трошкова. Они, стога, купују постојеће бизнисе у другим земљама или финансирају оснивање нових, сами или

---

¹³⁷ Saudagaran, op. cit., p. 5-151.

¹³⁸ Douplik and Perera, op. cit., p. 10.

¹³⁹ Choi and Meek, op. cit., p. 5.

¹⁴⁰ Douplik and Perera, op. cit., p. 10.

удружени са локалним партнерима. Стицање постојећих иностраних компанија и оснивање нових иностраних зависних компанија представљају две уобичајене форме страних директних инвестиција (FDI), које имају све значајнију улогу у светској економији. Њихов раст на глобалном нивоу резултат је либерализације закона у многим земљама, управо у циљу привлачења иностраних инвеститора. Посебно атрактивну дестинацију за стране директне инвестиције, почев од деведесетих година 20. века, представљају земље у развоју.

Последица претходних процеса јесте растући број компанија које су по свом карактеру мултинационалне. Мултинационална компанија се може дефинисати као "компанија која има седиште у једној земљи, али обавља послове у другим земљама"¹⁴¹. Не постоји јединствено мишљење о томе који део прихода од продаје, имовине, добитка и запослених треба да се односи на иностране активности да би се компанија сматрала мултинационалном, али се може прихватити став да учешће иностраних операција веће од 10% сврстава компанију у ову категорију.¹⁴² Процењује се да мултинационалне компаније данас стварају око 10% светског бруто домаћег производа.¹⁴³ Са развојем мултинационалних компанија, појавио се и феномен глобалне конкуренције. Компаније су одувек поредиле своје перформансе са одговарајућим стандардима, али ти стандарди данас, за разлику од ранијих периода, прелазе националне границе. Компаније све мање пореде сопствене перформансе са локалним конкурентима, а све више са сличним компанијама из других земаља.¹⁴⁴

Мултинационалне компаније нису оријентисане само на међународна тржишта производа и услуга, већ и на међународна тржишта капитала. Оне, наине, за потребним капиталом све више трагају у иностранству, а на то их мотивише жеља за приступом јефтинијим изворима капитала или немогућност да на домаћем тржишту пронађу довољно капитала потребног за раст и развој. Последица тога јесте котирање значајног броја компанија на иностраним тржиштима капитала, што је карактеристично не само за компаније из развијених земаља, већ и за оне из земаља у развоју. Број иностраних котираних компанија је током последње две деценије 20. века убрзано растао, али је крајем 20. и почетком 21. века дошло до стагнације, услед низа макроекономских, политичких, регулаторних и институционалних фактора, као и престанка котирања многих компанија након реализованих пословних спајања и припајања. На пример, број компанија изван САД које се котирају на Њујоршкој берзи акција (NYSE) се у периоду од 1986. до 1996. године повећао са 59 на 304. У 2001. години број таквих

---

¹⁴¹ Ibid., p. 12.

¹⁴² Radebaugh, L.H. and Gray, S.J. (1997), *International Accounting and Multinational Enterprises* (4th edition), John Wiley & Sons, Inc., New York, p. 24.

¹⁴³ Douplik and Perera, op. cit., p. 12.

¹⁴⁴ Choi and Meek, op. cit., p. 11.

компанија био је 433, а у 2009. години 495.¹⁴⁵ Берзе САД и земаља Европске уније генерално карактерише већи степен интернационализације у поређењу са берзама из остатка света, а на многим берзама Азије иностране компаније се уопште не котирају, или је њихово учешће симболично. Учешће иностраних компанија на најзначајнијим светским берзама акција у 2009. години приказује следећа табела.¹⁴⁶

Табела 5 – Котирање иностраних компанија на берзама акција у 2009. години

Берза акција	Број иностраних котираних компанија	Укупан број котираних компанија	Учешће иностраних компанија у укупном броју котираних компанија
London SE	681	2.792	21,96%
NYSE Euronext (САД)	495	2.327	21,27%
Singapore Exchange	314	773	40,62%
NASDAQ OMX	283	2.852	9,92%
Mexican Exchange	281	406	69,21%
Luxembourg SE	236	267	88,39%
NYSE Euronext (Европа)	170	1.160	14,66%
Australian SE	84	1.966	4,27%
Deutsche Börse	79	783	10,09%
TSX Group	76	3.700	2,05%
SIX Swiss Exchange	64	339	18,88%
Oslo Børs	48	238	20,17%
Lima SE	46	241	19,09%
Johannesburg SE	45	396	11,36%
BME Spanish Exchanges	37	3.472	1,07%

О растућој оријентацији компанија ка међународним тржиштима капитала говори и чињеница да се све већи број њих истовремено котира на две или више светских берзи. На пример, забележен је пораст броја компанија које се истовремено котирају и на Лондонској (LSE) и на Њујоршкој берзи (NYSE),¹⁴⁷ двома берзама на којима се, као што показује Табела 5, управо котира највећи број иностраних компанија. Котирање на две или више берзи представља јасан израз жеље компанија да привуку што већи број потенцијалних инвеститора.

Попут компанија, и инвеститори, како индивидуални, тако и институционални, у све већој мери се понашају глобално. Они све више увиђају користи од улагања у иностране компаније и инострана тржишта, а традиционална оријентација ка локалним тржиштима уступа место тежњи да се

¹⁴⁵ Saudagaran, op. cit., p. 2:37. и <http://www.world-exchanges.org> (03.04.2011).

¹⁴⁶ Годишњи статистички извештај Светског савеза берзи (World Federation of Exchanges) за 2009. годину, <http://www.world-exchanges.org> (03.04.2011).

¹⁴⁷ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 10.

"искористе најатрактивније инвестиционе прилике, без обзира на то где се оне налазе"¹⁴⁸. Последње деценије 20. века карактерише значајан пораст броја инвеститора који свој капитал пласирају изван граница матичне земље, тј. који се оријентишу ка међународним тржиштима капитала. Брзи развој информационих и комуникационих технологија пружио је снажан подстицај за то, јер је смањено баријере физичке удаљености.

Проширењем фокуса са матичне земље на већи број земаља или чак читав свет, инвеститори себи повећавају шансе за проналажење профитабилних подухвата. Осим тога, иностране инвестиције доприносе смањењу ризика. Према портфолио теорији, опрезан инвеститор тежи креирању диверзификованог портфолија хартија од вредности, у циљу смањења укупног ризика улагања. Пласирањем капитала у већи број домаћих компанија инвеститори значајно смањују укупан ризик, а тај ризик се додатно смањује ако се капитал уложи у компаније из различитих делова света. Користи од иностраних улагања посебно осећају инвеститори из малих земаља, у којима нема могућности за значајну дисперзију улагања. О порасту заинтересованости инвеститора за иностране компаније говоре и емпиријски подаци. Наиме, укупни токови капитала између САД и осталих земаља су у 1980. години чинили мање од 1% бруто домаћег производа САД, да би у 2005. години достигли скоро 30% (3,5 милијарди \$ укупно), при чему су значајан пораст забележили токови капитала по основу купопродаје акција.¹⁴⁹ Такође, у 2001. години се више од трећине акција домаћих компанија у земљама еврозоне и Великој Британији налазило у поседу иностраних инвеститора.¹⁵⁰

Глобална оријентација компанија и инвеститора довела је до *глобализације тржишта капитала и растуће интегрисаности берзи хартија од вредности*. Поред већ одавно присутне глобализације тржишта акција, као власничких хартија од вредности, последње деценије карактерише и значајан напредак на плану глобализације тржишта дужничких хартија од вредности. Глобализација тржишта капитала, нарочито интензивирана током осамдесетих година 20. века, олакшала је стицање и продају хартија од вредности које потичу из различитих делова света и поставила нове изазове регулаторима широм света, који су дошли у ситуацију да морају да се "прилагоде како би изашли у сусрет потребама тржишних учесника, уз истовремено одржавање жељеног нивоа заштите инвеститора и интегритета тржишта".¹⁵¹ Једно истраживање је открило да

---

¹⁴⁸ Choi and Meek, op. cit., p. 14.

¹⁴⁹ Karolyi, G.A. (2006), "The World of Cross-Listings and Cross-Listings of the World: Challenging Conventional Wisdom", *Review of Finance* (Vol. 10, Issue 1), p. 99.

¹⁵⁰ Lane, P.R. and Milesi-Ferretti, G.M. (2004), *International Investment Patterns*, IMF Working Paper, International Monetary Fund, July, <http://www.imf.org> (21.04.2011), p. 31.

¹⁵¹ Jones, op. cit., p. 9-2.

је, у периоду од 1990. до 2000. године, дошло од пораста корелације између приноса на акције на тржиштима капитала САД, Велике Британије, Немачке и Француске, што представља најбољу потврдну да је процес глобализације тржишта капитала у току.¹⁵²

Ипак, потпуна интеграција берзи, као ситуација у којој инвеститори из свих земаља имају једнак приступ свим хартијама од вредности, а иностране компаније се слободно котирају без икаквих додатних трансакционих трошкова у односу на домаће компаније, још увек је далеко од реалности. Међународни инвеститори и компаније се и даље суочавају са значајним проблемима и трансакционим трошковима, а један од извора тих проблема и трошкова се, као што ће се видети касније, налази у подручју рачуноводства, односно финансијског извештавања.

Под утицајем глобалне интеграције тржишта капитала, раста међународне трговинске размене, али и технолошких иновација, финансијски извештаји се све чешће користе у иностранству. Другим речима, "производи рачуноводства једне земље користе се у низу других земаља"¹⁵³. Приступ информацијама о иностраним компанијама данас је неупоредиво лакши него у прошлости. Појединци којима су потребне информације о производима компаније или, пак, информације из њених финансијских извештаја, могу до њих да дођу релативно брзо и јефтино, посећивањем интернет сајта компаније. Глобална конкуренција на тржиштима производа и капитала захтева да рачуноводство и ревизија буду транспарентни, на међународном нивоу упоредиви и квалитетни.¹⁵⁴ Потреба да се принципи и праксе финансијског извештавања, као средства комуникације у пословном свету, "слободно крећу преко националних граница"¹⁵⁵ све је израженија, при чему се, сасвим оправдано, истиче да "глобална тржишта не могу да наставе да расту уз провинцијско финансијско извештавање"¹⁵⁶.

У таквим околностима, дошло је до раскорака између потреба пословног света и стварних карактеристика финансијских извештаја. Разлике у националним стандардима и праксама финансијског извештавања наметнуле су се као значајна препрека за коришћење финансијских извештаја изван националних граница. Компаније које настоје да привуку инострани капитал и инвеститори који покушавају да диверзификују своја улагања на међународној основи суочили су се са последицама националних разлика у рачуноводственим мерењима и обелодањивањима, као и разлика у подручју ревизије. Као једини начин за превазилажење насталог раскорака између потребних и стварних карактеристика

¹⁵² Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 11.

¹⁵³ Nobes and Parker, op. cit., p. 81.

¹⁵⁴ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., pp. 226-227.

¹⁵⁵ Weirich *et al.*, op. cit., p. 85.

¹⁵⁶ Collins, op. cit., p. 82.

финансијских извештаја наметнула се хармонизација, односно глобализација финансијског извештавања, у смислу смањења разлика између националних стандарда и пракси финансијског извештавања. Дакле, услед "суштинских разлика у захтевима и праксама финансијског извештавања широм света, као и растућих потреба корисника финансијских извештаја за упоређењем информација о компанијама из различитих земаља"¹⁵⁷, глобализација финансијског извештавања је, током последњих деценија 20. века, постала питање од изузетног значаја за међународно пословање.

Реалне потребе учесника у пословном животу за глобализацијом финансијског извештавања резултирале су притисцима усмереним превасходно ка рачуноводственој професији и доносиоцима рачуноводствених стандарда, од којих се очекује да усвоје глобалну перспективу. Најзначајнијим изворима таквих притисака сматрају се:

- (1) инвеститори,
- (2) мултинационалне компаније,
- (3) тела за мониторинг тржишта капитала,
- (4) берзе и други учесници у промету хартија од вредности,
- (5) међународне кредитне институције и
- (6) земље у развоју.¹⁵⁸

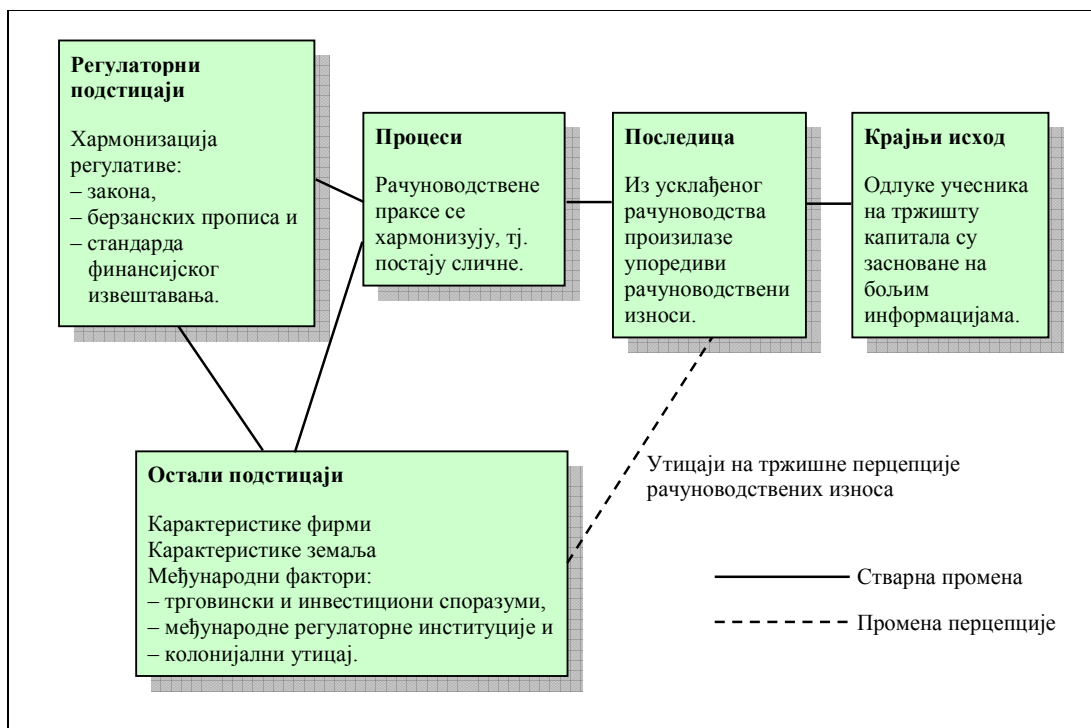
Усмереност притисака ка доносиоцима стандарда базира се на сасвим исправној претпоставци да глобализацију пракси, која представља суштинску (*de facto*) глобализацију, није могуће спровести без глобализације стандарда, као формалне (*de jure*) глобализације. Наиме, глобализација (хармонизација) пракси финансијског извештавања има четири кључна аспекта, а то су: подстицаји, процес, последица и крајњи исход. Најзначајнији *подстицај* долази од стране глобализације, тј. светске хармонизације регулативе, чији најзначајнији сегмент представљају стандарди финансијског извештавања, али су од значаја и фактори окружења и карактеристике компанија. Под *процесом* глобализације пракси подразумевају се стварни кораци које компаније предузимају на плану смањења разлика у праксама финансијског извештавања, тј. усклађивања тих пракси. *Последицу* процеса глобализације рачуноводства чине упоредиве рачуноводствене информације, тј. упоредиви финансијски извештаји, а очекивани крајњи *исход* тог процеса јесу боље одлуке учесника на тржиштима капитала, а самим тим и већа ефикасност, стабилност и ликвидност ових тржишта, што даље има позитиван

---

¹⁵⁷ Choi and Meek, op. cit., p. 282.

¹⁵⁸ Saudagaran, op. cit., p. 2-36. и Doupnik and Perera, op. cit., p. 75.

утицај на глобални економски раст и развој. Претходно речено јасно илуструје наредна слика.¹⁵⁹

Слика 8 – Аспекти глобализације финансијског извештавања

Имајући у виду неоспорни кључни утицај стандарда финансијског извештавања на рачуноводствене праксе, сасвим је јасно зашто се, нарочито последњих година, питање изградње *јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања*, који би заменио постојеће националне сетове, нашло у центру пажње бројних рачуноводствених теоретичара. Ипак, од таквог сета стандарда, када и ако буде успостављен, се не може очекивати да аутоматски донесе глобализацију (хармонизацију) рачуноводствених пракси које следе компаније, што је показала и претходна слика. Глобализација пракси условљена је, осим глобализацијом стандарда, као најзначајнијим предусловом, и читавим низом других фактора, као што су: квалитет ревизије, механизми за наметање стандарда, култура, законске одредбе и друштвено-економски и политички системи.¹⁶⁰ Сви ови фактори могу да доведу до неупоредивих износа у финансијским извештајима упркос примени истих стандарда.

Између глобализације и интеграције тржишта капитала и глобализације стандарда финансијског извештавања постоји јасна двосмерна веза. С једне

¹⁵⁹ Rahman, A., Perera, H. and Ganesh, S. (2002), "Accounting Practice Harmony, Accounting Regulation and Firm Characteristics", *Abacus* (Vol. 38, Issue 1), p. 49.

¹⁶⁰ Douppnik and Perera, op. cit., p. 75.

стране, интеграција тржишта капитала postavila је у први план питање глобализације стандарда финансијског извештавања, као предуслова за задовољење информационих потреба бројних учесника на тржиштима капитала широм света. Стога је сасвим логично што се процес глобализације финансијског извештавања убрзао током деведесетих година 20. века, када је интензиван и процес глобализације бизниса, укључујући глобализацију тржишта капитала, и значајно повећао број компанија које се котирају на иностраним берзама. Са друге стране, очекује се да ће глобализација финансијског извештавања пружити подстицај за даљу глобализацију и интеграцију тржишта капитала.

Финансијски скандали који су потресли читав свет на почетку 21. века и пољуљали поверење инвеститора у тржишта капитала широм света додатно су појачали потребу за глобализацијом стандарда финансијског извештавања. Банкротства познатих компанија, а нарочито америчких (као што су "Enron" и "WorldCom"), јасно су ставила до знања да "постоје бројне лекције које треба научити"¹⁶¹. Финансијски скандали су истакли кључни значај корпоративног управљања и поставили у први план питања (а) одговорности управног одбора и његовог ревизијског комитета, (б) независности ревизора, (в) квалитета услуга које они пружају и (г) квалитета стандарда финансијског извештавања. Тржишта капитала данас, више него икада раније, захтевају "релевантност, транспарентност и кредибилитет финансијског извештавања"¹⁶², а "тајна обнове поверења у тржишта састоји се у непостојању изненађења и потпуној транспарентности"¹⁶³, при чему компаније имају потребу да прикажу своје перформансе на начин који је лако разумљив инвеститорима широм света. У условима растуће глобализације финансијске заједнице, за успостављање и јачање поверења инвеститора од изузетног значаја су квалитетни глобални рачуноводствени стандарди, као и њихова доследна примена и адекватна супервизија примене. Односно, "изградња јавног поверења захтева један сет стандарда који се конзистентно примењују широм света"¹⁶⁴. Глобални стандарди могли би "значајно да побољшају ефикасност глобалних тржишта капитала: трошкови би се смањили, степен упоредивости повећао, а корпоративно управљање побољшало"¹⁶⁵.

---

¹⁶¹ Kothari and Barone, op. cit., p. 23.

¹⁶² PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 2.

¹⁶³ Sir David Tweedie, Chairman of the International Accounting Standards Board, наведено према: PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 4.

¹⁶⁴ PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 2.

¹⁶⁵ Kothari and Barone, op. cit., p. 23.

2. МЕЂУНАРОДНО ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ У ОДСУСТВУ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА

Компаније одувек састављају и публикују финансијске извештаје у складу са стандардима (општеприхваћеним рачуноводственим принципима) својих земаља. Међутим, инострани корисници, којих је генерално све више, често не познају довољно те стандарде, јер се они разликују од стандарда у њиховим земљама. Ако не познају стандарде, корисницима је тешко да разумеју и извештаје састављене на бази њих. Полазећи од неоспорне и често цитиране тврдње да "рачуноводство представља језик бизниса", можемо констатовати да уколико, на светском нивоу, не постоји јединствени сет стандарда финансијског извештавања, компаније, као састављачи извештаја, и корисници тих извештаја из различитих делова света неће говорити истим језиком.

Претпоставимо, на пример, да инвеститор А из земље Х разматра могућност улагања свог капитала у компанију В из земље У. Да би донео исправну одлуку, инвеститору А ће бити потребни финансијски извештаји компаније В. Међутим, ти извештаји су написани званичним језиком земље У, износи у њима су исказани у валути земље У, која је различита од валуте у земљи Х, а до њих се дошло применом стандарда земље У, различитих од стандарда земље Х, које инвеститор познаје, док су нефинансијска обелодањивања, и по обиму и по врсти, различита од обелодањивања на која је инвеститор навикао полазећи од стандарда у својој земљи. У циљу разрешења овог проблема, могуће је применити три приступа. Први би подразумевао да компанија В учини напор и поднесе трошкове у циљу превођења комплетних извештаја у форму разумљиву за инвеститора А. То би подразумевало превођење извештаја на језик земље Х, прерачунавање свих износа у њима у валуту земље Х и вршење поновног мерења позиција и преформулисање обелодањивања у складу са стандардима земље Х. Други приступ би подразумевао да извештаји остану какви јесу, при чему би инвеститор А морао да поднесе трошкове и уложи напор, било сам, било ангажовањем стручног саветника, у циљу њиховог разумевања. То значи да би он морао да упозна језик земље У, однос размене валута двеју земаља и стандарде финансијског извештавања земље У да би могао да донесе исправну инвестициону одлуку. Трећи приступ представља компромис између претходна два и подразумева поделу напора и трошкова између компаније и инвеститора. Компанија В би, на пример, могла да преведе своје извештаје на језик земље Х и

евентуално изврши претварање износа у валуту ове земље, док би инвеститору преостало да се упозна са стандардима финансијског извештавања које компанија В следи. Избор једног од претходна три приступа условљен је низом конкретних околности које детерминишу релативни положај компаније В у односу на инвеститора А. Ако је инвеститор А за компанију релативно безначајан, у смислу висине капитала који је спреман да уложи, она неће имати разлога да улаже напор у циљу кориговања својих финансијских извештаја. Али, ако инвеститор А располаже значајним капиталом, који је компанији неопходан, она ће имати мотив да учини напор како би му приближила своје финансијске извештаје. Уколико би, пак, на глобалном нивоу, постојао јединствени сет стандарда финансијског извештавања који следе све компаније света, инвеститор А, али и други инвеститори широм света, као и читав низ осталих корисника, могли би без икаквих додатних корекција и трошкова да разумеју финансијске извештаје не само компаније В, већ и свих осталих компанија на свету. Упркос израженој потреби и до сада учињеним напорима, глобални стандарди финансијског извештавања и даље не постоје, што значи да су компаније, као састављачи извештаја, и бројни инострани корисници тих извештаја принуђени да траже начине за адекватну комуникацију. Имајући то у виду, у наставку ће пажња најпре бити посвећена напорима које компаније улажу да би своје финансијске извештаје учиниле приступачним за иностране кориснике, а затим и начинима суочавања корисника, пре свега инвеститора, са разноликим финансијским извештавањем компанија. Таква анализа представља полазну основу за реалније сагледавање свих предности и недостатака глобалних стандарда финансијског извештавања.

Све док компанија обавља своје пословање преваходно у границама матичне земље и прибавља капитал искључиво на домаћем тржишту капитала, неће ни имати потребе да размишља о начинима за пружање финансијских информација иностраним корисницима, па самим тим неће морати ни да упознаје стандарде финансијског извештавања других земаља. Међутим, од тренутка интернационализације пословних или финансијских активности, компанија тешко може себи да дозволи игнорисање разлика између стандарда финансијског извештавања у матичној земљи и стандарда у земљама у којима има значајне купце, добављаче, инвеститоре или кредиторе. Компаније које су на било који начин укључене у међународно пословање суочавају се са потребом или обавезом да иностраним инвеститорима, кредиторима, финансијским аналитичарима, регулаторним телима, купцима и добављачима доставе финансијске извештаје који су, по форми и садржини, за њих разумљиви. Проблем са којим се суочавају такве компаније у рачуноводственој литератури је познат као проблем *транснационалног финансијског извештавања* (transnational financial reporting). Овај проблем произилази из чињенице да инострани корисници финансијских

извештаја "читају те извештаје очима и мислима навикнутим на читање извештаја који су на први поглед слични, али који су, заправо, по својим основама, различити, услед различитих обичаја, различитог културног наслеђа, различитих рачуноводствених принципа и различитих законских прописа"¹⁶⁶.

Одговор сваке компаније на изазов транснационалног финансијског извештавања зависи од њених потреба и околности, при чему на располагању стоји низ могућих приступа, који се крећу у распону од непредузимања ничега по том питању до састављања потпуног сета финансијских извештаја у складу са стандардима земље из које потиче корисник. Конкретније, суочена за изазовом који поставља глобализација бизниса, компанија може да одлучи да:

1. једноставно игнорише потребе иностраних корисника,
2. своје финансијске извештаје преведе на језик иностраних корисника, без икаквих додатних корекција,
3. преведе финансијске извештаје на језик корисника и износе у њима у валуту земље корисника,
4. изврши прерачунавање одабраних позиција у складу са стандардима земље корисника и
5. састави паралелни сет финансијских извештаја намењен иностраним корисницима.

Избор приступа транснационалном финансијском извештавању условљен је карактеристикама и стратегијом компаније и захтевима иностраних регулатора тржишта капитала. Одабрани приступ рефлектује садашње пословање компаније и поглед њеног менаџмента на будућност, али и актуелни регулаторни оквир у земљама у којима прибавља потребан капитал. Компанија која жели да се котира на иностраној берзи мора да задовољи услове за котирање које поставља меродавни (инострани) регулатор тржишта капитала, а један од услова може да буде припремање финансијских извештаја, или, пак, њихових сегмената, у складу са одговарајућим стандардима.

Многе компаније не улажу *никакав додатни напор* да би своје финансијске извештаје приближиле иностраним корисницима, што значи да је тумачење извештаја препуштено самим корисницима. Такве компаније достављају иностраним корисницима извештаје идентичне онима које добијају домаћи корисници, тј. извештаје презентирани на матерњем језику компаније, при чему су сви износи исказани у домаћој валути. У основи овог приступа налази се претпоставка о општој употребљивости и корисности финансијских извештаја изван граница матичне земље. Иако на први поглед може да делује као израз пуког национализма, дотични приступ може да представља сасвим разумно

---

¹⁶⁶ Saudagaran, op. cit., pp. 2:151-2:164.

решење за компаније које не уочавају довољно користи од прилагођавања извештаја потребама иностраних корисника које оправдавају додатне трошкове, а то су компаније које су у свом пословању превасходно оријентисане на матичну земљу. Иако можда извозе своје производе, инострани капитал скоро уопште не покушавају да прибаве, због чега и не осећају потребу да се изложе додатним трошковима како би своје извештаје учинили макар мало приступачнијим за иностране кориснике. Већина компанија из САД и Француске понаша се управо на овај начин када своје финансијске извештаје доставља корисницима широм света.

Ипак, многе компаније себи не могу да приуште једноставно игнорисање чињенице да инострани корисници постоје и да су навикли на сасвим различит начин процењивања и обелодањивања у финансијским извештајима, као и друге валуте и језике. Игнорисање потреба иностраних корисника само на први поглед делује као најјефтинија варијанта, али оно, заправо, може донети компанијама значајне индиректне или скривене трошкове. Ако потенцијални улагачи (инвеститори и кредитори) не разумеју језик којим су финансијски извештаји написани, вероватноћа да ће се одредити за инвестирање у компанију или њено кредитирање је мала. Стога, многе компаније врше потпуно или делимично *превођење финансијских извештаја на матерње језике иностраних корисника*, уз непромењену извештајну валуту и основу њиховог састављања (у смислу примењених стандарда), што је карактеристично за компаније из континенталне Европе, а посебно Немачке и Швајцарске, које објављују комплетан сет финансијских извештаја на енглеском језику. Реч је о минималном напору у циљу изласка у сусрет иностраним корисницима, а једини трошкови којима се компанија излаже су трошкови превода и додатни трошкови штампања извештаја, што значи да се ради о релативно јефтиној опцији. Компаније које следе овај приступ такође нису у значајној мери оријентисане на иностранство у смислу прибављања капитала, али процењују да је превођење извештаја корисно, јер помаже подизању њиховог угледа. Превођење финансијских извештаја на страни језик оне доживљавају не само као вид ефикаснијег саопштавања информација о својим финансијским перформансама, већ и као средство промоције себе и својих производа у иностранству.

Следећи ступањ у приближавању финансијских извештаја иностраним корисницима, који је заступљен код неких европских и јапанских компанија, огледа се, поред превођења извештаја на други језик, и у *превођењу приказаних износа у валуту земље корисника*, али без усклађивања тих износа са стандардима финансијског извештавања земље корисника. У основи овог приступа налази се претпоставка да превођење комплетног сета финансијских извештаја на матерњи језик иностраних корисника није довољно, јер се такви корисници могу наћи у

конфузији због употребе друге, њима непознате валуте. Самим тим, њима ће бити теже да стекну тачну представу о стварном финансијском положају и успешности компаније. При томе, компаније обично преводе финансијске извештаје у валуту друге земље применом истог курса на све износе (најчешће курса на крају текуће пословне године), што је свакако за њих лакша и јефтинија варијанта, али није најпрецизнија, због могућих осцилација курса током извештајног периода. Многе велике јапанске компаније иду још један корак даље и мењају форму извештаја како би је прилагодили иностраним (обично америчким) корисницима, а у многим случајевима пружају и додатне информације, којих нема у извештајима за домаће кориснике. Превођење приказаних износа на страну валуту, уз превођење текста на страни језик, одражава интерес компаније за страни капитал и представља иницијални корак на плану приступања иностраним тржиштима капитала.

Ипак, да би финансијски извештаји који прелазе националне границе имали потпуни смисао, није довољно да буду исказани иностраним језиком и иностраном валутом. Они морају да буду "преведени на такав начин да догађаји које леже у њиховој основи и последице тих догађаја буду саопштени корисницима чије се искуство и образовање у области финансијског извештавања разликује од искуства и образовања подносилаца извештаја. Другим речима, проблем се састоји у преношењу иностраном читаоцу поруке идентичне оној коју прима домаћи читалац."¹⁶⁷ Полазећи од тога, неке компаније, осим превођења својих извештаја на језик и/или валуту иностраних корисника врше *прерачунавање одабраних позиција* тих извештаја, и то најчешће добитка и сопственог капитала, а понекад и обавеза, у складу са стандардима земље корисника. Овај приступ следе компаније које користе инострани капитал или озбиљно планирају да га прибаве, а избор позиција за прерачунавање врши или сама компанија на бази процене потреба иностраних корисника, или инострано регуларно тело надлежно за тржиште капитала. При томе, прерачунавање одабраних позиција се врши у напоменама (фуснотама) уз финансијске извештаје или, пак, специјалним обрасцима, који се прилажу као додатак финансијским извештајима. Овај приступ транснационалном финансијском извештавању следе иностране компаније које се котирају на берзама унутар САД, као одговор на захтев Комисије за хартије од вредности и берзе (SEC). Наиме, SEC од иностраних компанија које се котирају на берзама под њеном јурисдикцијом захтева усаглашавање добитка и сопственог капитала са општеприхваћеним рачуноводственим принципима САД.

Конечно, *састављање комплетних паралелних финансијских извештаја* представља највише што компанија реално може да учини да би изашла у сусрет

---

¹⁶⁷ Meek, op. cit., p. 27.

иностраним корисницима. Овај приступ подразумева састављање, поред извештаја намењених домаћим корисницима, који се означавају као примарни извештаји (primary statements), и извештаја намењених иностраним корисницима, који се уобичајено називају *секундарним извештајима* (secondary statements). Секундарни финансијски извештаји, за разлику од примарних:

- написани су званичним језиком друге земље,
- садрже износе изражене националном валутом друге земље и
- састављени су на бази стандарда финансијског извештавања друге земље.¹⁶⁸

Иако може да буде веома корисно, састављање секундарних финансијских извештаја често представља веома скупу варијанту, посебно ако компанија дистрибуира своје извештаје корисницима у већем броју земаља. Доследна примена овог приступа подразумевала би публикавање посебног сета секундарних финансијских извештаја за сваку инострану земљу са значајним стејхолдерима, што је прихватљиво само за компаније којима је инострани капитал од изузетне важности. У покушају да пронађу најбољи компромис између користи и трошкова састављања секундарних извештаја, многе компаније прибегавају варијанти која подразумева састављање универзалног сета секундарних финансијских извештаја, тј. јединственог сета за све иностране кориснике. Таква варијанта доноси значајну уштеду у трошковима, али представља половично решење, јер се исти извештаји достављају корисницима из различитих делова света, који познају различите стандарде. При томе је уобичајено да компаније, као основу за припремање секундарних извештаја, бирају стандарде који су у светским размерама, захваљујући квалитету, стекли значајну репутацију, тј. стандарде који се сматрају "светском класом", као што су Међународни стандарди финансијског извештавања (IFRSs) и општеприхваћени рачуноводствени принципи (GAAP) САД. Коришћење IFRSs као основе за састављање секундарних финансијских извештаја карактеристично је за европске мултинационалне компаније, док је коришћење GAAP САД карактеристично за јапанске мултинационалне компаније.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ Ibid., p. 28.

¹⁶⁹ Стефановић, Р. (2004), "Општеприхваћени рачуноводствени принципи (GAAP) САД: основа међународног финансијског извештавања", *Финансије* (1-6), стр. 146.

3. ПОНАШАЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ ИНВЕСТИТОРА У ОДСУСТВУ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Међународни (глобални) инвеститори настоје да свој капитал усмере у компаније које су, на глобалном нивоу, најпрофитабилније, под условом да су у стању да разумеју њихове финансијске извештаје. У циљу доношења исправних одлука, инвеститори захтевају транспарентност у извештавању компанија. Они желе да буду сигурни да су извештаји компанија из различитих земаља поуздани, у смислу реалног одражавања економских перформанси. Стога им је итекако важно да имају поверење у ваљаност ревизије. Такође им је стало да ти извештаји буду упоредиви, или барем да им природа и значај њихових међусобних разлика буду јасни.

Међутим, ако компаније из различитих земаља састављају финансијске извештаје на различит начин, тј. ако следе различите стандарде, финансијски извештаји неће бити међусобно упоредиви, а инвеститори ће имати тешкоће у њиховом читању и анализирању. Уколико не разумеју у потпуности финансијске извештаје, инвеститорима ће бити теже да процене перспективе компанија. Њихове инвестиционе одлуке, стога, неће увек бити оптималне, односно биће другачије од одлука које би донели када би све разматране компаније користиле исте стандарде. Инвеститор који не разуме у потпуности извештаје компанија које представљају кандидате за улагања може дати предност сигурности у поређењу са потенцијалним приносом и пласирати свој капитал у мање ефикасну компанију само зато што разуме њене финансијске извештаје, па је стога сматра мање ризичном у односу на компанију чије извештаје не разуме. Јасно је да последица такве одлуке може бити пропуштање повољне инвестиционе прилике. На пример, потенцијалним инвеститорима је веома тешко, ако не и немогуће, да директно упореде финансијски положај и успешност произвођача аутомобила из Немачке (нпр. "Volkswagen"), Јапана (нпр. "Nissan") и САД (нпр. "Ford"), због тога што су у три поменуте земље стандарди финансијског извештавања различити.¹⁷⁰

Са тешкоћама које доносе међународне разноликости у стандардима финансијског извештавања суочавају се не само индивидуални (појединачни) и институционални инвеститори (као што су инвестициони фондови), већ и компаније заинтересоване за међународне пословне комбинације (спајања и припајања). О тим тешкоћама довољно јасно говори искуство иностраних

---

¹⁷⁰ Dougnik and Perera, op. cit., p. 36.

инвеститора у земљама Источне Европе. Наиме, након пада Берлинског зида 1989. године, компаније из западних земаља су биле позване да преузму приватизоване компаније у Пољској, Мађарској и другим земљама бившег комунистичког блока. С обзиром на то да су се концепт добитка и рачуноводствени третман средстава у овим земљама веома разликовали од рачуноводствених стандарда и пракси у западним земљама, већина западних инвеститора је дошла до закључка да су финансијски извештаји компанија из земаља Источне Европе бескорисни за доношење одлуке о избору најатрактивније мете за преузимање.¹⁷¹

Попут компанија, као састављача финансијских извештаја, које своје одговоре на потребе иностраних корисника базирају на анализи односа користи и трошкова, корисници извештаја се опредељују за стратегије суочавања са рачуноводственом разноликошћу на бази нивоа ресурса које могу и желе да посвете бољем разумевању извештаја. Могуће стратегије инвеститора се такође крећу у широком распону, од потпуног одустајања од иностраних улагања до потпуног упознавања иностраних стандарда. Према Ralph E. Walters-у, некадашњем председнику управног одбора IASC-а, "међународни инвеститори морају да буду или веома упућени у вишеструке извештајне методе или спремни да преузму већи ризик"¹⁷².

Мали појединачни инвеститори могу једноставно да одустану од улагања у хартије од вредности оних компанија чије извештаје не разумеју. На пример, јапански инвеститор који је заинтересован за улагање у британску компанију пореди финансијске извештаје дотичне компаније са извештајима сличне јапанске компаније и стиче утисак да је британска компанија профитабилнија. Тај утисак може да буде сасвим исправан, у смислу да је британска компанија и заиста профитабилнија. Али, могуће је и обрнуто, тј. да је јапанска компанија профитабилнија, али користи рачуноводствене методе које њен приказани резултат чине нижим у поређењу са британским конкурентом. Ако јапански инвеститор зна да су британски стандарди финансијског извештавања различити од јапанских, али не може да измери или процени утицај ових разлика на приказану профитабилност, може и да одустане од улагања у британску компанију. У сваком случају, његова одлука ће вероватно бити другачија од одлуке коју би донео када би обе компаније користиле исте стандарде. С тим у вези, констатација да "разлике у рачуноводственим праксама могу у већој мери да спрече иностране инвестиције у односу на разлике у језику"¹⁷³ чини се сасвим исправном, а најбољу потврду представља емпиријски доказана већа склоност

---

¹⁷¹ Ibid., p. 36.

¹⁷² Collins, op. cit., p. 82.

¹⁷³ Roberts *et al.*, op. cit., p. 35.

британских инвеститора ка тржиштима капитала у земљама еврозоне у односу на тржиште САД.

Друга могућност која инвеститорима стоји на располагању јесте да, уместо директног улагања капитала у акције иностраних компанија, тај капитал пласирају посредством међународних инвестиционих фондова, тј. фондова који улажу у иностране хартије од вредности. Реч је о прелазном решењу, које стоји између потпуног одустајања од улагања и предузимања напора у циљу упознавања иностраних стандарда финансијског извештавања. Наиме, улагањем капитала у међународне инвестиционе фондове инвеститори ће ипак пласирати свој капитал у иностранство, али неће морати да се суочавају са разликама у финансијском извештавању. Све што треба да учине уместо тога јесте да одаберу инвестициони фонд, а за такву одлуку нису потребни финансијски извештаји појединачних компанија, већ информације о успешности и трошковима конкурентних инвестиционих фондова. Али, проблем суочавања са различитим стандардима финансијског извештавања тиме није решен, јер је инвестиционим фондовима препуштено да одаберу конкретне иностране компаније у које ће пласирати прикупљени капитал. Професионални портфолио менаџери и финансијски аналитичари међународних инвестиционих фондова морају да врше поређења компанија из различитих земаља, што значи да ће се они суочити са разликама у финансијском извештавању.

Инвеститори, појединачни или институционални, који се, упркос глобалној рачуноводственој разноликости, одлуче да свој капитал пласирају изван граница матичне земље, могу да примене једну од три врсте стратегија. То су:¹⁷⁴

1. пасивне стратегије,
2. активне стратегије и
3. мешовите стратегије.

Примена *пасивних инвестиционих стратегија* значи да се инвеститори уопште не ослањају на информације о компанијама. Уместо тога, они одлуке о улагањима доносе на бази фактора који, по свом карактеру, нису рачуноводствени, већ макроекономски, као што су: бруто домаћи производ, стопа економског раста земље у прошлости и прогнозирана стопа раста у будућности и величина тржишта капитала. Овакав приступ иностраним улагањима познат је као приступ "одозго надолу" (*top-down approach*), који подразумева да инвеститор најпре, на бази поменутих фактора, изабере земљу у коју ће пласирати свој капитал, а затим, у оквиру одабране земље, диверзификује своја улагања куповином акција већег броја компанија. Опредељујући се за диверзификовани портфолио акција, који репрезентује целокупно тржиште капитала одабране

---

¹⁷⁴ Ibid., pp. 36-37.

земље, инвеститор настоји да оствари принос једнак просеку за дато тржиште капитала, а не да тај просечан принос надмаши. Пошто пасивне стратегије смањују потребу за анализом финансијских извештаја, оне се могу сматрати корисним начином за суочавање са проблемима недостатка рачуноводствених информација или, пак, недовољне разумљивости расположивих информација. Ипак, ни пасивни приступ не може у потпуности да елиминира употребу рачуноводствених информација. Извесне информације из финансијских извештаја ће и даље бити неопходне приликом избора довољно диверзификованог портфолија хартија од вредности и стицања сигурности да је раније одабрани портфолио и даље довољно диверзификован.

Активне инвестиционе стратегије карактерише покушај инвеститора да процени да ли конкретна компанија представља повољну прилику за улагање или не. Да би оценио снаге и слабости компаније и њеног менаџмента, као и њене изгледе за будућност, инвеститор користи информације из финансијских извештаја, али и друге информације, као што су: информације о стању и прогнозама развоја економије, информације о компанији расположиве путем медија, информације из извештаја брокерских компанија или информације прикупљене приликом посете компанији. Инвеститор доноси одлуку о куповини или продаји акција чим стекне неку нову информацију или се тржишни услови промене, у циљу остварења натпросечног приноса.

У случају да иностране компаније своје финансијске извештаје састављају на бази стандарда са којима инвеститори нису фамилијарни, инвеститорима стоје на располагању две могућности. Прва је да, сами или у сарадњи са рачуноводственим професионалцима, изврше прерачунавање позиција финансијских извештаја, најчешће нето добитка и сопственог капитала, применом сета стандарда са којим су фамилијарни. Управо тако су поступали инвеститори из западних земаља приликом доношења одлука о улагањима у компаније из Источне Европе током деведесетих година 20. века. Они су, наиме, пре озбиљнијег разматрања преузимања неке компаније, ангажовали међународне рачуноводствене фирме да изврше усклађивање финансијских извештаја са стандардима западних земаља. Овакав поступак инвеститора базира се на претпоставци да су тржишта капитала у приличној мери интегрисана, што даје основ за међусобно упоређење компанија из различитих земаља, односно за постављање следећег питања: "Да ли нека компанија представља повољнију прилику за улагање у односу на алтернативне компаније из других земаља?". Резултат тог приступа треба да буде пласирање капитала у најбоље компаније, без обзира на то одакле су. Међутим, упркос потенцијалној профитабилности оваквог приступа, његова примена је у приличној мери ограничена чињеницом да он није нимало једноставан и јефтин. Да би могли да изврше претварање износа

приказаних у иностраним извештајима, инвеститори морају да буду упознати са стандардима на којима су ти извештаји базирани, али и да располажу додатним информацијама, до којих је некада јако тешко, или чак немогуће доћи. Уколико, на пример, инострана компанија за утврђивање износа трошкова продате робе (који опредељују висину укупних расхода, а самим тим и резултата у билансу успеха) и крајњих залиха (које су приказане у билансу стања) користи LIFO методу, а инвеститор жели да утврди износе трошкова продате робе и крајњих залиха на бази FIFO методе, он ће морати да прикупи информације о промету залиха током године, укључујући информације о хронолошком редоследу набавки и продаја, набављеним и продатим количинама и набавном трошку по јединици робе, и то за сваку појединачну ставку залиха, тј. сваку врсту робе из продајног асортимана компаније. Такве информације се обично не налазе у оквиру годишњег сета финансијских извештаја, што значи да инвеститор може да их прибави једино ако се директно обрати компанији, а она изрази спремност да му изађе у сусрет.

Друга могућност јесте да инвеститори постану фамилијарни са различитим иностраним стандардима финансијског извештавања, а да затим, приликом анализе иностраних финансијских извештаја, користе локалну перспективу. Суштина ове могућности састоји се у читању и анализирању иностраних финансијских извештаја у њиховој оригиналној форми. Она се често означава као "могућност оперисања са вишеструким принципима" и базира на претпоставци супротној у односу на претходну могућност, тј. да тржишта капитала нису интегрисана, већ сегментирана. У таквој ситуацији, компаније могу бити упоређиване само са компанијама из исте земље, а њихова успешност оцењивана само у контексту локалног тржишта. Инвестиционе одлуке се доносе на основу питања: "Да ли нека компанија представља добру прилику за улагање унутар дотичног тржишта или не?".

Активни приступ, који, и у једној и у другој варијанти, подразумева упознавање иностраних стандарда, захтева улагање значајног напора и трошење значајног времена у циљу проучавања иностраних стандарда и разумевања или конверзије финансијских извештаја. Реч је о приступу који често може донети значајне препреке и тешкоће, а инвеститори који га следе ће, приликом читања и превођења финансијских извештаја, у недостатку јасних и разумљивих чињеница, понекад морати да се ослоне на сопствене процене. Стога ће се за овај приступ међународним улагањима одлучити само они инвеститори који располажу довољним ресурсима и очекују да ће користити по основу познавања иностраних стандарда надмашити трошкове њиховог учења.

Између претходних двеју екстремних група стратегија, пасивне и активне групе, стоје *мешовите инвестиционе стратегије*. Оне се базирају на

истовременој примени елемената и активног и пасивног приступа. Мешовита стратегија би подразумевала примену пасивног приступа и, у складу са тим, избор репрезентативног портфолија акција, за све земље или привредне гране о којима инвеститор нема довољно финансијских информација или су такве информације расположиве, али су базиране на рачуноводственим правилима са којима он није фамилијаран, и активног приступа у ситуацијама када располаже довољном количином финансијских информација са којима је фамилијаран.

Активне, пасивне и мешовите стратегије, представљају теоријске могућности за суочавање међународних инвеститора са разноликошћу у финансијском извештавању. На самим инвеститорима је да, у складу са околностима и сопственим могућностима, одаберу најбољу. У сваком случају, међународне разлике у финансијском извештавању проузрокују губитак поверења инвеститора, што даље утиче на расположивост капитала и његову цену за компаније. Ако финансијске информације које се односе на неку компанију значајно варирају у зависности од стандарда на бази којих су креиране, инвеститори ће имати оправдан разлог за сумњу у вези са стварним финансијским резултатима дотичне компаније. На пример, ако нека компанија прикаже добитак применом једног сета стандарда, а губитак применом другог сета, инвеститори ће бити збуњени. Многи од њих у очекивани принос на своја улагања уграђују одговарајућу премију у случају да осете било какву несигурност у погледу износа у финансијским извештајима или недостатак њихове упоредивости, чиме се повећава цена капитала за компаније као кориснике капитала. Истраживања показују да је таква премија у неким случајевима чак 40%.¹⁷⁵

Емпиријско истраживање спроведено 1996. године на узорку од око 400 европских институционалних инвеститора открило је да се већина њих (око две трећине), у значајној мери ослања на рачуноводствене информације приликом доношења одлука о избору иностраних акција, док је број оних који уопште не користе рачуноводствене информације незнатан. Велика већина испитаника, тј. 85%, преферира вршење поређења инвестиционих прилика између земаља уместо дефинисања износа новца који ће уложити у неку земљу и одабира инвестиционих прилика унутар ње. Разлике у квалитету финансијских извештаја су за 23% њих деловале као отежавајући фактор за улагања широм Европе, док је 14% навело рачуноводствене разлике као разлог за ограничавање улагања (уз ризике ликвидности, валутне и тржишне ризике). Скоро половина испитаника (42,3%) рекла је да би могла да повећа своја улагања широм Европе уколико би се успоставио заједнички сет рачуноводствених и извештајних концепата. Истраживање је такође настојало да одговори на питање како се инвеститори

---

¹⁷⁵ Dougnik and Perera, op. cit., p. 76.

суочавају са разликама у рачуноводственим принципима, а како са разликама у праксама обелодањивања, а резултати овог сегмента истраживања приказани су у наредној табели.¹⁷⁶

Табела 6 – Суочавање европских инвеститора са рачуноводственим разликама

	% инвеститора
Разлике у рачуноводственим принципима:	
Придавање већег значаја осталим информацијама	66,0
Поновна процена позиција иностраних извештаја	50,5
Коришћење услуга инвестиционих саветника	42,3
Придавање малог значаја рачуноводственим информацијама	10,3
Разлике у праксама обелодањивања:	
Посета компанија у циљу прикупљања информација	47,4
Додела вишег ризика улагању у компанију	45,4
Присуство промотивним скуповима које организују компаније	43,3
Избегавање улагања у компаније са мањим обимом обелодањивања	35,1
Захтевање виших приноса на улагања у компаније чија обелодањивања су мање обимна	26,8

Као што претходна табела показује, суочавајући се са разликама у стандардима финансијског извештавања инвеститори се углавном опредељују за један од два приступа. Први подразумева стављање већег нагласка на остале информације, укључујући ангажовање инвестиционих саветника, док се други састоји у поновној процени износа. У случају разлика у праксама обелодањивања, такође преовлађују два приступа, при чему први подразумева трагање за додатним информацијама, а други укључење већег степена несигурности у инвестиционе одлуке.

Друго истраживање, спроведено крајем осамдесетих година прошлог века, открило је да међународне рачуноводствене разлике утичу на инвестиционе одлуке нешто више од половине институционалних инвеститора, у смислу отежаног мерења варијабли потребних за одлучивање. Земље које су испитани инвеститори најчешће поменули као изворе забринутости биле су Немачка, Јапан и Швајцарска. У односу на време спровођења студије, дошло је до значајних глобалних промена, тако да би слична студија, ако би била спроведена данас, вероватно показала да земље у развоју представљају за инвеститоре највећи изазов у погледу финансијске анализе.¹⁷⁷ Треће истраживање, чији резултати су публиковани 2008. године, потврдило је негативну корелацију између степена различитости стандарда финансијског извештавања између земаља, са једне

¹⁷⁶ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 38.

¹⁷⁷ Saudagaran, *op. cit.*, pp. 5-165-5-166.

стране, и спремности финансијских аналитичара да врше анализе иностраних компанија и тачности њихових прогноза, са друге стране.¹⁷⁸

4. ПРЕДНОСТИ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Расправа о потреби и пожељности хармонизације рачуноводства отпочела је шездесетих година прошлог века и још увек траје.¹⁷⁹ Током ове расправе, у којој су учествовали и учествују бројни теоретичари и практичари финансијског извештавања, истакнут је велики број аргумената у прилог глобалних стандарда финансијског извештавања.

Заступници глобалних стандарда финансијског извештавања истичу читав низ њихових предности, тј. користи које доносе бројним актерима у пословном свету и закључују да је глобализацију стандарда, на концепцијском нивоу, лако подржавати.¹⁸⁰ Они полазе од становишта да су међународне разлике у стандардима непотребне и неоправдане, што најбоље одсликава следећа констатација: "Ако неки рачуноводствени третман (поступак) читаоцима финансијских извештаја из Велике Британије обезбеђује транспарентно приказивање економске суштине трансакције, логично је очекивати да ће исти третман одговарати и читаоцима из Француске, Јапана, САД и многих других земаља."¹⁸¹ Потребу за глобалним стандардима јасно одражава и следећа изјава Sir David Tweedie-а, председника IASB-а, коју је дао 2003. године: "Глобални рачуноводствени стандарди јачају транспарентност и отварају нова тржишта. Финансијске информације су камен темељац тржишта, а стандарди елиминишу највећи део сумњи инвеститора и смањују тржишни ризик. Последица тога јесте боља дисперзија улагања, која доноси већу сигурност и може да снизи трошкове капитала. Прича на ову тему није само прича о књиговодству, већ о светском расту, трговини, инвестицијама и запослености."¹⁸²

¹⁷⁸ Bae, K.H., Tan, H.P. and Welker, M. (2008), "International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts", *The Accounting Review* (Vol. 83, Issue 3), pp. 593-628.

¹⁷⁹ Saudagaran, op. cit., p. 2-34.

¹⁸⁰ Choi and Meek, op. cit., p. 283.

¹⁸¹ Nicolaisen, D.T. (2004), *Speech by SEC Staff: Remarks before the IASB Meeting with World Standard-setters*, September 28, <http://www.sec.gov/news/speech/spch092804dtn.htm> (17.02.2009).

¹⁸² Kothari and Barone, op. cit., p. 23.

Као примарни економски разлог за изградњу јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања истиче се неоспорна чињеница да "кључне разлике у рачуноводственим праксама представљају баријеру за кретање капитала"¹⁸³. Односно, "упоредивост финансијских извештаја на светском нивоу неопходна је за глобализацију тржишта капитала"¹⁸⁴. Из тога даље произилази да ће највеће користи од глобализације стандарда осетити управо учесници на међународним тржиштима капитала, односно инвеститори који свој капитал пласирају изван граница матичне земље и компаније које желе да привуку капитал из различитих делова света. Дакле, потребе учесника тржишта капитала, као фактори који на националним нивоу чине стандарде финансијског извештавања неопходним, долазе до изражаја и на светском нивоу подстичући процес глобализације тих стандарда. Али, смањење баријера за кретање капитала није и једини мотив за глобализацију стандарда финансијског извештавања, нити су учесници на тржиштима капитала једини заинтересовани за овај процес. Полазећи од тога, у наставку ће бити размотрене користи од глобалних стандарда са аспекта следећих интересената:

- компанија,
- инвеститора,
- кредитора,
- финансијских аналитичара,
- осталих учесника на тржишту капитала,
- међународних рачуноводствених фирми,
- професионалних рачуновођа,
- националних регулатора финансијског извештавања и тржишта капитала,
- пореских власти и других државних институција и
- синдиката запослених у мултинационалним компанијама.

Након тога ће, полазећи од потенцијалних користи за сваку од ових интересних група, бити сагледан шири, индиректан економски значај глобалних стандарда финансијског извештавања, тј. њихов утицај на глобални економски развој.

Међународне разлике у стандардима финансијског извештавања утичу на многе *компаније*, а нарочито оне мултинационалног карактера. Ипак, и компаније које не послују на међународном нивоу могле би да осете користи од глобалних стандарда финансијског извештавања. Разноликост стандарда тангира компаније по два основа: као састављаче и кориснике финансијских извештаја.

---

¹⁸³ Saudagaran, op. cit., p. 2-34.

¹⁸⁴ Dougnik and Perera, op. cit., p. 76.

Менаџери компаније могу да се суоче са потребом да читају и анализирају финансијске извештаје иностраних купаца, добављача или кандидата за преузимање. Уколико су ти извештаји састављени на бази стандарда са којима менаџери нису фамилијарни, јер се разликују од стандарда по којима њихова компанија саставља извештаје, они ће имати тешкоће приликом њиховог разумевања, а донете одлуке, са аспекта компаније, вероватно неће бити оптималне. Односно, донете одлуке ће се вероватно разликовати од одлука које би биле донете да је менаџмент имао на располагању сасвим разумљив сет финансијских извештаја. Уколико пожели да извештаје иностраних компанија преведе у разумљивију форму, менаџмент мора да поднесе додатне трошкове.

Иако читање иностраних извештаја подразумева значајне тешкоће, чини се да су тешкоће са којима се суочавају мултинационалне компаније, као састављачи финансијских извештаја, знатно веће. Тешкоће посебно долазе до изражаја приликом (а) прилагођавања финансијских извештаја потребама иностраних корисника и (б) састављања консолидованих финансијских извештаја. Постојање значајних разлика у стандардима финансијског извештавања отежава мултинационалним компанијама привлачење иностраних инвеститора и, самим тим, прибављање потребног капитала. Приступи који компанији стоје на располагању за комуникацију са иностраним стејкхолдерима, који се крећу у распону од превођења извештаја на инострани језик до састављања секундарних извештаја већ су анализирани раније. Сваки од њих доноси компанији додатне трошкове и захтева ангажовање додатних ресурса, а висина додатних трошкова и обим додатних ресурса зависе од одабраног приступа. С тим у вези, интересантан је пример немачке компаније из области ауто-индустрије, "Daimler-Benz", која је 1993. године, припремајући се за котирање на Њујоршкој берзи акција, према сопственој процени, потрошила 60 милиона \$ на састављање финансијских извештаја у складу са GAAP САД.¹⁸⁵

Са додатним проблемима и трошковима суочавају се и компаније које припадају међународном концерну (групи) приликом састављања консолидованих финансијских извештаја. Наиме, свака компанија укључена у концерн мора, приликом састављања својих финансијских извештаја (појединачни извештаји), да користи стандарде своје земље, у циљу задовољења захтева мањинских акционара, поверилаца и пореских власти. Са друге стране, састављање консолидованих извештаја претпоставља коришћење истих стандарда од стране свих чланова концерна, а то су стандарди матичне компаније. У таквој ситуацији, иностране зависне компаније морају да састављају по два сета финансијских

---

¹⁸⁵ Afterman, A.B. (1995), *International Accounting, Financial Reporting, and Analysis*, Warren, Gorham & Lamont, New York, pp. C1-17, C1-22, наведено према: Douppnik and Perera, op. cit., p. 36.

извештаја – један сет на бази локалних стандарда, а други на бази стандарда меродавних за матичну компанију. Са књиговодственог аспекта, то значи или (а) вођење двају паралелних сетова пословних књига, при чему је један сет базиран на националним стандардима, а други на стандардима матичне компаније, или, пак, (б) вођење једног сета пословних књига, и то на бази националних стандарда, уз прерачунавање износа на дан биланса на стандарде матичне компаније, што представља чешће решење у пракси. Што су разлике између рачуноводствених стандарда веће, већи ће бити и трошкови састављања консолидованих извештаја. На пример, "General Motors Corporation", са седиштем у САД, има зависна предузећа у више од 50 земаља света. Свако зависно предузеће у обавези је да саставља финансијске извештаје у складу са регулативом своје земље, као и да износе у њима изрази у валути своје земље. Тако, зависно предузеће у Мексику ("General Motors de Mexico") саставља финансијске извештаје у мексичким пезосима користећи при томе мексичка рачуноводствена правила, док јапанско зависно предузеће ("General Motors Japan Ltd.") саставља своје извештаје у јапанским јенима и следи јапанске стандарде. То значи да израда консолидованих извештаја подразумева не само превођење вредности позиција извештаја у америчке доларе, већ и на GAAP САД.¹⁸⁶

Дакле, непостојање јединственог сета глобално важећих стандарда излаже мултинационалне компаније као састављаче финансијских извештаја значајним трошковима. Реч је о трошковима прикупљања и обраде додатних података, као и ревизије добијених информација, али и одређеним индиректним трошковима, који произилазе из тога што се о истом догађају или трансакцији извештава на два или чак више различитих начина. Постојање двају или више различитих сетова цифара који мере исте трансакције или догађаје ствара конфузију и дисфункционално понашање унутар компаније и намеће следећа питања:

- Који од тих сетова је "тачан"?
- Који од њих менаџмент треба да користи као основу за доношење одлука?
- Шта менаџмент треба да уради ако су два рачуноводствена система у конфликту, у смислу да иста трансакција у једном систему повећава профит, а у другом смањује?¹⁸⁷

Полазећи од претходног, глобални стандарди финансијског извештавања би мултинационалним компанијама донели користи у виду:

- смањења трошкова креирања, публикавања и ревизије информација,

¹⁸⁶ Douplik and Perera, *op. cit.*, p. 35.

¹⁸⁷ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 12.

- олакшаног комуницирања са инвеститорима и другим међународним стејкхолдерима,
- олакшаног приступа иностраним тржиштима капитала и, самим тим, јефтинијем капиталу,
- олакшаног прибављања капитала и снижења његове цене, по основу лакшег приступа иностраних инвеститора домаћем тржишту капитала и смањења ризика за инвеститоре,
- смањења несигурности и неспоразума унутар компаније, који настају услед неупоредивости информација креираних од стране различитих ентитета (матичног и зависних) из различитих земаља, и поузданије оцене њихових перформанси,
- побољшања упоредивости са другим компанијама исте гране, како на националном, тако и на међународном нивоу,
- олакшане евалуације иностраних кандидата за спајање или припајање,
- побољшања упоредивости услова у уговорима, као што су уговори о позајмљивању и уговори о премијама менаџера,
- олакшаног преношења најбоље праксе из једне у другу земљу у оквиру компаније и
- једноставнијег трансфера рачуноводственог особља између земаља.¹⁸⁸

Од свих поменутих користи глобалних стандарда, једну од најзначајнијих, а можда и најзначајнију, представља снижење трошкова (цене) капитала, које би резултирало из спремности инвеститора и кредитора да прихвате ниже приносе (дивиденде, капиталне добитке и камате). Инвеститори и кредитори су, теоретски, вољни да прихвате ниже приносе уколико сматрају да је ризик улагања низак. Процењени ризик, пак, представља функцију већег броја фактора, а један од њих је везан за рачуноводство и произилази из тешкоћа разумевања финансијских извештаја и опасности да се све компаније не придржавају стандарда финансијског извештавања у подједнакој мери.¹⁸⁹ Јединствени сет глобалних стандарда, који се доследно поштује широм света, пружио би значајан допринос смањењу тог ризика.

За *инвеститоре* (садашње и потенцијалне акционаре), најзначајније користи од јединственог сета глобалних стандарда огледају се у "стицању сигурности у погледу степена упоредивости и примене високих критеријума за приказивање рачуноводствених информација"¹⁹⁰. Глобализација стандарда може у значајној мери да допринесе побољшању упоредивости, транспарентности и

¹⁸⁸ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 12, Douplik and Perera, *op. cit.*, p. 76. и Nobes and Parker, *op. cit.*, p. 81.

¹⁸⁹ Epstein, B.J. (2009), "The Economic Effects of IFRS Adoption", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), p. 27.

¹⁹⁰ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 13.

поузданости финансијских извештаја, чиме ће се олакшати њихово коришћење широм света. Односно, глобални стандарди ће инвеститорима, али и другим стејхолдерима, омогућити да "упореде слично са сличним"¹⁹¹. Када би глобални стандарди финансијског извештавања постојали, "инвеститори би могли лакше и тачније да пореде перформансе било које компаније, из било које земље, захваљујући чему би се повећао опсег прилика за улагање"¹⁹². Конкретније, глобални стандарди финансијског извештавања инвеститорима могу донети користи у виду:

- снижења трошкова прикупљања информација, по основу (а) мање потребе за упознавањем различитих рачуноводствених система и (б) престанка потребе за превођењем приказаних информација у разумљиву форму,
- лакше евалуације иностраних хартија од вредности,
- смањења опасности од погрешног разумевања финансијских извештаја иностраних компанија и, самим тим, вероватноће доношења погрешних одлука,
- повећања поверења у финансијске извештаје компанија генерално,
- смањења укупног ризика, по основу међународне диверзификације улагања,
- отклањања опасности од пропуштања повољних инвестиционих прилика у циљу избегавања напознатог националног рачуноводства.¹⁹³

Користи од глобалних стандарда имали би сви глобални инвеститори, а нарочито појединачни (индивидуални) инвеститори који, за разлику од институционалних инвеститора, немају довољно знања и искуства да би могли да се ухвате у коштац са различитим рачуноводственим системима, нити су у могућности да обраде велики број комплексних рачуноводствених информација, и који су углавном зависни од финансијских извештаја, јер немају могућност да обезбеде информације из других извора. Квалитетне и упоредиве финансијске информације креиране на бази глобалних стандарда поправиле би положај индивидуалних инвеститора на тржишту и смањиле јаз између њих и професионалних инвеститора.

Успостављање глобалних стандарда финансијског извештавања могло би, према мишљењу неких аутора, да пружи допринос "ослобађању рачуноводствене праксе од ограничења које поставља пореско законодавство"¹⁹⁴. Наиме, компаније у неким земљама, да би искористиле олакшице које нуде порески прописи,

¹⁹¹ Street, D.L. (2002), *GAAP Convergence 2002: A Survey of National Efforts to Promote and Achieve Convergence with International Financial Reporting Standards*, BDO, Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young, Grant Thornton, KPMG and PricewaterhouseCoopers, <http://www.iasplus.com> (09.03.2008), p. 2.

¹⁹² Kothari and Barone, op. cit., p. 358.

¹⁹³ Roberts *et al.*, op. cit., p. 13, Doupnik and Perera, op. cit., p. 76. и Choi and Meek, op. cit., p. 284.

¹⁹⁴ Aitken, M.J. and Islam, M.A. (1996), "Dispelling Arguments Against International Accounting Standards", in Blake and Hossain, op. cit., p. 52.

поједине ставке финансијских извештаја процењују применом метода које нису адекватне са аспекта веродостојног приказивања успешности и финансијског положаја, чиме се нарушавају интереси инвеститора. Можда најбољи пример за то је коришћење LIFO методе обрачуна залиха у САД, које, у условима пораста цена, доводи до потцењивања залиха у билансу стања. Пошто залихе, у складу са овом методом, могу да буду вредноване по ценама из различитих година, па чак и по неким веома старим ценама, упоредивост финансијских извештаја различитих компанија може да буде значајно нарушена. Поред упоредивости, LIFO метода нарушава и неутралност, као још једну значајну и неопходну квалитативну карактеристику финансијских извештаја, с обзиром на то да доноси користи само неким стејкхолдерима, док друге чак може довести у заблуду. Други пример јесу неоправдано опрезне процедуре вредновања залиха у Шведској, које искривљују износе и добитка и залиха, с обзиром на то да омогућавају намерно потцењивање залиха за 60%, а у посебним случајевима и за 70%. У том контексту, од глобалних стандарда се очекује да широм света промовишу рачуноводствене методе које су прихватљиве са аспекта квалитета резултирајућих информација и обесхрабре непожељне рачуноводствене праксе.

Дакле, глобални стандарди финансијског извештавања, под условом да се конзистентно примењују, нуде повећан степен упоредивости финансијских извештаја и, самим тим, снижење трошкова прикупљања информација и смањење информационог ризика за инвеститоре.¹⁹⁵ Полазећи од констатације да инвеститори "у крајњој линији сnose све трошкове система финансијског извештавања"¹⁹⁶, чијем снижењу могу значајно допринети глобални стандарди финансијског извештавања, постаје јасно због чега су они итекако заинтересовани за такве стандарде, што је недвосмислено потврдило и једно истраживање, спроведено од стране ICGN-а, међународне организације која се бави корпоративним управљањем. Према том истраживању, више од 80% инвеститора сматра изградњу јединственог сета глобалних стандарда корисном.¹⁹⁷

Попут инвеститора, и *кредитори*, а нарочито међународни (као што је Светска банка), осећају последице међународних разлика у финансијском извештавању. Процена кредитног бонитета потенцијалних иностраних клијената у условима примене различитих стандарда финансијског извештавања може бити знатно отежана. Стога је неоспорно да би успостављање глобалних стандарда међународним кредиторима донело лакше разумевање финансијских извештаја

---

¹⁹⁵ Ball, op. cit., p. 11.

¹⁹⁶ Hewitt, C.W. and White, J.W. (2007), *Testimony Concerning Globally Accepted Accounting Standards*, before the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the U.S. Senate Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment, October 24, <http://www.iasplus.com> (26.10.2007), p. 1.

¹⁹⁷ Willemain, op. cit., p. 3.

иностраних тражилаца зајмова, као и лакше упоређење њиховог кредитног бонитета са другим сличним компанијама широм света. То би се, са друге стране, повољно одразило и на саме компаније као тражиоце зајмова, које би имале лакши приступ јефтенијим кредитима из различитих делова света.

Значајне користи од глобализације стандарда финансијског извештавања могу да осете и *финансијски аналитичари*, чија улога се састоји у прикупљању релевантних информација о компанијама из финансијских извештаја и других извора, њиховој анализи и припремању извештаја, које затим користе садашњи и потенцијални инвеститори и кредитори. У питању је софистицирана категорија корисника, која је у стању да боље од свих других искористи расположиве информације. С обзиром на то да су њихови извештаји и мишљења намењени инвеститорима и кредиторима, информационе потребе финансијских аналитичара су подударне са информационим потребама ових двеју категорија корисника. У одсуству глобалних стандарда, финансијски аналитичари су принуђени да врше корекције финансијских извештаја како би их учинили упоредивим, тако да би им глобални стандарди донели значајне уштеде. То би посебно дошло до изражаја у случају институција које креирају велике базе финансијских података стандардизованог формата. Смањење трошкова би затим осетили и инвеститори и кредитори, као њихови клијенти, који би до потребних информација могли доћи по нижој цени.

Осим инвеститора и компанија, као давалаца и корисника капитала, разноликост стандарда финансијског извештавања има значајан утицај и на *остале учеснике на тржишту капитала*, који представљају посреднике у кретању капитала. То су берзе, као организатори промета, и брокерске и дилерске компаније. Процес глобализације тржишта капитала донео је јаку глобалну конкуренцију берзи акција, које настоје да привуку што више иностраних компанија. Полазећи од већ истакнуте чињенице да рачуноводствене разлике излажу компаније које се котирају изван граница матичне земље значајним трошковима, сасвим је разумљиво залагање берзи, као и других учесника у промету хартијама од вредности, за глобализацију стандарда финансијског извештавања. Глобални стандарди ће берзе учинити атрактивнијим и приступачнијим за иностране компаније, што ће, наравно, донети осетне користи самим берзама, али и брокерским и дилерским компанијама које на њима послују.

Имајући у виду претходна разматрања, може се констатовати да учесници на тржиштима капитала широм света имају сасвим довољно разлога да буду веома заинтересовани за развој глобалних стандарда финансијског извештавања, јер ће такви стандарди имати "значајан утицај на њихове инвестиционе,

финансијске и пословне одлуке".¹⁹⁸ Стога је сасвим разумљиво што највећа подршка процесу глобализације рачуноводства долази управо са њихове стране.

Разноликост стандарда финансијског извештавања отежава рад и *међународним рачуноводственим фирмама*, које пружају низ услуга својим клијентима из великог броја земаља света, укључујући ревизију финансијских извештаја и консултантске услуге из области рачуноводства. Да би пружиле савете својим клијентима у вези са применом меродавних стандарда финансијског извештавања, односно да би изрекле непристрасно мишљење о усклађености финансијских извештаја клијената са меродавним стандардима финансијског извештавања, оне морају те стандарде добро да упознају. Тешкоће посебно долазе до изражаја у случају ревизије финансијских извештаја мултинационалних компанија са филијалама у различитим деловима света. Дакле, да би успешно обавиле свој посао, међународне рачуноводствене фирме морају да буду фамилијарне са великим бројем националних стандарда. Суочавајући се са тим проблемом, оне су принуђене да, у својим иностраним филијалама, ангажују особље специјализовано за локалне (националне) стандарде, што резултира отежаним трансфером особља из једне иностране филијале у другу.

Полазећи од претходног, јасно је да би глобални стандарди финансијског извештавања међународним рачуноводственим фирмама донеле користи у виду:

- лакшег проналажења адекватног особља, захваљујући чињеници да би рачуновође широм света, током свог образовања и усавршавања, стицале слична знања,
- лакшег трансфера особља, знања и вештина између земаља,
- једноставније и јефтиније ревизије консолидованих финансијских извештаја мултинационалних компанија,
- смањења трошкова едукације особља, услед престанка потребе за упознавањем већег броја сетова стандарда финансијског извештавања, и
- повећања могућности за стандардизацију обуке особља и ревизорских пракси, што би допринело побољшању квалитета ревизије.¹⁹⁹

Са друге стране, *рачуноводствени професионалци* (рачуновође из праксе) би имали веће могућности за проналажење посла широм света, јер би њихово знање, стечено у једној земљи, било применљиво и у другим земљама. Они би, дакле, могли да се преселе у иностранство и наставе да се баве својим занимањем без потребе за упознавањем стандарда финансијског извештавања земље у коју долазе. Тиме би се створили бољи услови за међународну (глобалну)

¹⁹⁸ Saudagaran, op. cit., p. 1-22.

¹⁹⁹ Chandler, R.A. (1996), "The International Harmonization of Accounting: In search of influence", in Blake and Hossain, op. cit., p. 5, Douplik and Perera, op. cit., p. 76, Choi and Meek, op. cit., p. 284. и Tweedie, D. (2007), *Statement before the Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment of the United States Senate*, October 24, Washington, <http://www.iasplus.com> (26.10.2007), p. 6.

конкуренцију на тржишту рачуновођа, што би компанијама и рачуноводственим фирмама омогућило да лакше дођу до квалитетних рачуноводствених кадрова.

Глобални стандарди финансијског извештавања такође могу да олакшају рад националних *регулатора финансијског извештавања и тржишта капитала*. Ако би регулатори финансијског извештавања, уместо да развијају сопствене, прихватили глобалне стандарде, оствариле би се користи у виду:

- смањења укупних трошкова регулисања финансијског извештавања,
- избегавања дуплирања напора на плану доношења стандарда,
- подстицања токова капитала преко државних граница и
- повећања поверења међународних инвеститора и кредитора у дотичну земљу.²⁰⁰

Иако ће и развијене земље вероватно имати користи по основу смањења трошкова доношења стандарда, те користи ће посебно доћи до изражаја у случају земаља у развоју, као и земаља које доживљавају трансформацију својих економских система у правцу успостављања тржишне економије (земље у транзицији). Креирање квалитетних стандарда од самог почетка изискује трошкове које већина ових земаља не би могла да поднесе, али и значајно време, које оне, због потребе за брзим економским напретком, немају. Многе од њих, у циљу остварења што бржег економског раста и развоја, настоје да привуку иностране инвеститоре, а нарочито велике мултинационалне компаније. Страх да ће мултинационалне компаније, уколико се сусретну са непознатом регулативом финансијског извештавања, одустати од улагања и одредити се за неку другу земљу са повољнијим регулаторним оквиром, могао би додатно да мотивише земље у развоју и земље у транзицији да прихвате глобалне стандарде. Овим земљама никако није у интересу да креирају и намећу стандарде који су за мултинационалне компаније неприхватљиви или тешко разумљиви.

Са повећањем броја међународно котираних компанија, регулатори тржишта капитала (комисије за хартије од вредности) у многим земљама суочавају се са растућим трошковима, јер сада морају да се старају о испуњењу услова за котирање не само домаћих, већ и иностраних компанија. Уколико би они од иностраних емитената захтевали подношење финансијских извештаја базираних на домаћим стандардима, многи инострани емитенти, као потенцијални кандидати за котирање, суочили би се са високим трошковима, што би могло да проузрокује њихово одустајање од подношења захтева за котирање. Одустајање иностраних компанија од котирања нанело би штету инвеститорима, чија заштита управо представља обавезу регулатора, јер би их лишило повољних инвестиционих прилика. Глобални стандарди финансијског извештавања би,

---

²⁰⁰ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 14.

сасвим сигурно, регулаторима тржишта капитала донели ниже трошкове мониторинга иностраних компанија које су под њиховом јурисдикцијом, док би, са друге стране, домаћи индивидуални инвеститори добили могућност да улажу у иностране компаније без излагања неоправдано високим трансакционим трошковима. Да су регулатори тржишта капитала заиста препознали потенцијалне користи и постали заинтересовани за глобалне стандарде финансијског извештавања најбоље потврђује чињеница да су они, преко свог удружења, тј. Међународне организације комисија за хартије од вредности (IOSCO), предузели читав низ корака на плану модернизације и хармонизације извештајних захтева који се постављају пред компаније које се котирају на иностраним берзама, о чему ће бити више речи касније. Глобални стандарди финансијског извештавања смањили би баријере за улагања, чиме би се смањила и сегментираност тржишта капитала, док би се глобална конкуренција берзи појачала. Процес конвергенције тржишта капитала, који увелико траје, тиме би добио додатни подстицај, са позитивним ефектима на глобални економски развој.

Поред регулатора финансијског извештавања и тржишта капитала, користи од глобалних стандарда финансијског извештавања могле би да осете и *пореске власти и друге државне институције* широм света. Пореске власти се, приликом оцене добитака остварених у иностранству, суочавају са тешкоћама проузрокованим применом различитих стандарда финансијског извештавања, које би јединствени сет глобалних стандарда значајно ублажио. Међутим, са друге стране, националне пореске власти се управо сматрају једним од најзначајнијих узрочника тих разлика. Остале државне институције, а посебно оне у земљама у развоју, могле би да осете користи у виду лакшег разумевања и контроле пословања мултинационалних компанија. Та корист би посебно дошла до изражаја уколико би глобални стандарди захтевали обимна обелодањивања у финансијским извештајима.²⁰¹

Коначно, јединствени сет стандарда финансијског извештавања важећих на нивоу читавог света би *синдикатима запослених у мултинационалним компанијама* донео лакшу међународну упоредивост информација о компанијама, а тиме и бољу подлогу за преговоре са менаџментом о зарадама и условима рада, као и за процену шанси за очување постојећих и отварање нових радних места.

Пружајући бројне директне користи различитим, претходно наведеним интересним групама, глобални стандарди финансијског извештавања истовремено могу допринети *економском развоју*. Наиме, одлуке које компаније и њихови акционари и кредитори, као учесници на тржишту капитала, на бази финансијских извештаја доносе не утичу искључиво на њих саме, већ могу имати значајан

---

²⁰¹ Nobes and Parker, op. cit., pp. 81-82.

утицај и на друге актере у пословном свету, али и на читаво друштво. Тако, на пример, одлука компаније о улагањима изван граница матичне земље истовремено утиче и на локалну заједницу и садашње и потенцијалне запослене. Одлука инвеститора да уложи свој капитал у неку компанију утиче и на друге компаније, у које није уложио капитал, као и на економију у целини. Такође, одлука берзе о прихватању или одбијању захтева за котирање иностраних компанија утиче на њу саму, низ других учесника на тржишту, као и на платне билансе земаља.

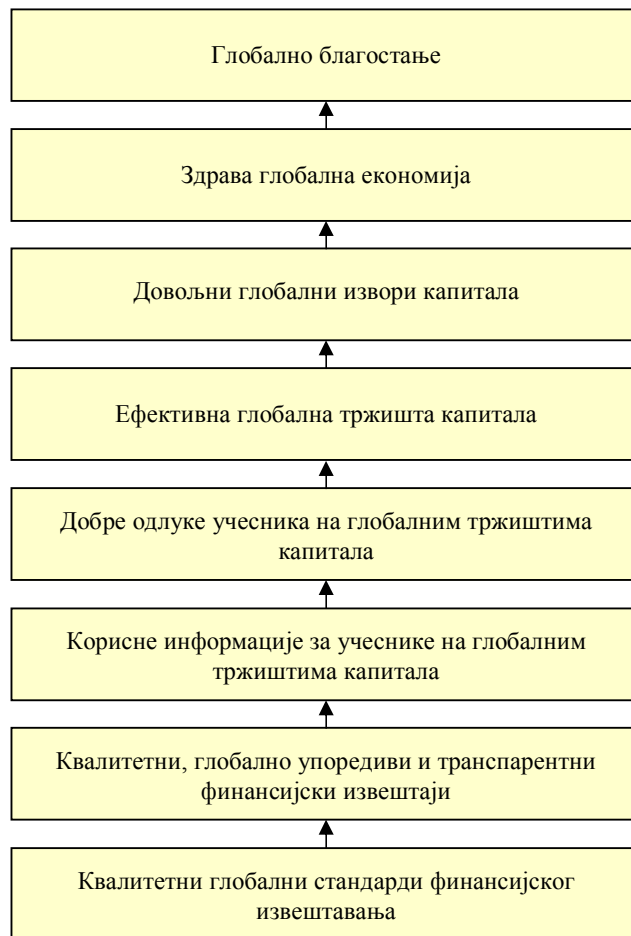
Доносећи користи учесницима и регулаторима тржишта капитала, глобални стандарди финансијског извештавања би истовремено унапредили и ефективност тих тржишта, која чини неопходну претпоставку економског развоја и подизања нивоа друштвеног благостања. Тржишта капитала су у све већој мери глобална, а капитал се све лакше креће преко државних граница. У том контексту, квалитетни стандарди финансијског извештавања, који би се конзистентно примењивали широм света, учинили би алокацију капитала ефикаснијом. Брзина којом тржишта капитала реагују на информације и укључују их у цене хартија од вредности могла би осетно да се повећа. Да би глобална тржишта капитала функционисала ефикасно, неопходно је да постоји интегрисан оквир у коме су све финансијске и нефинансијске информације приказане на начин који није само разумљив, већ и користан за доношење одлука и који омогућава вршење поређења, не само између различитих периода функционисања једног ентитета (компаније), већ и између различитих ентитета.

Претходна излагања јасно показују да иза раније истакнутих притисака у правцу глобализације стандарда финансијског извештавања, уперених ка доносиоцима стандарда и регулаторима тржишта капитала широм света, стоје реалне и директне потребе и користи различитих заинтересованих група, а такође и бројне индиректне позитивне економске консеквенце. Глобализација стандарда финансијског извештавања могла би да пружи значајан допринос уједначавању рачуноводствених пракси и побољшању њиховог квалитета на међународном плану, чиме би се повећао кредибилитет финансијских информација. Значајна потенцијална корист глобалних стандарда огледа се, између осталог, и у могућности да у њих буду уграђене најбоље идеје које су се јавиле широм света током процеса доношења националних стандарда.²⁰² Глобални стандарди финансијског извештавања, као глобални језик бизниса, под условом да су квалитетни, могли би да допринесу повећању транспарентности финансијских извештаја. Квалитетни и, на међународном нивоу, упоредиви финансијски извештаји, креирани на бази глобалних стандарда, донели би вишеструке користи

---

²⁰² PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 3.

бројним актерима у пословном свету, а посебно учесницима на тржиштима капитала. Захваљујући томе, тржишта капитала била би ефикаснија, а самим тим и алокација ограничених економских ресурса, што би даље имало позитиван утицај на глобални економски развој. Према томе, "постојање једног сета глобално прихваћених рачуноводствених стандарда је кључно за глобалну интеграцију светских тржишта капитала, која се рапидно убрзава"²⁰³, што представља једну од претпоставки глобалног благостања. Полазећи од раније идентификоване везе између финансијског извештавања и благостања једног друштва (која је илустрована Сликаом 2 у првом делу рада), следећа слика приказује везу између глобалних стандарда финансијског извештавања и глобалног благостања.

Слика 9 – Улога глобалних стандарда финансијског извештавања

²⁰³ Heffes, E.M. and De Mesa Graziano, C. (2007), "Accounting Without Borders: Has Its Time Come?", *Financial Executive* (September), p. 23.

5. НЕДОСТАЦИ ГЛОБАЛНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Иако многи рачуноводствени теоретичари и практичари, из сасвим оправданих и претходно идентификованих разлога, свесрдно подржавају увођење глобалних стандарда финансијског извештавања, постоје и они који сматрају да њихови недостаци превазилазе предности. Разлози због којих критичари изражавају сумњу у успех глобалних стандарда су бројни, при чему неки сматрају да они уопште нису потребни, док их други чак сматрају штетним.

Једна група критика глобалних стандарда финансијског извештавања односи се на релативизирање њихових напред истакнутих предности. Тако, истиче се да јединствени сет глобалних стандарда неће донети користи свим компанијама. Он свакако јесте потребан мултинационалним компанијама, али је ситуација нешто другачија у случају компанија које послују само у оквиру граница матичне државе. Њима би јединствени сет глобалних стандарда могао чак да створи и одређене проблеме, а најзначајнији од њих огледају се у:

- мањој могућности утицаја на међународног доносиоца стандарда, у поређењу са утицајем на доносиоца стандарда националног карактера,
- мањој вероватноћи да глобални стандарди пропишу рачуноводствену процедуру која верно одражава њихове пословне и економске околности, у поређењу са националним стандардима, и
- могућности суочавања са високим трошковима преласка са националних на глобалне стандарде, уз остварење незнатних или чак никаквих користи по том основу.²⁰⁴

На бази тога, критичари изводе закључак да је "непотребно приморавати све компаније широм света да следе заједнички сет правила"²⁰⁵. Они упозоравају на опасност од "преоптерећености стандардима", јер би неке компаније дошле у ситуацију да морају да поштују глобалне стандарде иако они за њих нису релевантни. При томе, како се истиче, међународна тржишта капитала у себи већ садрже механизме који, упркос непостојању јединственог сета глобално важећих стандарда финансијског извештавања, приморавашу све компаније које на њима учествују да пруже неопходне финансијске информације.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 18.

²⁰⁵ Douplik and Perera, *op. cit.*, p. 77.

²⁰⁶ *Ibid.*, p. 77.

Глобални стандарди финансијског извештавања не морају ни свим инвеститорима да донесу користи. Наиме, према мишљењу појединих критичара, глобални стандарди:

- остављају утисак упоредивости, али скривају стварне разлике у активностима компанија и
- могу проузроковати конфузију на националном нивоу, нарочито у почетним фазама њихове примене.²⁰⁷

Државним институцијама ће глобални стандарди, као што је већ истакнуто, донети уштеду ресурса потребних за развој сопствених стандарда. Ипак, на супротној страни, као недостатак, стоји губитак потпуне контроле над природом и садржином самих стандарда. Недостатке глобалних стандарда посебно би могле да осете земље у развоју, а најзначајнији од њих огледају се у:

- опасности од конкурентских штета, услед могућег проширења обима обелодањивања у финансијским извештајима,²⁰⁸ и
- мањој могућности утицаја на процес доношења глобалних стандарда, у поређењу са развијеним земљама.²⁰⁹

Посебна група критика полази од става да упоредивост и конзистентност финансијских извештаја не представљају главне циљеве финансијског извештавања, већ да је главни циљ приказивање "верне и поштене слике" економске реалности компаније. При томе, чак и када би упоредивост и конзистентност заиста били најпожељнији циљеви, усвајање једног сета глобалних стандарда не би гарантовало њихово остварење, с обзиром на то да на квалитет финансијских извештаја не утичу само стандарди, већ и друге варијабле, као што су правни систем, регулатива тржишта капитала, порески систем и мотивација састављача финансијских извештаја.²¹⁰

Известан број критичара сматра да је процес глобализације стандарда сувишан, полазећи од тога да снажна и развијена међународна тржишта капитала већ постоје и да су се развила без јединствених стандарда финансијског извештавања. Они даље истичу да се чини да су инвеститори и емитенти хартија

---

²⁰⁷ Barth, M.E., Clinch, G. and Shibano, T. (1999), "International accounting harmonization and global equity markets", *Journal of Accounting and Economics* (Vol. 26, Issues 1-3, January), pp. 201-235, наведено према: Roberts *et al.*, op. cit., p. 18.

²⁰⁸ Kirby, A.J. (2001), "International competitive effects of harmonization", *International Journal of Accounting* (Vol. 36, Issue 1), pp. 1-32, наведено према: Roberts *et al.*, op. cit., p. 18.

²⁰⁹ Rahman, S.F. (1998), "International accounting regulation by the United Nations: a power perspective", *Accounting, Auditing and Accountability Journal* (Vol. 11, Issue 5), pp. 593-623, наведено према: Roberts *et al.*, op. cit., p. 18.

²¹⁰ Jamal, K., Bloomfield, R., Christensen, T.E., Colson, R.H., Moehrle, S., Ohlson, J., Penman, S., Stober, T., Sunder, S. and Watts, R.L. (2010), "Research-Based Perspective on the SEC's Proposed Rule – Roadmap for the Potential Use of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS) by U.S. Issuers", *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 1), pp. 140-142.

од вредности у стању да доносе инвестиционе одлуке и без погодности које нуде глобални стандарди, и да, стога, нема разлога да се очекује пропаст интегрисаних тржишта капитала у будућности услед недостатка глобалних стандарда, већ се, напротив, може очекивати наставак раста ових тржишта.²¹¹ Још један аргумент против глобализације стандарда састоји се у томе да су инвеститори довољно рационални да потроше потребно време и новац за коректну анализу инвестиционих прилика и фокусирају се на праве економске резултате,²¹² односно да "способност коришћења рачуноводствених и других података за предвиђање будућих новчаних токова, који представљају крајњи извор вредности инвестиције, по свему судећи почива на ефективној употреби података, а не на њиховој једнообразности"²¹³. Претходне констатације базирају се на истраживањима спроведеним у САД, која су у центар пажње ставила утицај рачуноводствених алтернатива (као што је нпр. избор између FIFO и LIFO методе обрачуна залиха) на тржишне цене хартија од вредности компанија. Истраживања су показала да тржиште не реагује на промене добитка проузроковане козметичким променама рачуноводствених политика, и то због тога што тржиште не прихвата безрезервно износ добитка приказан у финансијским извештајима. Аналитичари хартија од вредности, портфолио менаџери и инвеститори проучавају и фусноте и друга текстуална обелодањивања у циљу идентификовања разлика у примени рачуноводствених политика између компанија. Истраживања спроведена у САД су, дакле, показала да тржишна цена представља резултат свих јавно расположивих информација, тј. да тржиште ефикасно реагује на информације. На бази ових истраживања, критичари глобалних стандарда финансијског извештавања су изразили уверење да су и финансијски аналитичари широм света у стању да прилагоде публиковане финансијске извештаје у мери која је неопходна за оцену релативне атрактивности инвестиционих могућности.²¹⁴ Ипак, иако такво уверење није без основа, треба имати у виду да је у међународним оквирима распон могућих решења за рачуноводствене проблеме у принципу већи него на националном нивоу, што финансијским аналитичарима, портфолио менаџерима и индивидуалним инвеститорима значајно отежава оцену инвестиционих могућности. Компаније из исте земље примењују исте стандарде, које инвеститори и финансијски аналитичари познају, па им није тешко да разумеју финансијске извештаје и разлике између њих које проистичу из примене различитих рачуноводствених метода допуштених тим стандардима. Насупрот томе, компаније из различитих земаља света следе стандарде који се међусобно

²¹¹ Goeltz, R.K. (1996), "International Accounting Harmonization: The imposible (and unnecessary?) dream", in Blake and Hossain, op. cit., pp. 33-34.

²¹² Saudagaran, op. cit., p. 2-34.

²¹³ Goeltz, op. cit., pp. 34-35.

²¹⁴ Ibid., p. 35.

можда и значајно разликују. Да би могли да разумеју те извештаје, корисници морају да упознају иностране стандарде, што можда захтева улагање значајних ресурса. Дакле, разумевање и прилагођавање иностраних финансијских извештаја, иако није немогуће, може да буде јако тешко и скупо.

Неки критичари иду корак даље и истичу да успостављање глобалних стандарда финансијског извештавања, осим што није корисно, вероватно није ни изводљиво.²¹⁵ Полазећи од институционалних ограничења процеса доношења и прихватања глобалних стандарда, критичари констатују да такви стандарди вероватно неће бити успостављени,²¹⁶ односно да је "практично извесно да ће остати недостижан циљ"²¹⁷. Глобални стандарди могу бити успостављени само ако их прихвате националне власти и регулатори финансијског извештавања широм света. Да би један стандард био усвојен, мора да постоји довољан степен међународне подршке. При томе, доношење стандарда на глобалном нивоу, попут доношења стандарда на нивоу једне земље, представља политички процес, чије успешно окончање, као и код сваког другог политичког процеса, захтева постизање консензуса. Овај процес је такође подложен лобирању, па, стога, вероватноћа глобалног прихватања било ког рачуноводственог метода не зависи само од његове теоријске заснованости или степена усаглашености са важећим концептуалним оквиром, већ и његове прихватљивости за компаније, државне институције, рачуновође и кориснике финансијских извештаја, као и политичке моћи ових интересената. Ако би глобални стандарди финансијског извештавања и били успостављени, од њих се, сматрају критичари, не може очекивати да уваже све националне специфичности. Земља или компанија која има јединствене потребе или карактеристике може бити принуђена да прихвати решења која задовољавају већину других земаља или компанија, без могућности примене другачијих рачуноводствених метода прилагођених специфичним околностима.²¹⁸ Постоје и критичари који сматрају да је глобализација стандарда финансијског извештавања "политички неприхватљив изазов за државни суверенитет"²¹⁹.

Неки сматрају да се расправа о неопходности и оправданости постојања глобалних стандарда у основи своди на расправу о претпоставци да најзначајнији, ако не и једини значајни, корисници финансијских извештаја јесу учесници на међународним тржиштима капитала, и истичу да, ако је ова претпоставка реална, изградња глобалних стандарда постаје сасвим оправдана. Међутим, ако националном економијом доминирају чисто националне компаније, ако је присутан мали број међународних инвеститора, или ако је национални

---

²¹⁵ Ibid., p. 32.

²¹⁶ Saudagaran, op. cit., p. 2-34.

²¹⁷ Goelz, op. cit., p. 32.

²¹⁸ Roberts *et al.*, op. cit., p. 15.

²¹⁹ Choi and Meek, op. cit., p. 284.

рачуноводствени систем изграђен на бази широког концепта одговорности који има у виду задовољење потреба осталих група корисника (различитих од учесника на међународним тржиштима капитала), тада већина предности глобалних стандарда вероватно неће доћи до изражаја. С тим у вези, у литератури се истиче да постоје бројни фактори који утичу на рачуноводство, а по свом карактеру су више локални или национални, него глобални. У такве факторе спадају:

- ♦ степен и природа учешћа државе у економији,
- ♦ политички утицаји (менаџера, корпорација, синдиката, банака) на праксу финансијског извештавања,
  - ♦ правни системи (на пример, обичајно насупрот писаном праву, законска заштита права акционара),
  - ♦ регулатива и регулаторна тела тржишта хартија од вредности,
  - ♦ дубина финансијских тржишта,
  - ♦ структура финансијских тржишта, чији значајан аспект представља блискост веза банака и компанија које су им клијенти,
  - ♦ улога штампе, финансијских аналитичара и рејтинг агенција,
  - ♦ величина корпоративног сектора,
  - ♦ структура корпоративног управљања (релативни положај менаџера, запослених и власника капитала),
  - ♦ релативни однос приватног и јавног власништва над корпорацијама,
  - ♦ заступљеност предузећа под породичном контролом,
  - ♦ степен међусобне повезаности компанија,
  - ♦ улога малих акционара насупрот улози институција и корпоративних инсајдера,
  - ♦ коришћење информација из финансијских извештаја, укључујући информације о добитку, као основе за награђивање менаџмента и
  - ♦ статус, независност, стручност и плаћање ревизора.²²⁰

Полазећи од претходне листе фактора, тј. "димензија у којима свет још увек изгледа знатно више локално него глобално"²²¹, као и чињенице да, упркос растућем степену глобализације, већина економских активности и даље остаје унутар државних граница, долази се до закључка да ће примарни подстицаји за већину рачуноводствених пракси и у догледној будућности остати домаћег карактера. Наведени фактори такође указују на то да компаније и корисници финансијских извештаја који нису укључени у међународне трансакције или имају мало користи или уопште немају користи од глобалних стандарда. Противници глобалних стандарда, стога, "истичу разлике у економском,

---

²²⁰ Ball, op. cit., p. 16.

²²¹ Ibid., p. 16.

политичком, правном и културном окружењу земаља као оправдање за разлике у финансијском извештавању"²²². Односно, они сматрају да су, "због различитих утицаја окружења, рачуноводствене разлике између земаља оправдане и неопходне"²²³, јер, "ако се преовлађујуће сврхе финансијског извештавања разликују између земаља, изгледа логично да и извештавање треба да буде различито"²²⁴. Полазећи од тога, критичари констатују да претпоставка о могућности успостављања јединственог регулаторног оквира финансијског извештавања који задовољава потребе свих друштава делује исувише наивно. Јединствени регулаторни оквир, ако би се и успоставио, не би могао да задовољи интересе свих корисника финансијских извештаја.²²⁵ То значи да земље које се налазе на различитим нивоима економског развоја, или у којима преовлађују различити извори финансирања, треба да имају и различите рачуноводствене системе.

Неки критичари глобалних стандарда сматрају да они представљају "исувише једноставно решење за сложен проблем"²²⁶. Полазећи од става да је рачуноводству, као друштвеној науци, иманентна флексибилност, они констатују да способност прилагођавања великом броју различитих ситуација представља једну од најзначајнијих пожељних карактеристика система рачуноводства и финансијског извештавања и, стога, изражавају сумњу у могућност да међународни (глобални) стандарди буду довољно флексибилни да премосте разлике у националним традицијама и економским окружењима.

Изложени ставови протагониста и противника јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања јасно показују да питање о потреби и оправданости постојања таквог сета још увек није добило сасвим јасан и недвосмислен одговор. Насупрот реалним потребама бројних учесника у пословном животу за глобалним стандардима, стоје бројне реалне препреке за изградњу таквих стандарда. Односно, "теза о рачуноводственим разликама, стимулисаном и оправданим факторима окружења, стоји директно насупрот напорима у правцу хармонизације рачуноводства"²²⁷. При томе, и трошкови глобалних стандарда и потенцијалне користи које би они могли донети представљају категорије које је немогуће квантитативно исказати. Такође је јако тешко унапред, тј. пре њиховог креирања и имплементације, емпиријски испитати и потврдити све користи и трошкове глобалних стандарда.

---

²²² Saudagaran, op. cit., p. 2-35.

²²³ Douplik and Perera, op. cit., p. 77.

²²⁴ Nobes and Parker, op. cit., p. 82.

²²⁵ Chand, P. and White, M. (2007), "A critique of the influence of globalization and convergence of accounting standards in Fiji", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 18, Issue 5), p. 606.

²²⁶ Choi and Meek, op. cit., p. 284.

²²⁷ Choi, F.D.S. (1981), "A Cluster Approach to Harmonization", *Management Accounting* (August), p. 29, наведено према: Douplik and Perera, p. 77.

Сумирајући изложене ставове протагониста и противника глобалних стандарда, можемо констатовати да је већина рачуноводствених теоретичара сагласна у томе да разлике у окружењу и институционалном уређењу земаља представљају значајна ограничења за развој међународних (глобалних) стандарда, али је мишљење о могућности развоја сета јединствених и ефективних стандарда који превазилазе националне границе подељено. Једна група аутора сматра да разлике у правном, политичком и културолошком окружењу представљају препреку коју треба савладати и коју је могуће савладати, истичући да су "притисци у правцу достизања међународних рачуноводствених стандарда тако јаки, а постаће чак и јачи, да ће коначно превазићи проблеме у њиховом достизању"²²⁸. Фактори окружења, сматрају они, не морају да буду непремостива препрека за изградњу глобалних стандарда, јер се аргументи у прилог и против глобалних стандарда не могу посматрати независно од њихових карактеристика и захтева.²²⁹ Ако би глобални доносилац стандарда успео да креира сет стандарда који, осим потреба учесника у међународном бизнису, може да задовољи и потребе оних који у међународном бизнису не учествују, тј. сет стандарда који може да се уклопи у свако локално економско-политичко окружење или барем већину њих, скептицизам противника глобалних стандарда показао би се неоправданим. Са друге стране, неадекватни глобални стандарди могу, чак и за компаније и инвеститоре који учествују у међународном бизнису, да буду корак уназад у односу на постојеће домаће стандарде. Друга група аутора сматра развој јединственог сета ефективних међународних стандарда немогућим, због значајних разлика у факторима окружења између земаља, а таква размишљања можда најбоље илуструје следећи став: "Ако прихватимо да (1) економско и пословно окружење није исто у свим земљама и да (2) између економског и пословног окружења и рачуноводства постоји блиска веза, следи да један сет општеприхваћених рачуноводствених принципа не може да буде користан у свим земљама."²³⁰ Претходни став сугерише да све напоре на плану успостављања међународних (глобалних) стандарда треба окончати, као и да треба угасити сваку наду да је могуће обезбедити међународно релевантне и упоредиве финансијске информације о компанијама.

Читава расправа о овом веома важном проблему у основи се може свести на два питања. Прво питање тиче се оправданости и изводљивости самог процеса глобализације стандарда финансијског извештавања, као процеса смањивања

---

²²⁸ Hall, W.D. (1978), "Establishing Standards for International Financial Reporting", *Accounting Research Convocation*, University of Alabama, pp. 95-106, наведено према: Aitken and Islam, op. cit., p. 46.

²²⁹ Roberts *et al.*, op. cit., p. 19.

²³⁰ Mueller, G.G. (1968), "Accounting Practices Generally Accepted In the United States versus Those Generally Accepted Elsewhere", *International Journal of Accounting* (Spring), pp. 91-103, наведено према: Aitken and Islam, op. cit., p. 46.

разлика међу постојећим националним сетовима стандарда. Уколико је одговор на ово питање потврдан, следеће питање које се намеће јесте да ли тај процес треба да резултира јединственим сетом глобално важећих стандарда, тј. стандарда који би важили за све компаније из свих земаља света.

Данас постоји готово општа сагласност најутицајнијих субјеката финансијске заједнице широм света (националних доносилаца стандарда, регулатора хартија од вредности, мултинационалних компанија, међународних ревизорских фирми и инвеститора) и рачуноводствених теоретичара о потреби за смањивањем разлика између националних стандарда финансијског извештавања, нарочито у ситуацијама када те разлике нису нужно повезане са актуелним факторима окружења, већ представљају резултат укорењене традиције. Глобализација, као процес, нуди потенцијалне користи, које су, по свему судећи, знатно веће од свих трошкова и проблема који су са тим процесом повезани. Посвећеност наведених актера смањивању разлика у стандардима и праксама финансијског извештавања јасно потврђују напори предузети током претходних неколико деценија, који су дали значајне резултате. Систем финансијског извештавања, који је у прошлости био национално оријентисан, све више постаје глобално заснован. Дакле, питање *да ли* је процес глобализације стандарда финансијског извештавања неопходан добило је мање-више јасан и општеприхваћен одговор и оно се практично више и не поставља. Уместо тога, данас доминирају питања *у ком степену* и *којом брзином* рачуноводствене стандарде треба глобализовати, тј. који приступ глобализацији стандарда треба да добије предност. При томе, питање степена (размера) глобализације своди се на питање да ли њен крајњи исход треба да буде јединствени сет глобално важећих стандарда или, пак, систем вишеструких, међусобно различитих стандарда, али са мањим разликама него што је случај данас. Алтернативу једном сету глобалних стандарда представља коегзистенција, на глобалном нивоу, два или више сетова стандарда. Такви сетови стандарда могу да буду међусобно комплементарни, односно намењени различитим категоријама компанија или земаља, или, пак, конкурентни. Полазећи од тога, у наставку ће бити извршена анализа различитих приступа глобализацији стандарда финансијског извештавања и њихових очекиваних крајњих исхода, која треба да помогне пружању одговора на питање неопходности и оправданости изградње јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања.

6. ПРИСТУПИ ГЛОБАЛИЗАЦИЈИ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Напред изложене предности јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања на први поглед делују сасвим јасно, конкретно и непосредно. Са друге стране, аргументи против таквог сета стандарда можда делују магловито и хипотетички и ослањају се на последице које се можда могу осетити тек у будућности.²³¹ Полазећи од става да игнорисање нечега што делује хипотетички у корист нечега конкретног и, самим тим, проглашавање јединственог сета глобалних стандарда за врховни циљ коме треба тежити, не представља исправан начин размишљања, неки рачуноводствени теоретичари су формулисали и анализирали алтернативне приступе глобализацији рачуноводства. Сви такви приступи се могу груписати на:

1. приступе који стављају акценат на разлике у нивоу економског развоја земаља,
2. приступе који стављају акценат на разлике у карактеристикама предузећа и
3. приступе који се заснивају на конкуренцији два или више сетова стандарда.

6.1. Стандарди финансијског извештавања и ниво економског развоја

Земље света се међусобно значајно разликују према нивоу економског развоја, па се, сасвим оправдано, поставља питање да ли би један сет стандарда финансијског извештавања могао да задовољи потребе читавог света. Односно, дилема је да ли сет стандарда који одговара развијеним земљама (developed countries) може истовремено да буде адекватан и за земље у развоју (developing countries). Претходно питање није добило јединствен одговор у литератури, а различити одговори произилазе из постојања различитих теорија економског развоја.

---

²³¹ Sunder, S. (2007), "Uniform Financial Reporting Standards: Reconsidering the Top-Down Push", *The CPA Journal* (Vol. 77, Issue 4, April), p. 6.

Једна група аутора сматра да је могуће изградити стандарде финансијског извештавања који би били довољно флексибилни да покрију светске разлике у култури и пословним праксама и тиме истовремено задовоље потребе развијених земаља и земаља у развоју. Они своје ставове базирају на претпоставци да је рачуноводство универзално, тј. да у основи представља исту активност без обзира на окружење, и да, као "језик бизниса", треба да буде интернационализовано да би задовољило потребе међународне пословне заједнице.²³² Информационе потребе корисника финансијских извештаја, према овим теоретичарима, у свим земљама света су идентичне, због чега и рачуноводствени принципи (стандарди) и праксе треба да буду универзални, тј. јединствени за све земље света.²³³ Осим тога, пошто се сличне трансакције јављају свуда, треба их и евидентирати на сличан начин без обзира на локацију и ниво економског развоја. Како истичу они, "предузећа свуда купују и продају на тржиштима, поседују средства, позајмљују од других или другима дају зајмове, купују или продају за готово или на кредит, запошљавају људе и плаћају порезе. Њихов опстанак и просперитет свуда зависе од два фактора: одржавања способности плаћања и остваривања добитка."²³⁴ Пошто се "рачуноводство у основи бави мерењем, било би логично очекивати да принципи мерења буду исти у свим земљама. Језик који се користи за објашњавајуће напомене се може разликовати, али језичке баријере не треба да утичу на приказане износе."²³⁵ Полазећи од тога, потпуна глобализација стандарда финансијског извештавања, у смислу изградње једног сета глобалних стандарда, чини се више него оправданом. Заговорници потпуне глобализације сматрају да мерење успешности и финансијског положаја компанија није повезано са нивоом економског развоја земље. Како истичу, "привреде Индије и Индонезије су на знатно нижем нивоу развоја у односу на привреду САД. Али, та чињеница, сама по себи, не значи да правила процењивања средстава, обавеза, или било ког другог елемента финансијских извештаја која важе за неку индијску или индонезијску компанију треба да буду различита од правила која важе за америчку компанију."²³⁶

Међутим, други аутори сматрају да је глобализација стандарда финансијског извештавања итекако зависна од нивоа економског развоја земаља. Разлике у култури и пословном окружењу између развијених земаља и земаља у развоју су, према овим ауторима, тако велике да исти сет стандарда не би био

---

²³² Larson, R.K. and York Kenny, S. (1995), "An Empirical Analysis of Accounting Standards, Equity Markets, and Economic Growth in Developing Countries", *International Journal of International Financial Management and Accounting* (Vol. 6, Issue 2), p. 136.

²³³ Chevalier, G. (1996), "Should Accounting Practices Be Universal? Different needs for different creeds", in Blake and Hossain, op. cit., p. 36.

²³⁴ Aitken and Islam, op. cit., p. 48.

²³⁵ Roberts *et al.*, op. cit., p. 19.

²³⁶ Aitken and Islam, op. cit., p. 48.

користан за обе врсте земаља. На пример, финансијски извештаји се у САД и Великој Британији састављају за потребе инвеститора на организованим тржиштима капитала, док се у земљама Латинске Америке и Африке састављају за потребе кредитора, власника који сами управљају предузећем и пореских власти. Полазећи од тога, намеће се закључак да рачуноводствени стандарди и финансијски извештаји намењени инвеститорима можда неће бити корисни за тржишне учеснике у Латинској Америци, Азији и Африци.²³⁷

Уважавајући значајне разлике у културном и пословном окружењу између двеју група земаља, поједини аутори констатују да би потпуна глобализација стандарда финансијског извештавања имала смисла само када би економски развој свих земаља био једнообразан, тј. ако би свака земља, у свом економском развоју, пролазила кроз исте фазе. Другим речима, да би потпуна глобализација стандарда била оправдана, неопходно је да земље у развоју у будућности прођу кроз исте развојне фазе кроз које су развијене земље већ прошле у ранијим периодима. Само у таквим околностима рачуноводствени системи који су развијени и показали се корисним у развијеним западним земљама биће, према њиховом мишљењу, корисни и неопходни и за земље у развоју које настоје да имитирају економски успех развијених земаља. Међутим, како они даље сасвим исправно истичу, мала је вероватноћа да ће земље у развоју једноставно следити развојни модел који су раније следиле развијене земље, јер "у време када су развијене земље пролазиле кроз процес индустријализације, развијале своја тржишта капитала и мултинационалне компаније, успостављале рачуноводствену професију и отпочињале са креирањем рачуноводствених правила и принципа, оне су биле прве које су то чиниле"²³⁸. Земље у развоју, пак, настоје да привуку иностране мултинационалне компаније, а на међународном нивоу морају да се такмиче са знатно богатијим и моћнијим развијеним земљама. Оно што је било корисно или адекватно за развијене земље и што им је помогло да се развију можда неће бити адекватно за сасвим другачије услове у којима се земље у развоју налазе данас.

Полазећи од претходних констатација, неки аутори указују на још две могуће стратегије глобализације стандарда финансијског извештавања. Једна стратегија би се могла окарактерисати као натуралистичка или ситуационистичка, док би се друга могла назвати партикуларистичком или еволутивном стратегијом.

У основи натуралистичке или ситуационистичке стратегије налази се претпоставка да, иако је велики број трансакција универзалног карактера, постоје

---

²³⁷ Prather-Kinsey, J. (2006), "Developing countries converging with developed-country accounting standards: Evidence from South Africa and Mexico", *The International Journal of Accounting* (Vol. 41, Issue 2), pp. 142-143.

²³⁸ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 22.

извесне разлике проузроковане природом окружења, што намеће потребу да свака земља изгради свој рачуноводствени систем који ће уважавати специфичности окружења. Ова стратегија је повезана са флексибилнијом теоријом економског развоја, која полази од тога да, иако су сви развојни процеси у основи слични, у смислу да све земље пролазе кроз сличне фазе развоја, извесне разлике ипак постоје. Пошто су развојне фазе у основи сличне, и рачуноводство треба да буде слично, али истовремено и прилагођено околностима јединственим за сваку земљу.

Полазну основу партикуларистичке или еволутивне стратегије чини претпоставка да су окружења толико различита да свака земља треба да развија сопствену регулативу и праксу финансијског извештавања. Ова стратегија повезана је са ставом да не постоји универзалан процес економског развоја. При томе, неки аутори чак сматрају да су постојећи економски односи у свету такви да спречавају сиромашне земље у намери да остваре значајан економски раст. То значи да решење за њихове економске проблеме може бити сасвим различито од процеса који су карактеристични за богатије земље. На бази тога, заговорници ове стратегије истичу да оптимални рачуноводствени системи за земље у развоју могу бити различити од система који важе у развијеним земљама.²³⁹

Став да не постоји универзални модел економског раста у основи се чини прихватљивим. То, ипак, не значи да су стандарди финансијског извештавања који важе за развијене земље потпуно неприхватљиви и за земље у развоју. Чак и ако се прихвати натуралистичка или партикуларистичка стратегија, постојање јединственог сета глобалних стандарда би могло бити сасвим оправдано. Јединствени сет стандарда би могао да буде примењиван широм света, како у развијеним земљама, тако и у земљама у развоју, при чему би, у случају потреба које произилазе из специфичних околности, у појединим земљама могли да буду успостављени додатни захтеви који проширују, али не и поништавају или мењају захтеве глобалних стандарда.

Иако јединствени сет глобалних стандарда можда неће подједнако одговарати свим земљама света, тешко је очекивати да би развој сопствених стандарда представљао прави избор за земље у развоју, ако се имају у виду већ истакнуте чињенице да је креирање стандарда скупо и да захтева време и укљученост појединаца са високим нивоом знања из области рачуноводства. Пошто земље у развоју не располажу довољним ресурсима за развој сопствених стандарда, њима не преостаје ништа друго него да стандарде "увезу", што је значајан број њих и учинио прихватајући стандарде развијених земаља. Још једна могућност која стоји на располагању земљама у развоју јесте креирање

---

²³⁹ Ibid., op. cit., p. 22.

регионалних стандарда, који би важили за групу земаља. Иако не постоје две идентичне земље света и иако категорија земаља у развоју обухвата широк спектар земаља које се међусобно значајно разликују по питању богатства, степена развоја, расположивих природних ресурса, заступљености привредних грана, политичких и друштвених фактора и културе, постоје сличности између барем неких од њих. Полазећи од тога, сродне земље би могле да удруже ресурсе и покушају да развију заједничке стандарде финансијског извештавања, уместо да свака земља развија стандарде за себе. Франкофонске земље Африке (бивше француске колоније) су управо то и учиниле, односно развиле су заједнички рачуноводствени систем, који је базиран на Француском контном плану (French Plan Comptable). Међутим, њихове активности нису имале утицаја на остале земље света, а друга регионална удружења су била далеко од успеха на плану изградње јединствених регионалних рачуноводствених система. Према томе, јасно је да земље у развоју генерално не показују интерес за развој регионалних стандарда, што значи да су такви стандарди прилично далеко од реалности.

Полазећи од претходних разматрања, можемо констатовати да би развој глобалних стандарда финансијског извештавања могао итекако да буде од користи за земље у развоју. Пошто су ове земље ионако принуђене да се ослањају на иностране стандарде, најбоље решење за њих јесте да усвоје стандарде који имају статус глобално прихватљивих. То би им донело значајну уштеду ресурса, уз истовремено избегавање политички непопуларног усвајања стандарда друге земље. Иако њихов утицај на процес доношења глобалних стандарда можда не би био велики, био би свакако већи од утицаја на доносиоца стандарда било које иностране земље. Из тога произилази да за развој глобалних стандарда треба да буду подједнако заинтересоване и развијене земље, које имају јака тржишта капитала, и земље које су на нижем степену економског развоја и чија тржишта капитала се тек формирају или развијају. Потреба за развојем посебних стандарда финансијског извештавања за земље у развоју или њихове уже или шире групе (регионалне савезе) вероватно није потребна, а ни економски оправдана. То нарочито важи за стандарде финансијског извештавања који тангирају питања признавања и мерења елемената финансијских извештаја, као питања чији карактер је универзалан. С тим у вези, поједини рачуноводствени теоретичари сасвим исправно констатују да је неоспорно да услови пословања нису исти у свим земљама, да се свака земља налази на различитом нивоу друштвеног и економског развоја, као и да између рачуноводства и окружења постоји веза, али да је "фокус рачуноводства ентитет, а не његово окружење".²⁴⁰ Функција рачуноводства, тј. циљ финансијских извештаја, јесте мерење успешности и

---

²⁴⁰ Aitken and Islam, op. cit., p. 54.

финансијског положаја пословних ентитета (компанија) и саопштавање информација о томе акционарима (инвеститорима), кредиторима и другим стејхолдерима, а утицај окружења у одређеној земљи на пословање компаније ће се аутоматски одразити на мерила успешности и финансијског положаја. Када је реч о обелодањивањима у финансијским извештајима, глобални стандарди треба да поставе минималне захтеве јединствене за читав свет, док би свака земља, полазећи од специфичних околности и информационих потреба, могла те захтеве да прошири посебним, сопственим стандардима, који при томе не би смели да пониште или измене одредбе глобалних стандарда.

6.2. Стандарди финансијског извештавања и карактеристике предузећа

Осим расправе о адекватности јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања за земље у развоју, у литератури се води расправа и о томе да ли је јединствени сет глобалних стандарда подједнако адекватан за сва предузећа. Односно, поставља се питање да ли сет стандарда који, на пример, одговара великим компанијама чије се хартије од вредности (акције и обвезнице) котирају на јавним тржиштима капитала уједно одговара и малим и средњим предузећима чије хартије од вредности се не котирају, као и да ли један сет стандарда може подједнако добро да задовољи предузећа која се баве различитим делатностима.

Као могући критеријуми за диференцирање стандарда финансијског извештавања, у литератури су идентификовани следећи аспекти (карактеристике, димензије) предузећа:

1. делатност,
2. природа власништва и
3. величина и комплексност активности.

Поједини аутори заступају став да стандарди финансијског извештавања треба да се разликују између земаља у складу са заступљеношћу привредних делатности (грана). На пример, земље које се претежно ослањају на пољопривреду треба да имају различите стандарде од земаља које се претежно ослањају на рударство, индустрију, трговину или финансијске институције.²⁴¹ Међутим, такав став, сасвим оправдано, није наишао на општу прихватљивост. Везивање развоја

---

²⁴¹ Mueller, op. cit., pp. 91-103, наведено према: Aitken and Islam, op. cit., p. 48.

стандарда финансијског извештавања за привредне гране било би оправдано само под условом да су пословне трансакције предузећа која припадају различитим привредним гранама потпуно различите, или, пак, под условом да су потпуно различите информационе потребе корисника финансијских извештаја предузећа различитих грана. Пошто ниједан од тих услова није испуњен, нема разлога да се национални стандарди финансијског извештавања прилагођавају гранској структури привреде, нити је изградња гранских сетова стандарда, тј. посебних сетова стандарда за сваку грану привреде, оправдана. Сва предузећа, као што је истакнуто раније, у основи имају значајан број сличних трансакција (набавка и продаја на тржишту, позајмљивање капитала, запошљавање и плаћање особља, плаћање пореза, итд.). Она, такође, без обзира на делатност којом се баве, међусобно конкуришу за ограничени капитал инвеститора и кредитора, који желе упоредиве финансијске извештаје у циљу лакшег доношења одлука. Стога, можемо констатовати да је један сет глобалних стандарда, чини се, сасвим довољан за све привредне гране, а рачуноводственим проблемима специфичним за предузећа појединих грана (као што су рударска или пољопривредна предузећа, банке, инвестициони фондови или осигуравајуће компаније) могу бити посвећени посебни стандарди који су саставни део тог сета.

Природа власништва над предузећем, у контексту наших разматрања, односи се на број и релативни утицај инвеститора, као најзначајнијих корисника финансијских извештаја, при чему постоји јасна разлика између предузећа чије акције се котирају на јавним тржиштима капитала (берзама) и чији капитал се налази у поседу великог броја власника (акционара) који немају могућност директног учешћа у управљању, са једне стране, и предузећа која се не котирају на јавним тржиштима капитала и налазе се у власништву једног лица или мањег броја ортака (некада чланова исте породице) који углавном њима и управљају, са друге стране. Поједини аутори сматрају да стандарди финансијског извештавања у земљама са широко дисперзираним власништвом над компанијама треба да буду различити од стандарда у земљама у којима преовлађује породично власништво. Ипак, такав став је тешко прихватљив ако се узме у обзир чињеница да инвеститори, иако најважнији, нису и једини корисници финансијских информација. Повериоци, држава, запослени и купци такође су заинтересовани за ликвидност, профитабилност и финансијску структуру предузећа. Они желе упоредиве финансијске извештаје без обзира на евентуалне разлике у дисперзији власништва.²⁴² Још један разлог за неприхватање става ових аутора огледа се у чињеници да, осим сопственог, и позајмљени капитал може бити широко дисперзиран, што ће се догодити у случају да предузеће емитује обвезнице, као

---

²⁴² Ibid., p. 49.

дужничке хартије од вредности. Коначно, чини се да не постоји ниједан оправдан разлог да предузеће чије се хартије од вредности (власничке или дужничке) котирају на јавним тржиштима капитала признаје и мери позиције финансијских извештаја по принципима и правилима суштински различитим од оних које следи предузеће чије хартије од вредности се не котирају јавно.

Попут делатности предузећа и природе власништва над њима, ни разлике у величини и комплексности активности предузећа не представљају довољан разлог за разлике у принципима и правилима признавања и мерења позиција финансијских извештаја, као најважнијег сегмента регулативе финансијског извештавања, мада се у литератури може пронаћи супротан став.²⁴³ Међутим, иако се пословне трансакције малих предузећа јављају у сличној форми и код великих предузећа, трансакције великих предузећа су, у принципу, знатно комплексније и разноврсније, а разноврснији су и информациони захтеви корисника њихових финансијских извештаја, што захтева саопштавање детаљнијих информација, а самим тим и обимније и комплексније стандарде финансијског извештавања. Са друге стране, уколико би мала предузећа била приморана да се придржавају свих одредби стандарда намењених великим предузећима, изложила би се значајним трошковима, при чему би вероватно дошла у ситуацију да морају да генеришу и обелодањују неке информације које нису ни потребне корисницима њихових извештаја (као нпр. информације о сегментима) само зато да би испоштовала стандарде.

Око потребе за посебним сетом стандарда намењених малим предузећима данас у литератури углавном нема спорења. У том контексту, често се истиче разлика између:

(1) тзв. "великих" стандарда, тј. општеприхваћених рачуноводствених принципа ("big" GAAP), који су намењени великим компанијама, и

(2) тзв. "малих" стандарда, тј. општеприхваћених рачуноводствених принципа ("little" GAAP), као поједностављене верзије великих стандарда намењене малим предузећима.²⁴⁴

Сет стандарда финансијског извештавања намењен малим предузећима не треба да буде суштински различит од сета намењеног великим предузећима у погледу принципа признавања и процењивања елемената финансијских извештаја (средстава, обавеза, прихода и расхода), већ само треба да представља његову упрошћену (скраћену) верзију, која малим предузећима треба да олакша и учини јефтинијим састављање финансијских извештаја опште намене. Између малих и великих предузећа могу постојати извесне разлике у *обиму* (тј. детаљности), али

---

²⁴³ Ibid., p. 49.

²⁴⁴ Melville, op. cit., p. 6.

не и *природи* захтеваних информација, док разлози за разликовање метода мерења (процењивања) унутар земаља, као и између њих, не постоје.²⁴⁵

Да би паралелна егзистенција "малих" и "великих" стандарда донела оптималне резултате, неопходно је на адекватан начин дефинисати мала и велика предузећа, тј. изабрати оптималне критеријуме за подвајање предузећа. Једна могућност јесте да се пође од величине предузећа у правом смислу те речи, односно да се подвајање изврши на бази вредности средстава, висине годишњих прихода, броја запослених, или, пак, одговарајуће комбинације ових параметара. Друга могућност јесте да се као критеријум користи присуство хартија од вредности предузећа (акција и обвезница) на јавним тржиштима капитала. У том контексту, котирана предузећа би се сматрала великим (без обзира на вредност средстава, висину прихода и број запослених), док би се некотирана предузећа сматрала малим. Управо таква класификација предузећа је карактеристична за САД, где се само од котираних компанија захтева поштовање стандарда финансијског извештавања, док стандарди за некотирана предузећа не постоје, мада се у последње време све више разматра њихово креирање. Ипак, чини се да је најприхватљивији трећи начин класификовања предузећа, који у основи има један шири концепт, *концепт јавне одговорности*, а заступа га Међународни одбор за рачуноводствене стандарде. Према овом начину класификације, сва предузећа која имају јавну одговорност треба да буду третирана као велика, док предузећа која немају јавну одговорност треба сматрати малим. Јавна одговорност предузећа може да произилази или из присуства хартија од вредности (акција или обвезница) на јавним тржиштима капитала или, пак, из природе делатности. Односно, предузеће се сматра јавно одговорним, а самим тим и великим:

(1) ако се његове хартије од вредности (власничке или дужничке) котирају на јавном тржишту капитала (домаћем или иностраном) или

(2) ако управља средствима већег броја лица, што је карактеристично за банке, компаније за осигурање, инвестиционе фондове и брокерске и дилерске компаније и инвестиционе банке.²⁴⁶

Данас постоји значајан степен сагласности о потреби за посебним стандардима финансијског извештавања намењених малим предузећима, као упрошћеној верзији стандарда за велика предузећа, мада, као што су показала претходна излагања, још увек не постоји општеприхваћена дефиниција таквих предузећа. Међутим, питање да ли креирање стандарда за мала предузећа треба да буде препуштено искључиво националним регулаторима или, пак, у мањој или већој мери, интернационализовано још увек није добило јединствени одговор.

²⁴⁵ Aitken and Islam, op. cit., p. 55.

²⁴⁶ International Accounting Standards Board (2009), *International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs)*, London, p. 10.

Другим речима, нема општеприхваћеног става о неопходности постојања глобалних стандарда за мала предузећа.

Као што је раније речено, већину користи од глобалних стандарда осетили би учесници на тржиштима капитала и мултинационалне компаније, док су користи за компаније које своје пословање обављају искључиво унутар државних граница мање изражене. Стога би глобални стандарди за мала предузећа ("мали" глобални стандарди) били посебно корисни за земље у којима су мала предузећа у значајнијој мери укључена у међународну трговину, као и земље које до сада нису развиле сопствене стандарде за ова предузећа. Међутим, ситуација је нешто компликованија у случају земаља које већ имају стандарде за мала предузећа, при чему ова предузећа нису у значајнијој мери укључена у међународну трговину. Неоспорно је да би прелазак на "мале" глобалне стандарде могао предузећа да изложи високим трошковима, нарочито ако се они значајно разликују од постојећих националних стандарда. Али, са друге стране, прелазак само великих предузећа на глобалне стандарде, уз наставак примене националних стандарда од стране малих предузећа, нарушио би упоредивост финансијских извештаја унутар земље. Поред тога, треба имати у виду и генералну тежњу предузећа ка расту и развоју. У одређеном тренутку, предузеће које је до тада сматрано малим може донети одлуку да свој капитал, неопходан за даљи раст и развој, потражи на јавном тржишту (берзи), чиме ће преузети обавезу да финансијске извештаје саставља на бази "великих" стандарда. Дотичном предузећу ће свакако бити лакше и јефтиније да такве стандарде прихвати уколико је већ користило њихову поједностављену верзију.

Претходни аргументи потпуно оправдавају напоре на плану изградње поједностављене верзије глобалних стандарда финансијског извештавања. Дакле, глобални стандарди треба да имају две верзије, при чему би једна била намењена великим предузећима широм света ("велики" глобални стандарди), а друга, једноставнија, али не и суштински различита верзија, малим предузећима широм света ("мали" глобални стандарди).

6.3. Конкуренција сетова стандарда на супрот јединственом сету стандарда

Поједини рачуноводствени теоретичари сматрају да глобална конкуренција доносилаца стандарда финансијског извештавања и, самим тим, сетова стандарда које они доносе представља боље решење у односу на ситуацију

у којој постоји само један глобални доносилац и један сет универзалних, глобално важећих, стандарда. При томе се полази од става да, као што је на тржишту производа конкуренција боља алтернатива у односу на монопол, тако је и на пољу креирања стандарда конкуренција доносилаца боља алтернатива у односу на монопол једног доносиоца.²⁴⁷ Изградња монополског механизма за доношење стандарда онемогућила би остваривање свих користи које конкуренција нуди.

Претходни став оправдава се следећим аргументима:²⁴⁸

1. Изградња јединственог сета стандарда представља утопијски циљ, који је, чак и у дугом року, вероватно немогуће остварити.

2. Дносилац стандарда који има монопол није довољно мотивисан да брзо реагује на тржишне подстицаје, нити да креира стандарде високог квалитета. Иако конкуренција доносилаца стандарда није исто што и конкуренција приватних фирми, кључне сличности међу овим видовима конкуренције ипак постоје. У оба случаја су конкуренти осетљивији на интересе корисника (потрошача) у поређењу са монополском ситуацијом. Али, за разлику од предузећа, доносиоцима стандарда финансијског извештавања профитабилност не би представљала најважнији мотив. Они би настојали да обезбеде што ширу прихваћеност својих производа, тј. стандарда, од стране предузећа, јер би, у супротном случају, изгубили изворе финансирања и политичку подршку. Дакле, и они, без обзира на то што не продају своје производе по одређеној цени, нити настоје да максимизирају богатство својих власника, имају интерес да задовоље потребе корисника својих производа. Као што потрошачи имају користи од конкуренције предузећа, тако би и инвеститори могли да уживају користи од конкуренције доносилаца стандарда.

3. Полазећи од значаја финансијског извештавања за ефикасно функционисање тржишта капитала, снижавање трошкова капитала за извештајне ентитете треба да буде главни критеријум приликом развоја стандарда. Дносилац стандарда који има монополски положај није у могућности да примени трошкове капитала као критеријум за креирање стандарда, јер не може да спозна и упореди консеквенце алтернативних предлога по трошкове капитала.

4. Процес доношења стандарда на међународном нивоу успорен је због потребе за постизањем консензуса интересената из различитих делова света. Тај проблем је посебно изражен у ситуацији када међународни доносилац стандарда мора да се суочи са препреком у виду међусобно различитих политичких режима.

---

²⁴⁷ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 236.

²⁴⁸ Ibid., pp. 236-238. и Sunder, S. (2002), "Regulatory competition among accounting standards within and across international boundaries", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 21, Issue 3), p. 224.

5. Јединствени сет глобалних стандарда пружио би значајан допринос побољшању упоредивости финансијских извештаја, али не би обезбедио потпуну упоредивост, због немогућности избегавања просуђивања и неопходности постојања две или више опција за третирање појединих рачуноводствених проблема. Страх да ће упоредивост бити значајно угрожена у случају постојања више од једног сета стандарда постаје, у том контексту, преувеличан. Поврх тога, у режиму конкурентских стандарда, аналитичари ће имати снажне подстицаје за превођење или усклађивање финансијских извештаја базираних на различитим стандардима.

6. Један доносилац стандарда на глобалном нивоу представља главни центар политичког лобирања, а само конкуренција доносилаца може да неутралише политичке и комерцијалне утицаје на доношење стандарда. У условима конкуренције, доносиоци стандарда би настојали да на што бољи начин задовоље потребе својих клијената (состављача, ревизора и корисника финансијских извештаја), при чему би компаније вероватно преферирале оне сетове стандарда који су најмање подложни политичким утицајима, а свака компанија која је, из било ког разлога, незадовољна до тада коришћеним сетом стандарда могла би једноставно да напусти тај сет и одабере неки други који јој више одговара.

7. Иновације мењају природу бизниса и тржишта и истовремено утичу на подручје финансијског извештавања тиме што креирају нове проблеме који траже решење. На пример, растућа употреба опција на акције и растући значај нематеријалних улагања учинили су питања њиховог рачуноводственог третмана изузетно важним. Постојање више од једног доносиоца стандарда омогућава развој различитих приступа за решавање нових рачуноводствених проблема, који ће бити препуштени суду тржишта. Заправо, предности конкуренције би на најбољи начин дошле до изражаја ако би се сетови стандарда значајно разликовали у неким аспектима. Свака компанија би, у том случају, могла да одабере сет стандарда који јој омогућава да на најбољи начин саопшти информације корисницима. Насупрот томе, монопол у доношењу стандарда резултираће само једним решењем, које не мора увек да буде и најбоље.

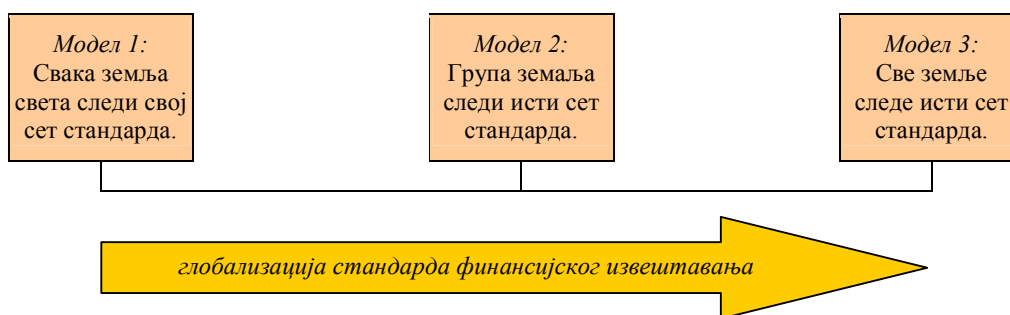
8. Одређени сет стандарда се може показати погодним за неке привредне делатности или гране, али не и за друге. Пошто се пословне активности и околности у којима се оне одвијају разликују од компаније до компаније, тешко је очекивати да би један сет стандарда могао на оптималан начин да задовољи све потребе. Најбоља емпиријска потврда овог аргумента дошла је из Немачке, где су котиране компаније могле слободно да бирају између IFRSs или GAAP САД, при чему су се филмске и медијске компаније углавном опредељивале за IFRSs,

биотехнолошке компаније за GAAP САД, док су софтверске компаније у подједнакој мери користиле оба сета стандарда.

Заступници концепта глобалне конкуренције доносилаца стандарда истичу да, генерално, постоје најмање три нивоа на којима би таква конкуренција могла да се испољи. То су:

1. ниво земаља или група земаља,
2. ниво берзи и
3. ниво појединачних компанија.²⁴⁹

Конкуренција на нивоу земаља или група земаља се не може сматрати новим концептом. Реч је о концепту који, у суштини, одражава досадашњи развој стандарда финансијског извештавања, с обзиром на то да је, у дугом периоду, тај развој био првенствено национално оријентисан, да би тек у скорије време земље почеле да допуштају или захтевају примену стандарда који долазе споља. Овај концепт има две варијанте, односно обухвата два модела глобалне конкуренције стандарда. Први модел подразумева да свака земља следи сопствени сет стандарда, док други модел иде корак даље и заснива се на креирању стандарда на нивоу скупина земаља, тј. регионалних групација. Оба наведена модела конкуренције, као и њихов однос са јединственим сетом глобалних стандарда, као монополским моделом који уједно представља најдаљи могући корак у процесу глобализације стандарда, илуструје наредна слика.

Слика 10 – Модели глобалне конкуренције стандарда финансијског извештавања

Коегзистенција већег броја националних или регионалних сетова стандарда може, у извесној мери, да допринесе дисциплиновању њихових доносилаца тиме што ће да их примора да брже и ефикасније реагују на потребе тржишта, али се тешко може назвати конкуренцијом у правом смислу речи, јер компанијама, заправо, не пружа никакву могућност избора. Оне су принуђене да следе стандарде своје земље, иако би им можда више одговарали неки други, инострани стандарди. Имајући у виду све напред изложене тешкоће које доноси

²⁴⁹ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 240.

разноликост стандарда финансијског извештавања, модели конкуренције на нивоу земаља или група земаља се не могу сматрати оптималним. Због тога су заступници конкуренције стандарда размотрили друге моделе, који се, због недостатка искуства у пракси, могу означити као хипотетички.

Конкуренција на нивоу берзи представља нешто амбициознији модел. Приликом његовог конципирања пошло се од претпоставке да ће конкуренција берзи, чији се услови котирања разликују, донети, између осталог, и конкуренцију стандарда финансијског извештавања. У условима растуће глобализације тржишта капитала, стандарди финансијског извештавања чију примену берзе захтевају или допуштају као услов за котирање могу да буду један од кључних критеријума за диференцирање самих берзи. Јер, ако би све берзе имале исте услове котирања, било којој од њих би било тешко да стекне конкурентску предност у односу на остале. Берзе које прописују атрактивније стандарде финансијског извештавања, са аспекта утицаја на трошкове капитала компанија, биће у стању да привуку већи број клијената, тј. компанија које ће се на њима котирати. Осим тога, управо су берзе највише заинтересоване за надгледање примене стандарда, а оне су у стању и да, у стручном погледу, допринесу њиховом развоју.

Упркос бројним аргументима у прилог овог модела конкуренције, ни он није наишао на значајну подршку у литератури. Његов главни недостатак огледа се у томе што је тешко очекивати од државних институција да се одрекну ауторитета за наметање стандарда и препусте га иностраним берзама. Међутим, чак и када би свака држава својим компанијама допустила да примењују стандарде берзи на којима се котирају, није извесно да би компаније увек изабрале најбољи сет стандарда. Услови за котирање укључују већи број правила, при чему су стандарди финансијског извештавања само један сегмент укупног сета правила. Другим речима, берзе конкуришу и у другим подручјима, као што је нпр. регулатива корпоративног управљања, а не само у подручју стандарда финансијског извештавања. То значи да одлука једне компаније о избору берзе није условљена искључиво стандардима финансијског извештавања, већ и свим осталим условима за котирање.

Конкуренција на нивоу компанија представља најамбициознији хипотетички модел конкуренције на пољу доношења стандарда финансијског извештавања. Реч је о моделу који је, у односу на претходне, у литератури највише анализиран и најдетаљније разрађен. У складу са овим моделом, компанијама би било допуштено да изаберу један од понуђених конкурентских сетова стандарда, а свака од њих би усвојила одабрани сет у потпуности, уз плаћање извесне надокнаде телу које га је креирало.

Претпоставља се да би, у случају примене овог модела, тржишни механизам приморао компаније да бирају онај сет стандарда који на најбољи начин одражава њихове карактеристике и окружење у коме послују, у циљу што бољег задовољења информационих потреба инвеститора и кредитора и, самим тим, снижења трошкова капитала. Улога државних институција, берзи и других регулаторних тела би се, у том случају, огледала у надзору избора стандарда од стране компанија, како би се осигурао избор довољно квалитетних стандарда. Регулаторна тела у свакој јурисдикцији би морала да обелодане листу прихватљивих сетова стандарда који компанијама стоје на располагању, док би на глобалном плану морала да постоји сагласност о томе који сетови стандарда су подобни. Сваки доносилац стандарда би се финансирао из накнада које би плаћале компаније које су одабрале његове стандарде као основу за састављање финансијских извештаја. Према протагонистима овог приступа, улогу креатора глобално прихватљивих стандарда, могле би, поред већ постојећих међународних и националних тела за доношење стандарда (од којих се, по свом значају, истичу IASB и FASB), да преузму и велике рачуноводствене фирме.

Предузећа која су економски слична бирала би, према заступницима овог приступа, сличне или идентичне стандарде, што би резултирало заједничким стандардима на нивоу привредних грана. То би омогућило инвеститорима да врше поређења компанија исте гране, без обзира на то из којих земаља оне потичу и на којим берзама се котирају. Осим тога, овакав модел је у складу са тзв. "менаџмент приступом" финансијском извештавању, који фаворизује детаљније информације о предузећу или привредној грани. Инвеститори би били спремни да плате више за акције оних компанија чији извештаји су, по њиховом мишљењу, бољи. Спремност инвеститора да прихвате вишу цену акција имала би за последицу снижење трошкова капитала за компаније. Полазећи од тога, менаџмент би настојао да одабере стандарде које преферирају инвеститори. Доносилац стандарда који на бољи начин излази у сусрет потребама компанија и њихових инвеститора имаће већи број клијената, а самим тим и веће приходе по основу накнаде за коришћење стандарда и бољу репутацију. Дакле, конкурентски систем би приморао доносиоце стандарда да воде рачуна о последицама својих решења по трошкове капитала извештајних ентитета.

Ипак, заступници овог концепта су свесни чињенице да он није реалан, и то из политичких разлога. Тешко је, наиме, очекивати да би државне институције допустиле предузећима такву слободу избора, нарочито након великог броја финансијских скандала на почетку 21. века, који су у први план ставили потребу за строжим регулисањем финансијског извештавања. Стога, они предлажу компромисни модел, који подразумева *ограничену конкуренцију*. Према овом моделу, за кога протагонисти истичу да "нуди највећи степен хармонизације без

губитка већине користи од конкуренције"²⁵⁰, компанијама би требало омогућити да бирају између два или евентуално више сетова стандарда широко признатих од стране инвеститора и међународних тржишта капитала. На пример, Комисија за хартије од вредности и берзе САД би могла да одлучи да свим компанијама под својом јурисдикцијом омогући право избора између FASB-ових и IASB-ових стандарда. При томе, модел ограничене конкуренције не би искључио одређени степен конвергенције конкурентних сетова стандарда.²⁵¹ Такође, не би била искључена ни могућност да један од сетова стандарда након извесног времена однесе победу над другима,²⁵² што би практично значило успостављање, на глобалном нивоу, јединственог сета стандарда и претварање конкуренције доносилаца у монопол.

Анализирајући претходно изложене концепте глобалне конкуренције сетова стандарда финансијског извештавања, а нарочито последњи модел ограничене конкуренције, који се чини најреалнијим, могли би се извући следећи закључци:

- Аргументи заступника глобалне конкуренције стандарда углавном се могу сматрати прихватљивим, што посебно важи за упозорења у вези са политичким процесом креирања стандарда и брзином реаговања на промене у окружењу.

- Предности конкуренције стандарда могу у потпуности да дођу до изражаја само у условима савршеног тржишта, односно само уколико компаније као састављачи финансијских извештаја могу брзо и без значајних трошкова да реагују на промене квалитета сетова стандарда, у смислу преласка са једног сета на други. Међутим, у реалним условима, прелазак са једног сета стандарда на други може да буде тежак, скуп и спор, јер захтева крупне промене рачуноводственог система предузећа. Претпоставимо, на пример, да компанија "X" има право избора између двају сетова стандарда, сета 1 и сета 2, и да је одабрала сет 1, сматрајући га квалитетнијим и подеснијим, са аспекта својих трошкова капитала. Међутим, након низа година примене сета 1, компанија је дошла до закључка да је сет 2 по свом квалитету превазишао сет 1. Да би успешно извршила прелазак на сет 2, компанија "X" би морала да трансформише свој рачуноводствени систем, едукује своје рачуноводствено особље, изврши прерачунавање упоредних информација у финансијским извештајима и објасни ефекте промене сета стандарда у напоменама уз финансијске извештаје, што захтева значајне трошкове, али и време. Због свега тога, компанија може да

---

²⁵⁰ Ibid., op. cit., p. 242.

²⁵¹ Sunder (2005), op. cit., p. 174.

²⁵² Sunder (2007), op. cit., p. 6.

одлучи да ипак одустане од преласка на сет 2, тј. да остане на сету стандарда нижег квалитета.

- Како је раније истакнуто, тржишни подстицаји не могу сами по себи да обезбеде финансијске информације чији је обим и квалитет, са аспекта корисника финансијских извештаја и друштва у целини, оптималан, што намеће потребу за доношењем стандарда финансијског извештавања. Да је тржиште савршено, не би ни било потребе за успостављањем стандарда. Уколико би се, у условима несавршености тржишта, избор стандарда препустио компанијама, проблем одступања саопштених финансијских информација од оптимума и даље би био изражен. Сет стандарда који компанија сматра најбољим не мора да буде најбољи и са аспекта корисника њених финансијских извештаја. Компанија би, уместо сета стандарда који корисницима обезбеђује најрелевантније информације, могла да изабере сет који омогућава приказивање жељене финансијске ситуације и рентабилности. Корисници би били свесни те опасности, што би негативно утицало на њихово поверење у финансијске извештаје уопште, а самим тим и расположивост и цену капитала за компаније. Дакле, фактори који регулисање финансијског извештавања чине неопходним истовремено намећу потребу за постојањем јединственог сета стандарда.

- Није сигурно да би конкуренција доносилаца стандарда донела квалитетније финансијско извештавање. У циљу привлачења што ширег круга клијената, доносиоци стандарда би могли да олабаве своје захтеве, тј. да снизе квалитет стандарда.

- Примена различитих стандарда има за последицу приказивање истих трансакција или догађаја на различит начин. Ако се износи у финансијским извештајима разликују у зависности од примењених стандарда, корисници ће бити збуњени и запитаће се који износи су "прави", што би могло да пољуља опште поверење у финансијске извештаје. На пример, паралелна егзистенција двају или више сетова глобалних стандарда може резултирати ситуацијом у којој једно предузеће према једном сету стандарда исказује добитак, док друго предузеће које има идентичне трансакције, али користи неки други сет стандарда, исказује губитак.

- Развијање двају или више сетова глобалних стандарда је скупље у односу на развој само једног сета. Исте или сличне процедуре усвајања стандарда би се спроводиле два или више пута, а корисници би морали да улажу већи напор како би упознали два или више сетова стандарда и, по потреби, вршили прерачунавања финансијских информација у циљу њиховог свођења на упоредиву основу.

- Успостављање јединственог сета глобалних стандарда не подразумева аутоматски елиминисање простора за вођење рачуноводствених политика. Једна

од основних карактеристика данашњих стандарда је њихова флексибилност, која је резултат чињенице да рачуноводство није сасвим егзактна наука. Стандарди садрже опције, тј. алтернативне рачуноводствене поступке (третмане), тако да састављачи извештаја ипак имају простор за избор рачуноводствених политика у складу са потребама инвеститора. Дакле, један сет стандарда који су довољно флексибилни да покрију потребе компанија из различитих земаља и делатности може да представља сасвим задовољавајући еквивалент систему двоструких или вишеструких стандарда, са аспекта тежњи компанија да снизе трошкове капитала.

Имајући у виду претходна разматрања, може се констатовати да, у реалним условима које карактерише несавршеност тржишта, није сасвим сигурно да би глобална конкуренција стандарда финансијског извештавања донела очекиване резултате, али је, са друге стране, мање-више извесно да би могла да донесе низ проблема и трошкова. Ипак, аргументе противника јединственог сета глобалних стандарда треба схватити озбиљно и уважити их приликом развоја институционалног оквира за доношење глобалних стандарда. Он треба да буде конципиран тако да утицај политичког лобирања буде сведен на најмању могућу меру, односно да стручна компетентност добије предност у односу на политички компромис. Све интересне групе, из свих делова света, треба укључити у процес доношења стандарда у правој мери. Тај процес не сме да буде национално обојен, већ усмерен ка трагању за решењима рачуноводствених проблема која су, са глобалног аспекта, оптимална. Институционални оквир треба да буде осетљив на промене у пословном окружењу, у смислу брзе и адекватне реакције. При томе, паралелна егзистенција двају или више сетова стандарда може, за неке земље, да буде прихватљива као прелазно решење током периода транзиције на глобалне стандарде.

Један сет глобалних стандарда финансијског извештавања, као очекивани крајњи исход процеса глобализације стандарда, могао би да представља основу за нови модел корпоративног извештавања. Реч је о моделу који, према сасвим оправданом мишљењу његових твораца, нуди нову визију корпоративног извештавања, односно корпоративне транспарентности. Он треба да се изгради на бази већ постојећег модела, али уз узимање у обзир потребе за ширим и динамичнијим извештавањем. Такав модел, који у себе укључује и глобално упоредиве информације, креиране на бази глобалних стандарда финансијског извештавања, али и информације специфичне за привредне гране и сваку појединачну компанију, приказан је на наредној слици.²⁵³

---

²⁵³ DiPiazza and Eccles, *op. cit.*, наведено према: Kothari and Barone, *op. cit.*, p. 357.

Слика 11 – Модел корпоративне транспарентности

Као што претходна слика показује, предложени трослојни модел корпоративне транспарентности подразумева:

1. један сет глобалних стандарда финансијског извештавања, тј. глобалних општеприхваћених рачуноводствених принципа (global GAAP),
2. гранске стандарде за мерење перформанси и извештавање о њима, који треба да буду развијени и конзистентно примењивани на нивоу привредних грана, и
3. информације о самој компанији, које укључују стратегију, планове, праксе управљања ризиком, политике награђивања, корпоративно управљање и мерила перформанси јединствена за компанију.

Претходна три слоја не треба посматрати одвојено. Они чине интегрални модел за унапређење укупне корпоративне транспарентности. Такав модел омогућава да специфичности привредне делатности и компаније дођу до изражаја у њеном корпоративном извештавању, а да истовремено буде постигнут највиши могући ниво упоредивости захваљујући примени глобалних стандарда финансијског извештавања. Дакле, овај модел показује да глобални стандарди нису препрека за изражавање специфичности компанија и њиховог пословног окружења, као и гранских специфичности.

6.4. Стандардизација, хармонизација и конвергенција

У контексту расправе о процесу глобализације стандарда финансијског извештавања, као процесу усмереном ка побољшању међународне упоредивости финансијских извештаја, у литератури се могу срести три термина: "стандардизација", "хармонизација" и "конвергенција". Реч је о терминима који не означавају исто, већ рефлектују различите приступе глобализацији стандарда. У основи сваког од њих налази се процес смањивања или елиминисања разлика између постојећих, националних стандарда финансијског извештавања, као "део општег таласа стандардизације која се одвија у ширем, нерачуноводственом контексту током последњих 150 година"²⁵⁴, али се разлике јављају по питању начина реализације тог процеса и његовог очекиваног крајњег исхода.

Термин "*стандардизација*" генерално подразумева увођење ригидног и уског сета правила. У контексту финансијског извештавања, стандардизација би, као крајњи исход, подразумевала један сет прецизно и уско формулисаних стандарда, који не нуде никакве могућности избора рачуноводствених третмана (поступака). Другим речима, стандардизација је "процес путем којег сви учесници постижу сагласност да следе исте или веома сличне рачуноводствене праксе. Ако се таква сагласност постигне, крајњи резултат је стање једнообразности."²⁵⁵ Једнообразни глобални стандарди важили би за све компаније на свету и допринели би једнообразном обављању рачуноводствених пракси на глобалном нивоу.

Једнообразни глобални стандарди финансијског извештавања могли би, попут једнообразних стандарда у бројним другим сферама живота, да донесу вишеструке користи. Најзначајнија се огледа у потпуној упоредивости износа у финансијским извештајима, како у времену, тако и између предузећа. Уколико би рачуноводствени методи били стандардизовани, два предузећа која почињу годину са идентичним билансима стања и током године имају идентичне трансакције, приказала би идентичне износе добитка за посматрану годину, а идентични би били и њихови биланси стања на крају године. Стандардизација би смањила време и трошкове састављања финансијских извештаја, јер би сви састављачи извештаја користили исти сет рачуноводствених метода, што значи да не би било потребе за избором рачуноводствених политика и вршењем

---

²⁵⁴ Rodrigues, L.L. and Craig, R. (2007), "Assessing international accounting harmonization using Hegelian dialectic, isomorphism and Foucault", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 18, Issue 6), p 740.

²⁵⁵ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 25.

просуђивања, као ни за пружањем додатних објашњења у вези са основом за израчунавање износа.

Иза термина "стандардизација" крије се, дакле, чврст, ригидан приступ глобализацији стандарда финансијског извештавања. Међутим, упркос својој јасности и неоспорним предностима, овај концепт није наишао на општу прихватљивост. Заправо, ни национални стандарди нису ригидни у својим захтевима, већ, у мањој или већој мери, подстичу просуђивања и допуштају састављачима финансијских извештаја избор између двеју или више метода за рачуноводствени третман исте трансакције, које се могу сматрати прихватљивим са аспекта квалитета резултирајућих информација. Пошто строги, ригидни стандарди не постоје на националном нивоу, тешко је очекивати да би били успостављени на глобалном плану. Крути и једнообразни стандарди би осујетили састављаче финансијских извештаја у намери да извештаје прилагоде потребама корисника и специфичним околностима у којима извештајни ентитет послује. У извесним ситуацијама, сасвим је оправдано да различите компаније следе различите рачуноводствене методе. Коначно, једнообразни стандарди би се негативно одразили на даљи развој рачуноводства, јер састављачи финансијских извештаја не би били у могућности да испробају нове методе за рачуноводствени третман трансакција.²⁵⁶ Постојање опција у стандардима управо може да буде корисно у ситуацијама када се доносиоци стандарда и састављачи финансијских извештаја суочавају са новим рачуноводственим проблемом, насталим под утицајем развоја пословне праксе, при чему на располагању стоји више прихватљивих метода, али нема довољно основа за проглашење било које од њих за најбољу. У таквој ситуацији, давање права састављачима финансијских извештаја да изаберу једну методу из сета прихватљивих може да буде најбоље решење. Тек касније, ако паралелна примена различитих метода у пракси дефинитивно потврди да је нека од њих најбоља, може се прописати јединствени рачуноводствени третман. Међутим, некада ни вишегодишња, па чак ни вишедеценијска, паралелна примена двеју или више рачуноводствених метода није довољна да би се утврдило која од њих је надмоћна. На пример, у дугом периоду су, у светској литератури, пракси и регулативи, три методе обрачуна залиха сматране мање-више подједнако прихватљивим. Реч је о FIFO методи, LIFO методи и методи просечних трошкова. Последњих година, адекватност LIFO методе је озбиљно доведена у питање, при чему се преостале две методе и даље сматрају равноправним, без јасних назнака да би у скорије време нека од њих могла да поприми карактер универзалне.

---

²⁵⁶ Arnold *et al.*, *op. cit.*, pp. 67-68.

Полазећи од претходног, сасвим је јасно да потпуна стандардизација финансијског извештавања на глобалном плану не само да није могућа, већ није ни пожељна. То је и разлог што се термин "стандардизација" све ређе користи у контексту расправе о процесу глобализације стандарда. Став да тај процес не треба да буде усмерен ка изградњи једнообразних и општеважећих рачуноводствених пракси, већ ка изградњи *најбољих* рачуноводствених пракси, данас се може сматрати општеприхваћеним.

Термин "*хармонизација*" означава процес елиминисања разлика између постојећих стандарда, али без увођења нових рачуноводствених третмана (поступака), тј. третмана којих нема ни у једном од постојећих стандарда.²⁵⁷ Хармонизовани стандарди су међусобно компатибилни, у смислу да не садрже конфликте, али не морају обавезно да буду идентични. Процес хармонизације стандарда подразумева сужавање подручја у којима се испољавају разлике између постојећих стандарда, али не доводи до стварања једнообразних и ригидних рачуноводствених третмана (поступака), а очекивани крајњи исход тог процеса је стање хармоније, у коме се сви ученици у процесу "окупљају око једне од расположивих рачуноводствених метода или ограниченог броја блиских метода"²⁵⁸.

Процес хармонизације стандарда финансијског извештавања је, према неким ауторима, генерално могуће реализовати применом четири приступа. Први приступ се означава као потпуна глобална (интегрисана) хармонизација и подразумева усвајање истог сета стандарда од стране свих земаља. Други приступ се огледа у усклађивању националних сетова стандарда са сетовима стандарда других јурисдикција или сетом који доноси међународно тело. Очекивани исход трећег приступа је суштинска истоветност стандарда, при чему се захтеви домаћих стандарда у извесној мери, али не у потпуности, поклапају са захтевима међународних стандарда. Једна од могућих варијанти овог приступа огледа се у прописивању минималних захтева за националне стандарде од стране међународног тела. Четврти приступ, који је означен као интернационализација и селективна хармонизација, подразумева детерминисање националних стандарда у светлу међународних пракси, које су подложне иновацијама и унапређењима кроз сарадњу доносилаца стандарда. Претходно наведени приступи нису међусобно искључиви, већ је могућа њихова паралелна (истовремена) примена од стране доносилаца стандарда. На пример, хармонизација са стандардима других земаља може да се комбинује са разматрањем најбољих међународних пракси.²⁵⁹

---

²⁵⁷ Choi and Meek, *op. cit.*, p. 282.

²⁵⁸ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 25.

²⁵⁹ Loftus, J. (2006), "International Convergence: The Australian Journey", in: Gregoriou and Gaber, *op. cit.*, pp. 228-229.

Термин "конвергенција" такође означава повећање упоредивости постојећих стандарда, тј. смањење и елиминисање разлика између њих, али не само прихватањем најбољих решења из постојећих стандарда (као у случају хармонизације), већ и развојем нових решења, односно рачуноводствених третмана (поступака) који не постоје ни у једном од постојећих стандарда. Овај термин је ступио на сцену касних деведесетих година 20. века и данас се најчешће користи у контексту расправе о глобализацији стандарда финансијског извештавања. Сврха процеса конвергенције није идентификовање "заједничког имениоца" у постојећим стандардима, већ (а) трагање за најбољим решењима рачуноводствених проблема, без обзира на то да ли су дотична решења већ уграђена у неке од постојећих стандарда или тек треба на настану, као и (б) спречавање настанка нових разлика између стандарда. Реч је, дакле, о процесу који треба "истовремено да резултира смањењем разлика између постојећих стандарда и повећањем њиховог квалитета"²⁶⁰. Конвергенција значи постепено елиминисање разлика путем заједничких напора доносилаца стандарда, али и свих других који су заинтересовани за проналажење најбољих решења за рачуноводствене проблеме, и треба да се заснива на коришћењу најбољих искустава из целог света. При томе, свака земља укључена у процес конвергенције мора, пре или касније, да се суочи са неопходношћу напуштања неких својих решења и прихватања решења развијених у другим земљама или од стране међународних институција. Другим речима, неминовна последица процеса конвергенције јесте губитак мањег или већег дела суверенитета националних регулатора финансијског извештавања.

На претходно изложеним премисама управо је заснован актуелни процес глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Реч је о дугорочном процесу чији је очекивани крајњи исход, по многим, јединствени сет глобалних стандарда. Компаративна анализа стандарда заснованих на принципима и стандарда заснованих на правилима, која је извршена у првом делу рада, показала је да стандарди засновани на принципима, по свему судећи, представљају бољи избор. Полазећи од тога, преовлађујући став да глобални стандарди финансијског извештавања треба да буду засновани на принципима делује сасвим логично и оправдано. Од глобалних стандарда се такође очекује да буду што је могуће једноставнији и разумљивији, да се фокусирају на економску суштину трансакција и да обезбеде квалитетне, транспарентне и упоредиве финансијске информације, које ће олакшати предвиђање будућих перформанси компанија. Конкретније, да би испунили своју крајњу сврху, која се огледа у

---

²⁶⁰ Chavis, B. and Mande, V. (2006), "US GAAP/IFRS Convergence: An Analysis of 20 F Reconciliations", *IFSAM VIII World Congress*, September 28-30, Berlin, Germany, http://www.ctw-congress.de/ifsam/progr_tracks.html (22.05.2008), p. 4.

подстицању глобалног економског раста и развоја, на принципима засновани глобални стандарди финансијског извештавања треба да.²⁶¹

- имају широк опсег,
- буду довољно јасни у погледу основних (преовлађујућих) принципа, који представљају основу за осигурање конзистентности примене, у смислу да сличне трансакције имају сличан рачуноводствени третман,
- допуштају ограничен број изузетака (одступања) и алтернатива и
- обезбеђују транспарентно извештавање, које је у функцији креирања стабилне основе за доношење одлука.

Испуњење претходно наведених критеријума, између осталог, подразумева изградњу квалитетног и глобално прихватљивог концептуалног оквира, који треба да буде водич за доношење и ревидирање глобалних стандарда, али и да пружи смернице за решавање рачуноводствених проблема којима се директно не бави ниједан стандард. Глобални концептуални оквир, дакле, треба да чини чврст ослонац за континуирано побољшање глобалних стандарда и пракси финансијског извештавања широм света. Јединствени сет глобалних стандарда базираних на принципима и утемељених у квалитетном и општеприхваћеном концептуалном оквиру, који садрже најбоља светска искуства у решавању проблема финансијског извештавања, представља, чини се, најбољи могући одговор на изазове које поставља глобализација бизниса, а посебно глобализација тржишта капитала.

Генерално, могућа су два приступа успостављању јединственог сета глобалних стандарда. Први приступ подразумева прихватање неког од постојећих, националних сетова стандарда на нивоу читавог света, док други приступ подразумева изградњу, на међународном нивоу, посебног институционалног оквира за доношење глобалних стандарда. Први приступ није прихватљив, због тога што:

1. ниједан појединачни, национални доносилац стандарда нема монопол на најбоља решења рачуноводствених проблема,
2. ниједан национални доносилац стандарда није у позицији да примену својих стандарда наметне читавом свету и
3. постоји велики број подручја финансијског извештавања у којима национални доносилац стандарда не може да делује сам.²⁶²

Према томе, потреба за адекватним међународним институционалним оквиром који обједињује и усмерава напоре националних доносилаца стандарда у правцу проналажења најбољих решења за рачуноводствене проблеме, уз укључење свих заинтересованих страна из различитих делова света, намеће се

²⁶¹ PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 4.

²⁶² Irvine, op. cit., p. 130.

сама по себи. Потреба за таквим оквиром нарочито је дошла до изражаја у другој половини 20. века, када су и отпочеле активности на његовом конципирању, којима ће бити посвећена наредна излагања.

III ДЕО

**МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ
ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА:
ОСНОВА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ
СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ
ИЗВЕШТАВАЊА**

Међународни стандарди финансијског извештавања (IFRSs), које доноси Међународни одбор за рачуноводствене стандарде, као заокружени, квалитетни, у светским оквирима најраспрострањенији и константно еволуирајући сет стандарда, данас се оправдано сматрају најозбиљнијим претендентом за стицање статуса глобалних стандарда. Претходна излагања су показала да изградња глобалних стандарда представља велики изазов, а данас је све доминантније уверење да је "Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB), захваљујући својој јединственој структури која комбинује стручну компетентност и, са глобалног аспекта, равномерну заступљеност, као и историјском фокусу на стандарде базиране на принципима, добро опремљен да преузме тај изазов, под условом да главни национални доносиоци стандарда наставе да му пружају снажну подршку"²⁶³. Полазећи од тога, у наставку ће најпре бити извршена анализа институционалног оквира за доношење и ширење IFRSs, а затим и самих IFRSs, као обимног сета докумената.

1. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ДОНОШЕЊЕ И ШИРЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

У условима растуће глобализације тржишта капитала, регулатори финансијског извештавања, инвеститори и састављачи финансијских извештаја из различитих делова света почели су да улажу заједничке напоре на плану превазилажења разлика у стандардима финансијског извештавања. Бројне постојеће међународне организације и институције укључиле су се у процес глобализације стандарда финансијског извештавања, а формиране су и нове међународне организације посвећене искључиво том проблему. Неке од њих свој утицај остварују на регионалном нивоу, док су друге ангазоване на нивоу читавог света. Неке су, по свом карактеру, државне, друге су професионалне, треће независне, а има и оних са мешовитим карактером. Наредна табела приказује све значајне институције које су, или су биле, укључене у процес глобализације стандарда финансијског извештавања.²⁶⁴

---

²⁶³ PricewaterhouseCoopers (2003), *op. cit.*, p. 4.

²⁶⁴ Nobes and Parker, *op. cit.*, p. 96.

Табела 7 – Институције укључене у процес глобализације стандарда финансијског извештавања

сектор	домет	
	светски	регионални
државни	УН, OECD, IOSCO	ЕУ
професионални	IASC, IFAC	FEE
независни	IASB	–
мешовити	–	G4+1, EFRAG

Кључну улогу у процесу глобализације стандарда финансијског извештавања данас има Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB), наследник Међународног комитета за рачуноводствене стандарде (IASC), који доноси Међународне стандарде финансијског извештавања и подстиче и реализује њихову конвергенцију (приближавање) са бројним националним стандардима. Значајну улогу у смањивању разлика у стандардима, али само на регионалном нивоу, има Европска унија (ЕУ), која намеће примену IASB-ових стандарда неким компанијама под својом јурисдикцијом, али и сама доноси регулативу финансијског извештавања са циљем смањивања разлика у праксама финансијског извештавања осталих компанија. Остале институције наведене у Табели 7 углавном не врше директан утицај на доношење и конвергенцију стандарда, али пружају подршку раду IASB-а приликом доношења стандарда и подстичу распрострањивање донетих стандарда широм света.

Досадашњу историју глобализације стандарда финансијског извештавања обележило је неколико крупних догађаја приказаних у наредној табели. Сваки од њих ће бити детаљније размотрен у наставку.

Табела 8 – Кључни догађаји у процесу глобализације стандарда финансијског извештавања

<i>Година</i>	<i>Догађај</i>
1973.	Основан је IASC.
1989.	IASC објављује Оквир за састављање и приказивање финансијских извештаја.
1993.	IASC окончава Пројекат побољшања упоредивости финансијских извештаја.
1996.	IASC оснива Стални комитет за тумачења.
2000.	IOSCO препоручује примену Међународних рачуноводствених стандарда.
2001.	IASC се трансформише у IASB.
2002.	ЕУ усваја пропис по коме су све котиране компаније, почев од 2005. године, у обавези да примењују IFRSs приликом састављања консолидованих извештаја.
2002.	IASB и FASB склапају споразум о конвергенцији IFRSs и GAAP САД.
2005.	Око 7.000 компанија из 25 земаља ЕУ прелази на IFRSs.
2006.	IASB и FASB усаглашавају план заједничког рада и објављују Меморандум о разумевању.
2007.	SEC ослобађа иностране емитенте који примењују IFRSs обавезе усклађивања са GAAP САД.
2008.	SEC објављује план за прелазак котираних компанија из САД на IFRSs.

1.1. Међународни комитет за рачуноводствене стандарде (IASC)

Међународни комитет за рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Committee – IASC) представља "независну, приватну организацију, формирану 1973. године у циљу хармонизовања рачуноводствених принципа које предузећа и друге организације широм света користе за сврхе финансијског извештавања"²⁶⁵. Оснивачи IASC-а биле су рачуноводствене организације (асоцијације) из девет земаља: Аустралије, Француске, Холандије, Јапана, Канаде, Мексика, (Западне) Немачке, САД и Велике Британије (са Ирском). Потписујући споразум о формирању IASC-а, као међународног доносиоца стандарда, поменуте организације су се обавезале да ће "уложити максималан напор на плану усвајања његових стандарда као својих националних стандарда"²⁶⁶. Током свог функционисања, које је трајало непуних 28 година, IASC је постао најзначајнија светска организација за доношење стандарда финансијског извештавања.

Формирању IASC-а претходила је Међународна студијска група рачуновођа (Accountants' International Study Group – AISG), основана 1966. године, у чијем саставу су били представници професионалних рачуноводствених организација из Канаде, САД и Велике Британије. Реч је о организацији формираној у циљу анализе разлика у рачуноводственим праксама наведених земаља путем компаративних студија. Током релативно кратког периода свог функционисања, она је објавила више од двадесет студија, које су се углавном бавиле питањима финансијског извештавања, али и ревизије. Из тога се може закључити да су напори на плану глобализације (хармонизације) стандарда и пракси финансијског извештавања чињени и пре настанка IASC-а. Заправо, иницијални кораци у правцу хармонизације професионалних рачуноводствених пракси учињени су још 1904. године, када је, у Сент Луису (САД), одржан I Међународни конгрес рачуновођа. Одржавање сличних конгреса настављено је и у наредном периоду, и то са размаком од приближно пет година између два узастопна конгреса.²⁶⁷ Ипак, формирање IASC-а се, сасвим оправдано, сматра најзначајнијим искорак на плану глобализације (хармонизације) рачуноводства.

²⁶⁵ Alexander, D. and Archer, S. (2008), *2009 International Accounting / Financial Reporting Standards Guide*, CCH, Chicago, p. 1.01.

²⁶⁶ Alfredson, K., Leo, K., Picker, R., Pacter, P., Radford, J. and Wise, W. (2007), *Applying International Financial Reporting Standards* (enhanced edition), John Wiley & Sons Australia, Ltd, Milton, p. 15.

²⁶⁷ Chandler, op. cit., p. 3.

Предлог о формирању IASC-а изнет је на X Међународном конгресу рачуновођа у Сиднеју 1972. године. Сматра се да је приступање Велике Британије Заједничком тржишту (које се касније претворило у Европску унију) 1973. године, у значајној мери допринело реализацији овог предлога, тј. настанку IASC-а. Наиме, појавила се забринутост британске, а такође и америчке рачуноводствене професије, због нацрта IV Директиве, који је садржао рачуноводствена правила која нису одговарала британским компанијама, нити европским филијалама мултинационалних компанија, при чему је IASC посматран као противтежа.²⁶⁸ С обзиром на то да је, као нова чланица Заједничког тржишта, имала тешкоће у остваривању утицаја на већ поодмакли процес хармонизације финансијских система земаља чланица, Велика Британија је постала изузетно заинтересована за рад IASC-а. Она је своје учешће у раду међународног тела за развој стандарда финансијског извештавања доживела као шансу да утиче на поменути процес хармонизације финансијских система. Дакле, формирање IASC-а обележило је оно што често карактерише настанак нових организација – иницијални корак био је резултат краткорочне потребе која је значајно различита од прокламованог циља.²⁶⁹

IASC, чије је седиште било у Лондону, а службени језик енглески, функционисао је независно од свих других тела. Ипак, почев од 1983. године био је блиско повезан са Међународном федерацијом рачуновођа (International Federation of Accountants – IFAC), формираном 1977. године, што му је омогућило да стекне шири ауторитет. IFAC и IASC су имали идентично чланство, које се у 2001. години (у којој је IASC угашен), састојало од 156 рачуноводствених тела из 114 земаља, репрезентујући преко два милиона рачуновођа у јавној пракси, образовању, државним службама, индустрији и трговини.²⁷⁰ Дужности IFAC-а и IASC-а биле су јасно подељене, у смислу да су у IFAC-ову надлежност стављени ревизија, управљачко рачуноводство и организација Међународног конгреса рачуновођа, док се IASC искључиво бавио доношењем рачуноводствених стандарда.

IASC-ом је управљао Одбор, који је иницијално био састављен од представника оснивача. Статут, који је донет 1983. године и важио све до гашења IASC-а 2001. године, предвиђао је да Одбор има 17 делегација, и то 9 или 10 из развијених земаља, три или четири из земаља у развоју и највише четири из других организација (тј. организација које нису рачуноводственог карактера). У пракси, број делегација у Одбору никада није био већи од 16, а сваку делегацију су уобичајено чинила два представника и један стручни саветник, при чему се

²⁶⁸ Nobes and Parker, op. cit., p. 84.

²⁶⁹ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 229.

²⁷⁰ Doupnik and Perera, op. cit., p. 81.

дешавало и да две земље имају заједничку делегацију (нпр. Индија и Шри Ланка; Јужноафричка Република и Зимбабве). Но, без обзира на број и састав чланова, свака делегација је имала један глас. Чланови делегација нису били стално запослени у одбору, већ су имали статус хонорарно ангажованих лица. Седнице Одбора су се одржавале три или четири пута годишње, а њима су, осим делегација, присуствовали и бројни интересенти са статусом посматрача. Представници Европске комисије и америчког FASB-а били су, између осталих, редовни посматрачи. Чланови IASC-а заступљени у Одбору давали су значајан допринос финансирању IASC-а. Остали чланови IASC-а, који су уједно били и чланови IFAC-а, плаћали су претплату IFAC-у, а ова организација је средства прослеђивала IASC-у. Приходи од продаје публикација и донације су такође представљали значајне ставке у буџету IASC-а.

Мисија IASC-а састојала се у *хармонизацији рачуноводствених принципа*, а из ње су изведени следећи циљеви ове међународне организације:

1. формулисање и објављивање, у јавном интересу, рачуноводствених стандарда, којих се треба придржавати приликом презентирања финансијских извештаја, и промовисање њиховог прихватања и поштовања широм света и
2. уопште, рад на побољшању и хармонизацији регулатива, стандарда и процедура везаних за презентирање финансијских извештаја.²⁷¹

IASC је развијао и објављивао стандарде познате под називом Међународни рачуноводствени стандарди (International Accounting Standards – IASs), који покривају читав спектар рачуноводствених проблема. Њихова намена била је уградња у националне регулативе финансијског извештавања широм света уместо постојећих националних стандарда. Процедура доношења стандарда подразумевала је консултације на светској основи, а њен саставни део била је израда јавних нацрта. Састављачи, ревизори и корисници финансијских извештаја имали су прилику да изнесу своје мишљење о предложеним стандардима. За усвајање сваког стандарда била је потребна подршка три четвртине делегација у Одбору.

Да би обезбедио широку примену својих стандарда, IASC је морао да превазиђе значајне препреке и ограничења. Наиме, као приватна организација, он није располагао формалним ауторитетом за директно наметање стандарда компанијама, нити је могао да примора националне регулативе да те стандарде усвоје. Институција са формалним ауторитетом за наметање стандарда финансијског извештавања на глобалном плану, на коју би се IASC, у недостатку сопственог ауторитета, ослонио, није постојала, нити постоји данас. Њему, стога, није преостајало ништа друго него да се све време ослања на убеђивање и

---

²⁷¹ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 331.

квалитет својих анализа и аргумената.²⁷² Положај IASC-a је, због његовог глобалног карактера, био знатно неповољнији у односу на приватне националне доносиоце стандарда. Национални доносиоци стандарда функционишу у оквиру регулаторних система својих земаља, уз дефинисан ниво ауторитета, као што је, на пример, случај са америчким Одбором за стандарде финансијског рачуноводства (FASB), чије стандарде је Комисија за хартије од вредности наметнула котираним компанијама, британским Одбором за рачуноводствене стандарде (ASB) и Аустралијским одбором за рачуноводствене стандарде (AASB), чије стандарде су наметнула национална законодавства.²⁷³

У функционисању IASC-a јасно се могу издвојити три фазе. Током иницијалне фазе, која је трајала од 1973. до 1988. године, објављено је 26 стандарда, од којих су многи допуштали избор између две или више могућности за третман рачуноводствених проблема. Приступ доношењу стандарда у овој фази би се могао окарактерисати као приступ "најмањег заједничког имениоца"²⁷⁴, с обзиром на то да су стандарди прилагођавани постојећим рачуноводственим праксама у различитим земљама, у циљу обезбеђења подршке довољног броја чланова Одбора IASC-a. Пошто су се рачуноводствене праксе разликовале, објављени стандарди су морали да садрже велики број опција, у циљу обухватања тих различитости.²⁷⁵ На пример, IAS 2 из 1975. године допуштао је чак четири методе вредновања залиха: методу појединачне идентификације, FIFO методу, LIFO методу и методу просечног трошка, чиме је призната већина метода које су се, у то време, користиле широм света. Такође, IASC је прихватио традиционални третман goodwill-a у САД, који је подразумевао његово активирање и редовно отписивање уз коришћење века трајања не дужег од 40 година, равноправно са традиционалним британским третманом, који је подразумевао једнократно отписивање goodwill-a на терет сопственог капитала.²⁷⁶

С обзиром на преовлађујући приступ њиховој изградњи, од тадашњих стандарда се није могао очекивати значајан допринос побољшању упоредивости финансијских извештаја на глобалном нивоу, а управо је упоредивост централно питање било ког напора на плану глобализације стандарда финансијског извештавања. С тим у вези, интересантни су резултати истраживања које је IASC спровео 1988. године. Оно је показало да су финансијски извештаји компанија котираних на берзама најразвијенијих земаља света углавном били у складу са IASs (изузетак су компаније из Немачке и Италије), при чему су у посматраним

²⁷² Alexander and Archer, op. cit., p. 1.02.

²⁷³ Alfredson *et al.*, op. cit., pp. 8-9.

²⁷⁴ Dounnik and Perera, op. cit., p. 81.

²⁷⁵ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit., p. 213.

²⁷⁶ Hoyle *et al.*, p. 540.

земљама важили значајно различити рачуноводствени модели.²⁷⁷ Крајем осамдесетих година 20. века постало је јасно да бројност опција у стандардима, иако, из политичке перспективе посматрано, "вероватно неопходна за остварење раног прогреса"²⁷⁸, представља препреку за даљи раст угледа IASC-а и да он, стога, мора да начини заокрет у приступу развоју стандарда.

Другу фазу, која је трајала од 1989. до 1993. године, карактерише проактивнији приступ IASC-а. Наиме, након фазе у којој је, путем својих стандарда, мање или више описивао постојеће рачуноводствене праксе у различитим земљама, IASC је учинио покушај да те разлике сузи путем хармонизовања националних регулатива.²⁷⁹ Осим потребе за смањењем броја опција у стандардима, идентификована је и потреба за ригорознијим захтевима, нарочито у погледу обелодањивања.

Ову фазу рада IASC-а обележиле су две активности. Прва је објављивање Оквира за састављање и приказивање финансијских извештаја (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements) 1989. године. Друга активност везана је за реализацију Пројекта унапређења упоредивости финансијских извештаја (Comparability Project), чији циљ се огледао у елиминисању већине тада постојећих опција за третман рачуноводствених проблема, или, барем, давања предности некој од њих уколико до елиминисања не дође. Пројекат је подржала Међународна организација комисија за хартије од вредности (IOSCO), што представља значајну чињеницу ако се има у виду да је IASC-у, због недостатка сопственог формалног ауторитета, био преко потребан партнер који ће промовисати примену IASs широм света.

Као резултат учињених напора, 1993. године је усвојено 10 ревидираних стандарда, који су ступили на снагу 1995. године и који су заиста значајно смањили степен слободе у поређењу са претходним верзијама стандарда из седмдесетих и осамдесетих година. Захваљујући томе, глобални значај IASs је порастао. Наравно, елиминисање бројних опција повећало је разлике између IASs и неких националних стандарда. На пример, одлука IASC-а да признавање извесних трошкова развоја као средстава учини обавезним створила је разлике у односу на стандарде и праксу САД (где такво признавање није било дозвољено), Велике Британије (где је признавање било дозвољено, али не и обавезно), а такође и Француске, Шпаније и Јапана (где је признавање било дозвољено, мада обично није вршено у пракси).²⁸⁰

---

²⁷⁷ Hoyle *et al.*, *op. cit.*, p. 540.

²⁷⁸ Nobes and Parker, *op. cit.*, p. 89.

²⁷⁹ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, *op. cit.* p. 213.

²⁸⁰ Nobes and Parker, *op. cit.*, pp. 85-86.

Последња фаза рада IASC-а отпочела је споразумом са IOSCO-ом 1993. године, а окончала се формирањем IASB-а 2001. године. Споразумом са IOSCO-ом, којим је настављена њихова сарадња, IASC је прихватио обавезу да развије или ревидира укупно 30 стандарда који су означени као кључни за компаније које се котирају на међународним тржиштима капитала. Реч је о пројекту који је познат као "програм кључних стандарда"²⁸¹. IASC је на том пројекту радио до децембра 1998. године, када је објављен и последњи стандард из овог сета (IAS 39). Као резултат, Технички комитет IOSCO је у 2000. години издао препоруку регулаторима тржишта капитала да иностраним емитентима допусте коришћење IASs, што се сматра важним догађајем у процесу хармонизације финансијског извештавања. У исто време, подршку стандардима развијеним од стране IASC-а дао је и Базелски комитет за банкарску супервизију.

Од 14 земаља које су имале представнике у Техничком комитету IOSCO (у питању су земље са највећим и најразвијенијим тржиштима капитала), само Канада и САД нису допустиле иностраним компанијама коришћење IASs. Америчка Комисија за хартије од вредности и берзе је, наиме, остала доследна ставу из 1996. године, када је објавила да ће IASs за њу постати прихватљиви само ако задовоље три критеријума, односно ако постану:

1. свеобухватна, општеприхваћена основа рачуноводства,
2. довољно квалитетни, у смислу упоредивости и транспарентности, и
3. стриктно интерпретирани и примењивани.²⁸²

Делимично под утицајем ставова SEC-а, а посебно трећег од поменутих критеријума (стриктна интерпретација и примена стандарда), IASC је исте године (1996) оформио Стални комитет за тумачења (Standing Interpretations Committee – SIC), што представља још један значајан догађај у његовој последњој фази развоја. Сврха овог комитета била је пружање смерница за рачуноводствена питања којима се ниједан стандард не бави довољно детаљно или јасно, а код којих постоји вероватноћа третирања на дивергентан или неприхватљив начин. SIC је рачуноводствене проблеме разматрао у контексту постојећих стандарда и концептуалног оквира. Односно, "он је могао да тумачи постојеће захтеве, али не и да те захтеве проширује"²⁸³. Тумачења SIC-а додатно су поштрила захтеве IASC-а уграђене у стандарде.

У суштини, функционисање IASC-а било је под значајним англо-америчким утицајем. Не само што је његов службени језик био енглески, а седиште у Лондону, већ је и већина стандарда или имала доста сличности са америчким или британским или је представљала компромис између њих. IASC-ов

²⁸¹ Saudagaran, op. cit., p. 2-40.

²⁸² Doupnik and Perera, op. cit., p. 81.

²⁸³ Alfredson *et al.*, op. cit., p. 13.

Оквир за припремање и приказивање финансијских извештаја је у значајној мери сличан британском и америчком, а такође и аустралијском оквиру. Током више од две и по деценије свог функционисања, IASC је, поред Оквира, донео укупно 41 стандард, који су нумерисани бројевима (од 1 до 41), у складу са хронолошким редоследом њиховог доношења. Неки од стандарда су накнадно повучени, а неки замењени новим, тако да су, на дан његове трансформације у IASB, на снази била 34 стандарда. Узимајући у обзир број објављених стандарда, као и чињеницу да су многи од њих након доношења једном или више пута ревидирани, рад IASC-а би се могао оценити као продуктиван. Ипак, стандарди су често били изложени критици због свог квалитета, а понајвише због бројности опција које допуштају. Критике су посебно биле изражене у првој фази развоја IASC-а.

Успех IASC-а на плану промовисања примене донетих стандарда широм света биће размотрен полазећи од поделе земаља у четири категорије: (1) земље у развоју, (2) бивше комунистичке земље, (3) континенталне земље Западне Европе и Јапан и (4) земље са развијеним тржиштем капитала.²⁸⁴

Очекивало се да ће за *земље у развоју и новоиндустријализоване земље* IASs представљати прихватљив избор, или, пак, репер или шаблон за њихове сопствене стандарде. Чини се да је, у овим земљама, IASC остварио највећи успех током деведесетих година 20. века, када су многе од њих (попут Нигерије, Малезије и Сингапура), уз мање измене или без икаквих измена, усвојиле IASs. Од свих земаља у развоју, највећу наклоност према IASC-овим стандардима имале су земље са британским правним системом, у којима је доношење стандарда препуштено приватним телима. Ове земље су биле чланице IASC-а, а неке од њих и IASC-овог Одбора. Усвајање IASs за њих је свакако била јефтинија варијанта у односу на изградњу сопствених стандарда, а тиме је уједно избегнуто усвајање националних стандарда неке друге земље (као што су амерички или британски), што би представљало политички непопуларну меру. Осим тога, прихватањем IASs регулатори финансијског извештавања у овим земљама изашли су у сусрет компанијама и рачуновођама укљученим у међународне активности.

Слично важи и за *бивше комунистичке земље* које су доживеле трансформацију у земље са тржишном економијом, као што су земље Источне Европе, а такође и Кина. До деведесетих година прошлог века, ове земље су биле потпуно изван домашаја IASC-а, с обзиром на тотално различит економски амбијент у односу на земље са тржишном привредом, амбијент у коме није постојао профит као рачуноводствена категорија, нити је било акционара, независних ревизора и тржишта капитала. Сваки утицај на њихово рачуноводство у циљу усаглашавања са рачуноводством западних земаља не само да не би донео

---

²⁸⁴ Nobes and Parker, op. cit., pp. 88-93.

результате, већ је био и немогућ. Трансформација ових земаља наметнула је потребу за брзом променом рачуноводствених пракси, а IASC, као међународни доносилац стандарда, имао је значајну улогу у томе.

Најмању заинтересованост за IASs показале су *континенталне земље Западне Европе и Јапан*. До касних деведесетих година прошлог века, италијанске и немачке званичне рачуноводствене институције и, делимично, Европска комисија посматрале су IASC као "тројанског коња који крије англо-саксонског рачуноводственог непријатеља унутар респектабилније међународне фасадe" и који је подметнут Европи у циљу "суптилног поткопавања традиционалног континенталног рачуноводства"²⁸⁵. У години оснивања IASC-а (1973), филозофија доношења стандарда и идеја о финансијском извештавању као средству за пружање информација учесницима на тржишту капитала биле су стране земљама континенталне Европе и Јапану. Без обзира на то, значајна подршка раду IASC-а стизала је управо из ових земаља, чему су допринели следећи фактори:²⁸⁶

- структура Одбора IASC-а и радних група, коју је карактерисала значајна заступљеност представника земаља изван англо-саксонског подручја,
- именовање представника Француске, а затим и Јапана, за председника IASC-а,
- професионални ангажман њихових делегата у IASC-у, који нису били државни службеници, већ запослени у великим рачуноводственим фирмама или мултинационалним компанијама,
- жеља неких земаља да ојачају своја тржишта капитала и осавремене рачуноводство, која је посебно била изражена у Француској и Италији почев од седамдесетих година прошлог века,
- растућа интернационализација финансијског света, при чему су и неке немачке и јапанске компаније почеле да се снабдевају иностраним капиталом и
- жеља да се избегне доминација САД у области рачуноводства.

Стандарди које је IASC доносио често су били неконзистентни са правилима и праксама у земљама континенталне Европе или Јапану, а неретко се дешавало и да делегати гласају супротно у односу на важећа правила и праксе у својим земљама. Утицај IASC-ових стандарда на финансијско извештавање у овим земљама био је или:

- (а) индиректан, у смислу постепеног прихватања IASC-ових идеја, или
- (б) директан, у смислу:

---

²⁸⁵ Ibid., p. 90.

²⁸⁶ Ibid., p. 90.

- допуштања, од стране регулаторних тела, примене IASs у одређеним случајевима (као нпр. у Француској и Италији за одређене аспекте консолидованих извештаја) или
- добровољне примене IASs од стране неких компанија приликом састављања главних или допунских финансијских извештаја, што је карактеристично за компаније из Швајцарске и, почев од 1994. године, Немачке, као и неколико великих компанија широм континенталне Европе.

Земље са развијеним тржиштем капитала (САД, Велика Британија, Канада, Аустралија, Холандија и Јужноафричка Република) карактерише приступ финансијском извештавању сличан IASC-овом приступу, који подразумева:

- ♦ учестало публикување поштених, консолидованих, ревидираних информација за потребе тржишта капитала,
- ♦ постојање приватних доносилаца стандарда и
- ♦ утемељеност стандарда у концептуалном оквиру.

Имајући то у виду, очекивало се да ће ове земље остварити већи утицај на IASC него IASC на њих. И заиста, све до краја двадесетог века, амерички и британски регулатори нису пуно учинили на плану отклањања неконзистентности својих стандарда са IASs. Ипак, утицај IASC-а на финансијско извештавање у овим земљама је постојао, а пример за то је британски концептуални оквир, који је донет након IASC-овог и који му је јако сличан. Регулатори финансијског извештавања у Великој Британији, Канади и Аустралији пажљиво су проучавали IASC-ове стандарде пре доношења или ревидирања својих, а у другој половини деведесетих година 20. века су са IASC-ом предузимали и заједничке пројекте. У Аустралији је, у истом периоду, покренут процес прилагођавања националних стандарда IASC-овим стандардима. Утицај IASC-а на компаније у овој групи земаља био је незнатан, јер су оне биле у обавези да користе домаћа правила.

Успешност IASC-а била је предмет бројних емпиријских истраживања која су се базирала на утврђивању степена усаглашености националних стандарда са IASs. Можда најрелевантније је истраживање које се односи на 2001. годину, с обзиром на то да је у питању последња година постојања IASC-а. Спроведено на узорку од 62 земље, оно је открило јако велики број разлика између националних стандарда и IASs, и то у скоро свим посматраним земљама.²⁸⁷ О недовољном успеху IASC-а јасно говори и чињеница да су, на почетку 21. века, од девет земаља које су га 1973. године основале, само у једној (Немачкој) примењивани његови стандарди, и то само од стране релативно малог броја котираних

---

²⁸⁷ Ibid., p. 92.

компанија.²⁸⁸ Дешавало се, и то не ретко, да су компаније тврдиле да поштују IASs, али је пажљивим читањем њихових финансијских извештаја откривено супротно.²⁸⁹

1.2. Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB)

Међународни комитет за рачуноводствене стандарде (IASC) суочио се крајем 20. века са проблемом легитимитета, а недовољна институционална подршка и недовољан ниво независности и стручности његових чланова сматрани су главним изворима овог проблема. Неки критичари IASC-а истицали су чињеницу да његови чланови раде на доношењу стандарда само хонорарно, као и да, приликом њиховог именовања, стручност није најважнији критеријум. У овим недостацима критичари су видели "знак недовољне посвећености IASC-а развоју најквалитетнијих могућих стандарда"²⁹⁰. IASC-у су упућене замерке и због недовољне сарадње са националним доносиоцима стандарда, недовољног успеха на плану смањивања разлика између IASs и најзначајнијих националних стандарда, упркос напорима који су трајали две и по деценије, недовољне диверзификованости извора финансирања (због превасходног ослањања на рачуноводствену професију) и недостатка ресурса.²⁹¹

Недостаци IASC-а су посебно дошли до изражаја током рада на реализацији споразума са IOSCO-ом. Покушај IASC-а да развије сет стандарда који испуњава захтеве IOSCO-а показао је (а) да постављени циљ није био недостижан, али (б) да структура и ресурси IASC-а нису били адекватни, нити су омогућавали реализацију постављеног циља у кратком року. Постало је јасно да је IASC-ов "волонтерски" модел, тј. модел у коме су професионалци из различитих делова света "поклањали" своје време, одвајајући га за посету састанцима и припремање или прегледање докумената, морао да буде замењен моделом који карактерише већи обим расположивих ресурса и улагање већих напора.²⁹² Недостатке у функционисању IASC-а уочила је и асоцијација доносилаца

---

²⁸⁸ Alfredson *et al.*, *op. cit.*, p. 10.

²⁸⁹ Hoyle *et al.*, *op. cit.*, p. 544.

²⁹⁰ Douplik and Perera, *op. cit.*, p. 84.

²⁹¹ Alfredson *et al.*, *op. cit.*, p. 15.

²⁹² Stevenson, K.M. (2008), "The IASB: Some Personal Reflections", in: Godfrey, J.M. and Chalmers K., *Globalisation of Accounting Standards*, Monash Studies in Global Movements, Edward Edgar, Cheltenham, p. 36.

стандарда из Аустралије, Канаде, САД и Велике Британије, позната као G4+1, која је поставила захтев за његово реструктурирање.²⁹³

Осим уочених недостатака у раду IASC-а, потреба за новим приступом доношењу стандарда на глобалном плану произашла је и из:²⁹⁴

- ♦ рапидног раста међународних тржишта капитала, заједно са све већим бројем компанија које се котирају у иностранству и инвеститора који капитал пласирају изван граница матичне земље, што је подстакло регулаторе тржишта капитала широм света да предузму активности на плану развоја јединственог "пасоша" за међународно котирање и побољшања упоредивости финансијских извештаја,

- ♦ напора институција глобалног (као што је Светска трговинска организација) и регионалног карактера (као што је Европска унија) на плану елиминисања баријера за међународну трговину,

- ♦ растуће тежње ка интернационализацији пословне регулативе,

- ♦ растућег утицаја међународних стандарда финансијског извештавања на националне регулативе и праксе,

- ♦ убрзаног иновирања пословних трансакција,

- ♦ растућих захтева корисника за новим врстама финансијских информација, као и других информација о перформансама компанија,

- ♦ унапређења електронске дистрибуције финансијских информација и других информација о перформансама и

- ♦ растуће потребе за релевантним и поузданим финансијским информацијама и другим информацијама о перформансама у земљама у транзицији (бившим комунистичким земљама) и земљама у развоју.

Последица претходно наведених фактора јесте изражен захтев за квалитетним глобалним стандардима финансијског извештавања који обезбеђују транспарентност и упоредивост финансијских извештаја. Самим тим, јавила се потреба за активнијом улогом међународног доносиоца стандарда, који више није могао да буде само хармонизатор постојећих националних стандарда и координатор активности националних доносилаца стандарда, већ и чврст иницијатор и катализатор побољшања стандарда на глобалном плану. Са друге стране, постајало је све јасније да тадашњи IASC не може успешно да одговори новим изазовима.

Реагујући на изражену забринутост везану за његов рад, IASC је 1997. године именовано Радну групу за питање стратегије (Strategy Working Party – SWP), чији задатак је био да испита да ли су потребне промене у његовој структури. Радна група је у децембру 1998. године објавила нацрт документа под

---

²⁹³ Saudagaran, *op. cit.*, p. 2-41.

²⁹⁴ Schroeder *et al.*, *op. cit.*, p. 85.

називом "Обликовање IASC-а за будућност", у коме је констатована неопходност промена и предложена знатно другачија структура IASC-а. Такође су предложене и измене у процедури развоја стандарда. Радна група је предложила да промене иду у следећим правцима:

- смањење степена ослањања на хонорарне сараднике,
- укључење ширег круга земаља и организација у управљање међународним доносиоцем стандарда и
- јачање партнерства са националним регулаторима у циљу убрзања глобалне конвергенције стандарда.²⁹⁵

Након јавне расправе, Радна група је усагласила своје коначне препоруке, које је Одбор IASC-а усвојио 1999. године.²⁹⁶ Усвајањем ових препорука, IASC је истовремено прихватио и сопствено укидање. У резолуцији која је том приликом донета, подржана је предложена нова структура, која има следеће главне карактеристике:

- (1) установљење међународног доносиоца стандарда као независне организације,
- (2) установљење двају главних тела: *фондације*, сачињене од повереника, и *одбора*, као и комитета за тумачења и саветодавног већа, и
- (3) именовање чланова одбора, надгледање и прикупљање финансијских средстава од стране повереника, при чему одбор има искључиву одговорност за доношење рачуноводствених стандарда.²⁹⁷

Процес реформи IASC-а пратила је дебата о два међусобно конкурентна захтева, а то су: (а) независност међународног доносиоца стандарда и (б) равномерна заступљеност заинтересованих страна у њему. Кроз ову дебату се, заправо, огледала борба англо-саксонске и континентално-европске филозофије. Захтев за независношћу доносиоца стандарда, који је дошао до изражаја приликом изградње америчког FASB-а, базирао се на аргументу да добри стандарди финансијског извештавања јесу стандарди које, у јавном интересу, доноси мала група стручњака који тај посао обављају са пуним радним временом, док запослени у рачуноводственим фирмама или великим компанијама који хонорарно раде на доношењу стандарда не могу бити довољно независни. Са друге стране, захтев за равномерном заступљеношћу се заснивао на аргументу да је основа за обезбеђење легитимитета стандарда укључење свих заинтересованих страна у процес њиховог доношења, а из тога даље произилази потреба за доносиоцем стандарда који укључује велики број хонорарно ангажованих лица. На крају, превагнуо је захтев за независношћу доносиоца стандарда. Доношење

²⁹⁵ Nobes and Parker, op. cit., p. 97.

²⁹⁶ Douplik and Perera, op. cit., p. 84.

²⁹⁷ Choi and Meek, op. cit., p. 293.

стандарда је професионализовано, односно стављено у надлежност одбора чији чланови се бирају превасходно по основу стручности. Тој одлуци су, како се истиче у литератури, допринели и следећи фактори: (а) став америчке Комисије за хартије од вредности и берзе, као најутицајнијег члана IOSCO-а и (б) опасност да амерички доносилац стандарда (FASB), сам или удружен са другим доносиоцима стандарда из енглеског говорног подручја, преузме од IASC-а улогу глобалног доносиоца стандарда.²⁹⁸ Ипак, ни потреба за равномерном заступљеношћу није занемарена. Она је, наиме, дошла до изражаја приликом изградње фондације, јер се повереници, који су кључни за обезбеђење ефикасности и независности одбора, именују на бази географског критеријума. Стога се може констатовати да је нова организациона структура, креирана у циљу отклањања проблема недостатка легитимитета, резултат покушаја уравнотежења потреба за стручном компетенцијом и независношћу, са једне стране, и равномерном географском заступљеношћу, са друге стране.²⁹⁹ Неколико година након реструктурирања IASC-а, донета је одлука да се и приликом избора чланова одбора води рачуна о географском пореклу, о чему ће бити више речи у наставку.

Коначно, као резултат петогодишњег процеса реструктурирања, 1. априла 2001. године новоформирани Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB) преузео је од Међународног комитета за рачуноводствене стандарде (IASC) улогу креатора стандарда на међународном нивоу. С обзиром на то да се, по питању организационе структуре, међународни доносилац стандарда значајно приближио америчком FASB-у, порасла је вероватноћа да ће његови стандарди коначно постати прихватљиви и за САД. Осим тога, уместо блиске везе са IFAC-ом, IASB се усмерио на сарадњу са водећим националним доносиоцима стандарда у циљу остварења конвергенције (приближавања) стандарда.³⁰⁰

Актуелни међународни систем за доношење стандарда финансијског извештавања, настао као резултат реструктурирања IASC-а у 2001. години, али и каснијих промена у више наврата, као што илуструје Слика 12,³⁰¹ обухвата следеће елементе (тела):

1. Надзорни одбор (Monitoring Board),
2. IFRS Фондацију (IFRS Foundation),
3. IFRS Саветодавно веће (IFRS Advisory Council),
4. Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (International Accounting Standards Board – IASB) и
5. Комитет за тумачења IFRSs (IFRS Interpretations Committee).

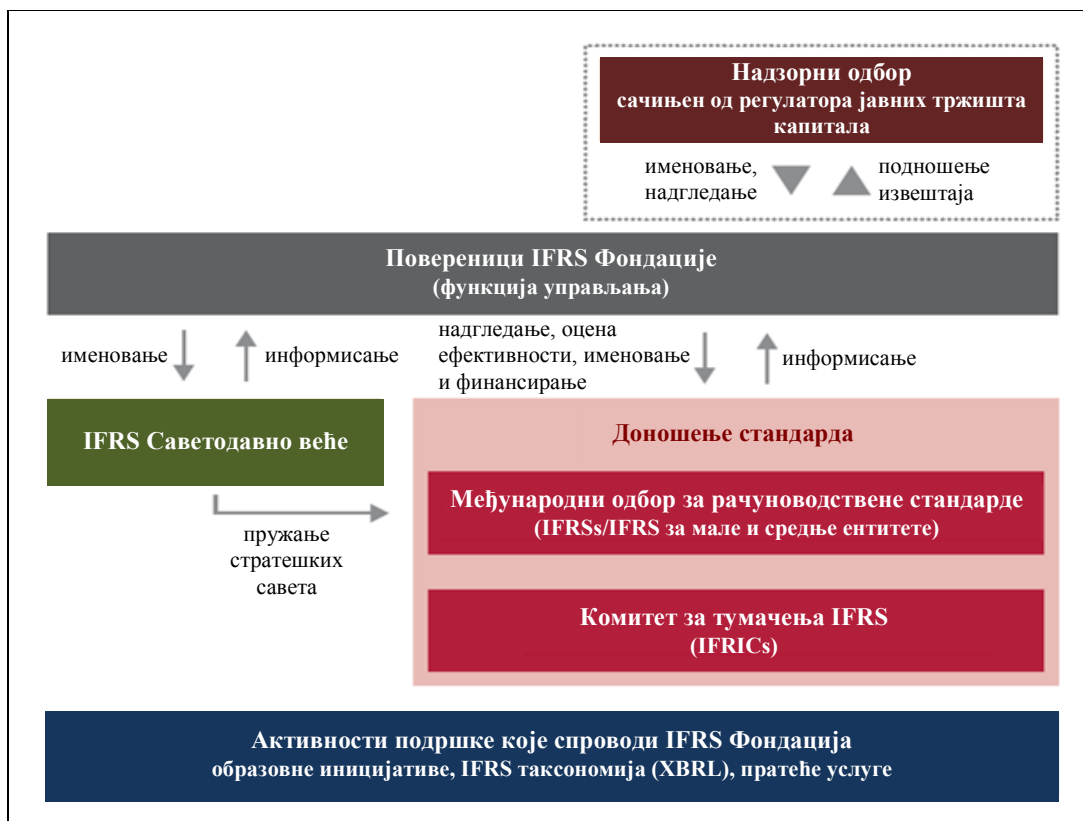
²⁹⁸ Nobes and Parker, op. cit., p. 97.

²⁹⁹ Douppnik and Perera, op. cit., p. 84.

³⁰⁰ Benston, Bromwich, Litan and Wagenhofer, op. cit. p. 214.

³⁰¹ IFRS Foundation and International Accounting Standards Board (2011), *Who we are and what we do*, January, <http://www.iasb.org> (28.04.2011), p. 2.

Циљеве и састав сваког од наведених тела, као и начин управљања њима, прецизно дефинише Статут IFRS Фондације.

Слика 12 – Систем за доношење Међународних стандарда финансијског извештавања

Назорни одбор представља најмлађу компоненту система. Формиран је у фебруару 2009. године у циљу унапређења јавне одговорности Фондације, али без угрожавања независности процеса доношења стандарда. Он укључује лидере Европске комисије, Јапанске агенције за финансијске услуге, Комисије за хартије од вредности и берзе САД, Комитета за тржишта у развоју IOSCO-а и Техничког комитета исте организације. Председавајући Базелског комитета за банкарску супервизију има улогу посматрача без права гласа. Надзорни одбор омогућава регулаторима тржишта капитала који захтевају или допуштају примену IFRSs да ефективније испуне своје задатке везане за заштиту инвеститора и интегритет тржишта капитала.

Најзначајније одговорности Надзорног одбора су:

1. учествовање у процесу кандидовања повереника и одобравање њиховог именовања и
2. надгледање повереника, како би се осигурала усклађеност њиховог рада са Статутом IFRS Фондације.

Предвиђено је да Надзорни одбор одржава састанке са повереницима барем једном годишње, а у случају потребе и чешће.

IFRS Фондација (која је до марта 2010. године функционисала под називом IASC Фондација) је приватна непрофитна организација, регистрована у Делаверу (САД). Она представља надређени ентитет за IASB и у свом саставу има 22 повереника (Trustees) из свих делова света, који су задужени за управљање IASB-ом и надзор његовог рада, укључујући и његово финансирање. Повереници се бирају на период од три године, са могућношћу реизбора. По шест повереника дају Северна Америка, Европа и Азија са Океанијом, док преостала четири могу потицати са било ког континента, а њихов избор се врши у складу са циљем успостављања глобалне географске равнотеже. Поред тога, присутна је тежња да Фондација буде избалансирана и у професионалном смислу, путем укључења ревизора, састављача и корисника финансијских извештаја, универзитетских професора, као и других лица која служе јавном интересу, при чему је уобичајено да у њеном саставу буду два представника угледних међународних рачуноводствених фирми. Од сваког повереника се очекује разумевање питања релевантних за успех међународне организације одговорне за развој квалитетних глобалних стандарда финансијског извештавања намењених учесницима на светским тржиштима капитала и другим корисницима.

Иницијално именовање повереника извршио је Комитет за номинације, али од тада, када се појави слободно место у Фондацији, избор нових повереника врше сами повереници, под контролом Надзорног одбора. Повереници дефинишу и процедуру избора, која обавезно укључује консултације са широким кругом интересената (састављачи, ревизори и корисници финансијских извештаја и универзитетски професори) и јавни позив за номинавање кандидата, при чему је допуштено и самономинавање. У том циљу, повереници су формирали Саветодавну групу за именовање повереника, коју консултују пре доношења одлука о именовању.

Повереници се не баве стручним питањима везаним за стандарде финансијског извештавања, већ имају следеће одговорности:

1. именовање чланова IASB-а, склапање уговора са њима и успостављање критеријума за оцену њихове успешности,
2. именовање чланова Комитета за тумачења IFRSs и Саветодавног већа,
3. разматрање годишње стратегије IASB-а и његове ефективности,
4. усвајање годишњег буџета IASB-а и утврђивање основе за његово финансирање,
5. разматрање ширих стратешких питања везаних за доношење стандарда и промовисање IASB-а и стриктне примене IFRSs,

6. установљење и измена оперативних процедура за IASB, Комитет за тумачења IFRSs и Саветодавно веће и

7. одобравање измена Статута IFRS Фондације.

Повереници доносе одлуке простом већином гласова, осим у случају измена Статута, када је неопходна трочетвртинска већина. Састају се два пута у току године.

Једна од значајних одговорности повереника односи се на обезбеђење извора финансирања IASB-а, и то на начин који гарантује независност процеса доношења стандарда и ефективно функционисање Фондације.³⁰² Прикупљање новчаних средстава представља, свакако, велики изазов. Неопходно је, наиме, уравнотежити изворе финансирања на географској основи, како би свака земља пружила што је могуће правичнији допринос, при чему је посебно осетљиво питање доприноса земаља које немају представнике у IASB-у. Изазов представља и уравнотежење потребе за транспарентношћу информација о изворима финансирања, са једне стране, и жеље неких донатора да такве информације остану тајна, са друге стране. Ипак, полазећи од чињенице да је сазнање да независни доносилац стандарда није под утицајем значајног финансијера итекако важно, сваки годишњи извештај Фондације садржи списак финансијера.³⁰³ Финансијска криза која је задесила свет последњих година додатно је појачала потребу за стабилним финансирањем међународног доносиоца стандарда финансијског извештавања.

Процес успостављања широко утемељеног, аутоматског и одрживог режима финансирања одвија се постепено. Повереници су наставили да прикупљају новчана средства из истих извора као и IASC (уплате професионалних рачуноводствених тела, донације међународних организација и других лица, продаја публикација), али су активирали и нове изворе, као што су прилози мултинационалних компанија и берзи. Сама IFRS Фондација нема ауторитет за наметање система финансирања на националној или међународној основи. У недостатку формалног ауторитета, а у циљу смањења зависности од повремених уплата великих компанија, повереници током последњих година настоје да развију националне механизме за финансирање, који се заснивају на следећим принципима:³⁰⁴

(1) *широка утемељеност*, у смислу обухватања главних учесника на тржиштима капитала широм света и диверзификовања извора финансирања;

³⁰² IASC Foundation (2009), *Annual Report 2008*, <http://www.iasb.org> (24.07.2009), p. 16.

³⁰³ Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 333.

³⁰⁴ IASC Foundation (2009), *op. cit.*, p. 16.

(2) *принуда*, у смислу изградње таквог система финансирања који не оставља простор за избегавање плаћања, што се може постићи само уз подршку релевантних националних регулаторних тела и институција које врше наплату;

(3) *невезаност за појединачне активности*, што подразумева да уплате не буду везане за неку посебну активност која би могла да наруши независност IFRS Фондације и IASB-а, а за то је потребна одржива подршка међународних организација, централних банака и великих рачуноводствених фирми; и

(4) *везаност за појединачне земље*, што подразумева да највеће економије света сразмерно поделе финансијски терет, уз коришћење бруто домаћег производа као критеријума, при чему свака земља треба да испуни задати циљ на начин који је конзистентан са прва три принципа, док повереници треба да им пруже помоћ у развоју режима наплате.

Резултат уложених напора, базираних на претходним принципима, јесте наметање обавезе плаћања котираним и некотираним компанијама у растућем броју земаља. Директно или индиректно, хиљаде организација је укључено у финансирање IFRS Фондације.

Структуру прихода IFRS Фондације и прилога (донација) као њихове најзначајније ставке у 2008. и 2009. години приказују наредне табеле.³⁰⁵

Табела 9 – Приходи IFRS Фондације у 2008. и 2009. години

Ставка	2008.		2009.	
	хиљаде £	%	хиљаде £	%
Прилози (донације)	12.747	76,39	16.584	85,53
Приходи од продаје публикација и сродних активности умањени за директне трошкове ових активности	3.345	20,05	2.394	12,35
Приходи од камата	553	3,31	377	1,94
Остали приходи	41	0,25	34	0,18
Укупни приходи	16.686		19.389	

Табела 10 – Порекло прилога IFRS Фондацији у 2008. и 2009. години

Извор	2008.		2009.	
	хиљаде £	%	хиљаде £	%
Компаније, државне институције и професионалне рачуноводствене организације из:				
Европе	3.376	26,48	4.786	28,86
Северне Америке	1.907	14,96	2.300	13,87
Азије и Океаније	3.104	24,35	3.622	21,84
Африке	10	0,08	7	0,04
Јужне Америке	33	0,26	-	
Међународне организације	50	0,39	68	0,41
Међународне рачуноводствене фирме	4.230	33,18	5.690	34,31
Повереници лично	37	0,29	110	0,66
Укупно	12.747		16.584	

³⁰⁵ Ibid., pp. 74-78. и IASC Foundation (2010), *Annual Report 2009*, <http://www.iasb.org> (29.04.2011), pp. 16-50.

Најзначајнију категорију финансијера IFRS Фондације чине међународне рачуноводствене фирме, од којих потиче трећина укупних прилога. Међу њима доминирају фирме тзв. "велике четворке" ("Deloitte Touche Tohmatsu", "PricewaterhouseCoopers", "Ernst & Young" и "KPMG"), које су у 2008. и 2009. години уплатиле по два милиона америчких долара. На компаније, државне институције и професионалне рачуноводствене организације из Европе односи се нешто више од четвртине укупних прилога, од чега око 95% потиче из Европске уније. Значајни прилози долазе и из Азије и Океаније, док је учешће Африке и Јужне Америке готово безначајно. Када је реч о појединачним земљама, највиши износи прилога долазе из САД, Јапана и Немачке. Одрицањем од својих надокнада, и неки повереници доприносе финансирању IFRS Фондације.

У оквиру IFRS Фондације функционише и посебан тим за развој и одржавање XBRL таксономије за IFRSs, познате као IFRS таксономија (IFRS Тахопому). Генерално, таксономија представља речник у форми разумљивој за компјутер, којим се дефинишу термини коришћени у пословном извештавању и њихови међусобни односи. IFRS таксономија се примењује широм света у циљу електронске употребе, размене и обезбеђења упоредивости финансијских информација креираних на бази IFRSs. Циљ XBRL тима IFRS Фондације јесте изградња IFRS таксономије на истим језицима на којима се објављују и IFRSs, и то у време објављивања нових стандарда, како би се обезбедио оквир за њихово конзистентно усвајање и имплементацију. Развој IFRS таксономије интегрисан је са развојем стандарда и одвија се путем формалног и транспарентног процеса који подразумева широке међународне консултације.

IFRS Саветодавно веће (до марта 2010. године Саветодавно веће за стандарде – SAC) оформљено је 2001. године и, према Статуту IFRS Фондације, састоји се од 30 или више чланова, које именују повереници IFRS Фондације за период од три године, са могућношћу једног реизбора. Осим географске разноликости, ово тело карактеришу и разлике у професионалној опредељености чланова, с обзиром на то да оно укључује састављаче и ревизоре финансијских извештаја, универзитетске професоре, финансијске аналитичаре и регулаторе финансијског извештавања. Саветодавно веће представља форум путем којег заинтересоване организације и појединци учествују у процесу доношења стандарда. Његови кључни задаци огледају се у пружању савета IASB-у у вези са формулисањем дневног реда, утврђивањем приоритета у раду, дефинисањем пројеката доношења стандарда и другим битним питањима, у складу са потребом. Поред тога, Саветодавно веће помаже IASB-у у промовисању IFRSs широм света. Уобичајено је да се оно састаје три пута годишње, а седнице су отворене за јавност. Председника бирају повереници и он не може бити члан IASB-а или његовог особља.

IASB представља независно тело за доношење стандарда, са седиштем у Лондону (као и IASC), чије чланове, као што је већ истакнуто, именује и надгледа IFRS Фондација. За посао који обављају чланови IASB-а примају новчану накнаду, при чему већина има статус запослених са пуним радним временом, док мањи број ради хонорарно. Бирају се на период од пет година, са могућношћу једног реизбора. Подршку члановима IASB-а пружа стручно особље из различитих земаља света, запослено у седишту у Лондону, које се налази под контролом председника IASB-а. У његовом саставу је преко 20 рачуноводствених професионалаца, што је око четири пута више у односу на особље бившег IASC-а.

Од свог формирања 2001. године до фебруара 2009. године, IASB је имао 14 чланова изабраних на бази стручности и искуства, а не географског порекла. Иницијални чланови одбора потицали су из девет земаља света, са четири континента. Најзаступљенија је била Европа, са укупно 7 представника (четири из Велике Британије и по један из Француске, Немачке и Швајцарске), Северна Америка је имала четири представника (три из САД и један из Канаде), два су била из Азије и Океаније (по један из Аустралије и Јапана), а један из Африке (Јужноафричка Република). Имајући у виду састав IASB-а, као и чињеницу да је његов први председник из Велике Британије (Sir David Tweedie, некадашњи председник британског Одбора за рачуноводствене стандарде), јасно је да је, у првим годинама свог функционисања, IASB био под јаким англо-америчким утицајем.³⁰⁶ Са друге стране, у његовом саставу није било представника земаља у развоју, нити земаља у транзицији.³⁰⁷ Још једна карактеристика иницијалног састава IASB-а јесте доминација бивших делегата у Одбору IASC-а.³⁰⁸

Почетком 2009. године повереници су донели одлуку да се до 2012. године број чланова IASB-а повећа на 16 (од чега најмање 13 треба да буде са пуним радним временом, а највише 3 могу да раде хонорарно). У циљу осигурања што шире међународне дисперзије чланова, измењени Статут IFRS Фондације предвиђа да до исте године IASB треба да добије следећу географску структуру:

- четири члана из Азије и Океаније,
- четири члана из Европе,
- четири члана из Северне Америке,
- један члан из Африке,
- један члан из Јужне Америке и
- два члана са било ког континента, који се бирају у складу са циљем обезбеђења глобалне географске уравнотежености IASB-а.

---

³⁰⁶ Dougnik and Perera, op. cit., p. 86.

³⁰⁷ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.09.

³⁰⁸ Nobes and Parker, op. cit., p. 97.

Према Статуту IFRS Фондације, да би развио квалитетне глобалне стандарде финансијског извештавања, IASB треба да представља најбољу расположиву комбинацију стручних вештина и искуства, а то значи "одговарајући спој савременог практичног искуства ревизора, састављача и корисника финансијских извештаја и универзитетских професора"³⁰⁹. Полазећи од тога, чланови IASB-а треба да поседују следеће личне и професионалне особине:³¹⁰

- доказану стручну компетентност и знање из области финансијског рачуноводства и извештавања,
- способност анализирања рачуноводствених проблема и вођења рачуна о импликацијама ове анализе на доношење одлука,
- усмене и писмене комуникационе способности,
- способност узимања у обзир различитих гледишта и непристрасног и добро промишљеног доношења одлука,
- разумевање глобалног финансијског, пословног и економског окружења у којем IASB функционише,
- способност рада у тиму,
- интегритет, објективност и дисциплинованост и
- посвећеност мисији Фондације и јавном интересу.

За доношење неке одлуке, као што је усвајање стандарда, нацрта стандарда или тумачења, у почетку, тј. од 2001. до 2005. године, било је потребно одобрење 8 од 14 чланова IASB-а, од 2005. до 2009. године 9 од 14, а када се број чланова буде повећао на 16, биће потребно 10 позитивних гласова. Дакле, проста већина гласова није довољна, већ се захтева подршка преко 60% чланова Одбора. Циљ таквог начина доношења одлука огледа се у смањењу могућности усвајања стандарда који су једва прешли границу прихватљивости за Одбор, као и у подстицању преговарања и постизања компромиса.

Чланови IASB-а одржавају јавне седнице сваког месеца, осим у августу, које трају око недељу дана. Три или четири пута годишње IASB одржава састанке са челницима најзначајнијих националних доносилаца стандарда финансијског извештавања, у циљу идентификације корака неопходних за успешну реализацију процеса конвергенције стандарда. Одржавање сталне везе са тим доносиоцима стандарда представља посебан задатак неких чланова IASB-а. Тако, IASB има успостављене везе са доносиоцима стандарда из Аустралије, Француске, Немачке, Јапана, Канаде, Новог Зеланда, САД и Велике Британије, које се манифестују у виду усаглашавања дневног реда и заједничких пројеката, као и заједничког

---

³⁰⁹ Alfredson *et al.*, *op. cit.*, p. 17.

³¹⁰ Jones, *op. cit.*, pp. 9-6-9-7.

решавања неких рачуноводствених проблема. Једном годишње, IASB је домаћин састанка националних доносилаца стандарда из око 50 земаља света.³¹¹

Трансформацијом IASC-а у IASB у 2001. години дошло је и до значајне промене мисије и циљева међународног доносиоца стандарда. Наиме, уместо хармонизације, његова главна мисија постала је *конвергенција* стандарда финансијског извештавања усмерена ка стварању глобалних стандарда, а његови циљеви су добили знатно конкретнију форму. Формирање IASB-а, заједно са померањем фокуса са хармонизације на доношење глобалних стандарда, "означило је почетак нове ере у међународном финансијском извештавању"³¹².

Општи циљ IASB-а јесте "снабдевање глобално интегрисаних тржишта капитала јединственим језиком финансијског извештавања"³¹³. Из овог општег циља произилазе следећи конкретни циљеви IASB-а, које дефинише Статут IFRS Фондације:

(а) развој, у јавном интересу, јединственог сета квалитетних, разумљивих и применљивих глобалних рачуноводствених стандарда који захтевају квалитетне, транспарентне и упоредиве информације у финансијским извештајима и другим средствима финансијског извештавања, у циљу пружања помоћи учесницима на светским тржиштима капитала и другим корисницима у доношењу економских одлука;

(б) промовисање стриктне примене ових стандарда;

(в) вођење рачуна о посебним потребама малих и средњих ентитета и економија у развоју приликом испуњавања претходна два циља, у складу са могућностима; и

(г) реализација конвергенције националних рачуноводствених стандарда и IFRSs, у циљу достизања квалитетних решења.³¹⁴

Да би остварио прокламоване циљеве, IASB-у је препуштена потпуна одговорност за сва стручна рачуноводствена питања, односно:

1. развој и објављивање стандарда финансијског извештавања и
2. одобравање тумачења стандарда, развијених од стране Комитета за тумачења IFRSs.

Први циљ IASB-а је сасвим јасан: јединствени сет глобалних стандарда финансијског извештавања. Термин "јединствени сет" означава стандарде који су од речи до речи идентични преко државних граница и који су стриктно преведени са енглеског, званичног језика IASB-а, на друге језике. Ипак, за задовољење потреба корисника финансијских извештаја није довољно да стандарди буду

³¹¹ Alfredson *et al.*, op. cit., pp. 15-16.

³¹² Doupnik and Perera, op. cit., p. 82.

³¹³ International Accounting Standards Committee Foundation and International Accounting Standards Board (2008), *Who we are and what we do*, March, <http://www.iasb.org> (17.10.2008), p. 1.

³¹⁴ Alfredson *et al.*, op. cit., p. 17.

јединствени на глобалном нивоу, већ они морају да буду и квалитетни. Квалитетни стандарди представљају један од кључних предуслова за пружање квалитетних, транспарентних и упоредивих информација учесницима тржишта капитала и осталим доносиоцима економских одлука широм света. Управо из тог разлога, IASB је успоставио одговарајућу процедуру за развој нових и измену постојећих стандарда, која се базира на међународним консултацијама у које су укључени заинтересовани појединци и организације широм света. Процедура обухвата шест фаза, а свака од њих се састоји из низа корака, при чему неки имају карактер обавезних, с обзиром на то да их захтева Статут IFRS Фондације, док се други реализују у зависности од потребе. Фазе процедуре развоја стандарда јесу:

1. стављање питања на дневни ред. Приликом доношења одлуке о стављању неког питања на дневни ред, IASB разматра: (а) значај одређених информација за кориснике финансијских извештаја и њихову потенцијалну поузданост, (б) постојеће смернице, (в) могућност повећања степена конвергенције, (г) квалитет стандарда који треба развити и (д) ресурсна ограничења. У дефинисању дневног реда учествује и особље IASB-а, које идентификује, разматра и сумира проблеме који завређују пажњу чланова IASB-а и спроводи неопходна истраживања, при чему проучавање националних рачуноводствених регулатива и пракси и размена мишљења са националним регулаторима представљају важне кораке. Подстицај за стављање неког проблема на дневни може доћи и од Саветодавног већа, Комитета за тумачења IFRSs, другог доносиоца стандарда или неког од осталих интересената. Након идентификовања проблема које треба решити и, самим тим, потенцијалних пројеката, а пре њиховог коначног одобравања и утврђивања приоритета, IASB тражи мишљење Саветодавног већа (што је обавезно према Статуту IFRS Фондације) и националних доносилаца стандарда. Сама одлука о усвајању нових пројеката доноси се на јавним седницама IASB-а;

2. планирање пројекта. У овој фази, IASB најпре доноси одлуку о томе да ли ће пројекат да реализује сам или заједно са неким другим доносиоцем стандарда. У зависности од потребе, IASB може да донесе и одлуку о формирању саветодавне групе (која се уобичајено означава као "радна група"), која има задатак да пружи стручну помоћ, али не учествује у управљању пројектом;

3. развој и објављивање прелиминарног документа. Иако није у обавези, IASB обично објављује прелиминарни документ (*discussion paper*), који, заправо, представља његову прву публикацију посвећену новом проблему, а саставља се у циљу објашњења тог проблема и упућивања позива заинтересованим лицима да дају коментаре. Иако се појављује у улози издавача, IASB не мора увек да буде и аутор прелиминарног документа. Овај документ, наиме, може да буде резултат почетних активности IASB-а на пројекту или

истраживачких активности неког другог доносиоца стандарда. Обично садржи: (а) свеобухватан преглед проблема, (б) могуће приступе његовом решавању, (в) прелиминарне ставове аутора и (г) позив за достављање коментара;

4. развој и објављивање јавног нацрта новог или измењеног стандарда. За разлику од претходне, ова фаза има карактер обавезне. Јавни нацрт стандарда (exposure draft – ED) има форму самог стандарда или амандмана постојећег стандарда. Приликом његовог развоја, IASB узима у обзир: (а) истраживања и препоруке свог особља, (б) коментаре на прелиминарни документ и (в) предлоге Саветодавног већа, радне групе и националних доносилаца стандарда, као и предлоге са јавних трибина. Јавни нацрт представља основу за даље јавне консултације;

5. развој и објављивање новог или измењеног стандарда. Пре коначног усвајања стандарда, IASB разматра све коментаре приспеле током периода предвиђеног за јавну расправу о нацрту (који уобичајено траје 90 дана, осим у изузетним околностима, када траје 60 дана) и, по потреби, организује јавне трибине и спроводи додатна практична истраживања. Као резултат тих активности или услед неких значајних догађаја који су се одиграли током периода јавне расправе, IASB може да донесе одлуку о објављивању новог, ревидираног, нацрта стандарда. Након што су сва спорна питања разрешена и довољан број чланова IASB-а гласао за усвајање стандарда, следи његово објављивање. Ставови чланова IASB-а који су гласали против стандарда обавезно се објављују заједно са новим (или измењеним) стандардом. Са стандардом се објављује и основа за закључивање која, између осталог, објашњава кораке у процедури доношења стандарда и однос IASB-а према коментарима о јавном нацрту;

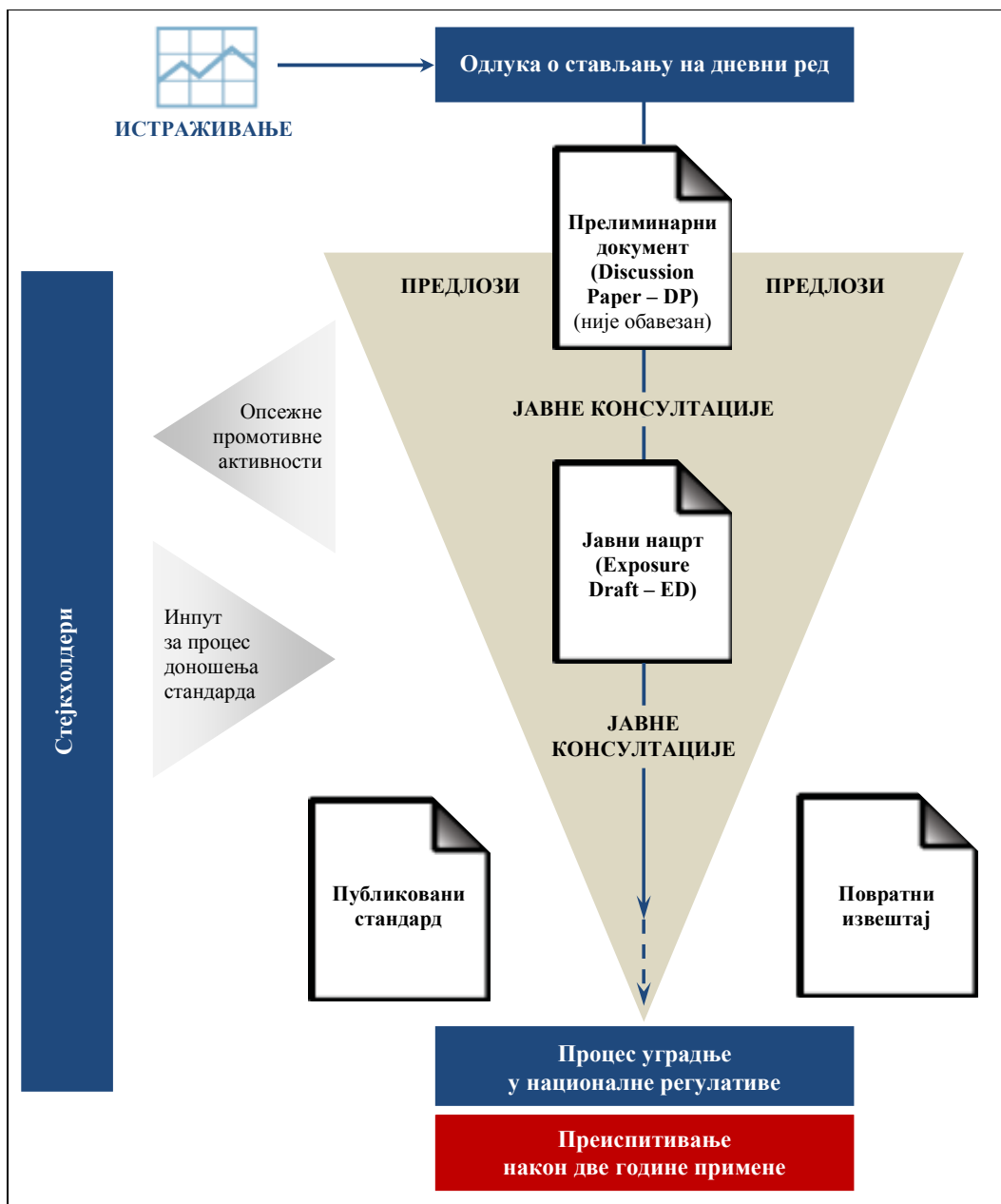
6. активности након објављивања стандарда. Након објављивања стандарда, чланови и особље IASB-а одржавају редовне састанке са заинтересованим лицима, укључујући националне регулаторе, у циљу пружања помоћи у решавању неочекиваних проблема у практичној имплементацији стандарда. У активностима усмереним ка обезбеђењу конзистентне примене IFRSs учествује и IFRS Фондација. По истеку периода од две године од ступања стандарда на снагу, IASB врши преиспитивање његове примене. Под утицајем уочених проблема у пракси, промена у окружењу финансијског извештавања или, пак, ставова Саветодавног већа, Комитета за тумачења IFRSs, националних регулатора и других интересената о квалитету стандарда, IASB може да донесе одлуку о поновном стављању дотичног проблема на дневни ред.

Изложеној процедури развоја стандарда илуструје наредна слика.³¹⁵

---

³¹⁵ International Accounting Standards Committee Foundation and International Accounting Standards Board, op. cit., p. 5.

Слика 13 – Процес развоја стандарда од стране IASB-а

Почетне године рада IASB-а карактеришу значајне, динамичне и опсежне активности. Прва се односи на "Пројекат унапређења" (Improvements Project), чији циљеви су били: даље смањење броја опција у стандардима, појашњење стандарда и укључење већег броја смерница. Стандарди који су, као резултат овог пројекта, ревидирани до краја 2004. године, ступили су на снагу 2005. године. Друга активност се односи на пројекат конвергенције, који заједнички реализују IASB и амерички FASB, у циљу елиминисања разлика између IFRSs и GAAP САД. Као резултат пројекта конвергенције, који ће бити детаљније размотрен у четвртом делу рада, IASB је током 2007. и 2008. године донео нове и модификовао неке од

постојећих стандарда, а нови и измењени стандарди ступили су на снагу у 2009. години. Трећи и, за сада, последњи значајан период у доношењу стандарда наступио је у другој половини 2010. и првој половини 2011. године, када је донето пет нових стандарда, који ступају на снагу у 2013. години. Дакле, доношење и ступање на снагу стандарда се последњих година одвија у циклусима. У једном периоду, IASB спроводи интензивне активности на плану доношења стандарда, у смислу окончања раније отпочетих пројеката. Донети стандарди, затим, ступају на снагу заједно, са значајним размаком у односу на тренутак њиховог доношења. На тај начин, IASB пружа компанијама и националним регулаторима финансијског извештавања изван период стабилности у примени стандарда (актуелни период стабилности траје 4 године – од 2009. до 2012) и истовремено им омогућава да се благовремено припреме за имплементацију нових стандарда. Осим крупних, суштинских измена својих стандарда, које реализује путем посебних пројеката, IASB, почев од 2008. године, на годишњој основи врши побољшања стандарда (Annual Improvements), која се састоје у појашњењу смерница за примену, промени коришћених термина и отклањању уочених грешака, неконзистентности и празнина у стандардима. У питању су измене које јесу неопходне, али нису хитне и не завређују отварање посебних пројеката. До сада усвојена побољшања стандарда ступила су на снагу у релативно кратком року (углавном у години која следи годину усвајања).

Комитет за тумачења IFRSs (до 2010. године Комитет за тумачења међународног финансијског извештавања – IFRIC), формиран је 2002. године као замена за Стални комитет за тумачења (SIC). Има 14 чланова (до 2007. године 12), које именују повереници IFRS Фондације за период од три године, са могућношћу једног реизбора. Чланови не примају плату, али им се надокнађују трошкови. Бирају се из редова рачуновођа, који обављају јавну праксу или раде у предузећима, и корисника финансијских извештаја. Састају се у просеку сваког другог месеца и њихови састанци су отворени за јавност. Од сваког члана се очекује да буде независан, тј. да не заступа ставове компаније или институције са којом је повезан. Одлука (као што је усвајање нацрта или финалне верзије тумачења) се сматра донетом ако не више од четворо чланова гласа против.

Комитет за тумачења издаје упутства за примену и смернице за решавање проблема финансијског извештавања којима се посебно не бави ниједан стандард (полазећи при томе од IASB-овог концептуалног оквира и постојећих стандарда), а такође обавља и друге активности на захтев IASB-а. У центру пажње Комитета су "рачуноводствена питања која могу бити подложна различитим или

неприхватљивим рачуноводственим третманима, са циљем постизања консензуса о погодном рачуноводственом приступу"³¹⁶.

Процедура доношења тумачења, као и процедура доношења стандарда, започиње идентификовањем проблема и његовим стављањем на дневни ред, а затим следи израда и објављивање нацрта. Комитет за тумачења разматра коментаре приспеле током периода предвиђеног за јавну расправу о нацрту, након чега усваја финалну верзију тумачења, која, пре објављивања, подлеже ратификацији од стране IASB-а.

1.3. Остале међународне организације

Поред IASC-а и његовог наследника IASB-а, у процес глобализације стандарда финансијског извештавања, у периоду од седамдесетих година прошлог века до данас, биле су укључене и следеће међународне организације:

- Међународна организација комисија за хартије од вредности,
- Међународна федерација рачуновођа,
- G4+1,
- Европска унија,
- Федерација европских рачуновођа,
- Уједињене нације,
- Организација за економску сарадњу и развој и
- Међународни форум за развој рачуноводства.

Међународна организација комисија за хартије од вредности (International Organization of Securities Commissions – IOSCO), чије седиште се налази у Мадриду, основана је 1983. године, као удружење државних регулатора тржишта хартија од вредности. Ови регулатори, између осталог, одлучују о прихватљивости стандарда других земаља као основе за састављање финансијских извештаја компанија које се котирају на берзама под њиховом јурисдикцијом. Данас IOSCO обухвата преко 190 регулаторних тела, која заједно покривају око 90% светског тржишта капитала.

Током касних осамдесетих година прошлог века, IOSCO и IASC су, као што је већ речено, постигли споразум према коме је IASC преузео обавезу да побољша своје стандарде, а IOSCO обавезу да размотри њихово препоручивање свим својим берзама. У циљу учвршћивања сарадње двеју организација, IOSCO је

---

³¹⁶ Jones, op. cit., p. 9-8.

добила право присуства састанцима Одбора IASC-а у својству посматрача. У 2000. години IOSCO је препоручила својим чланицама да одобре иностраним емитентима хартија од вредности примену IASC-ових стандарда, што су многе од њих, укључујући и SEC, пре или касније, и учиниле. Такође, IOSCO је имала значајну улогу у расправама о реструктурирању IASC-а, које су резултирале његовом трансформацијом у IASB у 2001. години. IOSCO се данас ослања на IASB, очекујући од њега да доноси међународно прихватљиве стандарде финансијског извештавања, који могу да буду коришћени за сврхе котирања компанија у иностранству.

На нивоу Европске уније постоји посебно тело задужено за координацију европских чланица IOSCO-а, под називом *Комитет европских регулатора тржишта хартија од вредности* (Committee of European Securities Regulators – CESR). Ово тело, основано 2001. године, са седиштем у Паризу, пружа подршку агенцијама за мониторинг примене IFRSs од стране котираних компанија широм ЕУ.

Међународна федерација рачуновођа (International Federation of Accountants – IFAC), као глобална недржавна организација рачуноводствене професије, основана је 1977. године, а седиште јој се налази у Њујорку. Формирање ове организације подстакнуто је растом међународне трговине, мултинационалних компанија, заинтересованости инвеститора за инострана улагања и, с тим у вези, све израженијим кретањем капитала преко државних граница. IFAC данас има 164 пуноправна и придружена члана из 125 земаља и јурисдикција. Највећи број чланова IFAC-а има карактер професионалних рачуноводствених тела, а сви чланови заједно репрезентују око 2,5 милиона рачуновођа из јавне праксе, привреде и државних и академских институција. Међународне ревизорске фирме су такође заступљене у IFAC-у, и то путем Форума фирми. Једно истраживање, чији резултати су објављени 2006. године, открило је да рачуноводствени стручњаци и међународне ревизорске фирме имају већи суштински утицај на рад IFAC-а у односу на национална професионална рачуноводствена тела.³¹⁷

Циљ IFAC-а је заштита јавног интереса путем подстицања квалитетне праксе коју врше рачуновође широм света. IFAC настоји да ојача светску рачуноводствену професију и допринесе развоју снажних међународних економија путем:

1) успостављања квалитетних професионалних стандарда и подстицања њихове примене,

---

³¹⁷ Nobes and Parker, op. cit., p. 93.

2) олакшавања међусобне сарадње својих чланова, тј. рачуноводствених тела, и

3) вршења улоге "портпарола" међународне рачуноводствене професије у вези са релевантним питањима од јавног интереса.³¹⁸

Полазећи од неоспорне чињенице да "фундаментални начин за заштиту јавног интереса представља развој, промовисање и наметање међународно признатих стандарда, као средстава за обезбеђење кредибилитета информација од којих инвеститори и други стејкхолдери зависе"³¹⁹, IFAC, путем своја четири независна одбора, доноси међународне стандарде:

- ревизије, услуга пружања кредибилитета и сродних услуга,
- контроле квалитета,
- етике,
- образовања рачуновођа и
- рачуноводства јавног сектора.

Дакле, IFAC представља институцију која је комплементарна са IASB-ом, с обзиром на то да својим стандардима покрива низ питања из области рачуноводства и ревизије различитих од стандарда финансијског извештавања који важе за предузећа. Осим доношења стандарда, IFAC спроводи истраживања везана за проблеме образовања рачуновођа и друге стручне проблеме и објављује ставове и коментаре о питањима релевантним за рачуноводствену професију.

Од свих IFAC-ових истраживања, по свом значају и актуелности издваја се истраживање из 2007. године, које је спроведено у циљу стицања представе о стању финансијског извештавања на глобалном нивоу. Резултати истраживања, које је базирано на анкетирању учесника у ланцу финансијског извештавања (састављача, ревизора и корисника финансијских извештаја, доносилаца стандарда и регулатора тржишта) из различитих земаља света, публиковани су марта 2008. године у извештају под називом "Ланац финансијског извештавања: актуелне перспективе и правци развоја". Истраживање је покрило четири подручја ланца финансијског извештавања: корпоративно управљање, процес финансијског извештавања, ревизију финансијских извештаја и корисност финансијских извештаја. У контексту наших разматрања, свакако су најинтересантнији резултати сегмента истраживања посвећеног процесу финансијског извештавања, који укључује састављање и интерно одобравање финансијских извештаја. Наиме, испитаници су изразили став да је овај процес на самом почетку 21. века доживео побољшање, при чему су доносиоци стандарда имали најпозитивнији став о актуелним променама у финансијском извештавању, док је став ревизора био

³¹⁸ International Federation of Accountants (2011), *Facts about IFAC*, April, <http://www.ifac.org> (30.04.2011), p. 1.

³¹⁹ Ibid., p. 1.

најмање позитиван. Као позитивне промене у процесу финансијског извештавања у својим земљама, испитаници су најчешће наводили:

- конвергенцију, која је усмерена ка стварању једног сета глобалних стандарда финансијског извештавања,
- побољшање регулативе финансијског извештавања, укључујући већи надзор над њим,
- преузимање контроле над процесом финансијског извештавања од стране управног одбора и менаџмента и
- побољшање интерних контрола над процесом финансијског извештавања и примену напреднијих технологија за састављање финансијских извештаја.

Ипак, испитаници су уочили и неке промене у процесу финансијског извештавања које сматрају мање пожељним. Као главне разлоге за забринутост они су истакли:

- трошкове преласка на IFRSs,
- потребу за паралелном применом више од једног сета стандарда финансијског извештавања,
- комплексност стандарда финансијског извештавања и
- ригорозне регулаторне захтеве у вези са одговорношћу за финансијске извештаје.

Коначно, на питање шта даље треба предузети на плану унапређења процеса финансијског извештавања широм света, испитаници су, као најважније, истакли следеће мере:

- наставак конвергенције стандарда финансијског извештавања, у циљу изградње једног глобалног сета стандарда,
- поједностављење и разјашњење стандарда финансијског извештавања, уз давање предности принципима у односу на правила,
- обезбеђење механизма који приморава управне одборе да посвете пажњу квалитету финансијских извештаја и
- обезбеђење додатног образовања и обуке за састављаче финансијских извештаја.³²⁰

Асоцијација под називом **G4+1** формирана је почетком деведесетих година 20. века. Услед трансформације процеса доношења стандарда финансијског извештавања у неким англо-саксонским земљама (као што су САД и Велика Британија), у том периоду се поново јавила потреба за организацијом сличном Међународној студијској групи рачуновођа, претечи IASC-а. Наиме, уместо професионалних рачуноводствених тела, улога доносилаца стандарда у

---

³²⁰ International Federation of Accountants (2008), op. cit., pp. 16-21.

овим земљама припала је независним приватним комитетима. G4+1 је у почетку обухватала доносиоце стандарда финансијског извештавања из четири земље: Аустралије, Канаде, САД и Велике Британије, док је IASC имао статус посматрача (отуда "+1"). Касније се придружио и доносилац стандарда из Новог Зеланда. Почев од 1995. године, G4+1 је објавила своје ставове о различитим рачуноводственим проблемима, као што су рачуноводство лизинга и мерење перформанси.

Чланови ове асоцијације имају сличне концептуалне оквире, због чега су се осетили способним да делују ефикасније у односу на IASC. Ипак, фебруара 2001. године, као резултат реструктурирања IASC-а и формирања IASB-а, асоцијација G4+1 је угашена. Пошто је у иницијални састав IASB-а ушао значајан број стручњака из англо-саксонских земаља, потреба за организацијом попут G4+1 престала је да постоји. Што се тиче стварног учинка ове асоцијације, мишљења су подељена. Неки аутори сматрају да је она имала значајан утицај на рад IASC-а, док други такве тврдње сматрају преувеличаним.³²¹ У сваком случају, доносиоци стандарда из наведених земаља су, удружени у G4+1, успели да остваре бољу међусобну координацију.

Европска унија (до 1993. Европска економска заједница) улаже значајне напоре на плану смањивања разлика у регулативи финансијског извештавања, али је, током дужег низа година, те напоре фокусира на искључиво на своју територију. Односно, у центру пажње је било смањивање разлика између националних регулатива финансијског извештавања држава чланица и оних које то желе да постану, без претензија за ширење модела регулативе ЕУ изван европског континента.

Хармонизација рачуноводства у Европској унији представља сегмент хармонизације компанијског законодавства земаља чланица. Наиме, Савет министара (Council of Ministers) ЕУ доноси директиве (смернице) које покривају све значајне аспекте компанијског законодавства. Примарна сврха директива јесте уједначавање националних прописа који регулишу пословни живот предузећа са формом друштва капитала. Директиве представљају резултат комплексног и дуготрајног процеса, који укључује ратификацију од стране држава чланица. Након ратификације, свака држава чланица их усваја и имплементира, при чему националне власти имају одређени степен слободе по питању имплементације. Од 13 до сада донетих директива, две се баве рачуноводственим питањима и намењене су конвергенцији система рачуноводства и финансијског извештавања држава чланица. Реч је о IV и VII Директиви.

---

³²¹ Nobes and Parker, op. cit., p. 94.

IV Директива ЕУ је донета 1978. године, након петнаестогодишњег периода преговарања, ревидирања и расправа. Намењена је свим предузећима са правном формом друштва капитала, без обзира на то да ли се њихове хартије од вредности јавно котирају или не, са изузетком банака и осигуравајућих компанија. Директива је усвојена у циљу хармонизације рачуноводствених принципа, а тиме и повећања упоредивости финансијских извештаја, путем постављања минималних стандарда за њихово састављање и публикување који треба да буду поштовани у земљама чланицама. У IV Директиви је истакнуто да компаније, приликом састављања извештаја, треба да пруже "веран и поштен" приказ својих средстава, обавеза, финансијског положаја и резултата пословања, у циљу задовољења потреба акционара и других стејхолдера. Она тангира следеће рачуноводствене проблеме:

- (а) форму биланса стања и рачуна успеха,
- (б) садржај годишњег сета финансијских извештаја,
- (в) минимална обелодањивања у напоменама (фуснотама) уз финансијске извештаје и
- (г) правила процењивања и принципе које треба следити приликом састављања финансијских извештаја.³²²

IV Директива је, у време свог доношења, представљала значајан корак напред, јер је настала као резултат компромиса приступа финансијском извештавању који је доминирао у земљама континенталне Европе (легалистички приступ) и приступа који је карактеристичан за Велику Британију (приступ "верног и поштеног" приказивања). Од свог усвајања до краја 20. века, она је у више наврата мењана и допуњавана, али извршене измене и допуне се не могу окарактерисати као суштински значајне.

VII Директива, усвојена 1983. године, бави се питањима састављања консолидованих финансијских извештаја и важи за концерне (групе предузећа) који обухватају најмање једно предузеће са формом друштва капитала. Она је такође представљала значајан искорак у поређењу са до тада важећим националним регулативама, с обзиром на то да многе европске земље (као што је Француска) пре њеног усвајања нису ни захтевале састављање консолидованих извештаја, док су између земаља које су то захтевале постојале значајне разлике. Ипак, тадашња разноликост у регулативама и праксама консолидовања широм Европске уније дошла је до изражаја у виду значајног броја опција (више од 50) које је VII Директива нудила. Стога, иако је допринела повећању броја компанија које састављају консолидоване извештаје, ова директива није донела значајније повећање степена хармонизације пракси консолидовања на нивоу ЕУ.

---

³²² Jones, *op. cit.*, p. 9-14.

Неоспорно је да су рачуноводствене директиве ЕУ (IV и VII Директива) допринеле смањењу разлика у финансијским извештајима и значајно побољшале квалитет финансијског извештавања унутар ЕУ. То су потврдила истраживања Европске федерације рачуновођа (FEE),³²³ као и бројна друга истраживања. Директиве су приморале преко 2 милиона компанија широм ЕУ да промене и међусобно приближе своје методе састављања финансијских извештаја, а посебан успех је остварен на плану уједначавања форме финансијских извештаја (биланса стања и рачуна добитка и губитка) и обелодањивања.³²⁴ Директиве су послужиле и као рачуноводствени оквир за неке европске земље изван ЕУ, као што су бивше социјалистичке земље Источне Европе, које су почетком деведесетих година 20. века, у склопу опсежних економских реформи, желеле да изврше брзу трансформацију својих рачуноводствених система базираних на совјетском моделу у системе који су тржишно оријентисани. Многе од тих земаља касније су постале чланице ЕУ. На пример, Мађарска, Пољска, Чешка и Словачка су током раних деведесетих година, у ишчекивању пријема у чланство ЕУ, усвојиле нове рачуноводствене законе базиране управо на директивама ЕУ.

Ипак, поменуте директиве нису донеле задовољавајући степен хармонизације рачуноводства унутар ЕУ, тј. нису успоставиле довољан степен упоредивости финансијских извештаја, и то из више разлога. Прво, значајна карактеристика директива јесте флексибилност. На пример, многе одредбе IV Директиве су почињале изразом "Државе чланице могу да захтевају или дозволе компанијама да...", који је омогућавао земљама да одаберу варијанту која је за њих најприхватљивија, што су оне и чиниле.³²⁵ Допуштајући примену различитих решења за бројне рачуноводствене проблеме, директиве су отвориле врата за састављање међусобно неупоредивих финансијских извештаја. Практично, оне су државама чланицама пружиле могућност да очувају постојеће рачуноводствене традиције, а оне су ту могућност, у мањој или већој мери, и искористиле, јер нису биле превише расположене за промене. Најбољу потврду недостатка упоредивости финансијских извештаја унутар ЕУ представљају резултати једне студије из 1990. године, која се базирала на утврђивању добитка одабране компаније на бази рачуноводствених принципа седам земаља чланица. Добитак је имао најнижу вредност према рачуноводственим принципима Шпаније (131 милион ECU), а највишу према рачуноводственим принципима Велике Британије (192 милиона ECU). Када би дотична компанија пословала у некој од осталих посматраних земаља (Немачка, Белгија, Холандија, Француска или Италија)

³²³ Van Hulle, K. (1996), "Harmonization of Accounting Standards in the EC", in Blake and Hossain, op. cit., p. 19.

³²⁴ Haller, A. (2002), "Financial accounting developments in the European Union: past events and future prospects", *The European Accounting Review* (Vol. 11, Issue 1), p. 159.

³²⁵ Dougnik and Perera, op. cit., p. 79.

исказала би добитак чија се висина налази између претходних екстремних вредности.³²⁶ Друго, неки значајни проблеми, као што су промене рачуноводствених политика и рачуноводствени третмани лизинга, трансакција са иностранством, дугорочних уговора о изградњи, пореза на добитак и пензија, остали су изван домашаја директива. Треће, државе чланице нису истовремено уградиле одредбе директива у своја законодавства. Неке од њих, као нпр. Италија, су то учиниле са значајним закашњењем. Четврто, директиве током времена нису претрпеле значајније измене. Оне се стога могу окарактерисати као статични инструменти, који нису ажурирани у складу са измењеним економским околностима, нити је осетно побољшан њихов квалитет. Пето, већина држава чланица ЕУ (изузев Аустрије, Луксембурга и Немачке) успоставила је своје комисије или одборе за доношење стандарда финансијског рачуноводства, што је за последицу имало слабљење утицаја одредби директива ЕУ, са негативним импликацијама по упоредивост финансијских извештаја.

Полазећи од претходних излагања, сасвим је јасно зашто директиве ЕУ нису могле да остваре значајнији утицај на глобалном плану, тј. зашто нису могле да превазиђу европске границе и наметну се као глобално прихватљив модел стандарда финансијског извештавања. Додатни показатељ недовољног успеха хармонизације финансијског извештавања у ЕУ јесте и чињеница да финансијски извештаји компанија из ЕУ, састављени у складу са националним прописима базираним на директивама, нису били прихватљиви за међународна тржишта капитала. У циљу приступања тим тржиштима, многе компаније из ЕУ су биле приморане да састављају додатни, секундарни сет финансијских извештаја, и то обично на бази GAAP САД.³²⁷

Признајући недовољан успех својих директива, ЕУ је 1995. године одлучила да начини заокрет у односу на свој првобитни модел хармонизације, који је имао регионални фокус, и окрене се раду IASC-а, што је означило почетак друге фазе њених напора на плану уједначавања стандарда финансијског извештавања. ЕУ је исказала подршку тада актуелном пројекту IASC-а и IOSCO-а на ревидирању стандарда кључних за компаније које се котирају на међународним тржиштима капитала и објавила намеру да своју регулативу учини конзистентном са стандардима IASC-а. Нешто касније, тј. 1999. године, Европска комисија, као законодавно тело ЕУ задужено за доношење рачуноводствених и других прописа, објавила је акциони план унапређења јединственог тржишта финансијских услуга

³²⁶ Carey, A. (1990), "Harmonization: Europe Moves Forward", Accountancy (March), наведено према: Douppnik and Perera, op. cit., p. 79.

³²⁷ Шкарић-Јовановић, К. (2008), "Усклађивање нормативне основе финансијског извештавања у Србији са захтевима Европске уније", *Улога и задаци финансијског извештавања у процесу придруживања Европској унији*, XXXIX Симпозијум Савеза рачуновођа и ревизора Србије: Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања, Зборник радова, Златибор, 29-31. мај, стр. 49.

током наредног петогодишњег периода, у коме је истакнуто да стандарди које објављује IASC представљају референтну тачку за компаније које намеравају да учествују у међународним трансакцијама са хартијама од вредности. Дакле, крајем прошлог века постало је очигледно да хармонизација стандарда коју предводи IASC постаје све снажнија, док је хармонизација базирана на директивама ЕУ пала у други план.

Документом из 2000. године, под називом "Стратегија финансијског извештавања ЕУ: даљи кораци", Европска комисија је предложила обавезивање свих компанија котираних на тржиштима ЕУ на састављање консолидованих финансијских извештаја у складу са стандардима IASC-а. Истим документом предложена је и измена постојећих директива, као и развој механизма за усвајање (одобравање) IASC-ових стандарда. Јуна 2002. године Европски парламент и Савет министара ЕУ прихватили су предлог Европске комисије и донели пропис којим се све компаније које се котирају на регулисаним тржиштима капитала унутар ЕУ обавезују на примену IFRSs за сврхе састављања консолидованих извештаја почев од 2005. године, уз допуштење државама чланицама да ту обавезу прошире на некотиране компаније под својом јурисдикцијом, као и на појединачне финансијске извештаје. Овај пропис важи не само за пуноправне чланице ЕУ, већ и све земље Европског економског подручја (European Economic Area) које нису чланице ЕУ – Исланд, Лихтенштајн и Норвешку. Његовим доношењем, "спора и груба хармонизација је, у случају консолидованих извештаја котираних компанија, замењена брзом и обавезном унификацијом"³²⁸. Осим тога, у 2001. години је измењена IV Директива, која остаје меродавна за компаније које се не котирају на тржиштима ЕУ, у циљу њеног приближавања IFRSs. Најзначајнија новина огледа се допуштању примене фер вредности приликом мерења финансијских инструмената. Нове измене IV Директиве, такође у циљу усклађивања са IFRSs, извршене су јуна 2006. године, када је, из истог разлога, измене претрпела и VII Директива. Све ове активности представљају јасан знак спремности ЕУ да се активно укључи у процес конвергенције рачуноводствених стандарда који предводи IASB.

Федерација европских рачуновођа (Fédération des Experts-Comptables Européens – FEE), као организација европске рачуноводствене професије, основана је 1987. године. Седиште јој је у Бриселу, а у свом саставу данас има 45 рачуноводствених тела из 33 земље Европе, при чему из сваке земље ЕУ потиче барем по једно рачуноводствено тело. FEE репрезентује више од 500.000 европских рачуновођа, од којих око 45% ради у јавној пракси, пружајући широк

---

³²⁸ Chiapello, E. and Medjad, K. (2009), "An unprecedented privatisation of mandatory standard-setting: The case of European accounting policy", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 20, Issue 4, May), p. 449.

спектар услуга клијентима, док су остали запослени у привреди и државним и образовним институцијама. Ова организација се бави питањима рачуноводства, ревизије и опорезивања и, с тим у вези, проучава међународне разлике и настоји да допринесе њиховом уклањању, а значајан део својих активности обавља у сарадњи са ЕУ. FEE пружа савете Европској комисији у вези са компанијским правом и рачуноводственом хармонизацијом. При томе, став ове организације има значајан утицај на одлуке ЕУ и може чак да надјача противљења неких влада. У 2001. години, FEE је иницирала успостављање *Европске саветодавне групе за финансијско извештавање* (European Financial Reporting Advisory Group – EFRAG), као тела које пружа савете Европској комисији о прихватљивости нових или измењених IASB-ових стандарда.

Већина међународних организација укључених у процес глобализације стандарда финансијског извештавања, укључујући и IASB (раније IASC), у центар пажње својих напора ставља инвеститоре и посматра глобализацију стандарда финансијског извештавања као пут за побољшање упоредивости финансијских извештаја у циљу унапређења процеса доношења инвестиционих одлука. За разлику од њих, *Уједињене нације* посматрају глобализацију стандарда финансијског извештавања превасходно са аспекта потреба државе и њених институција. С тим у вези, од глобализације стандарда се очекује да допринесе бољој контроли активности предузећа од стране државе. Упоредиви финансијски извештаји треба да створе бољу основу за оцену понашања компанија са аспекта друштвене одговорности.³²⁹

Активности УН на плану рачуноводствене глобализације могу се поделити у две фазе. Прва фаза је отпочела седамдесетих година 20. века, када је Експертска група УН за међународне стандарде рачуноводства и извештавања сачинила листу пожељних финансијских и нефинансијских обелодањивања мултинационалних компанија. Формулисање ове листе мотивисано је жељом за бољим мониторингом мултинационалних компанија које своје пословање обављају у земљама у развоју. Листа је била прилично детаљна и укључивала је обелодањивања политика трансферних цена, издатака за истраживања и развој, сегментних информација и информација о запосленима. Пошто Уједињене нације немају ауторитет за директно наметање својих захтева компанијама, листа је имала само карактер препоруке, а не обавезујућег документа. Многе развијене земље су је одбациле, полазећи од становишта да су препоручене информације осетљиве.³³⁰

Другу фазу активности УН на плану глобализације рачуноводства, која је и данас актуелна, карактеришу мање контроверзе и веће одобравање међународне

---

³²⁹ Meek, op. cit., p. 29.

³³⁰ Saudagaran, op. cit., p. 2-50.

заједнице. Наиме, УН раде на подстицању глобализације стандарда финансијског извештавања путем учешћа у дискусијама и пружања подршке најбољим праксама, укључујући и праксе које захтева IASB. Осим тога, УН се данас фокусирају на питања попут обелодањивања о заштити животне средине. УН су многим земљама бившег комунистичког блока обезбедиле финансијска средства и пружиле стручну помоћ у циљу брзог развоја међународно прихватљивих стандарда финансијског извештавања, као неопходне претпоставке за привлачење иностраног капитала.

У оквиру УН функционише Међународна радна група експерата за међународне стандарде рачуноводства и извештавања (Intragovernmental Working Group of Experts on International Standards of Accounting and Reporting – ISAR), која је основана 1982. године. Њена улога се састоји у пружању помоћи земљама у развоју и економијама у транзицији у достизању најбољих пракси корпоративне транспарентности и рачуноводства, у циљу лакшег кретања инвестиција и подстицања економског развоја. Почев од 2005. године, ISAR врши анализе проблема који прате практичну имплементацију IFRSs и, с тим у вези, спроводи студије посвећене имплементацији IFRSs на нивоу појединачних земаља (досадашње студије су обухватиле Бразил, Индију, Јамајку, Јужноафричку Републику, Кенију, Немачку, Пакистан и Турску).³³¹

Организација за економску сарадњу и развој (Organization for Economic Co-operation and Development – OECD) основана је 1961. године са циљем подстицања економског развоја широм света, а посебно раста и финансијске стабилности својих чланица. Ова организација, са седиштем у Паризу, данас обухвата 34 земље, а реч је о земљама које су, у економском смислу, међу најразвијенијим у свету и из којих потиче око две трећине светских производа и услуга. Стога се OECD често означава као "клуб богатих"³³². OECD себе посматра као организацију земаља посвећених развоју тржишне економије и плуралистичке демократије, која националним владама пружа оквир за разматрање, развијање и реализацију економске и социјалне политике. Током свог досадашњег функционисања, ова организација се, између осталог, бавила и разматрањем рачуноводствених питања и спровођењем истраживања рачуноводствених пракси. У оквиру OECD-а је формирана Привремена радна група за рачуноводствене стандарде, која (1) подржава актуелне напоре међународних, регионалних и националних институција на плану подстицања рачуноводствене хармонизације и (2) функционише као форум за размену ставова о напорима УН везаним за стандарде рачуноводства и извештавања.³³³ Осим тога, ова организација је 1976.

---

³³¹ Ibid., p. 2-50.

³³² Ibid., p. 2-50.

³³³ Ibid., pp. 2-50-2-51.

године издала широк сет *Смерница за мултинационална предузећа*, које у себи садрже и препоруке у вези са обелодањивањем информација у финансијским извештајима мултинационалних компанија које послују у земљама чланицама. Иако су по свом карактеру добровољне, смернице су имале извештај на понашање великих и политички осетљивих корпорација. У литератури се може срести став да се циљ ОЕCD-а у подручју финансијског извештавања делимично састоји у "заштити развијених земаља од екстремних предлога који би могли да дођу из Уједињених нација"³³⁴.

Последњих година, ОЕCD се интензивно бави проблемом корпоративног управљања, чији важан сегмент управо представља финансијско извештавање. У циљу пружања помоћи државама у оцени и унапређењу институционалног и регулаторног оквира корпоративног управљања и обезбеђења смерница и сугестија берзама, инвеститорима, корпорацијама и другим заинтересованим за развој доброг корпоративног управљања, од стране ОЕCD-а су формулисани *Принципи корпоративног управљања*, који превасходно тангирају котиране компаније. Иницијално објављени 1999. године, а ревидирани 2004. године, Принципи покривају шест кључних подручја корпоративног управљања. Једно од тих подручја означено је као "Обелодањивање и транспарентност", а врховни принцип за ово подручје захтева "благовремено и тачно обелодањивање свих битних информација у вези са компанијом, укључујући финансијску ситуацију, успех, власништво и управљање"³³⁵.

Многе од претходно поменутих организација биле су чланице *Међународног форума за развој рачуноводства* (International Forum on Accounting Development – IFAD). Наиме, након финансијске кризе у Источној Азији, која се догодила крајем 20. века, представници великих рачуноводствених фирми, влада, регулатора, мултинационалних кредитних организација и удружења инвеститора креирали су IFAD. Чланови и посматрачи IFAD-а били су представници 29 организација, укључујући IASB (IASC), IFAC, ОЕCD, IOSCO, Међународни монетарни фонд, Светску банку и регионалне развојне банке, Комисију за хартије од вредности и берзе САД, Базелски комитет за супервизију банака и пет великих рачуноводствених фирми. Ова организација је формирана да би се бавила оквиром и структуром рачуноводства у земљама у развоју и транзицији, али је убрзо листа циљева проширена новим циљевима, који су се, између осталог, односили на (а) подстицање разумевања, од стране националних власти, вредности транспарентног финансијског извештавања, као сегмента снажног корпоративног управљања, (б) развој заједничке стратегије и оквира рачуноводства и (в) подстицање сарадње државних институција, рачуноводствене

³³⁴ Nobes and Parker, op. cit., p. 96.

³³⁵ *OECD Principles of Corporate Governance*, OECD, 2004, p. 22.

и других професија, међународних финансијских институција, регулатора тржишта капитала, доносилаца стандарда финансијског извештавања, власника капитала и емитената хартија од вредности.³³⁶ IFAD је заузео став да национални рачуноводствени стандарди већине земаља треба да се развијају на бази стандарда IASB-а (IASC-а), уз развој инфраструктуре неопходне за њихову ефективну примену. Током свог функционисања, IFAD је реализовао неколико пројеката, а свој рад је окончао 2002. године публикавањем документа под називом "Конвергенција општеприхваћених рачуноводствених принципа у 2002. години", који садржи резултате истраживања националних напора на плану подстицања и достизања конвергенције са IFRSs.

2. СУШТИНА И САДРЖИНА МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

2.1. Појам, компоненте и основне карактеристике Међународних стандарда финансијског извештавања

Појам "Међународни стандарди финансијског извештавања" (International Financial Reporting Standards – IFRSs) има своје уже и шире значење. У ужем смислу, Међународни стандарди финансијског извештавања представљају серију докумената, тј. стандарда, које објављује IASB. У односу на стандарде које је објавио његов претходник, IASC, IASB-ови стандарди имају нову нумерацију, која почиње од броја један, а посебан документ представља Међународни стандард финансијског извештавања за мале и средње ентитете (International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities) из 2009. године.

У ширем смислу, Међународне стандарде финансијског извештавања чини читав спектар докумената у које, поред стандарда усвојених од стране IASB-а, спадају и:

1. Предговор Међународним стандардима финансијског извештавања,
2. Концептуални оквир финансијског извештавања,

---

³³⁶ Jones, op. cit., p. 9-18.

3. Међународни рачуноводствени стандарди, које је донео IASC,
4. Тумачења Комитета за тумачења IFRSs,
5. Тумачења Сталног комитета за тумачења (SIC), претходника Комитета за тумачења IFRSs, и
6. Практична саопштења IASB-а.

Полазећи од њиховог карактера, сви званични IASB-ови документи би се могли сврстати у четири групе:

1. *базични документи*, којима се дефинишу фундаменталне основе (а) изградње стандарда и (б) финансијског извештавања на бази IFRSs, у које спадају Предговор и Концептуални оквир,

2. *стандарди* финансијског извештавања, у које спадају стандарди донети од стране IASB-а и још увек важећи стандарди објављени од стране IASC-а,

3. *тумачења стандарда* донета од стране Комитета за тумачења IFRSs, као и још увек важећа тумачења његовог претходника, SIC-а, и

4. *необавезујући документи*, у које спадају практична саопштења.

Стандарди финансијског извештавања, као кључна компонента IFRSs, могу се, у складу са својом наменом, поделити на (а) стандарде намењене "великим" ентитетима, тј. ентитетима који имају јавну одговорност, и (б) стандарде намењене "малим и средњим" ентитетима, као ентитетима који немају јавну одговорност. IASB је, након свог формирања, донео одлуку да сви стандарди које је објавио IASC и који су важили у тренутку трансформације у IASB (1. април 2001. године) остану на снази све до њиховог повлачења или замене, што је јасно назначено у Предговору. До данас (средина 2011. године), од 34 Међународна рачуноводствена стандарда који су били на снази 2001. године, пет је замењено новим Међународним стандардима финансијског извештавања, док је један повучен. Од укупно 13 стандарда које је креирао IASB, осам (IFRS 1-8) је ступило на снагу, а пет (IFRS 9-13) ће ступити на снагу у 2013. години, при чему је допуштена њихова ранија примена. Ступањем на снагу ових стандарда, још 2 Међународна рачуноводствена стандарда ће престати да важе (IAS 31 и IAS 39), док ће два стандарда (IAS 27 и IAS 28) остати на снази, али са промењеним називом и садржином. Сви актуелни стандарди намењени тзв. "великим" (тј. јавно одговорним) ентитетима (укључујући и стандарде који ће ступити на снагу у 2013. години, а чија ранија примена је допуштена) наведени су у наредној табели.

Табела 11 – Важећи IASB-ови и IASC-ови стандарди

IFRS 1	Иницијална примена Међународних стандарда финансијског извештавања (<i>First-time Adoption of International Financial Reporting Standards</i>)
IFRS 2	Плаћање акцијама (<i>Share-based Payment</i>)
IFRS 3	Пословне комбинације (<i>Business Combinations</i>)

IFRS 4	Уговори о осигурању (<i>Insurance Contracts</i>)	
IFRS 5	Стална имовина намењена продаји и пословања која престају (<i>Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations</i>)	
IFRS 6	Истраживање и процењивање минералних ресурса (<i>Exploration for and Evaluation of Mineral Assets</i>)	
IFRS 7	Финансијски инструменти: обелодањивања (<i>Financial Instruments: Disclosures</i>)	
IFRS 8	Оперативни сегменти (<i>Operating Segments</i>)	
IFRS 9	Финансијски инструменти (<i>Financial Instruments</i>)	Ступају на снагу 1. јануара 2013. године, уз могућност раније примене.
IFRS 10	Консолидовани финансијски извештаји (<i>Consolidated Financial Statements</i>)	
IFRS 11	Заједнички аранжмани (<i>Joint Arrangements</i>)	
IFRS 12	Обелодањивање интереса у другим ентитетима (<i>Disclosure of Interests in Other Entities</i>)	
IFRS 13	Мерење по фер вредности (<i>Fair Value Measurement</i>)	
IAS 1	Приказивање финансијских извештаја (<i>Presentation of Financial Statements</i>)	
IAS 2	Залихе (<i>Inventories</i>)	
IAS 7	Извештај о токовима готовине (<i>Statement of Cash Flows</i>)	
IAS 8	Рачуноводствене политике, промене рачуноводствених процена и грешке (<i>Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors</i>)	
IAS 10	Догађаји након извештајног периода (<i>Events After the Reporting Period</i>)	
IAS 11	Уговори о изградњи (<i>Construction Contracts</i>)	
IAS 12	Порези из добитка (<i>Income Taxes</i>)	
IAS 16	Некретнине, постројења и опрема (<i>Property, Plant and Equipment</i>)	
IAS 17	Лизинг (<i>Leases</i>)	
IAS 18	Приходи (<i>Revenue</i>)	
IAS 19	Примања запослених (<i>Employee Benefits</i>)	
IAS 20	Рачуноводство државних субвенција и обелодањивање државне помоћи (<i>Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance</i>)	
IAS 21	Ефекти промена девизних курсева (<i>The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates</i>)	
IAS 23	Трошкови позајмљивања (<i>Borrowing Costs</i>)	
IAS 24	Обелодањивања односа са повезаним лицима (<i>Related Party Disclosures</i>)	
IAS 26	Рачуноводствено обухватање и извештавање о плановима пензионих примања (<i>Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans</i>)	
IAS 27	Консолидовани и појединачни финансијски извештаји (<i>Consolidated and Separate Financial Statements</i>) – до 31. децембра 2012. године; Појединачни финансијски извештаји (<i>Separate Financial Statements</i>) – од 1. јануара 2013. Године	
IAS 28	Улагања у придружене ентитете (<i>Investments in Associates</i>) – до 31. децембра 2012. године; Улагања у придружене ентитете и заједничке подухвате (<i>Investments in Associates and Joint Ventures</i>) – од 1. јануара 2013. године	
IAS 29	Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама (<i>Financial Reporting in Hyperinflationary Economies</i>)	
IAS 31	Учешћа у заједничким подухватима (<i>Interests In Joint Ventures</i>) – престаје да важи 1. јануара 2013. године	
IAS 33	Добитак по акцији (<i>Earnings Per Share</i>)	

IAS 34	Међупериодично финансијско извештавање (<i>Interim Financial Reporting</i>)
IAS 36	Умањење вредности средстава (<i>Impairment of Assets</i>)
IAS 37	Резервисања, потенцијалне обавезе и потенцијална средства (<i>Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets</i>)
IAS 38	Нематеријална улагања (<i>Intangible Assets</i>)
IAS 39	Финансијски инструменти: признавање и мерење (<i>Financial Instruments: Recognition and Measurement</i>) – <u>престаје да важи 1. јануара 2013. године</u>
IAS 40	Инвестиционе некретнине (<i>Investment Property</i>)
IAS 41	Пољопривреда (<i>Agriculture</i>)

Општу карактеристику наведених стандарда представља *заснованост на принципима*, мада постоје и стандарди који садрже правила. Сваки стандард покрива специфичан рачуноводствени проблем, фокусирајући се при томе на постављање општих принципа, који се изводе из концептуалног оквира. Смернице за примену општих принципа ограничене су само на типичне трансакције, док за трансакције специфичне за ентитет или привредну грану стандарди подстичу професионално просуђивање засновано на општим принципима.

Стандарди чине заокружену целину, с обзиром на то да заједно покривају све кључне аспекте састављања финансијских извештаја опште намене: (а) састав сета финансијских извештаја, начин приказивања извештаја који припадају том сету и избор рачуноводствених политика, (б) признавање и процењивање (мерење) позиција финансијских извештаја, (в) састављање консолидованих извештаја и (д) обелодањивања у финансијским извештајима. Ипак, прецизна и јасна класификација појединачних стандарда на бази поменутих аспеката састављања финансијских извештаја није могућа, с обзиром на то да већина стандарда тангира више од једног аспекта. На пример, стандарди који се баве признавањем и мерењем појединих позиција финансијских извештаја истовремено дефинишу обелодањивања везана за дотичне позиције.

Сваки IASB-ов стандард обично садржи следеће елементе: (1) увод, (2) садржај, (3) циљеве, (4) опсег стандарда, (5) дефиниције коришћених термина (које могу бити дате и у анексу), (6) тело стандарда, (7) датум ступања на снагу и прелазне одредбе, (8) одобрење IASB-а, списак његових чланова који су учествовали у гласању приликом доношења стандарда, као и мишљења свих чланова који стандард нису подржали, и (9) анекс, који садржи пратеће информације, речник термина, смернице за примену, илустративне примере и остале допунске информације.³³⁷ Уз стандард могу бити објављене и Основе за закључивање, које нису део стандарда, али садрже разматрања која су узета у обзир приликом његовог креирања.

³³⁷ Melville, op. cit., p. 9. и Weirich et al., op. cit., p. 89.

Тумачења која Комитет за тумачења IFRSs доноси, а IASB одобрава, као и још увек важећа тумачења донета од стране SIC-а, пружају смернице за решавање рачуноводствених проблема којима се директно не бави ниједан стандард или представљају даљу разраду појединих стандарда. По својој меродавности, тумачења су у истој равни са стандардима. Наиме, ентитети који следе IFRSs морају у потпуности да се придржавају и стандарда и тумачења, а уколико ентитет не поштује у потпуности било који стандард или тумачење не може се ни сматрати следбеником IFRSs. Од тумачења која су данас (половина 2011. године) на снази, два (SIC 12 и SIC 13) ће престати да важе 1. јануара 2013. године, а њихову проблематику ће покрити нови стандарди који истог дана ступају на снагу (IFRS 10 и IFRS 11). Преглед свих данас важећих тумачења дат је у наредној табели.

Табела 12 – Важећи документи Комитета за тумачења IFRSs и SIC-а

IFRIC 1	Промене постојећих обавеза повезаних са престанком употребе и ремонтом средстава и сличних обавеза (<i>Changes in Existing Decommissioning, Restoration and Similar Liabilities</i>)
IFRIC 2	Учешћа чланова кооперативних ентитета и слични инструменти (<i>Members' Shares in Co-operative Entities and Similar Instruments</i>)
IFRIC 4	Одређивање да ли уговор садржи елементе лизинга (<i>Determining Whether an Arrangement Contains a Lease</i>)
IFRIC 5	Права на учешће у фондовима намењеним повлачењу имовине из употребе и обнављању и заштити животне средине (<i>Rights to Interests Arising from Decommissioning, Restoration and Environmental Rehabilitation Funds</i>)
IFRIC 6	Обавезе по основу учешћа на посебном тржишту – одлагање електричне и електронске опреме (<i>Liabilities Arising from Participating in a Specific Market – Waste Electrical and Electronic Equipment</i>)
IFRIC 7	Примена приступа кориговања финансијских извештаја према IAS 29 Финансијско извештавање у хиперинфлаторним привредама (<i>Applying the Restatement Approach under IAS 29 Financial Reporting in Hyperinflationary Economies</i>)
IFRIC 9	Поновна процена уграђених деривата (<i>Reassessment of Embedded Derivatives</i>)
IFRIC 10	Међупериодично финансијско извештавање и обезвређење (<i>Interim Financial Reporting and Impairment</i>)
IFRIC 12	Уговори о концесијама за пружање услуга (<i>Service Concession Arrangements</i>)
IFRIC 13	Програми лојалности потрошача (<i>Customer Loyalty Programmes</i>)
IFRIC 14	IAS 19 – ограничење средстава по основу дефинисаних примања запослених, минимални захтеви за финансирање и њихова интеракција (<i>IAS 19 – The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction</i>)
IFRIC 15	Уговори о изградњи некретнина (<i>Agreements for the Construction of Real Estate</i>)
IFRIC 16	Хедџинг нето улагања у инострано пословање (<i>Hedges of a Net Investment in a Foreign Operation</i>)
IFRIC 17	Расподела неготовинске имовине власницима (<i>Distributions of Non-cash Assets to Owners</i>)
IFRIC 18	Уступање средстава од стране купаца (<i>Transfers of Assets from Customers</i>)

IFRIC 19	Измиривање финансијских обавеза власничким инструментима (<i>Extinguishing Financial Liabilities with Equity Instruments</i>)
SIC 7	Увођење евра (<i>Introduction of the Euro</i>)
SIC 9	Државна помоћ која није везана за конкретне пословне активности (<i>Government Assistance – No Specific Relation to Operating Activities</i>)
SIC 12	Консолидовање – ентитети за посебне намене (<i>Consolidation – Special Purpose Entities</i>) – <u>престаје да важи 1. јануара 2013. године</u>
SIC 13	Заједнички контролисани ентитети – немонетарни улози учесника у заједничком подухвату (<i>Jointly Controlled Entities – Non-Monetary Contributions by Venturers</i>) – <u>престаје да важи 1. јануара 2013. године</u>
SIC 15	Оперативни лизинг – подстицаји (<i>Operating Leases – Incentives</i>)
SIC 21	Порез на добитак – повраћај ревалоризованих неотписивих средстава (<i>Income Taxes – Recovery of Revalued Non-Depreciable Assets</i>)
SIC 25	Порез на добитак – промене пореског статуса ентитета или његових акционара (<i>Income Taxes – Changes in the Tax Status of an Enterprise or its Shareholders</i>)
SIC 27	Процена суштине трансакција које имају правну форму лизинга (<i>Evaluating the Substance of Transactions in the Legal Form of a Lease</i>)
SIC 29	Обелодањивања – уговори о концесији за пружање услуга (<i>Disclosure – Service Concession Arrangements</i>)
SIC 31	Приходи – трансакције размене које укључују услуге рекламирања (<i>Revenue – Barter Transactions Involving Advertising Services</i>)
SIC 32	Нематеријална улагања – трошкови web сајта (<i>Intangible Assets – Web Site Costs</i>)

Поред стандарда које је сам креирао и тумачења која је одобрио, IASB је до сада објавио и једно практично саопштење (IFRS Practice Statement), под називом "Коментар менаџмента" (Management Commentary), које менаџменту ентитета који следе IFRSs пружа оквир за писање пратећих коментара. Саопштење, усвојено децембра 2010. године, има необавезујући карактер, што значи да ентитети који следе IFRSs нису у обавези да га се придржавају.³³⁸

2.2. Фундаменталне основе Међународних стандарда финансијског извештавања

Фундаменталне основе изградње IFRSs и састављања финансијских извештаја на бази њих дефинисане су, као што је напред речено, Предговором IFRSs и Концептуалним оквиром финансијског извештавања, као базичним

³³⁸ Deloitte (2010), *IFRS in Focus: IASB issues Practice Statement on management commentary*, December, <http://www.iasplus.com> (30.04.2011), p. 1.

документима из којих произилазе сви остали документи које доносе IASB и Комитет за тумачења IFRSs. Реч је о документима који сами по себи нису стандарди, нити тумачења, јер се не баве директно питањима приказивања финансијских извештаја, признавања и мерења појединачних ставки средстава, обавеза, прихода и расхода, консолидовања и обелодањивања, али чине основу за креирање и разумевање стандарда и тумачења. Без разумевања базичних докумената, тешко је разумети и саме стандарде и тумачења, због чега се њихово упознавање сасвим оправдано може сматрати дужношћу сваког рачуновође.

Предговор IFRSs (Preface to International Financial Reporting Standards), који је донет 1975. године, а последњу измену доживео 2007. године, успоставља:

- мисију и циљеве IASB-а,
- састав (компоненте) и опсег IFRSs,
- процес развоја стандарда и тумачења и
- политике везане за датум ступања на снагу, форму и језик IFRSs.

Према Предговору, IFRSs тангирају финансијске извештаје опште намене, као и друге облике финансијског извештавања *профитно оријентисаних ентитета*, тј. ентитета који обављају производне, трговинске, финансијске и сличне активности, без обзира на њихову правну форму. IFRSs су намењени како за појединачне, тако и за консолидоване финансијске извештаје. Непрофитно оријентисани ентитети такође могу да користе IFRSs, уколико су за њих адекватни. Други облици финансијског извештавања подразумевају свако саопштавање информација изван финансијских извештаја, и то информација које су корисне за разумевање комплетног сета финансијских извештаја или које унапређују способност корисника да донесу ефикасне економске одлуке.

IASC је 1989. године усвојио, а његов наследник IASB 2001. године потврдио концептуални оквир, под називом "Оквир за састављање и приказивање финансијских извештаја" (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements). Септембра 2010. године, као резултат успешног окончања прве фазе заједничког пројекта IASB-а и FASB-а на ревизији својих концептуалних оквира, овај документ је претрпео измене, и то у деловима посвећеним циљевима и квалитативним карактеристикама финансијских извештаја, а такође је и преименован у "Концептуални оквир финансијског извештавања" (Conceptual Framework for Financial Reporting), или скраћено "IFRS Оквир" (IFRS Framework). У наредним годинама се очекују даља ажурирања овог документа, и то у више наврата, у складу са динамиком окончања преосталих фаза пројекта који заједнички реализују IASB и FASB, о чему ће бити више речи касније.

Оквир описује фундаменталне концепте који се налазе у основи финансијских извештаја опште намене, укључујући и консолидоване извештаје,

који се састављају и презентирају (најмање) једном годишње у циљу задовољења информационих потреба широког круга корисника. Финансијски извештаји са специјалном наменом, као што су, на пример, порески извештаји, налазе се изван домашаја Оквира и уопште изван домашаја IFRSs.

Корисност IASB-овог концептуалног оквира је вишеструка, с обзиром на то да он:³³⁹

1. помаже IASB-у и Комитету за тумачења IFRSs приликом разматрања и усвајања стандарда и тумачења. У његовом одсуству, сваки члан IASB-а и Комитета за тумачења би заузимао ставове на основу сопственог професионалног искуства, тј. сопственог концептуалног оквира, који можда не би био подударан са концептуалним оквирима осталих чланова. У таквој ситуацији, било би тешко пронаћи право решење за рачуноводствене проблеме, а самим тим и усвојити нови или измењени стандард или тумачење;

2. повећава степен међусобне усаглашености (конзистентности) стандарда. Оквир пружа опште дефиниције рачуноводствених појмова (као што су средства, обавезе, приходи и расходи), које чине полазну основу приликом конципирања сваког стандарда;

3. пружа основу састављачима и ревизорима финансијских извештаја за разрешавање рачуноводствених питања којима се не бави ниједан стандард, нити тумачење. Наиме, од IFRSs као целине се не могу очекивати јасни одговори на свако могуће рачуноводствено питање, нарочито ако се има у виду да је реч о сету стандарда заснованих на принципима. Како се истиче у IAS 8, састављач или ревизор, у случају суочавања са рачуноводственим проблемом којим се не бави ниједан стандард нити тумачење, прво треба да погледа Оквир. У случају конфликта између Оквира и неког стандарда, меродавне су одредбе стандарда;

4. успоставља прецизну рачуноводствену терминологију, која олакшава разматрање рачуноводствених проблема;

5. смањује обим стандарда. Без Оквира, сваки рачуноводствени проблем би се решавао изоловано од осталих проблема, што би проузроковало притиске састављача, ревизора и корисника финансијских извештаја у правцу креирања детаљних стандарда;

6. ствара основу за изградњу стандарда на бази принципа. Једну од кључних карактеристика стандарда заснованих на принципима управо представља њихова утемељеност у концептуалном оквиру;

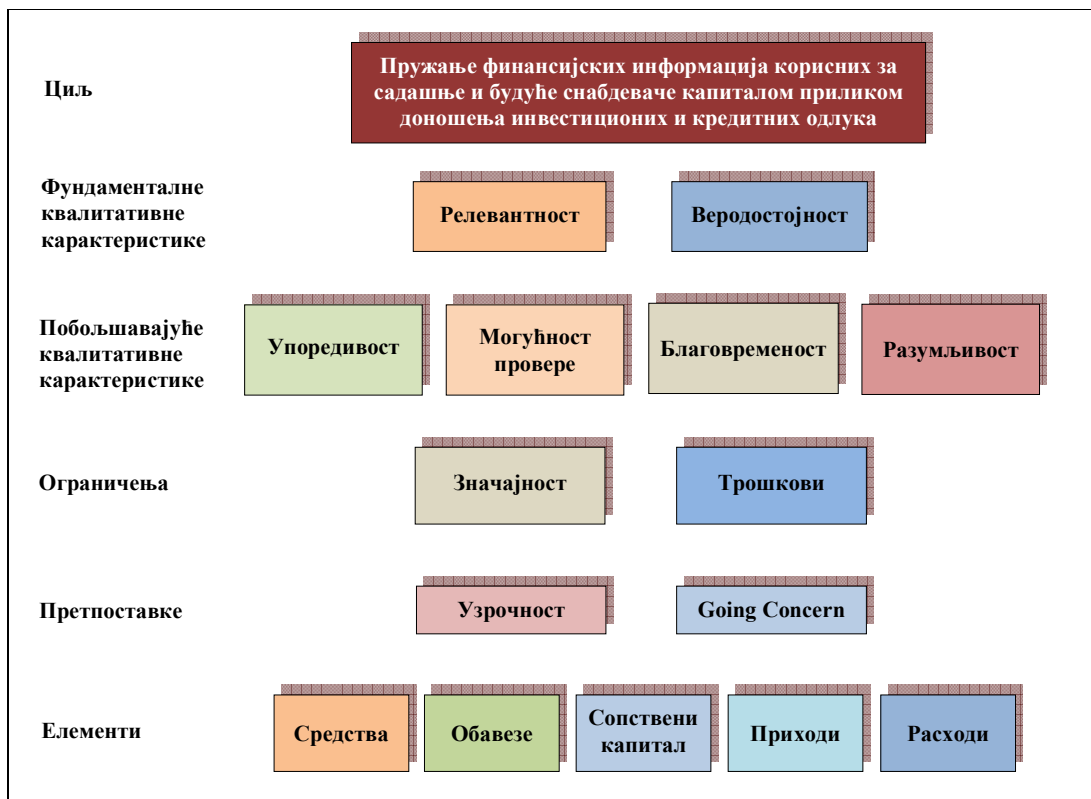
7. смањује потребу за тумачењима и другим детаљним смерницама за имплементацију стандарда, захваљујући томе што пружа параметре за вршење просуђивања; и

---

³³⁹ Alfredson *et al.*, *op. cit.*, pp. 62-63.

8. повећава поверење јавности у финансијске извештаје на бази IFRSs. Степен упоредивости финансијских извештаја био би мањи уколико би њихови састављачи вршили просуђивања која нису утемељена у Оквиру.

Сажети приказ садржине IFRS Оквира дат је на наредној слици.³⁴⁰

Слика 14 – IASB-ов концептуални оквир

Као што претходна слика показује, IFRS Оквир дефинише:

- (1) циљ финансијског извештавања,
- (2) фундаменталне и побољшавајуће квалитативне карактеристике информација у финансијским извештајима и ограничења за њихово остварење,
- (3) основне претпоставке састављања финансијских извештаја и
- (4) елементе финансијских извештаја и концепте њиховог признавања и мерења.

Оквир идентификује садашње и потенцијалне инвеститоре, кредиторе и остале повериоце као примарне кориснике финансијских извештаја опште намене. Њима су информације из финансијских извештаја неопходне за доношење одлука о куповини, продаји или задржавању власничких или дужничких хартија од вредности и одобравању или наплати зајмова. Примарним корисницима су

³⁴⁰ Приказ је израђен на основу: Harrison *et al.*, op. cit., p. 8, уз уважавање накнадних измена Оквира у 2010. години.

потребне информације о ресурсима ентитета у циљу процене не само будућих нето готовинских прилива ентитета, већ и ефективности и ефикасности менаџмента у коришћењу постојећих ресурса. Ипак, како се истиче у Оквиру, од финансијских извештаја опште намене се не може очекивати да пружи све информације које корисницима могу затребати приликом доношења економских одлука, већ они треба да прибаве релевантне информације и из других извора. У Оквиру се такође напомиње да финансијски извештаји опште намене могу бити од користи и осталим интересентима, укључујући и регулаторе тржишта. Ипак, због неподударности циљева финансијских извештаја опште намене са циљевима регулатора, регулатори се не сматрају примарним корисницима финансијских извештаја опште намене, нити су ови извештаји примарно оријентисани ка њима. Истицање у први план информационих потреба инвеститора и кредитора је веома значајно, јер опредељује природу појединачних стандарда и тумачења.

Све квалитативне карактеристике финансијских извештаја, тј. карактеристике које треба да имају информације садржане у њима да би се могле сматрати корисним за доношење одлука, сврставају се, према Оквиру, у две категорије:

1. фундаменталне квалитативне карактеристике, у које спадају *релевантност (важност) и веродостојност*, и

2. побољшавајуће квалитативне карактеристике, тј. карактеристике које унапређују фундаменталне квалитативне карактеристике, у које спадају *упоредивост, могућност провере, благовременост и разумљивост*.

Релевантне финансијске информације јесу оне информације које праве разлику између одлука корисника финансијских извештаја. Битан аспект релевантности, који је специфичан за сваки ентитет, јесте значајност (материјалност), која зависи од природе или величине ставке на коју се информације односе у контексту финансијских извештаја ентитета. Да би се информације сматрале веродостојним, оне треба да буду комплетне, неутралне и приказане без грешака. Упоредивост информација омогућава корисницима да идентификују и разумеју сличности и разлике између ентитета, као и промене унутар самог ентитета током времена. Другим речима, информације садржане у финансијским извештајима треба да буду упоредиве и просторно (између различитих ентитета) и временски. Могућност провере информација је у функцији веродостојности и она подразумева способност различитих стручних и независних посматрача да дођу до консензуса, мада не обавезно и потпуне сагласности, о веродостојности одређене информације. Благовременост подразумева расположивост информација за доносиоце одлука у право време, тј. време када оне могу да остваре утицај на њихове одлуке, док разумљивост значи јасно и концизно класификовање, карактерисање и приказивање информација.

Значајно прожимајуће ограничење за пружање корисних финансијских информација представљају трошкови. Наиме, саопштавање информација изискује трошкове, који треба да буду нижи од користи по основу расположивости информација. Опрезност (конзервативизам) се, након измена концептуалног оквира извршених 2010. године, више не налази на листи квалитативних карактеристика, што се правда њеним конфликтом са неутралношћу.

Да би обезбедили информације корисне за доношење економских одлука, финансијски извештаји морају да буду састављени у складу са начелом узрочности, које подразумева признавање трансакција у тренутку настанка, а не у тренутку прилива или одлива готовине, и њихово приказивање у финансијским извештајима за период на који се односе. Осим тога, приликом састављања финансијских извештаја треба поштовати и начело сталности (*going concern*), које подразумева претпоставку да ће ентитет да послује у догледној будућности и да не постоји ни потреба, нити намера да се оконча његово пословање или значајно смањи обим његове активности. Начело узрочности и начело сталности чине основне претпоставке (*underlying assumptions*) за састављање финансијских извештаја на бази IFRSs.

Према Оквиру, средства, обавезе и сопствени капитал представљају елементе финансијских извештаја који тангирају финансијски положај ентитета. Средства представљају ресурсе које ентитет контролише и од којих се очекује притицање економских користи у будућности. Полазећи од тога, једно средство треба признати само уколико постоји вероватноћа да ће економске користи по основу њега притицати у ентитет у будућности и уколико постоји могућност поузданог мерења трошкова повезаних са њим или његове вредности. Обавезе се дефинишу као садашњи дугови који произилазе из прошлих догађаја, чије ће измирење проузроковати одлив ресурса из ентитета. С обзиром на то, обавезу треба признати када постоји вероватноћа да ће њено измирење захтевати одлив ресурса и када се њен износ може поуздано измерити. Преостало учешће у укупним средствима ентитета након одбитка свих обавеза представља сопствени капитал. IASB у свом Оквиру констатује да се, као мерило успешности ентитета, уобичајено користи профит и идентификује приходе (који представљају повећање сопственог капитала различито од додатних улога власника) и расходе (који представљају смањење сопственог капитала различито од исплата власницима) као елементе који га опредељују. При томе, приходе треба признати када се повећање средстава или смањење обавеза које је са њима повезано може поуздано измерити, док расходе треба признати када је могуће поуздано измерити смањење средстава или повећање обавеза које је са њима повезано. Претходне дефиниције елемената финансијских извештаја указују на оријентисаност IASB-а ка средствима и обавезама, а не приходима и расходима. Односно, IASB ставља у

други план концепт повезивања расхода са приходима по периодима, а позиције разграничења расхода и прихода које не задовољавају дефиницију средства, односно обавезе, не могу се приказати у билансу стања.

IASB у свом Оквиру идентификује различите основе за мерење позиција финансијских извештаја – историјску набавну, текућу набавну, продајну и садашњу вредност – али не изражава преференције у погледу њиховог коришћења, већ само констатује да историјска вредност (тј. историјски трошак) представља најзаступљенију основу мерења. IASB такође идентификује финансијски (новчани) и физички (робни) капитал као могуће основе за одржавање капитала, али се, поново, не опредељује ни за једну од разматраних варијанти, већ само истиче финансијски капитал као најчешће коришћену основу за одржавање капитала у пракси, и то у смислу одржавања номиналног износа уложеног капитала (концепт одржавања номиналног капитала) или одржавања куповне снаге уложеног капитала (концепт одржавања реалног капитала).

У рачуноводственој литератури се могу срести извесне критике на рачун IASB-овог концептуалног оквира. Наиме, поједини рачуноводствени теоретичари га сматрају дескриптивним документом који не пружа довољну теоријску потпору финансијским извештајима, док други изражавају неслагања са дефиницијама елемената финансијских извештаја. Такође се истиче забринутост због тога што повећана употреба фер вредности у стандардима нема упориште у Оквиру. Према мишљењу неких критичара, које се чини сасвим оправданим, радикалне измене стандарда се не смеју вршити без претходних измена концептуалног оквира.³⁴¹

2.3. Приказивање финансијских извештаја и рачуноводствене политике

Најзначајнији стандард који тангира питање приказивања финансијских извештаја јесте IAS 1, који је последњу измену доживео 2010. године. За разлику од неких националних стандарда, овај стандард не прописује детаљну форму финансијских извештаја, већ успоставља опште принципе њиховог приказивања, пружа опште смернице за њихово структурирање и даје листу најважнијих позиција које они треба да садрже.

Да би испунили свој циљ, финансијски извештаји, према IAS 1, треба да пруже информације о средствима, обавезама, сопственом капиталу, приходима,

---

³⁴¹ Atril and McLaney, op. cit., p. 151. и Fédération des Experts Comptables Européens, op. cit., p. 11.

расходима, додатним улозима власника и исплатама власницима и новчаним токовима ентитета. Реч је о информацијама које помажу корисницима у предвиђању будућих новчаних токова, а посебно њиховог временског распореда и извесности. Полазећи од тога, комплетан годишњи сет финансијских извештаја треба да обухвати:

- извештај о финансијском положају (биланс стања) на крају периода,
- извештај о укупном резултату периода (или рачун успеха и извештај о укупном резултату),
- извештај о променама сопственог капитала током периода,
- извештај о новчаним токовима периода и
- напомене, које садрже резиме рачуноводствених политика и друга објашњења.

Поред информација које се односе на текућу пословну годину, у финансијске извештаје, према IAS 1, треба укључити и компаративне (упоредне) информације које се односе на претходну пословну годину.

У извештају о финансијском положају (билансу стања), ентитет треба да изврши подвајање средстава на фиксна (стална) и обртна, као и обавеза на дугорочне и краткорочне. При томе, обртна средства обухватају готовину, готовинске еквиваленте, средства која се држе у циљу наплате, продаје или потрошње у оквиру уобичајеног пословног циклуса и средства чија продаја се очекује током наредних 12 месеци. Сва остала средства имају карактер фиксних. Под краткорочним обавезама се подразумевају обавезе које ће бити измирене током уобичајеног пословног циклуса, обавезе које се држе у циљу трговања, као и обавезе које морају да буду измирене у року краћем од 12 месеци. Све остале обавезе имају карактер дугорочних. IAS 1 даје листу минималних ставки у извештају о финансијском положају (билансу стања), коју чине: некретнине, постројења и опрема, инвестиционе некретнине, нематеријална улагања, финансијска средства (уз посебно истацање улагања обрачунатих по equity методи), биолошка средства, залихе, краткорочна потраживања, средства намењена продаји, готовина и готовински еквиваленти, краткорочне обавезе, покрића (резервисања), финансијске обавезе, обавезе и средства по основу пореза за текући период, одложене пореске обавезе и одложена пореска средства, обавезе повезане са средствима намењеним продаји и учешћа власника матичног ентитета и мањинских власника у сопственом капиталу. Према IFRS 5, фиксно средство или групу фиксних средстава коју менаџмент намерава да прода треба приказати посебно, и то у оквиру обртних средстава.

IAS 1 дефинише укупан резултат (comprehensive income) периода као збир добитка или губитка периода и:

- промене ревалоризационих резерви,

- актуарских добитака и губитака по основу дефинисаних планова примања запослених,
- добитака и губитака по основу превођења финансијских извештаја иностраних зависних и придружених ентитета и заједничких подухвата,
- добитака и губитака по основу поновне процене финансијских улагања намењених продаји и
- ефективног дела добитака и губитака по основу инструмената хединга токова готовине.

Полазећи од тога, IAS 1 пружа ентитетима две могућности за приказивање укупног резултата. Прва могућност подразумева састављање јединственог извештаја о укупном резултату периода, а друга састављање два посебна извештаја, и то (а) рачуна (биланса) успеха, који приказује компоненте добитка или губитка, и (б) извештаја о укупном резултату, који полази од добитка или губитка утврђеног рачуном успеха, коме се затим додају све остале наведене компоненте укупног резултата. IAS 1 даје листу ставки које треба да садржи извештај о укупном добитку, на којој се налазе: приходи, финансијски расходи, удео у добитку/губитку улагања обрачунатих по equity методи, порески расходи, збир добитка/губитка након опорезивања пословања која се гасе и добитка/губитка након опорезивања на продаји средстава пословања која се гасе, добитак/губитак и остале ставке укупног резултата рашчлањене према својој природи (уз посебно приказивање удела у осталим ставкама укупног резултата улагања обрачунатих по equity методи) и, наравно, укупан резултат. Поред тога, IAS 33 захтева да се у извештају о укупном резултату прикаже основни и умањени добитак по акцији.

Расходи исказани у рачуну успеха могу бити рашчлањени или према својој природи (расходи материјала, зараде, отписи, итд.) или према функцијама (трошкови продатих производа, расходи продаје, администрације, итд.). То значи да су, према IFRSs, допуштене обе методе обрачуна успеха, и метода укупних трошкова, и метода трошкова продатих учинака.

Извештај о променама сопственог капитала, према IAS 1, треба да садржи:

- укупан резултат периода,
- утицај промена рачуноводствених политика и корекције грешака на сваку компоненту сопственог капитала и
- усаглашавање почетног и крајњег износа сваке ставке сопственог капитала.

Састављањем извештаја о новчаним токовима (токовима готовине), који приказује промене готовине и готовинских еквивалената током периода, не бави се IAS 1, већ посебан стандард, IAS 7. Према овом стандарду, укупни новчани

токови се подвајају на три главне компоненте: (а) новчани токови из пословних активности, (б) новчани токови из инвестиционих активности и (в) новчани токови из финансијских активности. За приказивање новчаних токова из пословних активности може се користити једна од двеју расположивих метода: (1) директна метода, која се заснива на приказивању свих главних категорија примања (нпр. уплате купаца) и издавања готовине (нпр. исплате добављачима и запосленима и исплате камата и пореза), или (б) индиректна метода, која полази од нето добитка или губитка периода, који се затим коригује за све неготовинске ставке успеха (као што су отписи и резервисања), промене залиха, потраживања и обавеза током периода и приходе и расходе који потичу из инвестиционих и финансијских активности.

Напомене уз финансијске извештаје, према IAS 1, треба да садрже:

- информације о основи за састављање финансијских извештаја и коришћеним рачуноводственим политикама, укључујући просуђивања менаџмента,
- информације чије је обелодањивање обавезно, а нису приказане ни у једном од претходно поменутих финансијских извештаја и
- све додатне информације потребне за разумевање финансијских извештаја.

Питањем избора рачуноводствених политика, чије обелодањивање захтева IAS 1, бави се IAS 8, који их дефинише као специфичне принципе, основе, конвенције, правила и праксе које ентитет примењује приликом састављања и презентирања финансијских извештаја. Према овом стандарду, уколико ниједан IASB-ов стандард или тумачење не тангира одређену трансакцију или догађај, менаџмент треба, на бази сопственог просуђивања, да развије и конзистентно следи рачуноводствену политику која ће резултирати релевантним и поузданим информацијама. Приликом вршења просуђивања, менаџмент треба да има у виду стандарде и тумачења који се баве сличним или повезаним проблемима, IFRS Оквир, најновије документе других тела за доношење стандарда чији је концептуални оквир сличан IFRS Оквиру, осталу рачуноводствену литературу и општеприхваћене гранске праксе. Одабране рачуноводствене политике се могу мењати само уколико то захтева неки нови IASB-ов стандард или тумачење или уколико би промена резултирала пружањем поузданијих и релевантнијих информација у финансијским извештајима. Поред тога, прелазак ентитета на IFRSs обично захтева свеобухватну промену рачуноводствених политика, тј. напуштање политика базираних на до тада важећим националним стандардима и успостављање политика базираних на IFRSs. IASB је преласку ентитета на IFRSs посветио посебан стандард, IFRS 1, према коме се промене рачуноводствених

политика врше ретроспективно, уз прерачунавање компаративних износа из претходног периода.

Поред избора и промене рачуноводствених политика, IAS 8 се бави и питањем промена рачуноводствених процена и исправки грешака из претходног периода. Ефекте промена рачуноводствених процена треба укључити у финансијске извештаје периода у коме је промена настала и евентуално извештаје будућих периода у мери у којој промена утиче на њих, док се упоредне информације које се односе на претходни период не коригују. Грешке из претходног периода, у смислу изостављања или погрешне процене позиција финансијских извештаја (нпр. услед погрешних математичких прорачуна, погрешне примене рачуноводствених политика, превида или неразумевања чињеница или можда злоупотреба), обрачунавају се на исти начин као и промене рачуноводствених политика, тј. ретроспективно, уз прерачунавање упоредних износа из претходног периода.

Принципе за третман значајних догађаја који су се десили по окончању извештајног периода (тј. пословне године), а пре одобравања финансијских извештаја за објављивање, поставља IAS 10. Овај стандард све такве догађаје дели у две групе. Прву групу чине тзв. корективни догађаји, тј. догађаји који пружају доказе о околностима присутним на дан окончања извештајног периода и који, стога, захтевају одговарајуће корекције у финансијским извештајима. Другу групу чине тзв. некорективни догађаји, тј. догађаји који указују на околности настале након окончања извештајног периода и који, самим тим, не захтевају корекције финансијских извештаја, али треба да буду обелодањени.

У стандарде који тангирају проблематику приказивања финансијских извештаја спада и IAS 32, који је посвећен дефинисању и приказивању финансијских инструмената, као категорије која укључује финансијска средства, финансијске обавезе и компоненте сопственог капитала. Овај стандард, донет 1995. године, представљао је значајан искорак на плану раздвајања власничких и дужничких инструмената које ентитет издаје у односу на дотадашње националне стандарде, јер захтева да се раздвајање изврши на бази економске суштине, а не правне форме инструмената.

Коначно, специфичним аспектима приказивања бави се и IAS 34. Али, за разлику од претходно анализираних стандарда, који тангирају састављање годишњих извештаја, овај стандард се бави садржином извештаја за период краћи од једне године (међуизвештаја). При томе, IAS 34 не одређује категорије ентитета који треба да састављају такве извештаје, нити учесталост и рок објављивања извештаја, већ то препушта националним регулаторима финансијског извештавања и берзама. Ентитетима који састављају међуизвештаје, било као одговор на захтеве државе или берзе, било добровољно, IAS 34 даје

могућност избора између састављања (а) комплетних финансијских извештаја или (б) њихове сажете верзије, која обухвата сажети биланс стања, сажети извештај о укупном резултату и/или сажети рачун успеха, сажети извештај о променама сопственог капитала, сажети извештај о новчаним токовима и одабране напомене. Без обзира на то да ли се састављају у пуној или скраћеној форми, међуизвештаји треба да буду засновани на рачуноводственим политикама које важе за годишње извештаје.

2.4. Признавање и мерење позиција финансијских извештаја

Полазећи од напред наведене листе позиција које треба да буду обухваћене билансом стања (извештајем о финансијском положају) и извештајем о укупном резултату, IASC и IASB су развили читав низ стандарда који тангирају проблеме признавања и мерења тих позиција. Тако се признавањем и мерењем некретнина, постројења и опреме бави IAS 16, док је IAS 40 посвећен инвестиционим некретнинама. Биолошким средствима, која представљају још једну компоненту фиксних опипљивих средстава, бави се IAS 41, а већини неопипљивих фиксних средстава, тј. нематеријалних улагања, са изузетком goodwill-а, посвећен је IAS 38. Сва четири стандарда садрже слична правила признавања. Наиме, средство (некретнину, постројење, опрему, инвестициону некретнину, биолошко средство и нематеријално улагање) треба признати уколико ће оно вероватно донети економске користи у будућности и ако његови трошкови могу бити поуздано измерени. Такви услови за признавање значе забрану признавања интерно генерисаног goodwill-а, трошкова истраживања и оснивачких трошкова као средстава, док се трошкови развоја могу признати као средство само уколико је извештан прилив економских користи у будућности по основу њих.

Сва поменута фиксна средства, са изузетком биолошких, иницијално се признају по њиховој набавној вредности или цени коштања. Након признавања, опипљива фиксна средства се могу мерити по моделу историјског трошка или, пак, по моделу поштене (фер) вредности. Неопипљива средства се могу мерити по моделу поштене вредности само под условом да постоји активно тржиште за њих. Тај услов у већини случајева није испуњен, што значи да се највећи део неопипљивих средстава вреднује по моделу историјског трошка. Ако предузеће прими државну субвенцију која се односи на фиксно средство, оно, према IAS 20,

има могућност избора између (а) одбијања субвенције од набавне вредности средства или (б) њеног иницијалног признавања у билансу стања као одложеног прихода уз постепено преношење у биланс успеха (на страну прихода) током читавог корисног века трајања средства. У набавну вредност или цену коштања неког фиксног средства укључују се, према IAS 23, трошкови позајмљивања повезани са стицањем тог средства.

Goodwill, који се, према IFRS 3, дефинише као скуп будућих економских користи по основу средстава која није могуће самостално идентификовати и признати, може се признати само уколико је стечен куповином другог предузећа (тј. путем пословне комбинације). Према истом стандарду, goodwill представља вишак трошка пословне комбинације изнад разлике фер вредности средстава и фер вредности обавеза преузетог предузећа на дан стицања.

Већина фиксних средстава треба, према IFRSs, да буде предмет редовног годишњег отписивања током њиховог корисног века трајања, уз примену методе отписа из сета прихватљивих (праволинијска, дегресивна и функционална метода) која на најбољи начин одражава очекивану динамику исцрпљења будућих економских користи садржаних у средству. Осим тога, према IAS 36, сваке године, на дан билансирања, треба испитати да ли је дошло до обезвређења средства (нпр. услед физичког оштећења) и извршити додатни отпис уколико се утврди да је до тога дошло. У случају goodwill-а, отписивање се не врши редовно, тј. сваке године, већ само уколико се утврди његово обезвређење, при чему тестове обезвређења треба спроводити бар једном годишње. Исто важи и за сва нематеријална улагања различита од goodwill-а чији корисни век трајања није могуће поуздано проценити.

Финансијска средства, која обухватају готовину, власничке инструменте (других ентитета) и потраживања, треба, према IAS 39 и IFRS 9 (наследнику IAS 39 од 2013. године), иницијално признати по фер вредности, која уобичајено одговара износу новца који је дат или вредности учињене противуслуге у циљу њиховог стицања. У годинама након иницијалног признавања, финансијска улагања која ће бити продата пре рока доспећа треба и даље процењивати по фер вредности, при чему се сва повећања или смањења фер вредности третирају као компоненте укупног резултата различите од добитка/губитка. За разлику од њих, дате зајмове, потраживања и хартије од вредности које се држе до рока доспећа у годинама након иницијалног признавања треба процењивати по износу очекиване наплате, који се добија када се њихова иницијална вредност увећа за обрачунате камате и умањи за извршене наплате до дана биланса и ненаплативе износе.

Процењивањем (мерењем) залиха материјала, недовршене производње, готових производа и трговачке робе бави се IAS 2. Као и у случају већине националних рачуноводствених стандарда, залихе треба процењивати по

набавном трошку или нето продајној вредности (као врсти фер вредности), у зависности од тога шта је ниже. Трошкови диспонираних залиха могу бити обрачунати применом FIFO методе или методе просечних трошкова, док примена LIFO методе од 2005. године није допуштена. IAS 2 се примењује на већину залиха, али не и на активности по основу уговора о изградњи чија реализација је у току. Овим специфичним проблемом се бави IAS 11, који захтева да, уколико исход уговора може да буде поуздано процењен, ентитет који изводи радове треба свакој години реализације уговора да додели одговарајући део прихода и расхода повезаних са тим уговором, и то у складу са степеном извршења уговора на дан биланса, а не да исказује трошкове по основу извршења уговора као залихе недовршене производње.

Специфичностима лизинг аранжмана бави се IAS 17, који све такве аранжмане, према њиховој економској суштини, дели у две категорије: (а) оперативни лизинг, код кога давалац лизинга задржава ризике и користи од поседовања средства и (б) финансијски лизинг, код кога се сви ризици и користи од средства у суштини преносе на корисника. Оперативни лизинг се рачуноводствено третира као закуп, што значи да корисник лизинга не признаје средство, нити обавезу, док давалац лизинга средство признаје и отписује током његовог корисног века трајања. Насупрот томе, финансијски лизинг се, у складу са својом економском суштином, рачуноводствено третира као купопродаја, што значи да корисник лизинга признаје средство, као и обавезу.

Потенцијална средства, као средства чије постојање тек треба да се потврди, се, према IAS 37, не могу признати. Исти стандард успоставља и принципе за рачуноводствени третман покрића (резервисања). Полазећи од раније наведене дефиниције обавеза уопште, IAS 37 дефинише покрића као обавезе неизвесног рока доспелости или износа. Према овом стандарду, ентитет треба да призна покриће само (а) уколико постоји садашња обавеза као резултат прошлих догађаја, (б) уколико постоји вероватноћа да ће по основу ње доћи до одлива ресурса и (в) уколико је њен износ могуће поуздано проценити, а основу за мерење покрића представља најбоља процена издатка који ће настати у циљу измирења обавезе, тј. износ који би ентитет исплатио на дан биланса да би дотичну обавезу измирио. Полазећи од тога, покрића треба да буду приказана по дисконтованој вредности, која се добија применом одговарајуће дисконтне стопе која одражава тржишне процене временске вредности новца и ризике везане за дотичну обавезу. Износ покрића треба сваке године преиспитивати, и то на дан биланса, и сводити на ниво најбоље процене у датом тренутку. Потенцијалне обавезе, према истом стандарду, представљају обавезе чије постојање није извесно, које се не могу квантификовати или за које није вероватно да ће довести до одлива ресурса у будућности. Њих, као ни потенцијална средства, не треба

признати у билансу стања (извештају о финансијском положају), али их треба навести у напоменама уз финансијске извештаје.

Финансијске обавезе, према IAS 39 и IFRS 9 треба иницијално признати по фер вредности, која је уобичајено једнака износу новца примљеном приликом настанка обавезе. У годинама након иницијалног признавања, обавезе се увећавају за износ обрачунате камате и умањују за извршене отплате, са изузетком (а) обавеза намењених трговању и финансијских деривата, за чије процењивање је меродавна фер вредност, при чему се све промене фер вредности признају као компоненте укупног резултата различите од добитка/губитка, и (б) обавеза према добављачима и других обавеза из пословања, које, у принципу, треба процењивати по оригиналној вредности из фактуре или уговора.

Још једној врсти обавеза посвећен је IAS 19, који тангира рачуноводствени третман примања запослених, као свих врста накнада које ентитет даје запосленима у замену за њихове услуге. При томе, највеће компликације се јављају у случају обавеза по основу дефинисаних планова накнада, као што су пензије чији износи зависе од трајања запослења и нивоа будућих плата. У принципу, процењивање обавеза по том основу, као и у случају резервисања, подразумева дисконтовање. У случају да се плаћање запосленима врши путем давања акција, меродаван је IFRS 2, који захтева да се, уместо формирања обавезе, изврши повећање сопственог капитала.

Осим претходно анализираних средстава и обавеза, ентитет, према IAS 12, треба да искаже и одложена пореска средства и обавезе, настале по основу разлике између текуће књиговодствене вредности средстава и обавеза и њихове вредности према пореским прописима. При томе, у основи овог стандарда се налази став да су системи обрачуна пореза на добитак, који се разликују од земље до земље, изван домаћаја IFRSs, и да, самим тим, обрачунати порез на добитак представља нешто што је дато.

Полазећи од дефиниције прихода у концептуалном оквиру, као и неоспорне чињенице да опредељивање тренутка њиховог признавања представља један од кључних рачуноводствених проблема, међународни доносилац стандарда је развио IAS 17, који се оправдано може сматрати једним од кључних стандарда. Према овом стандарду, приходи од продаје производа се не смеју признати пре преношења значајних ризика и користи по основу власништва на купца. Такође, приходи се могу признати само уколико се могу поуздано измерити. У случају услуга, приходи се могу признати и пре преношења ризика и користи на купца, али само под условом да се може поуздано измерити степен извршења трансакције.

Прерачунавањем позиција биланса стања исказаних у иностраној валути бави се IAS 21, који прави разлику између (а) монетарних позиција и (б) осталих

(немонетарних) позиција, при чему се под монетарним позицијама подразумевају новчана средства која се држе у страниј валути и потраживања и обавезе у фиксираном износу стране валуте. Монетарне позиције се исказују по курсу на дан састављања финансијских извештаја, а немонетарне позиције по курсу на дан њиховог настанка, односно на дан утврђивања њихове фер вредности (ако се мере по моделу фер вредности).

У случају да ентитет послује у хиперинфлаторним условима, IAS 29 захтева прерачунавање износа у финансијским извештајима у новчану јединицу на крају периода. Књиговодствени износи се коригују у складу са променама куповне снаге новца између дана настанка трансакције или догађаја и дана биланса стања. Реч је, заправо, о поступку који је у литератури познат као поступак текуће куповне снаге или CPP поступак (*current purchasing power*).

Претходна излагања су јасно показала да IASB заступа *мешовити модел* ("mixed model") мерења позиција финансијских извештаја, тј. модел који представља комбинацију рачуноводства историјског трошка и рачуноводства фер (поштене) вредности. Применом таквог приступа мерењу, IASB је покушао да на најбољи начин искористи све предности рачуноводства историјског трошка и рачуноводства фер вредности, односно да оствари најбољи могући компромис између релевантности и поузданости финансијских информација, полазећи при томе од става да истовремено задовољење ових критеријума не може да буде обезбеђено нити искључивом применом рачуноводства историјског трошка, нити искључивом применом рачуноводства фер вредности. С обзиром на то да је у случају многих позиција IASB допустио право избора између модела фер вредности и модела историјског трошка, јасно је да је састављачима финансијских извештаја остављен значајан степен слободе у погледу избора политике процењивања. То, заправо, значи да је IASB препустио компанијама да, саме за себе, пронађу модел процењивања који најбоље рефлектује потребе корисника њихових финансијских извештаја. Претходно изложени модели мерења позиција биланса стања (извештаја о финансијском положају) на бази IFRSs приказани су на Слици 15.³⁴²

У циљу повећања конзистентности и упоредивости мерења на бази фер вредности, IASB је донео IFRS 13, који ступа на снагу 1. јануара 2013. године. Овај стандард успоставља тзв. хијерархију фер вредности, према којој се инпути који се користе приликом утврђивања фер вредности деле у три нивоа, у складу са њиховим приоритетом. Највиши приоритет имају цене идентичних средстава или обавеза на дан мерења на активним тржиштима (као тржиштима на којима се трансакције обављају са довољном учесталашћу и у довољном обиму, тако да су

³⁴² Wiecek, I.M. and Young, N.M. (2010), *IFRS Primer: International GAAP Basics*, John Wiley & Sons, p. 13.

2.5. Финансијски извештаји групе предузећа

Проблематици састављања консолидованих финансијских извештаја, тј. извештаја за групу ентитета који чине економску целину, данас су посвећена четири стандарда: IFRS 3, IAS 27, IAS 28 и IAS 31. Према IAS 27, групу чине матични ентитет и сви његови зависни ентитети, при чему матични ентитет врши контролу над зависним ентитетима, која се дефинише као моћ управљања финансијским и оперативним политикама ентитета у циљу остварења користи по основу његових активности. Контрола може, али и не мора, да произилази из поседовања већинског учешћа у капиталу. Наиме, поседовање више од 50% акција са правом гласа не мора увек да резултира и контролом, док, са друге стране, контрола може да буде обезбеђена и са мање од 50% акција са правом гласа (на пример, на основу уговора или статута). Међутим, 1. јануара 2013. године, ступа на снагу IFRS 10, који ће од IAS 27, уз извесне измене, преузети одредбе које тангирају консолидовање, тако да ће IAS 27 остати меродаван само за појединачне финансијске извештаје, што ће бити пропраћено и променом његовог назива. Најзначајнија новина коју IFRS 10 доноси огледа се у прецизнијој дефиницији контроле, која обухвата три елемента: (а) моћ над зависним ентитетом, која може да буде директна (путем већинског гласачког права) или индиректна (путем уговорних аранжмана), (б) изложеност променљивим приносима или право на променљиве приносе по основу улагања у зависни ентитет и (в) могућност утицаја на принос зависног ентитета.

Иницијалним укључивањем финансијских извештаја зависних ентитета у консолидоване извештаје бави се IFRS 3, који тангира питање пословних комбинација уопште. IFRS 3 захтева да све пословне комбинације буду рачуноводствено третиране као аквизиције (или стицања), што представља значајну разлику од односу на његовог претходника, IAS 22, који је, поред методе стицања, признавао и методу удруживања интереса. По стицању, сва препознатљива средства и обавезе стеченог ентитета, који је добио карактер зависног, уносе се у консолидовани биланс по фер вредности, а евентуални вишак трошкова стицања изнад фер вредности нето имовине зависног ентитета представља goodwill.

Уколико ентитет поседује акције другог ентитета, при чему нема моћ контроле над њим, али остварује значајан утицај на њега, меродаван је IAS 28. Према овом стандарду, ентитет који се налази под значајним утицајем, али не и контролом инвеститора, представља придружени (асоцирани) ентитет. Поседовање више од 20% акција са гласачким правом се, у принципу, сматра

довољном основом за вршење значајног утицаја. Ипак, значајан утицај је могуће остварити и са мањим учешћем, док, са друге стране, учешће изнад 20% не мора да значи да значајан утицај заиста постоји. Улагање у придружени ентитет се, у консолидованим извештајима инвеститора, обрачунава применом equity методе, која подразумева иницијално вредновање улагања по набавном трошку, уз корекције у наредним годинама навише или наниже у складу са оствареним успехом придруженог ентитета (добитком или губитком), променама сопственог капитала зависног ентитета које нису укључене у добитак/губитак и наплаћеним дивидендама.

Специфичан случај, који се налази између контроле и значајног утицаја, јесте учешће у заједнички контролисаном ентитету, када је неопходно поштовати IAS 31. Према овом стандарду, улагачи у заједнички контролисане ентитете могу, приликом састављања својих консолидованих финансијских извештаја, да бирају између (а) обрачуна учешћа по equity методи, као у случају придружених ентитета, и (б) примене методе пропорционалног консолидовања, која подразумева укључивање у извештаје припадајућег дела средстава, обавеза, прихода и расхода. Међутим, 1. јануара 2013. године IAS 31 престаје да важи, а рачуноводствени третман заједнички контролисаног ентитета прелази у надлежност реформисаног IAS 28, при чему ће на располагању остати само equity метода, док се метода пропорционалног консолидовања укида.

У случају да зависни, придружени или заједнички ентитет приликом састављања својих финансијских извештаја користи валуту различиту од валуте ентитета који саставља консолидоване извештаје, неопходно је, пре консолидовања, извршити превођење тих извештаја применом одговарајућих девизних курсева. С тим у вези, IAS 21 захтева да се позиције средстава и обавеза прерачунају по курсу на дан биланса, а да се позиције прихода и расхода прерачунају по курсевима на дан њиховог настанка.

2.6. Обелодањивања у финансијским извештајима

Стандарди који тангирају проблеме приказивања и признавања и процењивања позиција финансијских извештаја углавном истовремено садрже и захтеве у погледу обелодањивања, који су обично дати на крају стандарда. Поред тога, постоје и стандарди који тангирају искључиво питања обелодањивања, као што су: IAS 24, који тангира обелодањивања односа са повезаним лицима; IFRS 7,

који је посвећен обелодањивањима о финансијским инструментима; и IFRS 8, који се бави обелодањивањима о сегментима. При томе, неке информације чије обелодањивање се захтева чине саставни део основних финансијских извештаја (извештаја о финансијском положају, извештаја о укупном резултату, извештаја о променама сопственог капитала и извештаја о новчаним токовима), док се све преостале информације приказују у напоменама уз финансијске извештаје. Целокупна листа обелодањивања према IFRSs је прилично обимна, а у следећој табели је приказан само њен део.

Табела 13 – Најзначајнија обелодањивања према IFRSs

Стандард	Информације које треба обелоданити
IAS 2	<ul style="list-style-type: none"> • политике мерења залиха • укупна вредност залиха и вредност њихових појединих категорија • трошкови залиха признати као расход у текућем периоду • износ отписа залиха до њихове нето продајне вредности и повраћај претходно извршеног отписа
IAS 8	<ul style="list-style-type: none"> • стандард или тумачење чија иницијална примена је довела до промене рачуноводствене политике • аргументи којима се правда добровољна промена рачуноводствене политике • природа промене рачуноводствене политике • корекције позиција финансијских извештаја по основу промене рачуноводствене политике • природа и износ сваке значајне промене рачуноводствене процене • природа сваке грешке у претходном периоду • корекције позиција финансијских извештаја услед откривених грешака из претходног периода
IAS 11	<ul style="list-style-type: none"> • износ признатих прихода по основу уговора о изградњи и методе њиховог мерења • метода утврђивања степена реализације уговора
IAS 12	<ul style="list-style-type: none"> • компоненте пореског расхода периода • објашњење односа између рачуноводственог добитка и пореског расхода периода
IAS 16, IAS 38 и IAS 40	<ul style="list-style-type: none"> • основа за процењивање средстава: модел фер вредности или модел историјског трошка • коришћена метода отписа • век трајања или стопе отписа • бруто књиговодствена вредност и акумулирани отпис средстава на почетку и на крају периода • усаглашавање књиговодствене вредности средстава на почетку и на крају периода • вредност средстава која служе као гаранција за обавезе • детаљне информације о евентуалној ревалоризацији средстава

Стандард	Информације које треба обелоданити
IAS 17	<ul style="list-style-type: none"> • опис значајних лизинг аранжмана • износ отплате оперативног лизинга који је унет у расходе • нето књиговодствена вредност средстава стечених путем финансијског лизинга • збир будућих отплата (у случају корисника), односно наплата (у случају даваоца) по основу финансијског лизинга и њихова садашња вредност
IAS 18	<ul style="list-style-type: none"> • рачуноводствене политике признавања прихода • износ сваке значајне категорије прихода
IAS 19	<ul style="list-style-type: none"> • опис плана примања запослених • политика признавања актуарских добитака и губитака
IAS 20	<ul style="list-style-type: none"> • политика рачуноводственог обухвата државне помоћи • природа и обим државне помоћи
IAS 23	<ul style="list-style-type: none"> • капитализовани износ трошкова позајмљивања
IAS 24	<ul style="list-style-type: none"> • однос матичног и зависних ентитета • плаћања топ менаџменту • природа трансакција са повезаним лицима и ненаплаћена потраживања и неизмирене обавезе по том основу
IAS 27	<ul style="list-style-type: none"> • природа односа матичног и зависног ентитета уколико матични ентитет не поседује (директно или индиректно преко других зависних ентитета), више од половине гласачких права • разлози због којих поседовање више од половине гласачких права (директно или индиректно преко других зависних ентитета), не омогућава вршење контроле • дан састављања финансијских извештаја зависног ентитета уколико се он разликује од дана финансијских извештаја матичног ентитета и разлог одступања
IAS 28	<ul style="list-style-type: none"> • фер вредност улагања у придружене ентитете (уколико постоје берзанске цене) • сажете финансијске информације о придруженим ентитетима (укупан износ средстава, обавеза и прихода и добитак/губитак) • објашњење основе за вршење значајног утицаја у случају поседовања мање од 20% гласачких права • објашњење разлога због којих значајан утицај не постоји упркос поседовању више од 20% гласачких права • дан састављања финансијских извештаја придруженог ентитета уколико се он разликује од дана финансијских извештаја улагача и разлог одступања
IAS 29	<ul style="list-style-type: none"> • чињеница да су износи у финансијским извештајима прерачунати у складу са променама куповне снаге новца • индекс цена који је коришћен за прерачунавање

Стандард	Информације које треба обелоданити
IAS 31	<ul style="list-style-type: none"> • опис учешћа у значајним заједничким подухватима и власнички удео у заједнички контролисаним ентитетима • метод обрачуна учешћа у заједнички контролисаним ентитетима
IAS 33	<ul style="list-style-type: none"> • износи резултата коришћени као бројиоци приликом обрачуна основног и умањеног добитка по акцији • пондерисани просечан број акција коришћен као именилац приликом обрачуна добитка по акцији
IAS 36	<ul style="list-style-type: none"> • износ обезвређења сваке врсте средстава током периода • повећање вредности раније обезвређених средстава
IAS 37	<ul style="list-style-type: none"> • књиговодствена вредност покрића на почетку и на крају периода • покрића формирана у току периода и повећање постојећих покрића • искоришћена и отписана покрића • кратак опис природе обавезе по основу које је формирано покриће, очекивано време њеног измирења и степен извесности • кратак опис природе сваке потенцијалне обавезе, процена њених финансијских ефеката и степен њене извесности • кратак опис сваког потенцијалног средства и његови финансијски ефекти
IFRS 3	<ul style="list-style-type: none"> • усаглашавање књиговодствене вредности goodwill-а на почетку и на крају периода
IFRS 5	<ul style="list-style-type: none"> • опис фиксних средстава или групе средстава чија продаја је планирана • чињенице и околности везане за очекивану продају • очекивани начин и време продаје • евентуално обезвређење фиксних средстава намењених продаји
IFRS 7	<ul style="list-style-type: none"> • значај финансијских инструмената за финансијски положај и успешност ентитета • природа и степен ризика повезаних са финансијским инструментима (кредитни ризик, ризик ликвидности и тржишни ризик)
IFRS 8	<ul style="list-style-type: none"> • добитак/губитак, средства, обавезе, екстерни и интерни приходи, приходи и расходи по основу камата, отписи, порески приходи и расходи и капитални издаци сваког извештајног сегмента • усаглашавања сегментних информација са информацијама о ентитету као целини • екстерни приходи од продаје сваког производа (услуге) или групе сродних производа (услуга) • екстерни приходи од продаје остварени у: (а) матичној земљи и (б) иностранству • фиксна средства лоцирана у: (а) матичној земљи и (б) иностранству

2.7. Међународни стандард финансијског извештавања за мале и средње ентитете

IASB је развио и 2009. године објавио посебан документ под називом *Међународни стандард финансијског извештавања за мале и средње ентитете* (International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities). У питању је стандард намењен ентитетима који:

- (1) састављају финансијске извештаје опште намене, али
- (2) немају јавну одговорност.

При томе, сматра се да ентитет има јавну одговорност (а) уколико су његове хартије од вредности (власничке или дужничке) предмет трговања на јавном тржишту капитала (домаћем или иностраном) или (б) уколико, као резултат обављања своје примарне делатности, располаже средствима широког круга корисника, што је карактеристично за банке, компаније за осигурање, инвестиционе фондове, брокерске и дилерске компаније и инвестиционе банке. За све остале ентитете се сматра да немају јавну одговорност. Дакле, иако користи термин "мали и средњи ентитети", IASB приликом њиховог дефинисања не полази од величине у смислу висине прихода, вредности укупних средстава и броја запослених, као што се чини у неким земљама, већ од сасвим исправног концепта јавне одговорности.

IASB-ов стандард за ентитете који немају јавну одговорност у претходно описаном смислу мање је сложен у поређењу са стандардима за јавно одговорне компаније. Његовим објављивањем, IASB је изашао у сусрет компанијама широм света за које је поштовање пуног сета стандарда исувише компликовано, скупо, али и беспотребно. За разлику од стандарда за јавно одговорне ентитете, који представљају скуп докумената, стандард за ентитете без јавне одговорности представља јединствени документ од око 230 страна, који се састоји од 35 делова. Интегрални део овог документа јесте и посебан концептуални оквир, различит од оквира пуне верзије IFRSs.

Полазећи од тога, можемо констатовати да се ентитети који поштују IFRSs деле у две категорије: (а) ентитете који следе пуну верзију IFRSs и (б) ентитете који следе скраћену верзију IFRSs. Примена мешовитог приступа, тј. неке верзије стандарда која се налази између скраћене и пуне верзије, није допуштена. Ентитет који следи скраћену верзију треба да узме у обзир одредбе пуне верзије само у случају да скраћена верзија не садржи смернице за решавање неког специфичног рачуноводственог проблема.

У поређењу са пуном верзијом, у скраћеној верзији IFRSs су:

(1) потпуно изостављени одређени рачуноводствени проблеми, као што су: осигурање, обрачунавање и обелодањивање добитка по акцији, састављање међупериодичних финансијских извештаја, извештавање по сегментима и третман средстава намењених продаји,

(2) изостављене одређене опције за рачуноводствени третман, као што су: ревалоризација фиксних средстава, одлагање актуарских добитака и губитака по основу дефинисаних планова плаћања запослених и пропорционално консолидовање улагања у заједнички контролисане ентитете,

(3) измењени принципи признавања, у смислу забране капитализовања трошкова позајмљивања и трошкова развоја, и

(4) поједностављене методе процењивања појединих позиција, као што су нематеријална улагања (укључујући и goodwill), улагања у придружене и заједнички контролисане ентитете и обавезе по основу дефинисаних планова плаћања запослених.

Најзначајнији видови симплификације стандарда за мале и средње ентитете у поређењу са пуном верзијом IFRSs приказани су у наредној табели.³⁴³

Табела 14 – Кључне разлике између IFRS за мале и средње ентитете и пуне верзије IFRSs

<i>Подручје</i>	<i>Одступања одредби IFRS за мале и средње ентитете од одредби пуне верзије IFRSs</i>
Обавезна обелодањивања	Њихов обим је знатно мањи.
Финансијски инструменти	Средства намењена продаји не фигурирају као посебна категорија.
Некретнине, постројења и опрема	Процењивање се врши искључиво по моделу историјског трошка. Модел фер вредности није дозвољен.
Нематеријална улагања (укључујући и goodwill)	Полази се од претпоставке да имају ограничен век трајања, током којег се отписују. Уколико век трајања није могуће поуздано проценити, отписивање се врши у периоду од 10 година.
Тестирање обезвређења goodwill-а	Не захтева се тестирање на годишњој основи, већ само ако постоје индиције да је до обезвређења дошло.
Трошкови развоја	Признавање као средстава није дозвољено, већ се захтева уношење у расходе у периоду настанка.
Трошкови позајмљивања	Капитализовање није дозвољено, већ се захтева уношење у расходе у периоду настанка.
Плаћања запосленима, укључујући и пензије	Ентитетима се даје могућност поједностављеног обрачуна.

³⁴³ Seifert, D.L. and Lindberg, D.L. (2010), "Key Provisions of IFRS for Small and Medium-sized Entities", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 5, May), p. 37.

Ентитети који усвоје скраћену верзију IFRSs могу да остваре вишеструке користи у поређењу са ентитетима који следе пуну верзију IFRSs. Наиме, IFRS за мале и средња ентитете је концизнији и захтева мањи обим обелодањивања, а редуцирани обим алтернатива за рачуноводствени третман неких ставки чини га лакшим за имплементацију. Захваљујући бројним симплификацијама, овај стандард је, у односу на пуну верзију IFRSs, у већој мери базиран на правилима, што смањује обим потребних просуђивања и, самим тим, олакшава састављање финансијских извештаја. Такође, у циљу даљег излажења у сусрет потребама и могућностима малих и средњих ентитета, IASB је донео одлуку да будуће измене свог стандарда намењеног њима врши у размацама не краћим од три године. Полазећи од тога, за многе типове бизниса, а посебно оне у породичном власништву, овај стандард представља релативно јефтину опцију. Компактне и не превише обимне смернице чине га, у случају многих компанија, ефикаснијим у односу на пуну верзију IFRSs.

Ако се зна да број компанија које су укључене у међународну трговину и које капитал прибављају из међународних извора константно расте, глобално ширење IASB-овог стандарда за мале и средње ентитете може се сматрати изузетно значајним и корисним. Поштовање скраћене верзије IFRSs могло би овим компанијама да олакша приступ иностраним тржиштима производа и услуга и иностраном капиталу, али и да их припреми за евентуални каснији прелазак на пуну верзију IFRSs као услов за увођење њихових хартија од вредности на јавна тржишта капитала (берзе). Према неким проценама, 99% приватних компанија у свету спада у делокруг IFRS за мале и средње ентитете.³⁴⁴

Међутим, смањени обим смерница за третман појединих ставки може поједине компаније приморати да усвоје пуну верзију IFRSs, који пружају знатно обимније смернице. Поред тога, неке компаније можда неће бити задовољне чињеницом да се ревидирање стандарда за мале и средње ентитете врши на сваке три године, јер желе њихово чешће ажурирање. Још један недостатак овог стандарда произилази из разлика у принципима процењивања неких позиција финансијских извештаја у односу на пуну верзију IFRSs. На пример, goodwill се према пуној верзији IFRSs не отписује редовно, већ само уколико се утврди да је дошло до његовог обезвређења, док се према IFRS за мале и средње ентитете отписује редовно, тј. сваке године. Разлике у принципима процењивања (мерења) могу негативно да се одразе на упоредивост финансијских извештаја различитих компанија, али и да свим компанијама које од малих и средњих прерастају у велике отежају прелазак са скраћене на пуну верзију IFRSs.

---

³⁴⁴ Seifert and Lindberg, op. cit., p. 37.

Упркос наведеним недостацима, неоспорно је да је доношењем овог стандарда IASB пружио чврст подстицај интензивирању процеса глобализације стандарда финансијског извештавања, јер је јасно ставио до знања да тај процес не треба да буде оријентисан само на велике, котиране компаније, као што је годинама био случај, већ и на све остале видове бизниса.

2.8. Тенденције развоја Међународних стандарда финансијског извештавања

Међународни стандарди финансијског извештавања представљају константно еволуирајући сет докумената. Њихове карактеристике се непрестано мењају, некада брже, а некада спорије, у складу са променама глобалног економског амбијента, али и као резултат отпочетог процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, у чијем центру се они управо налазе. Анализа тенденција развоја IFRSs у прошлости може се сматрати значајном, не само као средство лакшег разумевања њихових актуелних својстава, већ пре свега због постојања значајне вероватноће да ће се неке од испољених тенденција наставити и у будућности. Полазећи од тога, као најзначајније се издвајају следеће тенденције.³⁴⁵

- растући значај концепта фер вредности,
- промене критеријума за признавање добитка,
- смањење могућности за прерасподелу резултата између периода,
- укључење ванбилансних ставки у биланс стања,
- повећање обима обелодањивања,
- смањење броја опција у стандардима,
- конвергенција са GAAP САД и
- растућа детаљност стандарда.

Новије стандарде карактерише повећан степен ослањања на концепт фер вредности за сврхе мерења трансакција у односу на старије стандарде и, самим тим, опадајући значај концепта историјског трошка. Иако је фер вредност субјективнија у односу на цену која је плаћена у прошлим трансакцијама, њена примена се правда ставом да су текуће вредности обично значајније за доношење економских одлука у односу на трошкове из прошлости.

---

³⁴⁵ Alfredson *et al.*, *op. cit.*, pp. 32-33. и Alexander and Archer, *op. cit.*, p. 1.15.

Растућа примена концепта фер вредности није наишла на опште одобравање рачуноводствених теоретичара, о чему је било речи раније. Такође, бројни састављачи финансијских извештаја и регулатори финансијског извештавања широм света изразили су забринутост у погледу практичне примене овог концепта.³⁴⁶ Ипак, у литератури се може срести, чини се, оправдан став да значајан део бојазни везаних за концепт фер вредности, а самим тим и отпора према њој, нема реално оправдање, већ произилази из недовољног разумевања IFRSs. С тим у вези, истиче се да посматрање IFRSs као "стандарда заснованих на фер вредности", присутно у различитим деловима света, а посебно Европи, нема реално упориште, с обзиром на то да је примена фер вредности у IASB-овим стандардима још увек ограничена.³⁴⁷ Поред тога, ранија излагања су показала да фер вредност, у већини ситуација, представља само опцију, али не и обавезу.

Са друге стране, ни заступници концепта фер вредности, у које превасходно спадају инвеститори, нису у потпуности задовољни актуелним решењима која нуде IFRSs, сматрајући да су фер вредности, заправо, недовољно заступљене. Они истичу да концепт фер вредности треба да важи за сва средства и обавезе, а не само за неке позиције, као што је сада случај. Инвеститори који се, приликом доношења својих одлука, ослањају на фер вредности морају да уложе значајне напоре да би утврдили фер вредности оних позиција које су процењене по моделу историјског трошка.³⁴⁸ Разлике у ставовима о оправданости концепта фер вредности у суштини рефлектују супротстављеност корисности за доношење одлука и поузданости, као важних квалитативних карактеристика финансијских извештаја. Са једне стране, фер вредности средстава и обавеза представљају важан инпут за процес доношења одлука од стране инвеститора, док, са друге стране, те вредности у већини случајева представљају субјективне категорије које је јако тешко проверити.

У последње време, IASB је изложен значајним политичким притисцима који су управо везани за примену фер вредности. Кредитна криза, проблеми банкарског сектора и покушаји политичара да их разреше резултирали су притисцима на IASB, од кога се очекује да измени неке стандарде, и то првенствено оне који тангирају финансијске инструменте. Многи сматрају да је обрачун финансијских инструмената (средстава и обавеза) по фер вредности допринео настанку и погоршању најновије кризе на финансијским тржиштима и да, стога, треба размотрити барем делимични повратак на историјски трошак као основу њиховог мерења.³⁴⁹ У условима финансијске кризе, ризик примене фер

³⁴⁶ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.15.

³⁴⁷ Cairns, D. (2006), "The Use of Fair Value in IFRS", *Accounting in Europe* (Vol. 3), pp. 5-22.

³⁴⁸ CFA Institute Centre for Financial Market Integrity, op. cit., p. 8.

³⁴⁹ Trussel, J.M. and Rose, L.C. (2009), "Fair Value Accounting and the Current Financial Crisis", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 6, June), pp. 26-30.

вредности дошао је до пуног изражаја, нарочито у случају ставки чија су тржишта нестабилна.³⁵⁰ По свему судећи, притисак неће у скорије време спласнути, тако да је IASB приморан да на адекватан начин реагује.³⁵¹ Недавно усвајање IFRS 13, који пружа смернице за примену фер вредности, може се сматрати значајним потезом на том плану. Од овог стандарда се очекује да донесе повећање конзистентности, упоредивости и поузданости износа утврђених по моделу фер вредности.

У прошлости, IFRSs (IASs) нису признавали нереализоване добитке, тј. добитке који нису потврђени на тржишту кроз прометни акт, што је израз принципа реализације. Међутим, последњих година, са увођењем фер вредности у биланс стања, стандарди су почели да третирају већину промена вредности средстава и обавеза као компоненте резултата, при чему је рачун успеха добио задатак да посебно прикаже реализовану компоненту резултата, а посебно његову нереализовану компоненту, која проистиче из промена фер вредности средстава и обавеза.

Поред тога, ранији стандарди су нудили веће могућности за вођење политике добитка, у смислу његовог обликовања у складу са пословно-политичким тежњама менаџмента. Стандарди су, наиме, омогућавали преметање резултата из периода у период путем позиција разграничења расхода и прихода. У биланс стања су могли да буду укључени одложени расходи који не задовољавају дефиницију средства, јер не подразумевају прилив новца у будућности, као и одложени приходи и покрића који не задовољавају дефиницију обавезе, јер не подразумевају обавезивање компаније на будућу исплату. Најновији стандарди су смањили простор за вођење политике добитка путем, између осталог:

- примене ослабљеног коридорског приступа за третман пензионих планова,
- примене билансног приступа за третман одложених пореза,
- забране билансирања будућих губитака и трошкова реструктурирања и
- увођења ригорозних правила за рачуноводство хеџа.³⁵²

У прошлости, компаније нису евидентирале извесне обавезе и трошкове, јер ниједан стандард то није захтевао од њих. Зато се дешавало да инвеститори открију те обавезе тек по настанку проблема у пословању компаније. Међутим, новији стандарди су некадашње ванбилансне позиције, као што су ентитети за

---

³⁵⁰ Foster, B.P. and Shastri, T. (2010), "The Subprime Lending Crisis and Reliable Reporting: Limitations to the Use of Fair Value in Unstable Markets", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 4, April), p. 25.

³⁵¹ PricewaterhouseCoopers (2010), *International Financial Reporting Standards Pocket Guide – 2010*, <http://www.pwc.com> (06.02.2011), p. 1.

³⁵² Alfredson *et al.*, *op. cit.*, p. 33.

посебну намену (special purpose entities) и финансијски деривати, укључили у биланс стања, а слично се догодило и у случају плаћања акцијама.

Најновији стандарди су значајно проширили обим обавезних обелодањивања у финансијским извештајима, а посебно обелодањивања везаних за рачуноводствене процене (просуђивања), планове и претпоставке. Тако, на пример, данашњи стандарди, за разлику од неких ранијих верзија стандарда, захтевају:

- обимнија обелодањивања о одабраним рачуноводственим политикама,
- обелодањивања о просуђивањима извршеним приликом примене тих политика,
- обелодањивања кључних извора неизвесности процењених износа,
- обелодањивања политика управљања ризиком и
- обелодањивања анализа осетљивости.

Раније је истакнуто да су први IASC-ови стандарди прилично често пружали састављачима финансијских извештаја могућност избора између двеју или више метода за третман исте трансакције. Касније је IASC бројне опције елиминисао, а са њиховим елиминисањем је наставио IASB, чиме је додатно ограничен простор за вођење политике добитка. Полазећи од тога, данашњи стандарди би се могли оценити као мање флексибилни у односу на раније стандарде.

На обликовање бројних актуелних IASB-ових стандарда значајан утицај је имао отпочети процес глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, а нарочито њихова конвергенција са GAAP САД. Многа решења рачуноводствених проблема развијена у САД су, током тог процеса, уграђена у IFRSs. Осим тога, IASB и амерички FASB заједнички реализују бројне пројекте у циљу проналажења најбољих решења за поједине проблеме, са циљем њихове уградње у оба сета стандарда. Процес конвергенције са GAAP САД, који ће бити детаљно анализиран у четвртом делу рада, и у наредним годинама ће имати значајан утицај на обликовање IFRSs.

Коначно, иако IFRSs у основи представљају систем стандарда базираних на принципима, последњих година је изражен пораст нивоа њихове сложености и детаљности и повећање броја експлицитних смерница за примену. Пораст нивоа комплексности стандарда је, барем делимично, објективно условљен, с обзиром на растућу комплексност трансакција у пословном свету. Тенденције ка повећању нивоа детаљности и обима смерница, које су постале нарочито изражене након отпочињања процеса конвергенције са америчким стандардима, нису наишле на општу прихватљивост, због недостатака иманентних крутим и детаљним правилима, који су раније размотрени. Многи сматрају да, због актуелног тренда повећања обима, комплексности и нивоа детаљности, не само стандарда, већ и

тумачења, као и концепата који леже у основи нових стандарда, IFRSs као целина постају веома тешки за разумевање, а њихова примена је често скупа и захтева растући ниво стручног знања.³⁵³ Последица обимних и комплексних стандарда јесу обимни и комплексни финансијски извештаји састављени на бази њих, за чије разумевање је такође потребан висок ниво стручног знања.

---

³⁵³ Fédération des Experts Comptables Européens, op. cit., p. 10.

IV ДЕО

ГЛОБАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЈА
СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ
ИЗВЕШТАВАЊА

Један сет квалитетних глобалних стандарда финансијског извештавања представља нешто чему се "учесници глобалних тржишта капитала већ одавно надају"³⁵⁴. Последњих година, потреба за таквим сетом стандарда постала је нарочито изражена. Међународни стандарди финансијског извештавања (IFRSs), које доноси IASB, данас представљају јединог кандидата за стицање статуса глобалних стандарда. Они се широм света доживљавају као стандарди који су "у најмању руку веома доброг квалитета и адекватни том задатку"³⁵⁵ и као "задовољавајућа глобална платформа, са могућношћу даљих побољшања"³⁵⁶, а додатно поверење у њих улива чињеница да се развијају уз уважавање ставова из различитих делова света. С обзиром на то, IFRSs представљају "рачуноводствени модел који је највише прихваћен у свету"³⁵⁷. Општеприхваћени рачуноводствени принципи (GAAP) САД годинама су фигурирали као кандидати за глобалне стандарде, али је последњих година постало јасно да то није реално.

Једна од речи која се данас уобичајено користи у контексту рада IASB-а јесте "конвергенција". У питању је двосмерни процес. С једне стране, постоји тежња ка приближавању (конвергенцији) постојећих националних сетова стандарда финансијског извештавања, уз IFRSs као референтну тачку, док се, са друге стране, од IASB-а очекује да приближи своје стандарде извесним националним стандардима, и то у случајевима у којима се ти стандарди сматрају супериорнијим, у концепцијском или техничком смислу, у односу на IFRSs. Осим тога, од IASB-а се очекује сарадња са експертима из различитих делова света у циљу проналажења најбољих решења за кључне рачуноводствене проблеме.³⁵⁸ Актуелни процес конвергенције базиран на IASB-овим стандардима представља "кретање ка једном глобалном рачуноводственом језику који пружа одговоре на најосновније потребе инвеститора широм света: побољшање транспарентности и упоредивости саопштених финансијских информација, проширење шанси за све инвеститоре и подстицање економског развоја кроз ефикаснију алокацију капитала"³⁵⁹.

---

³⁵⁴ Cabrera, L. (2008), "Widespread Acceptance of IFRS Continues: Is It Time for U.S. Companies to Prepare for the Transition?", *The CPA Journal* (Vol. 78, Issue 3, March), p. 36.

³⁵⁵ Epstein, op. cit., p. 27.

³⁵⁶ PricewaterhouseCoopers (2007), "International Financial Reporting Standards: The right move for US business", *10 Minutes on IFRS*, October, <http://www.pwc.com> (08.11.2007), p. 3.

³⁵⁷ Deloitte & Touche (2003), *International Financial Reporting Standards: Of Growing Importance for U.S. Companies*, April, <http://www.iasplus.com> (01.06.2007), p. 3.

³⁵⁸ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.10.

³⁵⁹ Willemain, op. cit., p. 1.

1. РАСПРОСТРАЊЕНОСТ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB), као приватно тело, нема способност да директно наметне своје стандарде компанијама. Другим речима, "он нема ауторитет ни над једним ревизором, састављачем финансијских извештаја, нити регулатором"³⁶⁰. У том погледу, његова позиција је сасвим другачија од позиције националних доносилаца стандарда, који функционишу у оквиру националне јурисдикције и имају јасно дефинисан ауторитет. IASB-у, стога, не преостаје ништа друго него да развија стандарде као јавно добро, стави их на располагање свакој земљи или компанији која жели да их усвоји и примењује и, у складу са својим могућностима и утицајем, подстиче национална регулаторна тела на прихватање IFRSs.

Најзначајнији извор подршке ширењу IFRSs, у дужем периоду, представљала је рачуноводствена професија, која је, као што су показала ранија излагања, заслужна и за иницијалне напоре на плану креирања инфраструктуре за доношење глобалних стандарда. Међутим, њен утицај на креирање регулативе, а тиме и могућност промовисања IFRSs, варирао је од земље до земље. У неким земљама, као што су Француска и Немачка, снага и детаљност корпоративног законодавства нису остављали пуно простора за утицај рачуноводствених тела. У другим земљама, попут САД, за доношење стандарда финансијског извештавања задужена су тела која дуго нису показивала значајније интересовање за IFRSs. Само у неким земљама, као што су Велика Британија, Канада и Аустралија, за стандарде финансијског извештавања задужена су професионална тела блиска IASB-у.

За разлику од рачуноводствене професије, која је прва спознала потребе учесника на тржиштима капитала и, као одговор на те потребе, отпочела са креирањем IASs, који су касније прерасли у IFRSs, државне институције дуго нису показивале значајнији интерес за развој глобалних стандарда, а самим тим ни за IASs, односно IFRSs. Тек у последње време, уважавајући фактички значај IFRSs, државне институције почињу да пружају активну подршку њиховом развоју и ширењу њихове примене. Дакле, иако су настали превасходно као одговор на потребе учесника тржишта капитала, а не као резултат политичких иницијатива државних институција, IFRSs су у последње време све више предмет

---

³⁶⁰ Stevenson, op. cit., p. 34.

интересовања управо меродавних државних институција, које их уграђују у националне регулаторне оквире финансијског извештавања широм света.

Генерално, постоје бројни начини за прихватање IFRSs од стране надлежних националних регулаторних тела. Она, наине, могу да (а) захтевају примену IFRSs, тј. обавезу компаније под својом јурисдикцијом (неке или све) на њихову примену, или, пак, да (б) допусте примену IFRSs, тј. омогуће компанијама да бирају између њих и неког другог сета стандарда (домаћих стандарда или стандарда неке друге земље, као што је, на пример, САД). При томе, регулатор може да захтева или допусти примену IFRSs од стране:

- (1) свих компанија,
- (2) матичних компанија које састављају консолидоване финансијске извештаје, при чему за састављање појединачних извештаја остају меродавни домаћи стандарди,
- (3) компанија чије се хартије од вредности котирају на берзама (котиране компаније), и то у њиховим консолидованим извештајима, при чему за некотиране компаније остају меродавни домаћи стандарди,
- (4) иностраних компанија које се котирају на домаћим берзама, при чему домаће компаније настављају са применом домаћих стандарда, или
- (5) домаћих компанија које се котирају на иностраним берзама, при чему остале домаће компаније настављају да следе домаће стандарде.³⁶¹

Прихватање IASB-ових стандарда у једној земљи, односно конвергенција националних стандарда са њима, углавном је резултат иницијативе меродавних (а) државних регулаторних тела или (б) независних (недржавних) тела за доношење стандарда финансијског извештавања. Али, независно од иницијатора, за сваку земљу је од изузетног значаја да одабере исправну стратегију конвергенције својих стандарда са IFRSs, донесе јасан, формални план њеног спровођења и утврди рокове за реализацију појединих фаза тог плана. Са аспекта динамике спровођења, могуће стратегије преласка на IFRSs јесу:

- (1) једнократна и потпуна замена постојећих националних стандарда IASB-овим (уз допуну стандардима посвећеним проблемима којима се IFRSs не баве, у случају потребе),
- (2) усвајање IASB-ових стандарда као националних стандарда, али не свих одједном, већ на појединачној основи (стандард по стандард) и
- (3) елиминисање разлика између националних и IASB-ових стандарда где год је то могуће и изводљиво.³⁶²

Раније поменуто истраживање IFAD-а спроведено 2002. године показало је да је у 57% земаља носилац плана конвергенције државно регулаторно тело, у

³⁶¹ Dougnik and Perera, *op. cit.*, p. 98.

³⁶² *Ibid.*, p. 100.

15% тело за доношење стандарда финансијског извештавања, а у преосталих 28% земаља неко трећи. Исто истраживање је показало да је, у време његовог спровођења, 58% земаља намеравало да своје стандарде замени IASB-овим (прва стратегија), 22% да угради IFRSs у националне стандарде на појединачној основи (друга стратегија), а преосталих 20% путем елиминисања разлика између својих стандарда и IFRSs где год је то могуће и изводљиво (трећа стратегија).³⁶³

У зависности од степена задржавања континуитета са националним стандардима, прелазак једне земље на IFRSs може да буде:

(1) директан, у смислу потпуне замене до тада важећих националних стандарда међународним, или

(2) индиректан, у смислу измена националних стандарда на начин да они постану блиски IFRSs или идентични са њима.³⁶⁴

Директан начин усвајања IFRSs подразумева задржавање форме, начина означавања и, наравно, садржине сваког стандарда из оригиналне верзије објављене од стране IASB-а (уз превођење на званични језик земље уколико је различит од енглеског), као што је нпр. учинила Србија. Такав начин усвајања IFRSs подразумева промену улоге националног регулатора финансијског извештавања, који, уместо формулисања сопствених правила и принципа, треба да се фокусира на ефикасну имплементацију IFRSs и сарадњу са IASB-ом у циљу њиховог побољшања. Индиректан начин прихватања IFRSs подразумева њихово брже или спорије преобликовање у националне стандарде, са посебним начином означавања и посебном нумерацијом (као што је нпр. учинила Аустралија).

Свака земља која се определи за прихватање IFRSs на било који начин ужива активну подршку IASB-а. С тим у вези, IASB је са доносиоцима стандарда из неких земаља (као што су САД, Јапан и Кина), отпочео пројекте конвергенције, чији циљ је уједначавање националних стандарда и IFRSs. Од свих пројеката конвергенције, по свом глобалном значају се издваја пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД, који ће бити детаљније анализиран касније.

Сумирањем свих претходно идентификованих аспеката преласка на IFRSs, могуће је формулисати пет приступа који, генерално, стоје на располагању свакој земљи суоченој са одлуком да ли да прихвати IFRSs или не и на који начин то да учини. Могући приступи се, као што показује наредна слика, крећу у распону од потпуног игнорисања IFRSs и настављања са применом постојећих националних стандарда до потпуног преласка на IFRSs и стављања постојећих националних стандарда ван снаге.³⁶⁵

³⁶³ Street, op. cit., pp. 7-8.

³⁶⁴ Tokar, op. cit., p. 49.

³⁶⁵ Chand, P. and Patel, C. (2008), "Convergence and harmonization of accounting standards in the South Pacific region", *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting* (Vol. 24, Issue 1), p. 86.

Слика 16 – Приступ конвенцији националних стандарда и IFRSs

Приступ који подразумева потпуно игнорисање IFRSs дугорочно није одржив, јер процес глобализације економских активности приморава све земље света да их, пре или касније, прихвате. Потпуно прихватање IFRSs треба посматрати као крајњи циљ, а три приступа који стоје између два екстремна као могуће путеве за долазак до тог циља, и то за оне земље које из објективних разлога не могу одмах и у потпуности да пређу на IFRSs. Ниједан од понуђених приступа се не може сматрати најбољим за све земље света, већ свака земља, полазећи од својих специфичности, треба за себе да одабере оптималан приступ.

Процес конвергенције представља изазов за сваку земљу, а динамика његовог спровођења треба првенствено да зависи од степена различитости националних стандарда и IFRSs. У случају значајних разлика између IFRSs и постојећих националних стандарда, најбољи пут се можда огледа у постепеном елиминисању тих разлика и иницијалном наметању IFRSs само неким компанијама (као што су, на пример, котиране компаније), уз касније проширење обавезе њихове примене на све остале компаније. У сваком случају, већини земаља је потребан изврстан период транзиције у коме би се постепено елиминисале разлике између националних стандарда и IFRSs или у коме би се компанијама оставило довољно времена да се припреме за потпуни прелазак на IFRSs. Једнократни прелазак на IFRSs без претходног припремног периода могао би да доведе до краткорочног пада квалитета финансијског извештавања. Ипак, ако се национални регулатор определи за постепено елиминисање разлика између националних стандарда и IFRSs, транзициони период не би смео да траје исувише

дуго, због тога што IASB континуирано доноси нове и ревидира постојеће стандарде. Сваки нови стандард који IASB донесе током тог транзиционог периода може додатно да повећа степен различитости између IFRSs и националних стандарда. Осим тога, приликом измене националних стандарда у циљу њиховог приближавања IASB-овим, треба водити рачуна о чињеници да су национални стандарди међусобно повезани, тј. да чине једну целину, па би измена само једног стандарда могла да га учини некомпатибилним са осталим стандардима.

Поред степена различитости националних стандарда и IFRSs, на приступ прихватању IFRSs који ће једна земља одабрати утичу, према резултатима једног емпиријског истраживања спроведеног на узорку земаља Јужно-пацифичког региона, и следећи фактори:

- стручност рачуновођа,
  - систем образовања и професионалног усавршавања,
  - присуство рачуноводствених фирми које чине тзв. "велику четворку" ("KPMG", "Deloitte Touche Tohmatsu", "PricewaterhouseCoopers" и "Ernst & Young")
- и
- рачуноводствени регулаторни оквир, који обухвата системе развоја, наметања и супервизије примене стандарда.³⁶⁶

Земље којима недостају стручне и искусне рачуновође и регулаторни механизми за наметање и супервизију примене IFRSs могу да имају значајне проблеме уколико се одлуче за брзи и потпуни прелазак на њих. Финансијски извештаји састављени на бази IFRSs вероватно неће бити корисни уколико професионалне рачуновође нису у стању да на конзистентан начин тумаче и примењују IFRSs. Свака земља, стога, треба да размотри расположивост ресурса, како људских, тако и финансијских, неопходних за подршку примене IFRSs. Резултати претходно поменутог истраживања указују на то да земљама у развоју, из ових разлога, није лако да усвоје IFRSs и држе корак са њиховим сталним изменама.³⁶⁷ Постепени прелазак на IFRSs, у смислу иницијалног усвајања само неких стандарда, уз одлагање усвајања осталих за неки каснији период, може да представља најбољи пут за земље које немају довољно ресурса за њихову пуну примену, као и земље у којима неки стандарди, због карактеристика економског окружења, нису релевантни. Приликом формулисања плана преласка на IFRSs, национални регулатори финансијског извештавања треба да имају у виду сасвим исправну констатацију да се "ефекти рачуноводствених стандарда не могу посматрати изоловано од осталих елемената институционалне инфраструктуре

---

³⁶⁶ Ibid., p. 84.

³⁶⁷ Ibid., p. 90.

једне земље"³⁶⁸. У економији која добро функционише, сви елементи ове инфраструктуре треба да се употпуњују и међусобно потпомажу. Стога, прелазак на IFRSs, да би дао очекиване резултате, треба да буде праћен променама осталих елемената институционалне инфраструктуре.

Крајњи циљ плана усвајања или конвергенције у свакој земљи треба да буде наметање IFRSs свим предузећима, при чему би компаније са јавном одговорношћу следиле њихову пуну верзију, а компаније без јавне одговорности скраћену верзију, уз евентуалне допуне које тангирају питања од значаја за дотичну земљу којима се IASB није бавио (као што је нпр. учинила Аустралија). Ако би нека земља изабрала стратегију конвергенције која, као крајње решење, не подразумева замену националних стандарда IASB-овим или изједначење националних стандарда са њима, компаније које имају седиште на њеној територији неће моћи да се сматрају потпуним следбеницима IFRSs, а њихови финансијски извештаји неће бити упоредиви са извештајима компанија из земаља које следе IFRSs у потпуности. Ако би земља наметнула IFRSs само неким предузећима (нпр. котираним компанијама, компанијама које са баве одређеном врстом делатности или великим компанијама), уз наставак примене националних стандарда од стране осталих предузећа, дошло би до појаве система "двоструких стандарда", тј. паралелне егзистенције IFRSs и националних стандарда. Пошто је таква ситуација дугорочно тешко одржива, паралелну егзистенцију националних стандарда и IFRSs би требало схватити само као прелазну фазу.

IFAD-ово истраживање из 2002. године указало је на кључне предуслове успешног спровођења процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, који произилазе из уочених препрека том процесу. Реч је о следећим предусловима.³⁶⁹

- оријентација IASB-а ка развоју квалитетних стандарда који су прихватљиви, разумљиви и применљиви у што већем броју земаља света,
- раздвајање финансијског и пореског извештавања,
- постојање јасних смерница за иницијалну примену IFRSs,
- непрестано промовисање глобалне конвергенције и истицање предности глобалних стандарда за сва предузећа,
- тачно и ажурно превођење IFRSs на бројне језике света и
- постојање адекватног система образовања и усавршавања рачуновођа.

Истраживање је показало да се у многим земљама IFRSs доживљавају као превише комплексан сет стандарда, као и да у појединим земљама преовлађује

---

³⁶⁸ Hail, L., Leuz, C. and Wysocki, P. (2010), "Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part I): Conceptual Underpinnings and Economic Analysis", *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 3), pp. 386-387.

³⁶⁹ Street, op. cit., pp. 10-13.

неслагање са одређеним одредбама IFRSs. При томе, испитаници су као превише сложене и по својим одредбама спорне углавном истакли стандарде који тангирају финансијске инструменте и остале стандарде у којима се помиње фер вредност. У циљу спречавања и превазилажења проблема ове врсте, IASB треба да:

- непрестано преиспитује потребу за унапређењем својих стандарда,
- стално води рачуна о функционалности и практичној применљивости стандарда,
- настави са развојем стандарда базираних на принципима,
- настави са публикувањем образложења усвојених стандарда, тј. основа за њихово доношење, како би интересентима широм света била јасна њихова суштина и неопходност примене, и
- буде свестан ограничења са којима се суочавају различите земље света у процесу конвергенције и да, заједно са националним доносиоцима стандарда, ради на њиховом превазилажењу.

Доношењем IFRSs за мале и средње ентитете, као и ревидирањем бројних стандарда током последњих неколико година, IASB је учинио значајан корак на плану актуелизирања стандарда и олакшања њихове примене. Са друге стране, национални доносиоци стандарда треба да схвате да селективно (делимично) прихватање IFRSs, тј. прихватање само оних њихових одредби које су у складу са националним интересима и актуелним праксама, никако не може да буде прави пут за успостављање глобалних стандарда. Национални доносиоци стандарда треба активно да се укључе у процес доношења и ревидирања IFRSs и аргументовано изнесу своје ставове, а након коначног усвајања неког документа од стране IASB-а, свака земља треба да прихвати тај документ као глобално решење, чак и уколико не одговара у потпуности њеним преференцијама.

Поједине земље традиционално карактерише доминација пореских прописа над финансијским извештавањем, при чему је фокус стандарда финансијског извештавања на утврђивању опорезивог добитка. Насупрот томе, IASB-ови стандарди су превасходно оријентисани ка стварању основе за доношење одлука од стране инвеститора и кредитора, чије информационе потребе могу значајно да се разликују од потреба пореских власти. Примарна одговорност за отклањање ове препреке конвергенцији припада националним државним институцијама, које треба да спознају различитост улога пореског и финансијског извештавања и направе јасну границу између њих. У супротном, конвергенција са IFRSs неће дати очекиване резултате, посебно у случају малих и средњих предузећа.

Значајан број учесника у IFAD-овом истраживању указао је на потребу за смерницама за иницијалну примену IFRSs, тј. транзицију са националних

стандарда на IFRSs. IASB је ову потребу препознао и 2003. године донео IFRS 1, под називом "Иницијална примена Међународних стандарда финансијског извештавања".

Како је показало IFAD-ово истраживање, у неким земљама нема довољно мотива за напуштање националних стандарда и прелазак на IFRSs услед (а) преовлађујућег задовољства инвеститора и осталих корисника финансијских извештаја постојећим националним стандардима или (б) релативно малог значаја тржишта капитала, тј. малог броја котираних компанија. Полазећи од тога, стално подстицање земаља на отпочињање или убрзање процеса конвергенције националних стандарда са IFRSs и указивање на бројне предности глобалних стандарда треба да буде једна од главних активности IASB-а, али и других међународних организација које се баве рачуноводственим питањима. Недовољна заинтересованост за IFRSs у земљама са неразвијеним или релативно безначајним тржиштем капитала резултат је, између осталог, дугогодишње оријентације међународног доносиоца стандарда на потребе учесника на тржиштима капитала. Недавним усвајањем IFRSs за мале и средње ентитете, IASB је демонстрирао промену своје оријентације са котираних на сва предузећа, што би требало да повећа глобалну заинтересованост за IFRSs.

Прихватање IFRSs широм света није могуће без њиховог континуираног превођења са енглеског језика, на коме се иницијално објављују од стране IASB-а, на велики број светских језика. Превођење стандарда мора да буде (а) тачно, што значи да не сме да дође до промене смисла стандарда у односу на оригиналну верзију на енглеском језику, и (б) благовремено, што значи да превод стандарда или тумачења треба да буде објављен у што краћем року у односу на тренутак његовог доношења или измене од стране IASB-а. При томе, како показује IFAD-ово истраживање, веома је важно да преводи буду ауторизовани (одобрени) од стране IASB-а, чиме они стичу неопходан кредибилитет. Реагујући на исказане захтеве и потребе, IFRS Фондација је успоставила политику превођења IFRSs, која почива на:

- формализацији процеса превођења, уз укључење тима састављеног од рачуноводствених стручњака који добро познају IFRSs и релевантни језик, чији задатак треба да буде ревизија свих превода,
- контроли процеса превођења од стране IFRS Фондације, која треба да осигура тачност и квалитет превода и
- захтеву да за један светски језик може постојати само једна верзија превода (принцип "један језик – један превод").

Напори на плану глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања не могу да дају жељене резултате ни без адекватног стручног образовања и усавршавања рачуновођа, који треба да стекну неопходна знања о

IFRSs и њиховој примени. Стога је од изузетне важности улагање напора широм света на плану (а) уношења IFRSs у универзитетске наставне планове и програме, како би они који тек треба да постану део рачуноводствене професије стекли неопходна знања о њима, и (б) усавршавања постојећих професионалних рачуновођа у циљу њихове припреме за прелазак на IFRSs.

На основу претходних излагања сасвим је јасно да успешно спровођење процеса конвергенције низа националних стандарда са IFRSs, чији циљ је креирање општег рачуноводственог оквира који ће се конзистентно тумачити и примењивати широм света, није могуће без учешћа бројних интересних група и њиховог усклађеног деловања, како на државном, тако и на међународном нивоу. С тим у вези, од посебног значаја је ангажман следећих актера:³⁷⁰

1. *рачуноводствене професије*, која треба да:
  - помаже држави и доносиоцима стандарда у формулисању и усвајању планова конвергенције,
  - обезбеди образовање и усавршавање рачуновођа у циљу успешног преласка на IFRSs и
  - подржи превођење IFRSs на званични језик земље;
2. *владе*, која треба да:
  - установи формалне планове конвергенције, који укључују циљни датум имплементације усвојених IFRSs, и
  - уклони препреке конвергенцији (као што је, на пример, веза финансијског извештавања и пореског законодавства);
3. *регулатора тржишта*, који треба да:
  - потпомогну конвергенцију националних стандарда са IFRSs,
  - успоставе ефикасне и ефективне механизме супервизије у циљу повећања конзистентности и побољшања квалитета примене IFRSs и
  - подрже Комитет за тумачења IFRSs и IASB као једине инстанце за тумачење IFRSs;
4. *националних доносилаца стандарда*, који треба да:
  - донесу стратегију конвергенције и утврде временски распоред активности потребних за њено остварење,
  - ставе на дневни ред елиминисање постојећих разлика националних стандарда и IFRSs и
  - пруже активну повратну спрегу IASB-овом процесу доношења стандарда;
5. *IASB-a*, који треба да:

---

³⁷⁰ Ibid., p. 3.

- води рачуна о комплексности и практичној применљивости својих стандарда и
  - надгледа и одобрава превођење IFRSs на различите језике;
6. *састављача финансијских извештаја*, који треба да:
- активно учествују у процесу доношења стандарда и том приликом указују на проблеме везане за њихово практичну примену,
  - упознају запослене и менаџере компанија, укључујући и оне који се не баве финансијским питањима, са IFRSs и
  - изврше припрему за имплементацију IFRSs путем идентификовања разлика између њих и до тада коришћених националних стандарда и спровођења неопходних промена у рачуноводственом систему;
7. *универзитети*, који треба да укључе IFRSs у своје наставне планове и програме, и
8. *финансијски аналитичари и инвеститори*, чија је улога да:
- подстичу конвергенцију националних стандарда са IFRSs,
  - активно учествују у IASB-овом процесу доношења стандарда и при томе указују на потребе корисника финансијских извештаја и
  - подстичу ширење знања о моделу извештавања базираном на IFRSs.

Неоспорно је да глобална конвергенција стандарда финансијског извештавања представља скуп процес, чија реализација захтева доста времена. При томе се мора имати у виду сасвим исправан став да истинска, права конвергенција "није само конвергенција речи, већ такође и заједничко разумевање принципа и циљева"³⁷¹. Конвергенција је процес који треба реализовати енергично, јер он доноси огромне користи свим заинтересованим странама, а посебно корисницима и састављачима финансијских извештаја.

Наредна табела приказује примену IFRSs широм света за сврхе састављања консолидованих финансијских извештаја од стране домаћих котираних компанија у 2010. години. Табела обухвата све јурисдикције (које се углавном, али не и увек, поклапају са самосталним државама) у којима постоји организовано тржиште капитала (берза) и за које су расположиви подаци о регулаторном оквиру финансијског извештавања у бази коју је формирала и коју редовно ажурира позната међународна рачуноводствена фирма "Deloitte Touche Tohmatsu" и публикацији коју је јануара 2010. године објавила још једна позната међународна рачуноводствена фирма, "PricewaterhouseCoopers".³⁷²

³⁷¹ Tokar, op. cit., p. 65.

³⁷² Deloitte, "Use of IFRSs by Jurisdiction", *IAS PLUS website*, <http://www.iasplus.com/country/useias.htm> (27.07.2010) и PricewaterhouseCoopers (2010), *IFRS adoption by country*, <http://www.pwc.com> (30.07.2010).

Табела 15 – Примена IFRSs за састављање консолидованих извештаја у 2010. години

Обавезна примена IFRSs од стране свих домаћих котираних компанија			
Европа			
Албанија	Ирска	Малта	Украјина
Аустрија	Исланд	Немачка	Финска
Белгија	Италија	Норвешка	Француска
Босна и Херцеговина	Кипар	Пољска	Холандија
Бугарска	Летонија	Португал	Хрватска
Велика Британија	Литванија	Румунија	Црна Гора
Грчка	Лихтенштајн	Словачка	Чешка
Грузија	Луксембург	Словенија	Шведска
Данска	Мађарска	Србија	Шпанија
Естонија	Македонија		
Азија			
Бахреин	Катар	Оман	Уједињени Арапски Емирати – Дубаи
Западна обала / Газа	Киргистан	Пакистан	Филипини
Ирак	Кувајт	Таџикистан	Хонг Конг
Јерменија	Либан	Турска	
Јордан	Монголија	Уједињени Арапски Емирати – Абу Даби	
Казахстан	Непал		
Океанија			
Аустралија	Нови Зеланд	Папуа Нова Гвинеја	Фиџи
Африка			
Боцвана	Јужноафричка Република	Малави	Сијера Леоне
Гана	Кенија	Маурицијус	Танзанија
Египат		Намибија	
Северна Америка			
Ангвила	Гватемала	Костарика	Свети Китс и Невис
Антигва и Барбуда	Гренада	Јамајка	Тринидад и Тобаго
Барбадос	Доминиканска Република	Никарагва	Хондурас
Бахами		Панама	
Јужна Америка			
Бразил	Еквадор	Уругвај	Чиле
Гвајана	Перу		
Допуштена примена IFRSs од стране домаћих котираних компанија			
Европа			
Гибралтар	Русија	Швајцарска	
Азија			
Јапан	Лаос	Мијанмар	Шри Ланка
Јужна Кореја	Малдиви		
Африка			
Замбија	Лесото	Свазиленд	Уганда
Зимбабве	Мозамбик		

Северна Америка			
Аруба	Доминика	Канада	Хаити
Бермуда	Ел Салвадор	Мексико	Холандски Антили
Девичанска острва (Британска)	Кајманска Острва		
Јужна Америка			
Аргентина	Венецуела	Парагвај	Суринам
Боливија			
Обавезна примена IFRSs само за неке домаће котиране компаније			
Европа			
Белорусија			
Азија			
Азербејџан	Израел	Саудијска Арабија	
Африка			
Мароко			
Није дозвољена примена IFRSs од стране домаћих котираних компанија			
Европа			
Молдавија			
Азија			
Бангладеш	Индонезија	Малезија	Тајван
Бутан	Иран	Сингапур	Тајланд
Вијетнам	Кина	Сирија	Узбекистан
Индија			
Африка			
Бенин	Камерун	Нигер	Сенегал
Буркина Фасо	Либија	Нигерија	Того
Екваторијална Гвинеја	Мали	Обала Слоноваче	Тунис
Северна Америка			
Куба	САД		
Јужна Америка			
Колумбија			

Од 156 јурисдикција наведених у претходној табели, у 92 (59%) је примена IFRSs обавезна приликом састављања консолидованих финансијских извештаја од стране свих домаћих котираних компанија, док је у 30 јурисдикција (19%) примена IFRSs за те сврхе допуштена, али не и обавезна. У 5 јурисдикција (3%) само неке категорије домаћих котираних компанија су у обавези да следе IFRSs. Дакле, примена IFRSs је или обавезна, за све или само неке компаније, или

добровољна у 127 јурисдикција, што чини око 4/5 посматраних јурисдикција. У 29 јурисдикција (19%) домаћим котираним компанијама није допуштено да примењују IFRSs. Попут домаћих, и иностране котиране компаније су у огромној већини јурисдикција у обавези да примењују IFRSs или им је то допуштено.

Када је реч о домаћим некотираним компанијама, од 163 јурисдикције за које су подаци расположиви, IFRSs су, у пуној или скраћеној верзији (IFRS за мале и средње ентитете), обавезни за све компаније у 30 јурисдикција (18%), обавезни само за неке компаније у 31 јурисдикцији (19%), допуштени за неке или све компаније у 50 јурисдикција (31%), док у 52 јурисдикције (32%) нису допуштени. На основу тога можемо констатовати да су IFRSs заступљенији код котираних компанија у поређењу са некотираним компанијама. Односно, на плану глобалне конвергенције регулативе финансијског извештавања котираних компанија постигнут је већи напредак у односу на регулативу финансијског извештавања некотираних компанија, што је и очекивано имајући у виду раније истакнуту чињеницу да је глобализација тржишта капитала главни покретач глобализације финансијског извештавања.

Претходна анализа глобалног значаја и распрострањености IFRSs одражава само тренутно стање, с обзиром на то да број земаља које, у мањој или већој мери, следе IFRSs непрестано расте. Значајан број земаља које у посматраној години (2010) нису допуштале примену IFRSs намерава да их уведе у ближој будућности, док извесне земље у којима примена IFRSs од стране котираних компанија није била обавезна, већ само допуштена, намеравају да поштре своје захтеве, у смислу обавезивања свих котираних компанија на њихову примену. Земље у којима је процес преласка на IFRSs или конвергенције са њима у току или у којима се прелазак или конвергенција планира у скорој будућности јесу:

- *Аргентина*, у којој је 2009. године донета одлука о обавезивању свих котираних компанија да, почев од 2012. године, примењују IFRSs, при чему оне могу добровољно да почну са применом 2011. године, а неким је допуштено да то учине 2010. године,

- *Индија*, која планира да своје стандарде усклади са IFRSs, а имплементација ревидираних индијских стандарда од стране котираних и великих компанија вршиће се по фазама, у периоду од 2012. до 2014. године,

- *Индонезија*, која планира да процес конвергенције својих стандарда са IFRSs оконча до 2012. године,

- *Јапан*, који планира да до 2015-2016. године потпуно усвоји IFRSs, а до тада ће компанијама бити допуштено да добровољно пређу на њих,

- *Јужна Кореја*, која је усвојила IFRSs као своје стандарде и учинила их обавезним за све котиране компаније почев од 2011. године, уз могућност ранијег преласка на њих,
- *Канада*, која намерава да 2011. године у потпуности усвоји IFRSs, при чему је компанијама допуштено да их користе почев од 2008. године,
- *Кина*, која планира да током 2011. године оконча већ поодмакну конвенгенцију својих стандарда са IFRSs, при чему би примена ревидираних кинеских стандарда отпочела 2012. године, и то од стране свих великих и средњих предузећа,
- *Колумбија*, чији закон из 2009. године предвиђа конвенгенцију националних стандарда са IFRSs,
- *Малезија*, која намерава да до 2012. године оконча процес конвенгенције својих стандарда са IFRSs,
- *Мексико*, у коме ће све котиране компаније почев од 2012. године бити у обавези да следе IFRSs, с тим што компаније могу да их усвоје и пре тог рока,
- *Сингапур*, који планира да до 2012. године оконча процес конвенгенције својих стандарда са IFRSs,
- *Сједињене Америчке Државе*, чији доносилац стандарда (FASB) је 2005. године отпочео процес конвенгенције са IFRSs, док је Комисија за хартије од вредности и берзе објавила намеру да 2015. или 2016. године наметне IFRSs свим домаћим котираним компанијама (о чему ће бити више речи у наставку), и
- *Тајланд*, који планира да у потпуности усвоји IFRSs до 2015. године.

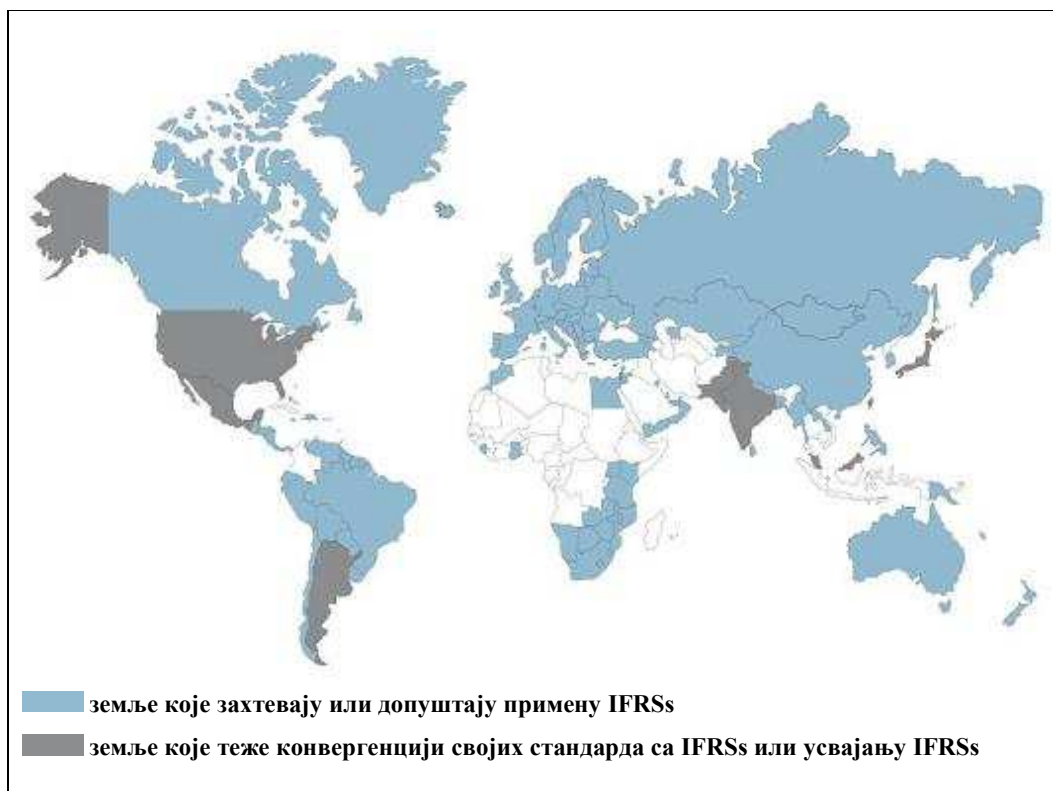
Претходна излагања јасно показују да IFRSs представљају реалност у већини земаља света, а посебно у земљама са развијеним тржиштем капитала. У поређењу са свим другим стандардима финансијског извештавања, они су, на глобалном нивоу, убедљиво најзаступљенији. Растући број земаља које следе IFRSs говори о значајном прогресу "у правцу остварења визије једног светског језика финансијског извештавања, нарочито за котиране компаније"³⁷³. Глобално ширење IFRSs оправдано се сматра "једном од највећих револуција у досадашњој историји финансијског извештавања"³⁷⁴, док се њихов доносилац (IASB) у највећем делу света посматра као "адекватно тело за развој глобалног рачуноводственог језика"³⁷⁵. О глобалном значају и распрострањености IFRSs на крају прве деценије 21. века довољно јасно говори и наредна слика.³⁷⁶

³⁷³ Street, op. cit., p. 2.

³⁷⁴ Bennison, R. (2007). In: KPMG LLP, *International Financial Reporting Standards: The quest for a global language*, <http://www.kpmg.ca> (14.03.2008), p. 2.

³⁷⁵ Street, op. cit., p. 2.

³⁷⁶ International Accounting Standards Board, *IFRSs around world*, <http://www.iasb.org> (31.07.2010).

Слика 17 – Глобална распрострањеност IFRSs

2. КОНВЕРГЕНЦИЈА МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ОПШТЕПРИХВАЋЕНИХ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПРИНЦИПА САД

Општеприхваћени рачуноводствени принципи (GAAP) САД, уз Међународне стандарде финансијског извештавања, већ деценијама остварују значајан глобални утицај на праксе финансијског извештавања. Котиране компаније широм света, које још увек не користе IFRSs, нити стандарде базиране на њима, углавном следе управо GAAP САД, или стандарде који су на њима базирани.³⁷⁷ Једно истраживање спроведено крајем 20. века, које је у центар пажње ставило праксе финансијског извештавања котираних компанија из Велике

³⁷⁷ Nobes and Parker, op. cit., p. 169.

Британије, Немачке, Француске, Јапана и Аустралије, потврдило је значајну заступљеност GAAP САД, и то првенствено у случају компанија које се котирају на берзама САД. Исто истраживање је открило чак и већу заступљеност GAAP САД у посматраним земљама у односу на IFRSs.³⁷⁸ Наравно, до данас се ситуација значајно променила у корист IFRSs, али је глобални утицај GAAP САД на праксе финансијског извештавања и даље значајан. Осим тога, доносиоци стандарда широм света нису могли да игноришу неоспорни квалитет система финансијског извештавања САД, па су неки национални системи били, или су још увек, у мањој или већој мери, базирани управо на овом систему.

Захваљујући свом квалитету и свеобухватности, GAAP САД су, од стране многих, годинама сматрани најозбиљнијим претендентима за стицање статуса глобалних стандарда. Ипак, последњих година преовлађује став да то није изводљиво, и то првенствено због њихових недостатака, који су постали нарочито уочљиви након корпоративних скандала са почетка 21. века, при чему се као највећи недостатак истиче заснованост на детаљним и прецизним правилима. Од крутих правила, која су се показала неадекватним чак и за окружење САД, у коме су настала, тешко се може очекивати да донесу адекватне резултате на глобалном плану, имајући у виду различитост економског окружења од земље до земље. Поред тога, постало је јасно да је за развој сета стандарда које ће разумети и користити састављачи финансијских извештаја широм света неопходно учешће већег броја интересних група него што је укључено у процес развоја GAAP САД. Коначно, не сме се занемарити ни чињеница да многе земље света нису вољне да се одрекну свог суверенитета над доношењем стандарда у корист доносиоца стандарда из друге државе, али су вољне да тај суверенитет препусте независном телу које има глобалну надлежност.³⁷⁹

Иако претходни аргументи чине GAAP САД инфериорним у односу на IFRSs на глобалном плану, они имају незаобилазну улогу у процесу глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, која произилази из глобалног значаја економије, а посебно тржишта капитала САД, као и њиховог високог квалитета, који се ипак не може довести у питање. Све израженија потреба за јединственим сетом глобалних стандарда поставила је у центар пажње питање начине превазилажења бројних разлика између IFRSs и GAAP САД. Упркос широкој распрострањености IFRSs у светским размерама, "одавно је познато да достизање једног сета глобално прихваћених рачуноводствених

---

³⁷⁸ Tarca, A. (2004), "International Convergence of Accounting Practices: Choosing between IAS and US GAAP", *Journal of International Financial Management and Accounting* (Vol. 15, Issue 1), pp. 60-91.

³⁷⁹ PricewaterhouseCoopers (2003), op. cit., p. 4.

стандарда зависи од положаја тржишта капитала и регулатора САД³⁸⁰, односно, да се прави начин за достизање јединственог сета глобалних стандарда у разумном року огледа у раду на конвергенцији (приближавању) IFRSs и GAAP САД, која, даље, треба да резултира прилагођавањем низа националних стандарда базираних на IFRSs. Другим речима, да би IFRSs стекли статус јединствених глобалних стандарда, неопходно је успешно окончање процеса њихове конвергенције са GAAP САД. С обзиром на то, анализа отпочетог пројекта конвергенције IFRSs и GAAP САД је незаобилазна у контексту расправе о глобалној конвергенцији стандарда финансијског извештавања. Ипак, пре такве анализе, неопходно је дати осврт на суштину и карактеристике GAAP САД, као и њихове разлике у односу на IFRSs, чије елиминисање управо представља суштину овог пројекта.

2.1. Општеприхваћени рачуноводствени принципи САД: појам, институционални оквир, развој, садржина и хијерархија

Општеприхваћени рачуноводствени принципи (Generally Accepted Accounting Principles) САД, као и IFRSs, представљају сложен систем, који садржи бројне смернице и везе ка другим изворима, као што су тумачења и ревизијска и остала професионална литература.³⁸¹ Сам термин "општеприхваћени рачуноводствени принципи" се у САД први пут помиње у Мишљењу бр. 4 Одбора за рачуноводствене принципе (АРВ), и то у контексту принципа заснованих на искуству, разборитости, обичајима, корисности и практичној неопходности, који садрже "конвенције, правила и процедуре неопходне за дефинисање прихватљиве рачуноводствене праксе у одређеном времену"³⁸².

Примарна одговорност за формулисање GAAP САД данас припада Одбору за стандарде финансијског рачуноводства (Financial Accounting Standards Board – FASB). У питању је независна приватна организација финансирана од стране компанија и рачуноводствене професије, основана 1973. године (и то само два дана након формирања IASC-а). Пре FASB-а, улогу доносиоца стандарда вршио је поменути АРВ, који је основан 1959. године од стране Америчког института овлашћених јавних рачуновођа (AICPA). Чланови FASB-а (којих има

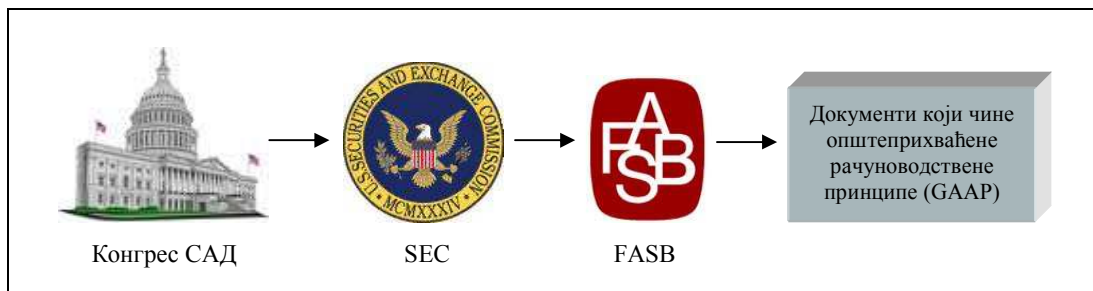
³⁸⁰ De Lange, P. and Howieson, B. (2006), "International accounting standards setting and U.S. exceptionalism", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 17, Issue 8), p. 1008.

³⁸¹ Pacter, P. (2005), "What exactly is convergence?", *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation* (Vol. 2, Issue 1/2), p. 73.

³⁸² Roberts *et al.*, *op. cit.*, p. 395.

седам) бирају се из редова рачуноводствених експерата, а њихов основни задатак је креирање и усавршавање стандарда финансијског рачуноводства и извештавања намењених котираним и некотираним предузећима, укључујући мале бизнисе и непрофитне организације. Подршку члановима FASB-а пружа професионално особље, које врши неопходна истраживања и припрема потребну документацију. Успостављени системи финансирања и механизми управљања дају FASB-у неопходан степен независности, која је од кључног значаја за обезбеђење интегритета креираних стандарда и неутралности финансијских информација које компаније пружају инвеститорима.

FASB-ов ауторитет за доношење стандарда финансијског извештавања произилази из подршке коју му пружа Комисија за хартије од вредности и берзе. Наиме, Конгрес САД је Комисији за хартије од вредности и берзе, основаној 1929. године, препустио одговорност за успостављање рачуноводствених правила која тангирају компаније чије хартије од вредности се котирају на јавним тржиштима капитала. Комисија за хартије од вредности и берзе је, пак, значајан део својих права везаних за успостављање тих правила пренела на FASB, што илуструје наредна слика.³⁸³

Слика 18 – Ток ауторитета за развој GAAP САД

FASB је, попут IASB-а, донео низ докумената, тј. стандарда (Statements of Financial Accounting Standards – SFASs) и тумачења (Interpretations of Financial Accounting Standards), који су посвећени специфичним проблемима финансијског рачуноводства и извештавања. Стандарди и тумачења, који чине најзначајнији и најауторитативнији, али не и једини сегмент GAAP САД, утемељени су у FASB-овим концептима финансијског рачуноводства (Statements of Financial Accounting Concepts – SFACs), који представљају еквивалент IASB-овог концептуалног оквира. Стандарди које доноси FASB се у САД сматрају кључним за ефикасно функционисање тржишта капитала и економије уопште, а процедура њиховог доношења укључује консултовање свих значајних учесника у систему

³⁸³ Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2008), *Financial Accounting* (7th edition), Pearson Education, New Jersey, p. 789.

финансијског извештавања, тј. инвеститора и осталих снабдевача капиталом, компанија које састављају финансијске извештаје, фирми које врше ревизију тих извештаја и државних институција.

Поред Комисије за хартије од вредности и берзе, која од свих компанија под својом јурисдикцијом захтева поштовање стандарда усвојених од стране FASB-а, значајан подстицај за примену ових стандарда долази и од стране Америчког института овлашћених јавних рачуновођа (American Institute of Certified Public Accountants – AICPA). Ова професионална организација не захтева од својих чланова да приморају компаније да следе FASB-ове стандарде, али захтева од њих да скрену пажњу јавности на свако непоштовање ових стандарда које открију. С обзиром на то, скоро све компаније поштују FASB-ове стандарде, чак и уколико их сматрају неадекватним за одређене ситуације.³⁸⁴ Осим што чврсто подржава примену FASB-ових стандарда и тумачења, AICPA и сам објављује документе који представљају важан извор за тражење одговора на бројна питања са којима се рачуновође у пракси сусрећу. Дотични документи представљају још један значајан саставни део GAAP САД.

Пошто GAAP САД представљају веома обиман сет докумената различитог порекла, који могу да буду међусобно неконзистентни и конфликтни, јавила се потреба за успостављањем њихове хијерархије, која је у литератури позната као "кућа GAAP-ова" (house of GAAP),³⁸⁵ чија суштина се огледа у сврставању докумената различитих тела у категорије неједнаке тежине (или утицаја), "како би рачуновође, у случају дилеме, знале где да започну трагање за одговорима"³⁸⁶. Таква хијерархија успостављена је 1992. године, и то једним стандардом ревизије (SAS 69) донетим од стране AICPA, а модификована 2008. године, када је FASB усвојио и објавио SFAS 162, под називом "Хијерархија општеприхваћених рачуноводствених принципа". Према овом стандарду, сви документи који чине GAAP САД сврстани су у пет категорија, при чему свака категорија обухвата неколико извора, што је приказано наредном табелом.³⁸⁷

---

³⁸⁴ Anthony *et al.*, *op. cit.*, p. 11.

³⁸⁵ Ampofo, A.A. and Sellani, R.J. (2005), "Examining the differences between United States Generally Accepted Accounting Principles (U.S. GAAP) and International Accounting Standards (IAS): implications for the harmonization of accounting standards", *Accounting Forum* (Vol. 29, Issue 2), p. 222.

³⁸⁶ Toerner, M.C. (2009), "A Guide to Using the Accounting Standards Codification", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 2, February), p. 20.

³⁸⁷ Toerner, *op. cit.*, p. 21.

Табела 16 – Хијерархија GAAP САД

Категорија А
<ul style="list-style-type: none"> ▪ FASB-ови Искизи о стандардима финансијског рачуноводства (<i>FASB Statements of Financial Accounting Standards</i>) ▪ FASB-ова Тумачења стандарда финансијског рачуноводства (<i>FASB Interpretations of Financial Accounting Standards</i>) ▪ FASB-ова Питања имплементације Искоза 133 (<i>FASB Statement 133 Implementation Issues</i>) ▪ Саопштења FASB-овог особља (<i>FASB Staff Positions</i>) ▪ Мишљења APB-а (<i>APB Opinions</i>) ▪ Билтени AICPA о рачуноводственим истраживањима (<i>Accounting Research Bulletins</i>)
Категорија В
<ul style="list-style-type: none"> ▪ FASB-ови Стручни билтени (<i>FASB Technical Bulletins</i>) ▪ Гранска ревизијска и рачуноводствена упутства која објављује AICPA (под условом да FASB нема примедби на њих) (<i>AICPA Industry Audit and Accounting Guides</i>) ▪ Мишљења AICPA (под условом да FASB нема примедби на њих) (<i>AICPA Statements of Position</i>)
Категорија С
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Билтени AICPA намењени пракси (под условом да FASB нема примедби на њих) (<i>AICPA Practice Bulletins</i>) ▪ Усаглашени ставови FASB-овог Тела за ванредна питања (EITF) (<i>Consensus Positions of the FASB's Emerging Issues Task Force</i>) ▪ Питања разматрана у Апендиксу D EITF-ових апстраката (<i>Appendix D of EITF Abstracts</i>)
Категорија D
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Смернице за имплементацију које објављује FASB-ово особље (<i>FASB Staff Implementation Guides</i>) ▪ Рачуноводствена тумачења која објављује AICPA (<i>AICPA Accounting Interpretations</i>) ▪ Гранска ревизијска и рачуноводствена упутства која објављује AICPA, а нису одобрена од стране FASB-а ▪ Широко распрострањене праксе, генерално или у одређеној грани
Остала рачуноводствена литература
<ul style="list-style-type: none"> ▪ FASB-ови Искизи о концептима финансијског рачуноводства (<i>FASB Statements of Financial Accounting Concepts</i>) ▪ Анализе (дискусије) које објављује AICPA ▪ IFRSs, које објављује IASB ▪ Стручна питања и одговори које AICPA објављује у свом приручнику ▪ Документи других професионалних удружења или регулаторних тела ▪ Књиге, приручници и чланци у часописима

Успостављање хијерархије извора GAAP САД свакако је рачуновођама олакшало тражење одговора на бројна практична питања, али није у потпуности решило све њихове проблеме на том плану. Наиме, хијерархија извора GAAP САД унела је ред и систематичност у процес тражења решења за рачуноводствене проблеме, али сама по себи није допринела смањењу напора које треба уложити

да би се до решења дошло, јер, због хетерогености проблема којима се сваки од извора бави, рачуноводствени професионалци су морали да прегледају сваки документ у свакој категорији како би били сигурни да нису пропустили нешто од значаја за проблем који истражују. Осим тога, документи су углавном организовани у складу са хронологијом њиховог објављивања, а не у складу са проблемима којима се баве.

Полазећи од напред наведеног, FASB је 2009. године усвојио документ под називом "Кодификација рачуноводствених стандарда", у коме су документи из Категорија А-Д, као ауторитативни извори GAAP САД, у зависности од карактера рачуноводствених проблема које тангирају, сврстани у четири сегмента (Приказивање, Позиције финансијских извештаја, Разне трансакције и Делатности), у оквиру којих се даље, по потреби, разликују подсегменти, секције и подсекције. Циљ овог документа, који сам по себи не представља стандард, јесте једноставнији приступ рачуновођа ауторитативним изворима GAAP САД, захваљујући груписању целокупне ауторитативне литературе која се односи на одређени проблем на једно место.

Током седамдесетих и осамдесетих година 20. века FASB није показивао нарочити интерес за међународну упоредивост финансијских извештаја, а самим тим ни за међународну хармонизацију стандарда финансијског извештавања, што потврђује релативно скромна сарадња са другим доносиоцима стандарда. Први наговештаји промене стратегије забележени су почетком деведесетих година 20. века, тј. 1991. године, када је донет први стратешки план међународних активности, који је "означио почетак нове ере у доношењу рачуноводствених стандарда"³⁸⁸, с обзиром на то да је њиме FASB показао спремност да се активно укључи у процес глобализације рачуноводства кроз сарадњу са другим националним доносиоцима стандарда и IASC-ом. Ту своју спремност FASB је још једном потврдио годину дана касније (тј. 1992. године), када је постао члан асоцијације G4+1, о чијим активностима је било речи раније. У првој деценији 21. века заинтересованост FASB-а за процес глобализације стандарда финансијског извештавања доживела је врхунац, о чему сведочи отпочињање пројекта конвергенције IFRSs и GAAP САД, чија суштина се огледа у превазилажењу разлика двају сетова стандарда.

---

³⁸⁸ Street, D.L. (2008), "The US Role in the Globalization of Accounting Standards", in: Godfrey and Chalmers, op. cit., p. 65.

2.2. Разлике између Међународних стандарда финансијског извештавања и општеприхваћених рачуноводствених принципа САД

Упркос томе што, у основи, IFRSs и GAAP САД представљају системе стандарда који су у већој мери слични него различити, њихове разлике су на почетку 21. века, у контексту растуће тежње ка глобалној конвергенцији стандарда финансијског извештавања, избиле у први план. Реч је о разликама које се данас оправдано могу сматрати највећом препреком и највећим изазовом процеса изградње јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања. Пошто идентификовање разлика представља полазну основу за планирање и реализовање активности усмерених ка њиховом смањивању и коначном елиминисању, није изненађујуће што су оне, последњих година, заокупиле пажњу бројних рачуноводствених истраживача и биле предмет бројних публикација. Осим тога, разумевање разлика између IFRSs и GAAP САД представља полазну основу за разумевање разлика између финансијских извештаја састављених на бази ових сетова стандарда, што представља још један разлог за заинтересованост научне и стручне јавности широм света за њих.

Све разлике између IFRSs и GAAP САД могу се, према свом карактеру, сврстати у две групе:

(1) концепцијске (опште) разлике, тј. разлике у генералном приступу изградњи стандарда и састављању финансијских извештаја, и

(2) конкретне разлике, тј. разлике у одговорима на специфична питања финансијског извештавања.

И IFRSs и GAAP САД су усмерени ка одговорности компанија према акционарима и другим стејкхолдерима и почивају на сличним концептуалним оквирима. Ипак, између њих постоје одређене концепцијске разлике, које су приказане наредном табелом.³⁸⁹

Табела 17 – Концепцијске разлике између IFRSs и GAAP САД

<i>Аспект</i>	<i>IFRSs</i>	<i>GAAP САД</i>
Обим смерница за примену	Мањи број детаљних смерница.	Већи број детаљних смерница.
Просуђивања и тумачења	Услед мањег броја детаљних смерница, примена IFRSs захтева више просуђивања.	Иако су просуђивања неопходна, она су, у поређењу са IFRSs, мање заступљена.

³⁸⁹ Lindberg, D.L. and Seifert, D.L. (2010), "A New Paradigm of Reporting: The Basics of Financial Reporting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 1, January), pp. 38-39. и Langmead, J.M. and Soroosh, J. (2009), "International Financial Reporting Standards: The Road Ahead", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), p. 21.

<i>Аспект</i>	<i>IFRSs</i>	<i>GAAP САД</i>
Обелодањивања	Обелодањивања о најзначајнијим рачуноводственим политикама и проценама су обавезна. Обим обавезних обелодањивања расте.	Обелодањивања су обавезна, али нису тако обимна.
Концептуални оквир	У већој мери заснован на принципима.	У већој мери заснован на правилима.
Гранске смернице	Мањи број гранских смерница и сличан третман догађаја и трансакција свих привредних грана.	Обимне смернице за поједине привредне гране и веће варијације у третману догађаја и трансакција између привредних грана.
Степен ослањања на концептуални оквир	Већи степен ослањања на концептуални оквир приликом решавања нових проблема.	Мањи степен ослањања на концептуални оквир.
Опције у стандардима	Већи број опција.	Мањи број опција.
Одступање од стандарда	Допуштено, уколико резултира пружањем "истините и поштене" слике.	Није допуштено.

Као што претходна табела показује, IFRSs, у поређењу са GAAP САД, карактерише виши ниво апстрактности, из које произилази веће ослањање на професионална просуђивања приликом њихове примене. IFRSs се, стога, у литератури често означавају као систем стандарда заснованих на принципима, док се GAAP САД сматрају сетом стандарда заснованих на правилима, с обзиром на већу заступљеност детаљних и чврстих смерница. Однос суштине и форме се може сматрати кључном разликом између IFRSs и GAAP САД. Док су IFRSs првенствено усмерени ка економској логици и суштини трансакција, дотле су GAAP САД фокусирани на њихову форму и доследно поштовање одредби стандарда. Ипак, треба имати у виду да је квалификовање IFRSs као стандарда заснованих на принципима, а GAAP САД као стандарда заснованих на правилима "више релативно него апсолутно"³⁹⁰. И један и други сет стандарда укључују принципе, али је FASB генерално пружио детаљније смернице за њихову примену у односу на IASB, мада постоје и случајеви у којима су IASB-ови стандарди детаљнији.

IFRSs карактерише и већи степен флексибилности у односу на GAAP САД, у смислу броја опција за рачуноводствени третман појединих трансакција и догађаја. Поред тога, IFRSs се често означавају као "транспарентнији" систем у

³⁹⁰ Barth, M.E. (2008), "Global Financial Reporting: Implications for U.S. Academics", *The Accounting Review* (Vol. 83, Issue 5), p. 1161.

односу на GAAP САД, превасходно због обимнијих обавезних обелодањивања у напоменама уз финансијске извештаје, која се односе на начин тумачења и примене стандарда, начин извршења рачуноводствених процена од стране менаџмента, кључне претпоставке везане за будућност и најзначајније изворе неизвесности.

Најзначајније конкретне разлике између IFRSs и GAAP САД на крају прве деценије 21. века, које се односе на начин приказивања финансијских извештаја, признавања и мерења средстава, обавеза, прихода и расхода и врсте обавезних обелодањивања, приказане су наредном табелом.³⁹¹

Табела 18 – Компарација IFRSs и GAAP САД

<i>Рачуноводствени проблем</i>	<i>IFRSs</i>	<i>GAAP САД</i>
Признавање прихода	Приходе треба признати ако се могу поуздано измерити и ако је дошло до трансфера ризика и користи по основу власништва, без задржавања интереса менаџмента.	Захтевају се убедљиви докази о продајном аранжману, постојању довољног степена наплативости потраживања, могућности утврђивања цена и испоруци производа или извршењу услуга.
Класификација лизинга као оперативног или финансијског	Класификација се врши на бази суштине трансакције.	Класификација се базира на детаљним критеријумима.
Процењивање некретнина, постројења и опреме	Постоји могућност избора између модела историјског трошка и модела фер вредности.	Дозвољен је само модел историјског трошка, док је модел фер вредности забрањен.
Трошкови детаљних техничких контрола и ремонта некретнина, постројења и опреме	Повећавају књиговодствену вредност одговарајућег средства.	Постоје три могућности: (а) расхоровање у периоду настанка, (б) уношење у разграничења и постепено отписивање до наредног ремонта и (в) повећање књиговодствене вредности одговарајућег средства.
Трошкови развоја	Признају се као средство само уколико су задовољени одређени критеријуми.	Уносе се у расходе у периоду настанка (са изузетком одређених трошкова развоја web сајта и софтвера за интерну употребу).
Отписивање фиксних средстава	Компоненте једног средства се могу отписивати по различитим стопама.	За све компоненте једног средства користи се иста стопа отписа.

³⁹¹ Deloitte (2008), *International Financial Reporting Standards for U.S. Companies: Planning for IFRS Adoption*, <http://www.iasplus.com> (13.08.2008), pp. 6-68. и Lindberg and Seifert, op. cit., p. 38.

<i>Рачуноводствени проблем</i>	<i>IFRSs</i>	<i>GAAP САД</i>
Процењивање резидуалне вредности некретнина, постројења и опреме	Текућа нето продајна вредност, под претпоставком да се средство, по својој старости и стању, већ налази на крају корисног века. Резидуална вредност се може накнадно повећавати или смањувати.	Садашња вредност очекиваних прихода по основу будуће продаје. Резидуална вредност се може накнадно само смањивати.
Ревалоризација нематеријалних улагања	Допуштена, али само ако постоји активно тржиште.	Забрањена.
Обезвређење фиксних средстава	Обезвређење се признаје када књиговодствена вредност средства премаши његову фер вредност.	Обезвређење се признаје када књиговодствена вредност средства премаши недисконтовани новчани ток повезан са средством.
Накнадно поништавање обезвређења фиксних средстава	Обавезно за сва средства изузев goodwill-а уколико су задовољени одређени критеријуми.	Забрањено.
Основа за мерење пољопривредних усева, стоке, воћњака и шума	Фер вредност.	Историјски трошак, осим за убрране усеве и стоку намењену продаји, за које важи фер вредност умањена за трошкове продаје.
Процењивање залиха	Историјска набавна вредност (цена коштања) или нето продајна вредност, у зависности од тога која је нижа. Коришћење нето продајне вредности више од набавне вредности (цене коштања) допуштено је у случају залиха пољопривредних и шумских производа и минералних сировина које се налазе у поседу њихових произвођача, као и залиха робе брокерско-дилерских компанија.	Историјска набавна вредност (цена коштања) или вредност поновне набавке, у зависности од тога која је нижа. Коришћење нето продајне вредности више од набавне вредности (цене коштања) допуштено је само у случају племенитих метала.
Обрачун трошкова диспонираних залиха	LIFO метода је забрањена.	LIFO метода је допуштена.
Поништавање ранијег отписа залиха	Обавезно, уколико су задовољени одређени критеријуми.	Забрањено.

<i>Рачуноводствени проблем</i>	<i>IFRSs</i>	<i>GAAP САД</i>
Приказивање краткорочних обавеза које су рефинансирањем претворене у дугорочне	Приказују се као дугорочне обавезе ако је рефинансирање окончано пре краја извештајног периода.	Приказују се као дугорочне обавезе ако је рефинансирање окончано пре дана објављивања финансијских извештаја.
Мерење покрића	Свођење на садашњу вредност је обавезно.	Свођење на садашњу вредност је допуштено, али само ако су износ и временски распоред новчаних токова познати.
Заједнички контролисани ентитети	Постоји могућност избора између equity методе и методе пропорционалног консолидовања.	Обично се користи equity метода, изузев у случају грађевинских и рударских предузећа, где је допуштена метода пропорционалног консолидовања.
Приказивање ванредних прихода и расхода у извештају о укупном резултату или билансу успеха	Забрањено.	Допуштено.
Класификација наплаћене и исплаћене камате у извештају о новчаним токовима	Наплаћена камата се може третирати као компонента новчаног тока по основу пословних или инвестиционих активности, а исплаћена камата као компонента новчаног тока по основу пословних или финансијских активности.	Морају се третирати као компоненте новчаног тока по основу пословних активности.
Приказивање новчаних токова пословања која престају	Обавезно.	Није обавезно.
Класификација одложених пореских средстава и обавеза	Одложена пореска средства се увек класификују као обртна средства, а одложене пореске обавезе као краткорочне обавезе.	Врши се подвајање одложених пореских средстава и обавеза на дугорочну и краткорочну компоненту.
Обелодањивање фиксних средстава сегмената	Фиксна средства сегмената обухватају нематеријална улагања.	Фиксна средства сегмената не обухватају нематеријална улагања.
Обелодањивање обавеза сегмената	Обавезно, уколико се такве информације презентирају главном доносиоцу пословних одлука.	Није обавезно.

Једна од најзначајнијих разлика између америчких и међународних стандарда финансијског извештавања налази се у подручју мерења залиха. Наиме, IFRSs забрањују употребу LIFO методе, која је, насупрот томе, не само допуштена према GAAP САД, већ се и често користи од стране америчких компанија у циљу исказивања нижег профита и, самим тим, плаћања мањег пореза на добитак, у условима раста цена. Такође, залихе се, према IFRSs, процењују по историјском набавном трошку или нето продајној вредности, у зависности од тога шта је ниже, док се, према GAAP САД, историјски набавни трошак упоређује са вредношћу поновне набавке. Трећа кључна разлика односи се на поништавање раније извршеног отписа залиха, које је према IFRSs обавезно уколико су задовољени одређени критеријуми, док је према GAAP САД забрањено. Значајна разлика се јавља и по питању мерења некретнина, постројења и опреме, с обзиром на то да IFRSs, насупрот GAAP САД, допуштају примену модела фер вредности.

Подручје у коме су јасно дошле до изражаја разлике у концепцијском приступу изградњи стандарда јесте рачуноводствени третман лизинга. Наиме, амерички стандард који тангира лизинг аранжмане (SFAS 13) се, као што је раније истакнуто, сматра једним од типичних примера стандарда заснованих на правилима. То се јасно види из критеријума за разликовање капиталног (финансијског) од оперативног лизинга, које овај стандард поставља. Лизинг се, према SFAS 13, сматра капиталним уколико задовољава барем један од следећа четири критеријума: (а) пренос власништва по истеку периода лизинга, (б) могућност откупа предмета лизинга, (в) садашња вредност минималних плаћања по основу лизинга од најмање 90% фер вредности средства и (г) дужина периода лизинга од најмање 75% економског живота средства. Сличне критеријуме, без конкретних процената, садржи и IAS 17, али су они дати само као индикатори, а не апсолутно мерило. Њих треба, појединачно или комбиновано, узети у обзир приликом доношења одлуке о класификацији лизинга.

Претходно наведене, али и бројне друге разлике између IFRSs и GAAP САД имају значајан утицај на упоредивост финансијских извештаја компанија. О томе најбоље сведоче резултати једног емпиријског истраживања које се односи на период између 1996. и 2002. године. Истраживање, спроведено на кинеским компанијама које се котирају на Њујоршкој берзи хартија од вредности и своје финансијске извештаје састављају на бази IFRSs, вршећи затим њихово усаглашавање са GAAP САД, открило је значајне разлике између нето добитка и нето имовине (сопственог капитала) утврђених на бази IFRSs, са једне стране, и нето добитка и нето имовине утврђених на бази GAAP САД, са друге стране. Генерално, нето добитак на бази IFRSs био је нижи у поређењу са нето добитком на бази GAAP САД, док је нето имовина на бази IFRSs била виша у односу на нето имовину на бази GAAP САД. Као најзначајнији узрок претходно поменутих

разлика идентификована је ревалоризација некретнина, постројења и опреме, коју IFRSs допуштају, али не и GAAP САД. Коришћењем модела фер вредности, многе кинеске компаније су у финансијским извештајима на бази IFRSs повећале вредност фиксних средстава, а самим тим и нето имовине. Повећање вредности фиксних средстава довело је до повећања годишњих квота отписа, а тиме и укупних расхода у билансу успеха, што је резултирало смањењем приказаног нето добитка.³⁹²

Још једно слично истраживање спроведено је 2002. године, и то на бази финансијских извештаја за 2001. годину свих иностраних компанија котираних на берзама САД које користе IFRSs и које су, стога, биле у обавези да усагласе износе добитка и сопственог капитала са GAAP САД (42 компаније из 17 земаља). За разлику од првог истраживања, ово истраживање је открило одступања добитка исказаног према IFRSs и навише и наниже у односу на добитак према GAAP САД. Односно, 17 компанија је исказало нижи, а 21 виши добитак према IFRSs у односу на GAAP САД, док код 4 компаније није откривена значајна разлика између два износа добитка. Код компанија из Кине поново је откривен нижи добитак према IFRSs, док је за компаније из Швајцарске карактеристично супротно. У многим случајевима су разлике између добитка на бази IFRSs и добитка на бази GAAP САД биле јако велике, при чему су се износи усаглашавања кретали у распону од -2,57 милијарди \$ до 2,09 милијарди \$, односно од -267% до 419% добитка на бази IFRSs.³⁹³

2.3. Пројекат конвергенције: кључне активности, досадашњи резултати и планови за будућност

Међународни стандарди финансијског извештавања и општеприхваћени рачуноводствени принципи САД током времена постају све ближи. Са једне стране, IASB прихвата глобалну политичку реалност, односно чињеницу да америчка економија игра значајну улогу у светским оквирима, и приликом усвајања и ревидирања својих стандарда уважава GAAP САД.³⁹⁴ Са друге стране, амерички стандарди се у последње време креирају и мењају уз уважавање

³⁹² Haverty, J.L. (2006), "Are IFRS and U.S. GAAP converging? Some evidence from People's Republic of China companies listed on the New York Stock Exchange", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 15, Issue 1), pp. 68-69.

³⁹³ Chavis and Mande, op. cit., p. 11.

³⁹⁴ Haverty, op. cit., p. 51.

међународних аспеката. Осим тога, током последњих година, FASB разматра идеју о прихватању приступа изградњи стандарда заснованог на принципима (концептима), с обзиром на то да је дугогодишњи приступ базиран на правилима изложен бројним критикама, посебно након банкротства компаније "Enron".³⁹⁵ FASB сматра да приступ који се јасније фокусира на принципе представља неопходан предуслов побољшања квалитета и транспарентности финансијског рачуноводства и извештавања у САД. Америчка рачуноводствена асоцијација (American Accounting Association) подржала је FASB у намери да оцени изводљивост приступа заснованог на принципима, истичући да "економска суштина, а не форма, сваке трансакције треба да усмерава финансијско извештавање и доношење стандарда, а стандарди засновани на концептима представљају најбољи приступ за реализацију тог циља"³⁹⁶. Дугогодишњи приступ доношењу стандарда и природа правила у њима доведени су у питање и од стране Конгреса САД.³⁹⁷

Иначе, идеја о базирању стандарда финансијског извештавања САД на принципима се не може сматрати новом. FASB-ов концептуални оквир, који важи већ дуги низ година, садржи кључне принципе који леже у основи финансијског рачуноводства и извештавања у САД и који су уграђени у појединачне стандарде. Ипак, сами стандарди су постали исувише детаљни и претрпани правилима, а такође и исувише комплексни и тешки и скупи за примену.³⁹⁸ У свом документу из 2002. године, којим је отпочела расправа о изводљивости приступа заснованог на принципима, FASB, као приоритете, истиче: (а) побољшање рачуноводствених концепата и целокупног извештајног оквира, (б) смањење броја допуштених изузетака и (в) елиминисање многих тумачења и упутстава за примену стандарда. При томе, FASB планира да се прелазак на стандарде засноване на принципима реализује постепено, а не нагло, и то тако што ће сваки нови и ревидирани стандард бити заснован на принципима, док би стари стандарди остајали непромењени.³⁹⁹ Последица промене приступа доношењу стандарда јесте мањи број чврстих правила и изузетака у новим и ревидираним стандардима усвојеним у последње време, уз опсежније разматрање општих принципа на којима се базирају.

---

³⁹⁵ Van der Meulen, S., Gaeremynck, A. and Willekens, M. (2007), "Attribute differences between U.S. GAAP and IFRS earnings: An exploratory study", *The International Journal of Accounting* (Vol. 42, Issue 2), p. 124.

³⁹⁶ Maines, L.A., Bartov, E., Fairfield, P., Hirst, D.E., Iannaconi, T.E., Mallett, R., Schrand, C.M., Skinner, D.J. and Vincent, L. (2003), "Evaluating Concepts-Based vs. Rules-Based Approaches to Standard Setting", *Accounting Horizons* (Vol. 17, Issue 1, March), pp. 73-74.

³⁹⁷ Dennis, I. (2008), "A conceptual enquiry into the concept of a 'principles-based' accounting standard", *The British Accounting Review* (Vol. 40, Issue 3), p. 260.

³⁹⁸ MacDonald, L. (2003), "Right in principle", *Accountancy* (Vol. 131, Issue 1315), p. 89.

³⁹⁹ Toppe Shortridge and Myring, op. cit., pp. 36-37.

Заокрет FASB-а ка принципима (или, боље речено, његов повратак принципима) уједно представља и јасан знак његове спремности да своје стандарде приближи IASB-овим стандардима. Поред тога, Комисија за хартије од вредности и берзе САД је, такође након финансијских скандала са почетка новог миленијума, изразила спремност да допринесе приближавању америчких и међународних стандарда, док је Sarbanes-Oxley закон из 2002. године препоручио глобалну рачуноводствену конвергенцију као средство побољшања квалитета финансијског извештавања и враћања поверења инвеститора у котиране компаније.

Раније поменуто емпиријско истраживање базирано на финансијским извештајима кинеских компанија за период од 1996. до 2002. године пружило је, осим потврде о постојању значајних разлика између међународних и америчких стандарда, и потврду да је процес њиховог приближавања у току. Суштинско приближавање, присутно у дужем периоду, коначно је и формализовано октобра 2002. године потписивањем, од стране IASB-а и FASB-а, најзначајнијих и најутицајнијих доносилаца стандарда финансијског извештавања у светским оквирима, *споразума о конвергенцији IFRSs и GAAP САД*. Овим споразумом, који је познат као "Norwalk agreement" (по америчком граду у коме је склопљен, иначе седишту FASB-а), IASB и FASB су потврдили своје ангажовање на развоју квалитетних и међусобно компатибилних стандарда, који се могу користити за потребе домаћег и међународног финансијског извештавања. Два одбора су се обавезала да ће уложити напоре како би (1) своје постојеће стандарде учинили потпуно компатибилним, што пре је могуће, и (2) ускладили своје будуће програме рада у циљу одржавања успостављене компатибилности. При томе, под "компатибилним стандардима" се не подразумевају стандарди идентични од речи до речи, већ стандарди између којих не постоје значајне разлике.⁴⁰⁰

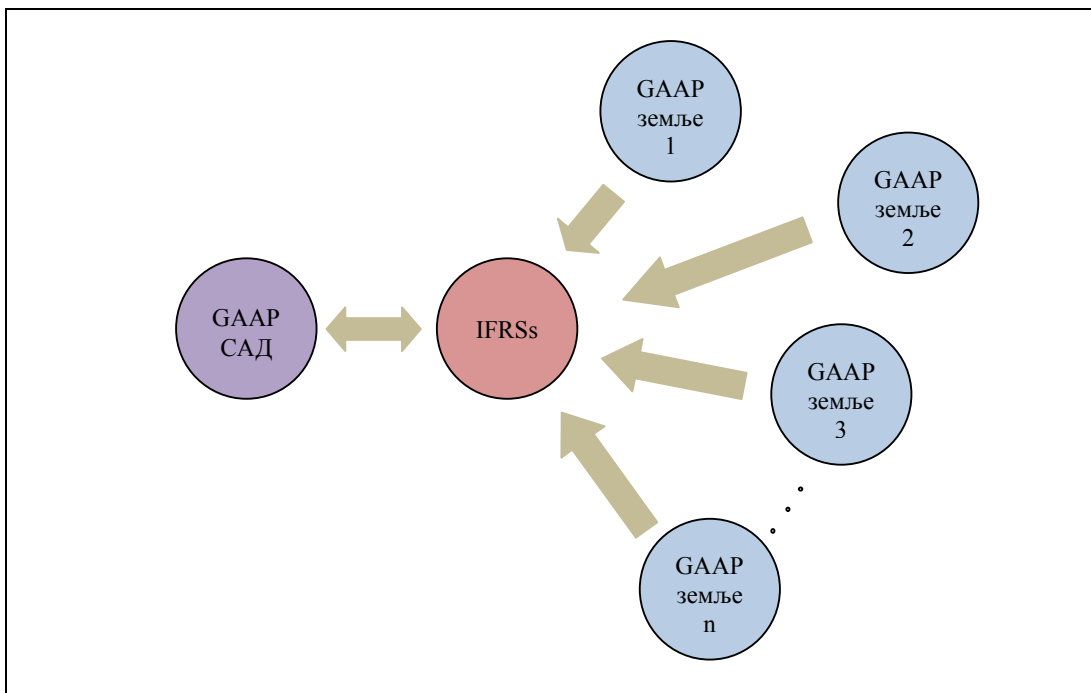
Склапању споразума о конвергенцији допринело је и реструктурирање међународног доносиоца стандарда финансијског извештавања, тј. претварање IASC-а у IASB, које је резултирало повећањем његовог угледа у САД. За разлику од IASC-а, који је у САД често критикован, пре свега због недостатка аутономије, адекватних извора финансирања и стручности, IASB је успео да стекне имиџ финансијски стабилне организације, која је у стању да развије свеобухватан и конзистентан сет међународно признатих стандарда.⁴⁰¹

За разлику од већине земаља, које су се суочиле са избором између усвајања или одбацивања IFRSs, САД су добиле прилику да остваре значајан

⁴⁰⁰ Deloitte (2007), *IFRSs and US GAAP: A pocket comparison*, An IAS Plus guide, March, <http://www.iasplus.com> (14.03.2007), p. 1.

⁴⁰¹ Tyson, T. (2011), "The Convergence of IFRS and U.S. GAAP: What Will the SEC's Next Step Be?", *The CPA Journal* (Vol. 81, Issue 6, June), p. 27.

утицај на њихово обликовање. Конвергенција IFRSs и GAAP САД представља конвергенцију у правом смислу речи, јер се ради о двосмерном процесу током којег и IFRSs трпе измене, док се у случају већине осталих земаља света конвергенција у суштини своди на брже или спорије усвајање IFRSs, што значи да је у питању једносмеран процес током којег само национални стандарди трпе измене, али не и IFRSs. На бази тога се може констатовати да се суштина актуелног процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања огледа у (а) узајамном приближавању IFRSs и GAAP САД и (б) трансформацији многих националних стандарда у циљу њиховог уједначавања са IFRSs, што показује наредна слика.

Слика 19 – Глобална конвергенција стандарда финансијског извештавања

Посебан положај FASB-а у процесу глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања произилази из економске моћи САД, а нарочито снаге тржишта капитала, која FASB чини репрезентом значајног дела светских састављача, корисника и ревизора финансијских извештаја. Додатни извори његове глобалне моћи јесу ресурси којима располаже и блиска веза са SEC-ом. Годишњи буџети FASB-а и SEC-а значајно превазилазе буџете осталих националних регулатора финансијског извештавања. Коначно, FASB располаже и великим стручним ауторитетом, који је резултат његове релативно дуге историје. FASB-ови стандарди обезбеђују информације значајног нивоа транспарентности и испробани су током времена, због чега су стекли и међународно признање послуживши као модел за многе националне стандарде, а такође и неке IASB-ове

стандарде. Због свега наведеног, FASB се, заједно са SEC-ом, нашао "у јединственој позицији да утиче на развој међународних стандарда у правцу заштите интереса инвеститора у САД и широм света"⁴⁰².

Отпочети пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД састоји се од шест сегмената, тј. подручја деловања:⁴⁰³

1. заједничких пројеката, које истовремено реализују оба одбора (IASB и FASB) делећи ресурсе,
2. краткорочних пројеката конвергенције, чија суштина се огледа у избору или IASB-овог или FASB-овог постојећег решења за одређене проблеме,
3. посматрачке улоге IASB-а над радом FASB-а,
4. надгледања IASB-ових пројеката од стране FASB-а,
5. реализовања заједничких истраживачких пројеката и
6. узимања у обзир могућности конвергенције приликом стављања било ког питања на дневни ред.

Фебруара 2006. године IASB и FASB су објавили документ под називом "Меморандум о разумевању" (Memorandum of Understanding), којим су потврдили заједнички циљ, истичући да "заједнички сет висококвалитетних глобалних стандарда остаје дугорочни стратешки приоритет и FASB-а и IASB-а"⁴⁰⁴, и извршили даљу елаборацију својих намера исказаних иницијалним споразумом из 2002. године.⁴⁰⁵ При томе, IASB и FASB су се усагласили око следећих принципа:

- Конвергенција рачуноводствених стандарда се најбоље може постићи кроз развој висококвалитетних, заједничких стандарда током времена.
- Покушај елиминисања разлика између два стандарда који захтевају значајно побољшање не представља најбољи начин за употребу FASB-ових и IASB-ових ресурса – уместо тога, треба развити нови заједнички стандард који побољшава финансијске информације намењене инвеститорима.
- У циљу задовољења потреба инвеститора, конвергенцију треба базирати на замени слабијих стандарда јачим.⁴⁰⁶

Претходни принципи јасно показују да IASB и FASB не посматрају глобализацију стандарда финансијског извештавања само као процес

---

⁴⁰² Landes, C.E. (2007), *Testimony before the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the U.S. Senate Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment*, October 24, <http://www.iasplus.com> (28.10.2007). p. 3.

⁴⁰³ Holzmann, O.J. and Robinson, T. (2004), "FASB/GAAP – International Convergence", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 15, Issue 5, July/August), pp. 88-89.

⁴⁰⁴ Financial Accounting Standards Board and International Accounting Standards Board (2006), *A Roadmap for Convergence between IFRSs and US GAAP – 2006-2008: Memorandum of Understanding between the FASB and the IASB*, 27 February, <http://www.iasplus.com> (17.04.2007), p. 1.

⁴⁰⁵ Rouse, R.W. (2006), "The Road Toward Convergence", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 17, Issue 5, July/August), p. 95.

⁴⁰⁶ Financial Accounting Standards Board and International Accounting Standards Board, op. cit., p. 1.

елиминисања разлика између њихових постојећих стандарда, већ и као процес креирања нових стандарда, различитих од постојећих, који нуде најбоља решења рачуноводствених проблема. Тиме је начињен значајан преокрет у схватању глобализације рачуноводства, што је праћено и терминолошком променом у релевантној рачуноводственој литератури – термин "хармонизација" је уступио место термину "конвергенција".

Полазећи од тога, многи конвергенцију IFRSs и GAAP САД посматрају као одличну прилику за унапређење постојећег модела финансијског извештавања, у смисли смањења јаза између информационих потреба учесника на глобалним тржиштима капитала и постојећих рачуноводствених стандарда и пракси, који је постао нарочито изражен на почетку 21. века. Од конвергенције се очекује да донесе напредак у решавању следећих кључних рачуноводствених проблема.⁴⁰⁷

- однос принципа и правила у стандардима финансијског извештавања,
- способност и спремност менаџера и ревизора да врше просуђивања,
- основе процењивања (историјска, текућа, фер вредност) у различитим ситуацијама,
- релевантност саопштених финансијских информација,
- улога обелодањивања и природа информација које треба обелоданити у циљу лакше процене будућих перформанси и
- поједностављење стандарда, у смислу креирања јасних стандарда који не изазивају конфузију.

За успех читавог процеса конвергенције IFRSs и GAAP САД од кључног значаја је *пројекат ревизије и конвергенције концептуалних оквира*, који увелико траје. Значај овог пројекта произилази из сврхе концептуалног оквира уопште, која се огледа у пружању чврсте основе за сваки појединачни стандард или тумачење, као и широко заступљеног мишљења о потреби побољшања постојећих оквира.⁴⁰⁸ Како се истиче у документу из 2005. године, који су IASB и FASB заједнички публиковали, "иако су актуелни концепти корисни, IASB и FASB неће моћи у потпуности да остваре свој циљ – објављивање заједничког сета стандарда базираних на принципима – ако су ти стандарди засновани на актуелним FASB-овим Исказима о концептима и IASB-овом Оквиру. Ове документе, наиме, треба побољшати, модернизовати, комплетирати и међусобно приближити."⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ PricewaterhouseCoopers (2007), *ViewPoint: Convergence of IFRS and US GAAP*, April, <http://www.pwc.com> (22.05.2008), p. 2.

⁴⁰⁸ CFA Institute Centre for Financial Market Integrity, op. cit., p. 4.

⁴⁰⁹ Bullen, H.G. and Crook, K. (2005), *Revisiting the Concepts: A New Conceptual Framework Project*, International Accounting Standards Board and Financial Accounting Standards Board, May, <http://www.fasb.org> (06.09.2007), p. 2.

Приликом реализације пројекта ревизије и конвергенције концептуалних оквира, неопходно је ставити посебан акценат на:

(1) промене у окружењу које су се десиле након доношења првобитних оквира,

(2) питања која су у оригиналним оквирима изостављена и

(3) проблеме чије решење би IASB-у и FASB-у могло да донесе користи у кратком року, тј. проблеме који тангирају већи број њихових пројеката креирања нових или ревидирања постојећих стандарда.⁴¹⁰

Пројекат ревизије и конвергенције концептуалних оквира формално је започет 2004. године, а првобитни пројектни план је предвиђао његово окончање у 2010. години. Ипак, активности на реализацији пројекта текле су знатно спорије него што је планирано, тако да је до сада, као што показује наредна табела,⁴¹¹ у потпуности окончана само једна од предвиђених седам или осам фаза (једна фаза је условна). Фазе пројекта покривају читав спектар концептуалних питања финансијског извештавања, као што су циљеви и захтеване квалитативне карактеристике финансијских извештаја, дефиниције и општи принципи признавања и мерења елемената финансијских извештаја (средстава, обавеза, прихода и расхода), форме приказивања финансијских извештаја и обелодањивања у њима и делокруг самог оквира. Свака фаза пројекта подразумева (а) објављивање прелиминарног документа (Discussion Paper), (б) јавног нацрта (Exposure Draft) и, на крају, (в) финалног документа, на бази којег IASB и FASB врше актуелизирање својих концептуалних оквира. Сврха прелиминарног документа и јавног нацрта јесте пружање могућности свим интересентима широм света да изнесу своје ставове о предлозима IASB-а и FASB-а, а све у циљу проналажења глобално прихватљивих и дуготрајних решења за концепцијске проблеме финансијског извештавања.

Табела 19 – Пројекат ревизије и конвергенције концептуалних оквира

<i>Фаза</i>	<i>Статус</i>
А – Циљеви и квалитативне карактеристике	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Прелиминарни документ објављен јула 2006. године. ▪ Нацрт објављен маја 2008. године. ▪ Финални документ објављен септембра 2010. године.
В – Елементи финансијских извештаја	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Почетак разматрања се не очекује пре јуна 2011. године.
С – Мерење	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Први округли сто одржан 2007. године. ▪ Наставак разматрања се не очекује пре јуна 2011. године.

⁴¹⁰ Schroeder *et al.*, op. cit., p. 64.

⁴¹¹ Deloitte, "IASB's Project Agenda and Timetable", *IAS PLUS website*, <http://www.iasplus.com/agenda/agenda.htm> (09.05.2011).

Фаза	Статус
D – Извештајни ентитет	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Прелиминарни документ објављен маја 2008. године. ▪ Нацрт објављен марта 2010. године. ▪ Наставак разматрања предвиђен за другу половину 2011. године.
E – Приказивање и обелодањивање	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рок за објављивање прелиминарног документа није утврђен.
F – Сврха и статус оквира	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рок за објављивање прелиминарног документа није утврђен.
G – Применљивост на непрофитне ентитете	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рок за објављивање прелиминарног документа није утврђен.
H – Остала питања	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ова фаза ће се реализовати само ако се укаже потреба.

Једина до сада окончана фаза пројекта, која тангира циљеве и квалитативне карактеристике финансијских извештаја, може се сматрати и кључном, и то из два разлога. Прво, постигнути консензус у погледу циљева и захтеваних квалитативних карактеристика финансијских извештаја обезбеђује легитимитет и покретачку снагу за остатак пројекта. Друго, установљени циљеви и квалитативне карактеристике служе као основа за оцену алтернативних начина решавања најважнијих проблема признавања и мерења, што је предмет наредних фаза пројекта.⁴¹²

На бази принципа дефинисаних "Меморандумом о разумевању" из 2006. године, IASB и FASB су, након консултација са Европском комисијом и SEC-ом, идентификовали подручја која треба да буду предмет посебног разматрања и која треба ставити у контекст пројекта ревизије и конвергенције концептуалних оквира. У питању су следећа подручја:⁴¹³

1. пословне комбинације,
2. консолидовање,
3. употреба поштене вредности,
4. раздвајање обавеза од сопственог капитала,
5. извештавање о перформансама,
6. накнаде по престанку радног односа,
7. признавање прихода,
8. престанак признавања средстава и обавеза,
9. финансијски инструменти,

⁴¹² Gore, R. and Zimmerman, D. (2007), "Building the Foundations of Financial Reporting: The Conceptual Framework", *The CPA Journal* (Vol. 77, Issue 8, August), p. 34.

⁴¹³ Gibson, C.H. (2009), *Financial Reporting & Analysis: Using Financial Accounting Information* (11th edition), South-Western Cengage Learning, Mason, p. 65.

10. нематеријална улагања и

11. лизинг.

Досадашњи заједнички рад IASB-а и FASB-а на претходно наведеним, али и другим битним подручјима финансијског извештавања, резултирао је доношењем нових и ревидирањем постојећих стандарда, при чему су се реформе одвијале у две фазе. Прву фазу карактерише доминација тзв. краткорочних пројеката конвергенције, чија суштина се огледа у покушају да се искористе најбоља постојећа решења рачуноводствених проблема. Током ове фазе, IASB и FASB су један од другог практично преузимали комплетне стандарде или њихове одредбе, без битнијих измена. Тако је FASB усвојио неколико стандарда чије одредбе су блиске, мада не обавезно и идентичне, одредбама одговарајућих IASB-ових стандарда, као што су стандарди посвећени консолидованим извештајима, мерењу финансијских средстава и обавеза по фер вредности, променама рачуноводствених политика и исправљању грешака, плаћању акцијама, размени неновчаних средстава и трошковима залиха. Са друге стране, IASB је усвојио стандарде посвећене извештавању по сегментима и пословањима која престају, који су веома слични одговарајућим FASB-овим стандардима.

У другој фази, која је и данас актуелна, акценат је превасходно на заједничким пројектима реформе стандарда, које карактерише удруживање напора и особља у циљу проналажења нових решења за рачуноводствене проблеме. Актуелни стандарди посвећени пословним комбинацијама (ревидирани IFRS 3 из 2008. године и ревидирани SFAS 141 из 2007. године) представљају прве заједничке стандарде који су готово идентични од речи до речи. Тежња двају одбора ка објављивању од речи до речи идентичних стандарда представља одраз сасвим исправног става да суштински исто решење неког рачуноводственог проблема може да делује збуњујуће уколико је формулисано на два различита начина.

Пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД је, као што показују претходна излагања, веома обиман и сложен, али и оптерећен бројним препрекама и изазовима. Најзначајнији изазови произилазе из: (а) различитих стилова двају сетова стандарда, при чему су од посебног значаја разлике у нивоу детаљности, (б) различитих политичких притисака којима су IASB и FASB изложени, (в) тежњи IASB-а и FASB-а да задрже континуитет са својим постојећим стандардима и (г) потенцијалних разлика у приоритетима двају одбора.⁴¹⁴ Рок окончања целокупног пројекта није познат, а према проценама председника FASB-а то би требало да се догоди између 2013. и 2018. године.⁴¹⁵ Одсуство не

⁴¹⁴ Barth, op. cit., pp. 1162-1163.

⁴¹⁵ Rich, J.S., Jones, J.P., Mowen, M.M. and Hansen, D.R. (2010), *Cornerstones of Financial Accounting*, South-Western Cengage Learning, Mason, p. 786.

само унапред постављеног рока окончања, већ и његових прецизнијих процена, представља последицу непостојања јединственог мишљења о очекиваном крајњем исходу пројекта. Наиме, нема опште сагласности о томе да ли процес конвергенције треба окончати када се достигне довољан степен сличности између IFRSs и GAAP САД, при чему такође није јасно шта се подразумева под довољном сличношћу, или га треба наставити све до потпуног изједначавања двају сетова стандарда. Полазећи од претходно изложених проблема и изазова са којима се процес конвергенције суочава, у литератури се може срести и предлог да се конвергенција одмах оконча, јер њен даљи наставак не представља најефикаснији и најефективнији начин за достизање јединственог сета глобалних стандарда, а да САД прихвате IFRSs у потпуности.⁴¹⁶ Значајну улогу у разрешавању ових недоумица могла би да одигра Комисија за хартије од вредности и берзе САД, која разматра могућност наметања IFRSs свим америчким котираним компанијама, о чему ће бити више речи у наставку.

Досадашње активности на реализацији пројекта конвергенције донеле су позитивне ефекте у виду смањења разлика између финансијских извештаја компанија из САД и компанија из земаља које следе IFRSs, мада значајне разлике и даље постоје. Најбољу потврду за то представљају резултати једног емпиријског истраживања, у чијем центру пажње је било превођење сопственог капитала и нето добитка компанија из ЕУ које следе IFRSs на GAAP САД у периоду од 2004. до 2006. године.⁴¹⁷

2.4. Перспективе Међународних стандарда финансијског извештавања у САД

Комисија за хартије од вредности и берзе (SEC) САД је у дугом периоду од свих иностраних компанија које се котирају на берзама хартија од вредности унутар САД захтевала да износе нето добитка и сопственог капитала усагласе са GAAP САД. Другим речима, иностране компаније су морале да износе нето добитка и сопственог капитала, исказане у складу са стандардима својих земаља или неким другим стандардима различитим од GAAP САД (укључујући и IASs, а касније и IFRSs), преведу на GAAP САД. Захтев SEC-а, мотивисан сасвим исправним настојањем да се америчким инвеститорима обезбеде упоредиве

⁴¹⁶ Barth, op. cit., pp. 1162-1163.

⁴¹⁷ Henry, E., Lin, S. and Yang, Y. (2009), "The European-U.S. "GAAP Gap": IFRS to U.S. GAAP Form 20-F Reconciliations", *Accounting Horizons* (Vol. 23, Issue 2), pp. 121-150.

информације, формирао је значајне улазне баријере за иностране компаније, које последњих година у све већој мери користе IFRSs.

Ипак, "реалности глобализације, интеграције светских тржишта капитала и појаве IFRSs као одрживог квалитетног сета међународних стандарда"⁴¹⁸ натерале су SEC да промени стратегију. Полазећи од става да "више не може да ради свој посао у САД без истинске глобалне стратегије"⁴¹⁹, Комисија је, новембра 2007. године, одлучила да свим иностраним компанијама које се котирају на берзама унутар САД допусти да прилажу финансијске извештаје састављене на бази IFRSs, без икаквих корекција. Другим речима, иностране компаније које своје финансијске извештаје састављају на бази IFRSs више немају обавезу да нето добитак и сопствени капитал усагласе са GAAP САД. При томе, за SEC су прихватљиви само извештаји састављени у складу са оригиналном верзијом IFRSs, објављеном од стране IASB-а. Циљ ове мере био је елиминисање улазних баријера за иностране емитенте хартија од вредности у условима појачане конкуренције тржишта капитала земаља Европске уније и Азије. Односно, преовладао је став да "тржиште капитала САД једноставно не може себи да допусти постојање улазних баријера по основу различитог сета рачуноводствених стандарда и трошкова које је неопходно поднети у циљу кориговања финансијских извештаја"⁴²⁰. Елиминишући потребу за корекцијом извештаја иностраних емитената, Комисија је такође показала да уважава реформу међународног доносиоца стандарда (IASB-а), која се десила на самом почетку 21. века, побољшање квалитета IFRSs након те реформе, као и резултате заједничких напора IASB-а и FASB-а на плану конвергенције стандарда.

Након допуштања иностраним емитентима да прилажу финансијске извештаје састављене на бази IFRSs, уз наставак примене GAAP САД од стране домаћих компанија, настао је нови проблем – проблем упоредивости финансијских извештаја домаћих и иностраних компанија. Осим тога, постало је јасно да наставак примене домаћих стандарда може компанијама из САД да отежа приступ глобалном тржишту капитала и угрози њихову конкурентску позицију. Са једне стране, иностране компаније више немају баријере за приступ тржишту капитала САД, али, са друге стране, многе компаније из САД које се котирају у иностранству и даље морају да се излажу трошковима у циљу превођења својих финансијских извештаја на IFRSs. Као што је раније истакнуто, најбоље решење проблема упоредивости, а тиме и најбољи начин за елиминисање трошкова кориговања финансијских извештаја, јесте успостављање глобалних стандарда.

---

⁴¹⁸ Tweedie, op. cit., p. 4.

⁴¹⁹ Deloitte (2008), *2008 IFRS Survey: Where Are We Today?*, May, <http://www.iasplus.com> (26.05.2008), p. 3.

⁴²⁰ Cheng, op. cit., p. 34.

Неоспорна чињеница да IFRSs, на глобалном плану, имају већи значај и распрострањеност у поређењу са GAAP САД, јер их је већина земаља света или усвојила или има намеру да то учини, није оставила америчким регулаторима тржишта капитала и финансијског извештавања много простора за избор.

Комисија за хартије од вредности и берзе имала је на располагању три опције. Прва опција се огледа у чекању да се актуелни процес конвергенције IFRSs и GAAP САД настави све док ови стандарди не постану "суштински еквивалентни". Таква могућност је од стране многих оцењена као непожељна, због неприхватљиво дугог периода који је потребан да би стандарди постали еквивалентни, као и чињенице да не постоји јасан став о томе шта термин "суштинска еквиваленција" подразумева. Пошто је мала вероватноћа да два система стандарда постану идентична, чак и у даљој будућности, њихова паралелна егзистенција била би скупа, а инвеститорима би донела конфузију.⁴²¹ Друга, знатно пожељнија опција подразумева обавезивање америчких компанија на прелазак на IFRSs. Пошто прелазак америчких компанија на IFRSs захтева транзициони период од неколико година, IASB и FASB би, током тог периода, могли да наставе рад на пројекту конвергенције и остваре додатни напредак на плану побољшања и приближавања својих стандарда, тако да би и сам прелазак компанија на IFRSs био олакшан. Трећа опција представља прелазно решење између прве две опције и заснива се на раније анализираном концепту конкуренције доносилаца стандарда. Она подразумева пружање могућности компанијама из САД да бирају између FASB-ових и IASB-ових стандарда. У том случају, прелазак САД на IFRSs добио би карактер постепеног и парцијалног, док би компаније добиле довољно времена за доношење одлуке о преласку на њих и припремање за евентуалну транзицију. Ову опцију данас заступа Комитет за стандарде финансијског рачуноводства Америчке рачуноводствене асоцијације.⁴²²

Комисија за хартије од вредности и берзе се определила са другу опцију и непуних годину дана након доношења одлуке о допуштању иностраним компанијама да следе IFRSs, тј. у августу 2008. године, отишла још један корак даље објавивши документ под називом "План за потенцијалну примену финансијских извештаја емитената из САД састављених у складу са Међународним стандардима финансијског извештавања" (Roadmap for the Potential Use of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards by U.S. Issuers). Према плану SEC-а, 2014. година би могла да представља прекретницу, јер би у тој години примена IFRSs могла да постане обавезна за све котиране компаније из САД. Ипак, да би се то заиста и

---

⁴²¹ Cabrera, *op. cit.*, p. 37.

⁴²² Jamal *et al.*, *op. cit.*, p. 146.

догодило, неопходно је да претходно буде испуњено неколико услова, који су приказани наредном табелом.⁴²³

Табела 20 – Услови за доношење одлуке о наметању IFRSs америчким компанијама

<i>Услов</i>	<i>Кратак опис</i>
1. Побољшање рачуноводствених стандарда	Конвергенција FASB-ових и IASB-ових стандарда.
2. Одговорност и финансирање IFRS Фондације	Неопходно је да SEC утврди да је IFRS Фондација адекватно установљена, да има стабилне изворе финансирања и да функционише независно.
3. Веће могућности за употребу интерактивних података базираних на IFRSs	Почев од маја 2008. године, SEC захтева претварање финансијских извештаја у XBRL формат. Полазећи од тога, SEC жели XBRL формат упоредивог нивоа детаљности и за финансијске извештаје на бази IFRSs.
4. Образовање и усавршавање рачуновођа	Рачуноводствени професионалци треба у потпуности да разумеју разлике између IFRSs и GAAP САД. Стога, упознавање тих разлика треба да буде саставни део образовања рачуновођа или чак укључено у програм обуке за стицање звања Овлашћеног јавног рачуновође (CPA).
5. Ограничена рана примена IFRSs у САД од стране гранских лидера	Прелазна фаза ка наметању пуне примене IFRSs треба да буде пружање могућности једном броју великих компанија, из грана у којима се IFRSs најчешће користе на глобалном плану, да раније пређу на њих. Циљ ове мере јесте побољшање упоредивости водећих фирми из САД са онима изван САД, као и подизање нивоа свести о IFRSs и придавање веће пажње њима.
6. Планирање временског оквира за доношење прописа од стране SEC-а	SEC-у је потребно време за преиспитивање сопствених правила, прописа и образаца који тангирају финансијско извештавање и вршење измена неопходних за прелазак на IFRSs.
7. Имплементација IFRSs од стране котираних компанија из САД	SEC преферира постепени, а не једнократни прелазак на IFRSs. У складу са висином сопственог капитала, компаније би могле да почну са публикувањем финансијских извештаја на бази IFRSs у 3 фазе: 2014, 2015. и 2016. године, при чему би веће компаније прешле на IFRSs у првој фази, тј. 2014. године. Међутим, с обзиром на захтевано приказивање упоредних информација из претходног периода, компаније морају раније да усагласе свој рачуноводствени систем са IFRSs.

⁴²³ Cheng, op. cit., p. 32.

Полазећи од потребе за ретроспективном применом IFRSs и приказивањем упоредних информација, јасно је да, пре публикавања првих финансијских извештаја на бази IFRSs, компанијама из САД предстоји сложен, дуготрајан и скуп припремни период. Наиме, IFRS 1, који тангира проблем састављања иницијалних финансијских извештаја на бази IFRSs, прави јасну разлику између датума иницијалног извештавања на бази IFRSs и датума транзиције (преласка) на IFRSs, при чему датум иницијалног извештавања представља крајњи датум периода на који се примена IFRSs односи, док датум транзиције, као датум састављања првог биланса стања на бази IFRSs, представља почетни датум најранијег периода за који се приказују потпуно упоредиве информације на бази IFRSs. С обзиром на обавезу приказивања упоредивих информација за најмање једну пословну годину, проистиче да датум транзиције сваке компаније из САД која иницијалне извештаје на бази IFRSs саставља за годину која се завршава 31. децембра 2014. године треба да буде 1. јануар 2013. године.

Пре доношења коначне одлуке о наметању IFRSs америчким котираним компанијама, SEC жели да се увери да су они достигли "висок квалитет и довољан степен свеобухватности". У складу са тим, SEC планира да своју одлуку о прихватању IFRSs донесе на бази разматрања следећих фактора:⁴²⁴

1. свеобухватности IFRSs,
2. могућности ревизије, наметања и супервизије примене IFRSs и
3. упоредивости финансијских извештаја базираних на IFRSs унутар једне јурисдикције и између јурисдикција.

Очекује се да ће прелазак америчких компанија на IFRSs донети користи у виду:

1. нижих трошкова прилагођавања финансијских извештаја за америчке емитенте који желе да приступе глобалном тржишту капитала,
2. боље заштите америчких инвеститора који улажу свој капитал на глобалном тржишту, захваљујући бољој упоредивости финансијских извештаја,⁴²⁵
3. креирања квалитетног оквира финансијског извештавања заснованог на принципима, уз мањи обим правила и изузетака од правила у односу на GAAP САД⁴²⁶ и

---

⁴²⁴ Securities and Exchange Commission (2010), *Work Plan for the Consideration of Incorporating International Financial Reporting Standards into the Financial Reporting System for U.S. Issuers*, <http://www.sec.gov/rules/other/2010/33-9109.pdf> (03.09.2010), p. 4.

⁴²⁵ Cheng, op. cit., p. 34.

⁴²⁶ PricewaterhouseCoopers, "International Financial Reporting Standards: The right move for US business", op. cit., p. 3.

4. смањења простора за финансијске злоупотребе, услед стављања акцента на просуђивања, а не стриктну примену правила.⁴²⁷

Успешно окончање процеса преласка америчких компанија на IFRSs захтева савладавање бројних изазова, који нису везани само за подручје рачуноводства, већ и за подручја ревизије, консултантских услуга и опорезивања. Један од највећих изазова произилази из чињенице да многи у САД своје стандарде и даље сматрају најбољим на свету. Прелазак на IFRSs би, по њима, значио пад квалитета стандарда, а самим тим и пад квалитета финансијских извештаја. Национални понос и страх од губитка могућности за успостављање сопствених стандарда такође представљају озбиљне потенцијалне препреке. Постоје мишљења да, полазећи од глобалног значаја тржишта капитала САД, број представника САД у IASB-у није довољан и да, самим тим, утицај САД на његов рад није довољно снажан. Још један велики изазов огледа се у значајним трошковима које компаније морају да поднесу у циљу преласка на IFRSs. Ови трошкови произилазе из неопходности (а) креирања нових рачуноводствених политика, (б) модификације рачуноводственог информационог система и (в) обуке рачуноводственог особља. Значајну препреку представљају и порески прописи, који допуштају примену LIFO методе обрачуна залиха за сврхе утврђивања опорезивог добитка, али само под условом да се иста метода користи и за сврхе редовног финансијског извештавања. Пошто је, према IFRSs, примена ове методе забрањена, јасно је да прелазак САД на IFRSs захтева преиспитивање пореских прописа, што није нимало једноставно. Коначно, заснованост IFRSs на принципима представља још један разлог за скептицизам. Многи страхују да стављање акцента на просуђивања ипак неће спречити злоупотребе, истичући да потенцијалне злоупотребе приликом просуђивања представљају, заправо, највећи недостатак IFRSs. У сваком случају, прелазак на систем заснован на професионалним просуђивањима уместо на детаљним правилима захтева "значајну промену у начину размишљања америчких рачуновођа"⁴²⁸, али и промене правног и регулаторног окружења и начина понашања компанија, регулатора и осталих учесника у ланцу финансијског извештавања. С обзиром на опсег неопходних промена, компаније треба на време да донесу свеобухватан план активности, који ће омогућити ефективну транзицију на IFRSs уз што ниже трошкове.

Полазећи од претходно наведених изазова, пројекција SEC-а из 2008. године, према којој 2014. година представља прекретницу у финансијском извештавању у САД, примљена је са значајном дозом скептицизма. Бројни

---

⁴²⁷ Rich *et al.*, *op. cit.*, p. 786.

⁴²⁸ Tribunella, H. (2009), "Twenty Questions on International Financial Reporting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), p. 36.

учесници у процесу финансијског извештавања у САД изразили су мишљење да је пројектовани рок за прелазак на IFRSs исувише кратак. Истраживање које је у 2009. години спровела рачуноводствена фирма "Grant Thornton LLP", открило је такав став код већине финансијских директора у САД. При томе, 40% испитаника сматра да на IFRSs не треба прећи никада, док је број испитаника који сматрају да транзиција треба да уследи одмах јако мали (7%). Друго истраживање из исте године, спроведено од стране "Pricewaterhouse Coopers"-а, открило је да 41% финансијских директора сматра темпо активности на плану преласка на IFRSs исправним, 26% њих мисли да је он исувише брз, док га 18% сматра спорим. Исто истраживање је показало да 53% финансијских директора третира прелазак на IFRSs као процес са високим или умереним приоритетом, док 44% њих даје том процесу низак приоритет или га уопште не сматра битним. При томе, нешто више од половине испитаних компанија није предузело ништа по питању преласка на IFRSs, или су њихове активности на том плану још увек у почетним фазама. Треће истраживање из 2009. године, спроведено од стране фирме "Deloitte Touche Tohmatsu ", открило је да већина финансијских директора сматра да прелазак на IFRSs треба померити за 2015. годину. Дакле, из ових истраживања произилази да већина компанија из САД у 2014. години вероватно неће бити спремна за прелазак на IFRSs, односно да је план SEC-а превише амбициозан. Четврто истраживање, спроведено од стране Америчког института овлашћених јавних рачуновођа (AICPA) током 2008. и 2009. године, које се фокусирао на спремност рачуноводствених професионалаца за прелазак на IFRSs, показало је да је већина њих свесна да IFRSs представљају будућност, али да је још увек значајан број оних који уопште не познају IFRSs или имају само основно знање о њима. Насупрот томе, проценат рачуновођа који поседују висок ниво познавања IFRSs је јако мали (испод 5%), а мали је и проценат рачуновођа из јавне праксе који сматрају своју фирму спремно да подржи клијенте у припреми за прелазак на IFRSs. Пето истраживање из истог периода, спроведено од стране фирме "KPMG LLP", које се фокусирао на активности образовних институција на плану преласка на IFRSs, открило је да већина универзитета (преко 60%) није учинила ништа значајно по питању укључења IFRSs у своје наставне планове и програме, али је огромна већина њих свесна да то треба учинити у скорије време. Ипак, само половина испитаних предавача сматра да је транзиција на IFRSs заиста и неопходна. Као једну од главних кочница за укључење IFRSs у универзитетске наставне планове и програме они су идентификовали недостатак адекватних уџбеника.⁴²⁹

---

⁴²⁹ Liu, Q. and Hildebeitel, K. (2010). "IFRS Adoption in the U.S.: Why the Postponment?", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 11, November), pp. 27-29.

Реагујући на изражену забринутост везану за неопходност преласка на IFRSs и пројектовани рок транзиције, Комисија за хартије од вредности и берзе је фебруара 2010. године објавила документ којим је потврдила своју посвећеност успостављању јединственог сета глобалних стандарда финансијског извештавања, истичући да IFRSs имају потенцијал да задовоље потребе тржишта капитала САД. Истовремено, Комисија је на индиректан начин признала да је првобитно очекивање да ће транзиција на IFRSs уследити у 2014. години било превише амбициозно, истичући да би транзиција могла да се догоди у 2015. или чак 2016. години.⁴³⁰

Ипак, конкретан термин преласка компанија на IFRSs је од мање важности у односу на две неоспорне чињенице. Прва је да се у САД IFRSs доживљавају као реалност, а друга је да постоје озбиљне намере за њихово усвајање, што план SEC-а јасно показује. План SEC-а и резултати поменутих истраживања такође показују да је за коначно усвајање IFRSs, као крупну промену у финансијском извештавању САД, неопходан колективни напор, у смислу креирања свеобухватног система подршке у који треба да буду укључени сви професионалци из области рачуноводства, финансија и тржишта капитала. Осим тога, имајући у виду да значајне разлике између IFRSs и GAAP САД и даље постоје, што је и емпиријски потврђено, IASB и FASB "имају још доста посла пред собом како би достигли довољан ниво конвергенције IFRSs и GAAP САД, који ће убедити SEC да компанијама из САД наметне IFRSs"⁴³¹.

3. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Рачуноводствена регулатива Европске уније, као што је истакнуто у трећем делу рада, последњих година доживљава крупне промене. Почев од 2005. године, све компаније које се котирају на регулисаним тржиштима капитала у Европској унији у обавези су да своје консолидоване финансијске извештаје састављају на бази IFRSs, а државе чланице имају право да обавезу поштовања

---

⁴³⁰ Ibid., pp. 29-30.

⁴³¹ Gray, S.J., Linthicum, C.L. and Street, D.L. (2009), "Have 'European' and US GAAP measures of income and equity converged under IFRS? Evidence from European companies listed in the US", *Accounting and Business Research* (Vol. 39, Issue 5), p. 431.

IFRSs прошире и на консолидоване извештаје некотираних компанија под својом јурисдикцијом, као и на појединачне финансијске извештаје. Значајан број чланица ЕУ је то право и искористио, што показује наредна табела.⁴³²

Табела 21 – Примена IFRSs од стране некотираних компанија у државама ЕУ

<i>Државе</i>	<i>Примена IFRSs од стране домаћих некотираних компанија</i>
Кипар, Словачка	обавезна, за све компаније
Велика Британија, Данска, Ирска, Луксембург, Мађарска, Малта, Немачка, Финска, Холандија	допуштена и за консолидоване и за појединачне извештаје
Аустрија, Француска, Чешка, Шпанија, Шведска	допуштена за консолидоване, забрањена за појединачне извештаје
Пољска, Румунија	обавезна за консолидоване извештаје банака, допуштена за појединачне и консолидоване извештаје компанија које су аплицирале за котирање на берзи или чија матична компанија користи IFRSs, а забрањена за појединачне извештаје осталих компанија
Белгија	обавезна за консолидоване извештаје банака и других кредитних институција, допуштена за консолидоване извештаје осталих компанија, а забрањена за појединачне извештаје
Бугарска	обавезна за консолидоване и појединачне извештаје финансијских институција и свих великих ентитета са ограниченом одговорношћу, а допуштена за остале ентитете
Естонија	обавезна за консолидоване и појединачне извештаје финансијских институција, а допуштена за консолидоване и појединачне извештаје осталих компанија
Грчка	допуштена за консолидоване и појединачне извештаје који су предмет ревизије
Италија	допуштена за консолидоване и појединачне извештаје, осим за неке компаније
Летонија	обавезна за финансијске институције, није допуштена за остале
Литванија	обавезна за неке финансијске институције, није допуштена за остале
Португал	обавезна за консолидоване извештаје банака и других финансијских институција, допуштена за консолидоване извештаје осталих компанија и појединачне извештаје компанија које припадају консолидованој групи која користи IFRSs, није допуштена за остале компаније
Словенија	обавезна за финансијске институције, допуштена за остале компаније

⁴³² Deloitte, "Use of IFRSs by Jurisdiction", <http://www.iasplus.com/country/useias.htm>.

Претходна табела јасно показује да је примена IFRSs у Европској унији неконзистентна, као и да у огромној већини чланица постоји систем "двоструких стандарда", који карактерише паралелна егзистенција IFRSs и домаћих стандарда заснованих на директивама ЕУ. Одлука земаља ЕУ да задрже домаће стандарде за мањи или већи круг компанија објашњава се пореским мотивима, тј. везом стандарда финансијског извештавања и пореских прописа. С обзиром на то, веза пореског и финансијског извештавања у земљама ЕУ оправдано се сматра препреком на путу конвергенције стандарда финансијског извештавања у годинама које долазе.⁴³³ Постојање двоструких стандарда негативно утиче на упоредивост финансијских извештаја, не само на нивоу ЕУ, већ и на нивоу појединачних држава чланица, о чему сведоче следећи примери разлика између IFRSs и IV Директиве ЕУ:⁴³⁴

- Према IFRSs, састављање извештаја о новчаним токовима и извештаја о променама сопственог капитала је обавезно, док IV Директива ЕУ то не захтева.
- IV Директива захтева обелодањивање предложене и спроведене расподеле добитка, док у IASB-овим стандардима такви захтеви не постоје.
- IV Директива допушта могућност признавања неких ставки које, према IFRSs, не задовољавају дефиницију средства, као што су оснивачки трошкови.
- IV Директива допушта исказивање губитка у активи биланса стања, док IFRSs захтевају његово приказивање у пасиви, као одбитне позиције сопственог капитала.
- Откупљене сопствене акције треба, према IV Директиви, приказати у активи биланса стања, док се према IFRSs оне приказују у пасиви, такође као одбитна ставка сопственог капитала.
- IV Директива и IFRSs на различит начин врше рашчлањавање финансијских инструмената.
- За разлику од IV Директиве, IFRSs не познају ванредне приходе и расходе као посебне категорије рачуна успеха.
- Goodwill се према IV Директиви отписује у року од 5 година, док се према IFRSs на годишњој основи спроводи тестирање његовог обезвређења (у случају "великих" ентитета), односно врши његово отписивање током процењеног века трајања или током периода од 10 година уколико век трајања није могуће поуздано проценити (у случају "малих" ентитета).
- IV Директива допушта примену LIFO методе за обрачун диспонираних залиха, док је према IFRSs примена ове методе забрањена.

⁴³³ Larson, R.K. and Street, D.L. (2006), "The Roadmap to Global Accounting Convergence", *The CPA Journal* (Vol. 76, Issue 10, October), pp. 38.

⁴³⁴ Шкарић-Јовановић, op. cit., стр. 54-58.

Пре усвајања IFRSs, у Европској унији није постојао јединствени сет стандарда финансијског извештавања. Уместо тога, постојала је разноликост националних стандарда, који су имали "различит ниво детаљности, софистицираности и ауторитета, јер су одражавали различите националне традиције и институционалне аранжмане"⁴³⁵. Рачуноводствене директиве (IV и VII) јесу донеле одређени напредак на плану хармонизације стандарда финансијског извештавања унутар ЕУ, али, као што су показала ранија излагања, тај напредак није био задовољавајући. У савременим условима, које карактерише значајна зависност бизниса од капитала појединачних и институционалних инвеститора, постало је јасно да одсуство јединственог европског језика финансијског извештавања представља велику препреку даљем развоју и интеграцији европских тржишта капитала, а самим тим и економском развоју европских земаља. У тој ситуацији, ЕУ је пред собом имала три опције: (а) да усвоји неки постојећи сет националних стандарда, при чему су се као главни кандидати наметали GAAP САД, (б) да креира сопствене стандарде или (в) да усвоји међународне стандарде. Прва опција се није сматрала прихватљивом, с обзиром на то да су GAAP САД креирани у складу са потребама и карактеристикама економије САД, државе која није чланица ЕУ, и да, самим тим, не би могли у потпуности да задовоље потребе европских тржишта капитала. Друга могућност, која подразумева формирање, на нивоу ЕУ, тела (одбора или комитета) за доношење европских стандарда финансијског извештавања, такође није сматрана прихватљивом, с обзиром на то да је креирање стандарда скуп процес који захтева значајно време. Трећа могућност, која се огледа у прихватању међународних стандарда, оцењена је најповољнијом, и то из два разлога. Прво, комплетан сет међународних стандарда већ постоји и оличен је у IFRSs, па би се његовим прихватањем остварила значајна уштеда времена и ресурса. Друго, IFRSs су већ стекли међународни кредибилитет, који је потврђен од стране IOSCO-а, што значи да би они олакшали приступ европских компанија међународним тржиштима капитала.

Прелазак ЕУ на IFRSs, који је, као што је речено, превасходно подстакнут потребама учесника на тржиштима капитала, представља део шире серије иницијатива усмерених ка реформи европских тржишта капитала. Крајњи циљ покренутих реформи јесу интегрисана, отворена, транспарентна и ефикасна тржишта. Пошто учесници на тим тржиштима желе транспарентне, учестале и благовремене информације о компанијама као емитентима хартија од вредности, које дотадашњи стандарди финансијског извештавања већине земаља ЕУ (са изузетком Велике Британије) нису могли да обезбеде, усвајање IFRSs, као сета

---

⁴³⁵ Whittington, G. (2005), "The adoption of International Accounting Standards in the European Union", *European Accounting Review* (Vol. 14, Issue 1, May), p. 129.

стандарда који је управо усмерен ка транспарентном финансијском извештавању, представља сасвим логичан и оправдан избор.

О размерама промена које су у ЕУ настале прихватањем IFRSs можда најбоље говори став председника IASB-а Sir David Tweedie-а, који је прелазак ЕУ на IFRSs у 2005. години означио као "највећу промену која је задесила европски бизнис од увођења евра"⁴³⁶, док неки чак сматрају да прелазак ЕУ на IFRSs представља "највећи и најсложенији рачуноводствени преображај у историји",⁴³⁷ који "означава почетак нове ере транспарентности"⁴³⁸. Укупан број котираних компанија које су 2005. године прешле на IFRSs процењен је на око 7.000, чиме је ЕУ постала "највећи корисник IFRSs"⁴³⁹. Реч је о компанијама које се међусобно веома разликују по величини, структури капитала, власничкој структури и развијености рачуноводствених система. Одлука ЕУ да прихвати IFRSs уместо да развија сопствене стандарде имала је и значајне индиректне ефекте, јер је подстакла националне регулаторе финансијског извештавања широм света да учине исто. Полазећи од тога, сасвим је јасно због чега се усвајање IFRSs на нивоу ЕУ сматра једним од кључних догађаја у процесу глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања.

Очекује се да ће коришћење јединственог глобалног рачуноводственог језика донети велике користи европским компанијама, јер ће им помоћи да под равноправним условима конкуришу за глобални капитал и, самим тим, до њега дођу уз ниже трошкове. Осим тога, прелазак европских компанија на IFRSs схваћен је и као јединствена прилика за њих да промене начин на који посматрају себе и унапреде мерење перформанси за интерне потребе.⁴⁴⁰ Ипак, саме компаније нису дочекале прелазак на IFRSs са великим одушевљењем. Према резултатима једног емпиријског истраживања из 2004. године, котиране компаније из ЕУ су процес преласка на IFRSs оцениле као скуп, сложен и тежак, а IFRSs као комплексне, при чему је већина истакла да не би ни прешла на IFRSs да није била приморана на то. Исто истраживање је показало да се европске компаније слажу са претпоставкама о повећању упоредивости и транспарентности финансијских извештаја након преласка на IFRSs, али не и претпоставком о снижењу трошкова капитала, а забележено је и њихово очекивање да ће се осцилације приказаног

---

⁴³⁶ Brackney, K.S. and Witmer, P.R. (2005), "The European Union's Role in International Standards Setting", *The CPA Journal* (Vol. 75, Issue 11, November), p. 26.

⁴³⁷ Brackney and Witmer, op. cit., p. 26.

⁴³⁸ Blanchet, J. (2002), "Global Standards Offer Opportunity", *Financial Executive* (Vol. 18, Issue 2, March/April), p. 28.

⁴³⁹ Zarb, B.J. (2006), "The Quest for Transparency: Should International Financial Reporting Standards Replace U.S. GAAP?", *The CPA Journal* (Vol. 76, Issue 9, September), p. 33.

⁴⁴⁰ Blanchet, op. cit., pp. 28-29.

добитка повећати након увођења IFRSs.⁴⁴¹ Још једно истраживање из 2004. године, које је обухватило 10 земаља које су исте године постале чланице ЕУ, три земље које су тада имале статус кандидата за пријем у ЕУ, три земље Европског економског простора (Исланд, Лихтенштајн и Норвешка) које нису чланице ЕУ и Швајцарску, указало је на сложену природу појединих IASB-ових стандарда, а нарочито стандарда који тангира мерење финансијских инструмената (IAS 39), као значајан проблем. Други значајан проблем, према истом истраживању, јесте пореска оријентација многих националних рачуноводствених система. Додатне баријере представљају недовољно развијена тржишта капитала, недовољне смернице за иницијалну примену IFRSs и недовољно искуство са појединим врстама трансакција.⁴⁴² Поред рачуноводственог третмана финансијских инструмената, проблематичним су, са аспекта праксе, сматрана и следећа питања финансијског извештавања: рачуноводствени третман пензија, обрачун пословних комбинација по методи стицања, примена концепта фер вредности, тестирање обезвређења средстава и обелодањивања. Чињеница да IFRSs не прописују стриктну форму приказивања финансијских извештаја доживљава се као њихов недостатак, при чему се истиче да, у том погледу, прелазак на IFRSs чак представља корак уназад у односу на до тада важеће директиве.⁴⁴³

Полазећи од (1) става да безусловно делегирање права на доношење стандарда финансијског извештавања IASB-у, као приватној институцији, није прихватљиво, а такође и (2) потребе за креирањем правне сигурности путем идентификовања стандарда које котиране компаније треба да примењују,⁴⁴⁴ Европска комисија је развила одговарајућу процедуру усвајања IFRSs, тј. њихове уградње у регулативу ЕУ. Ниједан IASB-ов документ (стандард или тумачење) се у ЕУ не примењује аутоматски, већ, да би постао меродаван за компаније под јурисдикцијом држава чланица, мора да буде усвојен од стране надлежних регулаторних тела ЕУ, уз поштовање процедуре која је приказана на наредној слици.⁴⁴⁵

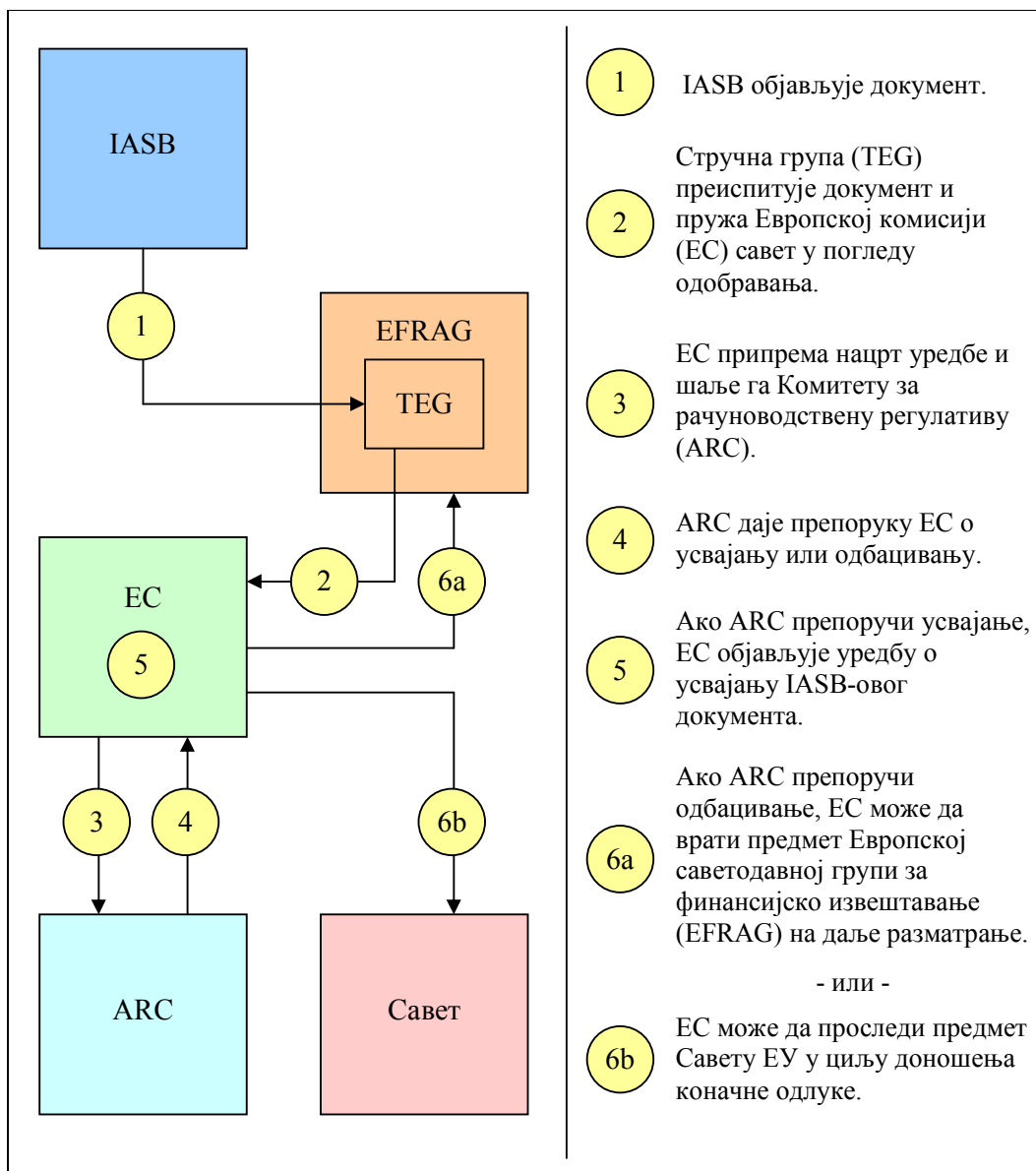
⁴⁴¹ Jermakowicz, E.K. and Gornik-Tomaszewski, S. (2006), "Implementing IFRS from the perspective of EU publicly traded companies", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 15, Issue 2), pp. 170-186.

⁴⁴² Larson, R.K. and Street, D.L. (2004), "Convergence with IFRS in an expanding Europe: progress and obstacles identified by large accounting firms' survey", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 13, Issue 2), pp. 89-119.

⁴⁴³ Hoogendoorn, M. (2006), "International Accounting Regulation and IFRS Implementation in Europe and Beyond – Experiences with First-time Adoption in Europe", *Accounting in Europe* (Vol. 3), pp. 25-26.

⁴⁴⁴ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.10.

⁴⁴⁵ Brackney and Witmer, op. cit., p. 22.

Слика 20 – Процес усвајања IFRSs у ЕУ

Претходна слика јасно показује да процес усвајања IFRSs на нивоу ЕУ не тече аутоматски, односно не подразумева само преводње стандарда и тумачења и њихову потпуну уградњу у регулаторни оквир ЕУ, већ укључује и њихову евалуацију (оцену прихватљивости). Да би могао да се угради у регулаторни оквир ЕУ, сваки IASB-ов документ мора да задовољи следеће критеријуме:⁴⁴⁶

- (1) да доноси побољшање разумљивости, поузданости и упоредивости финансијских извештаја,
- (2) да омогућава "верно и поштено" извештавање и
- (3) да доприноси остварењу општег добра у Европској унији.

⁴⁴⁶ Ibid., p. 22.

Приказана процедура усвајања се примењује на појединачној основи, што значи да се сваки IASB-ов документ (стандард или тумачење) посебно разматра. Она тангира како документе који су већ постојали у тренутку њеног успостављања, тако и сваки нови или измењени документ. Крајњи ауторитет за доношење одлуке о усвајању или одбацивању припада Европској комисији, којој, приликом оцене прихватљивости, подршку пружа одговарајући двостепени механизам, који чине Европска саветодавна група за финансијско извештавање (European Financial Reporting Advisory Group – EFRAG), као тело приватног карактера, и Комитет за рачуноводствену регулативу (Accounting Regulatory Committee – ARC), као тело јавног сектора.

EFRAG има двоструку улогу, с обзиром на то да, с једне стране, разматра са стручног аспекта документе које је IASB већ усвојио, док, са друге стране, врши утицај на IASB приликом доношења нових докумената тиме што преноси ставове ЕУ. При томе, што је EFRAG успешнија у вршењу свог утицаја на IASB током процеса развоја стандарда и тумачења, већа је вероватноћа да ће објављени документ за њу бити прихватљив. Дакле, проактивна улога EFRAG-а је од примарне важности за читав процес усвајања IFRSs на нивоу ЕУ. Осим сарадње са IASB-ом, EFRAG одржава комуникацију са националним доносиоцима стандарда, путем свог Консултативног форума доносилаца стандарда. Разматрање IASB-ових докумената са стручног аспекта EFRAG спроводи путем своје Стручне групе (Technical Expert Group – TEG), коју чини 12 чланова са правом гласа различите професионалне оријентације (рачуновође у јавној пракси, финансијски аналитичари, регулатори тржишта капитала, доносиоци рачуноводствених стандарда и састављачи финансијских извештаја) из различитих делова Европе. Председници британског, немачког и француског доносиоца стандарда су чланови TEG-а без права гласа, док представници Европске комисије, Комитета европских регулатора тржишта хартија од вредности (CESR) и IASB-а присуствују његовим састанцима у својству посматрача. Разматрани IASB-ов документ се сматра одбијеним од стране EFRAG-а уколико најмање две трећине чланова TEG-а гласа против, док ће се у супротном сматрати прихваћеним.

Након што EFRAG (тј. TEG) размотри IASB-ов документ и изнесе став о њему, Европска комисија може да формулише нацрт одговарајућег прописа (уредбе) којим се дотични документ уграђује у регулативу ЕУ и поднесе га ARC-у, телу састављеном од представника државних институција из сваке земље ЕУ. Улога ARC-а, која је у суштини политичког карактера, састоји се у пружању званичног мишљења о коначном усвајању прописа. Као тело јавног сектора, ARC, за разлику од EFRAG-а, разматра широк распон потенцијалних економских и политичких импликација IASB-овог стандарда или тумачења на државе чланице ЕУ, а одлуке доноси простом већином.

Ако ARC препоручи усвајање предложеног прописа, Европска комисија објављује његову коначну верзију, којом IASB-ов документ постаје саставни део регулаторног оквира финансијског извештавања ЕУ. Уколико, пак, ARC одбаци предложени пропис, Европска комисија има две могућности: да врати IASB-ов документ EFRAG-у у циљу додатног разматрања спорних питања или да свој предлог прописа, заједно за ARC-овим негативним мишљењем, пошаље Савету ЕУ у циљу доношења коначне одлуке.

Да уградња IFRSs у регулаторни оквир ЕУ не представља само формалност најбоље потврђују тешкоће настале приликом усвајања IASB-ових докумената који тангирају финансијске инструменте и емисиона права. Наиме, IASB је 2003. и 2004. године ревидирао IAS 39, што је изазвало оштре реакције у ЕУ, а најзначајније примедбе упућене овом стандарду односиле су се на:

(а) рачуноводствени третман финансијских деривата и хеџинга, који, по мишљењу многих у ЕУ, може да доведе до вештачких осцилација добитка, и

(б) проширење употребе фер вредности за сврхе мерења финансијских средстава и обавеза у односу на дотадашњу верзију истог стандарда.

Део отпора према IAS 39 може се објаснити чињеницом да су, пре преласка на IFRSs, многи рачуноводствени поступци које дотични стандард захтева били релативно непознати компанијама из ЕУ, јер их већина до тада важећих националних стандарда није укључивала.⁴⁴⁷ Пет држава чланица (Белгија, Француска, Италија, Португал и Шпанија) жестоко се успротивило овом стандарду. Банке и регулатори банкарског система, као што је Европска централна банка, такође су изразили неслагање са неким његовим одредбама. О озбиљности отпора ЕУ, не само према IAS 39, већ и према IAS 32, који такође тангира финансијске инструменте, најбоље говори чињеница да се у кампању против њих укључио и тадашњи председник Француске (Жак Ширак), који је изјавио да би њихово усвајање "било штетно за банке унутар ЕУ и националне економије"⁴⁴⁸. Током процеса ревидирања IAS 39, Европска унија је покушала да изврши утицај на IASB, али је тај покушај доживео неуспех. Наиме, EFRAG је упутила негативан коментар на рачун нацрта стандарда објављеног 2002. године, што је, уз остале видове лобирања ЕУ, допринело да IASB учини извесне модификације нацрта, али не у мери која би потпуно задовољила интересе ЕУ. Као последица тога, ни EFRAG ни ARC нису одобрили уградњу IAS 39 у регулаторни оквир ЕУ. Ипак, како се ближио дан преласка котираних компанија из ЕУ на IFRSs, постајало је све јасније да Европска комисија мора да пронађе неко компромисно решење. У том циљу, она је предложила усвајање

⁴⁴⁷ Armstrong, C.S., Barth, M.E., Jagolinzer, A.D. and Riedl, E.J. (2010), "Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe", *The Accounting Review* (Vol. 85, Issue 1), p. 35.

⁴⁴⁸ Brackney and Witmer, op. cit., p. 25.

модификоване верзије IAS 39, при чему се модификације огледају у елиминисању спорних одредби везаних за рачуноводство хеџинга и употребу фер вредности. Формулишући такав предлог, Европска комисија је желела да интересентима из ЕУ пружи додатно време за развој алтернативног приступа и његово презентирање IASB-у. EFRAG и ARC су одобрили овај предлог, да би, новембра 2004. године, Европска комисија коначно усвојила модификовану верзију IAS 39. Иако је 95% оригиналних одредби стандарда прихваћено, поменуте измене ("carve-outs") учиниле су верзију IFRSs коју следе компаније из ЕУ различитом од оригиналне, IASB-ове верзије. Након усвајања модификоване верзије IAS 39, Европска унија је наставила са притисцима на IASB у правцу поновног разматрања спорних одредби, који су и уродили плодом, јер је IASB касније поново ревидирао IAS 39 и ограничио употребу фер вредности само на ситуације у којима се она може поуздано утврдити. ЕУ је усвојила извршене измене, чиме је нестала једна значајна разлика између оригиналне верзије IAS 39 и верзије истог стандарда која важи на нивоу ЕУ. Друга разлика, која се односи на рачуноводство хеџинга, није отклоњена, али се испоставило да она у пракси и нема велики значај.

Велика спорења на релацији ЕУ-IASB изазвала је и тумачење посвећено емисионим правима (IFRIC 3), које је објављено децембра 2004. године. Фебруара 2005. године, EFRAG је предложила одбацивање овог документа, сматрајући да би његово усвајање могло да резултира неуједначеним третманом емисионих средстава и обавеза, јер би добици и губици који се односе на обавезе били исказани у рачуну успеха, док би добици и губици који се односе на средства били директно укључени у сопствени капитал. Реагујући на став EFRAG-а, IASB је, јуна исте године, донео одлуку о повлачењу спорног тумачења.

Модификација IASB-ових стандарда од стране институција ЕУ представља значајну, али не и једину опасност по глобалну конвергенцију стандарда финансијског извештавања иманентну описаном процесу усвајања. Друга опасност се огледа у могућем одлагању примене нових или ревидираних стандарда на нивоу ЕУ из чисто бирократских разлога, тј. због предугог трајања овог процеса. На пример, IFRS 8, који тангира извештавање по сегментима, усвојен је од стране IASB-а новембра 2007. године, при чему је као датум његовог ступања на снагу означен 1. јануар 2009. године, уз могућност раније добровољне примене. На коначно усвајање овог стандарда на нивоу ЕУ чекало се годину дана, тачније до новембра 2008. године. У том интервалу, компаније из ЕУ су биле ускраћене могућности да га добровољно примењују.⁴⁴⁹

---

⁴⁴⁹ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.12.

Услед одступања усвојених стандарда од оригиналних, IASB-ових, приступ прихватању IFRSs који заступа ЕУ, за који се у почетку чинило да има карактер чистог директног, претворио се, барем делимично, у индиректан приступ. Практично, процес уградње IFRSs у регулаторни оквир ЕУ довео је до креирања нових стандарда, стандарда ЕУ (GAAP ЕУ).⁴⁵⁰ Исти процес је јасно показао жељу ове политичке и економске групације да обликује IFRSs, тј. да игра проактивну улогу у читавом процесу глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Иако такав приступ може да искомпликује и успори процес стварања глобалних стандарда, он је итекако неопходан са аспекта заштите интереса ЕУ. Покушаје ЕУ да процес глобалне конвергенције усмери на "европски пут" треба посматрати и као противтежу осталим утицајима на обликовање глобалних стандарда, а посебно утицају САД. Цена блиске сарадње IASB-а и FASB-а на пројекту конвергенције њихових стандарда јесте смањен утицај "гласа" ЕУ на критичне фазе развоја и ревидирања IFRSs. Иако је EFRAG увек информисана о процесима креирања и ревидирања IFRSs, њен стварни утицај на те процесе је мањи у поређењу са утицајем FASB-а.⁴⁵¹ О размерама незадовољства унутар ЕУ поводом дешавања на плану глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања у првој деценији 21. века можда најбоље говори став чланова Европског парламента из 2007. године. Они су, наиме, оптужили IASB да је "преузео одређене делове GAAP САД без разматрања њихових импликација по квалитет IFRSs и јурисдикције у којима су компаније у обавези да следе IFRSs"⁴⁵².

4. РАЗЛИКЕ У ПРАКТИЧНОЈ ПРИМЕНИ МЕЂУНАРОДНИХ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ЊИХОВИ УЗРОЦИ

Крајњи циљ глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања јесте уједначавање пракси финансијског извештавања широм света. Другим речима, процес глобалне конвергенције не би имао никаквог смисла

---

⁴⁵⁰ Tokar, op. cit., p. 49.

⁴⁵¹ Alexander and Archer, op. cit., p. 1.12.

⁴⁵² House, J. (2007), "EU fears US influence", *Accountancy* (Vol. 140, Issue 1368, August), p. 81.

уколико не би резултирао значајним повећањем степена упоредивости финансијских извештаја компанија из различитих делова света. Међутим, глобална конвергенција стандарда не гарантује сама по себи глобалну упоредивост финансијских извештаја. Културолошки и други фактори могу резултирати различитим тумачењем стандарда и различитим нивоом њиховог поштовања између земаља, са негативним последицама по упоредивост финансијских извештаја.⁴⁵³ Усвајање IFRSs у некој земљи је једна ствар, док је њихова имплементација нешто сасвим друго. Проста чињеница да је држава усвојила нове рачуноводствене принципе и правила не гарантује њихову брзу, ефикасну и потпуну примену, јер је "можда потребно променити старе менталитете и начине рада, за шта је можда потребна једна генерација"⁴⁵⁴. Имајући то у виду, констатација да "приближавање рачуноводствених стандарда може да буде лакше од превазилажења културолошких разлика и перспектива које опредељују тумачење и примену IFRSs"⁴⁵⁵ чини се сасвим исправном.

Два су основна узрока различите примене IFRSs од стране компанија широм света:

1. постојање *мотива* за избор различитих рачуноводствених пракси и
2. постојање *простора* за избор различитих рачуноводствених пракси.⁴⁵⁶

Мотиви компанија из једне земље да преферирају одређене рачуноводствене праксе представљају резултат низа раније размотрених фактора (као што су систем финансирања компанија, порески систем и правни систем) који су пре отпочињања глобализације рачуноводства опредељивали рачуноводствени систем једне земље и, самим тим, довели до појаве међународних разлика у стандардима и праксама финансијског извештавања. Осим мотива условљених претходним факторима, који су углавном заједнички за све компаније из исте земље, појединачне компаније могу да имају специфичне мотиве за примену одређених рачуноводствених поступака у циљу исказивања жељеног износа добитка и жељене финансијске ситуације. На пример, неке компаније теже исказивању виших добитака како би оставиле повољнији утисак на тржишту капитала, док друге желе да искажу ниже добитке како би имале чвршће аргументе за смањење дивиденди или плата. Склоност ка вођењу одређене политике добитка може да буде везана и за привредну грану. На пример, јавна комунална предузећа, чије цене су обично регулисане, имају мотив да користе рачуноводствене третмане који доводе до исказивања нижих добитака како би убедила државу да прихвати повећање цена њихових производа или

⁴⁵³ Douppnik and Perera, op.cit., p. 103.

⁴⁵⁴ McGee, R.W. (2006), "Adopting and Implementing International Financial Reporting Standards in Transition Economies, in: Gregoriou and Gaber, op. cit., p. 202.

⁴⁵⁵ Deloitte, 2008 IFRS Survey: *Where Are We Today?*, op. cit., p. 4.

⁴⁵⁶ Nobes and Parker, op. cit., pp. 156-165.

услуга. Поред тога, мотиви за преферирање одређених рачуноводствених пракси могу да произилазе из инерције компанија, односно њиховог настојања да прелазак на IFRSs остваре уз што мање измена у свом рачуноводственом систему.

Ипак, постојање преференција ка одређеним рачуноводственим праксама неће само по себи бити довољно уколико нема *простора*, тј. могућности за њихову примену. У случају компанија које следе IFRSs, ширину простора за избор рачуноводствених пракси у циљу вођења политике добитка опредељују две групе фактора. Прва група фактора произилази из карактеристика самих IFRSs, док је друга група везана за процесе њихове уградње у националне регулаторне оквире финансијског извештавања и супервизије њихове примене.

Међу факторе неконзистентне примене IFRSs у пракси који су повезани са карактеристикама самих IFRSs спадају:

- празнине у стандардима,
- отворене опције у стандардима,
- прикривене опције у стандардима и непрецизни критеријуми за признавање елемената (позиција) финансијских извештаја и
- потреба за просуђивањем приликом мерења позиција финансијских извештаја.

Иако IASB непрестано доноси нове и усавршава постојеће стандарде у складу са променама пословне праксе, извесне празнине у стандардима, у смислу недостатка решења за неке специфичне рачуноводствене проблеме, практично је немогуће избећи. Тога је свестан и IASB, који у свом стандарду посвећеном рачуноводственим политикама, променама рачуноводствених процена и грешкама (IAS 8) истиче да, у одсуству стандарда или тумачења које тангира неку специфичну трансакцију или догађај, састављачи финансијских извештаја треба да користе своје просуђивање, уз ослањање на (а) захтеве и смернице садржане у другим стандардима и тумачењима посвећеним сличним проблемима и (б) IASB-ов концептуални оквир. Састављачи се упућују и на разматрање најскоријих докумената других доносилаца стандарда који следе сличан концептуални оквир, остале рачуноводствене литературе и прихваћене гранске праксе.

Пример стандарда који оставља значајан простор за различите рачуноводствене праксе јесте IFRS 4, који тангира само општа питања рачуноводственог третмана уговора о осигурању, без нуђења решења за све проблеме у овом подручју. Такође, IFRS 6 оставља доста простора за различита решења рачуноводствених проблема који се јављају у индустрији нафте и гаса.

Суочавајући се празнинама у IFRSs, састављачи финансијских извештаја могу да одлуче да наставе са дугогодишњом националном традицијом, тј. традицијом која је успостављена пре усвајања IFRSs. У сваком случају, њима је остављен изванредан маневарски простор, који може да има негативне последице по

глобалну упоредивост финансијских извештаја. Празнине у IFRSs могу да поуне и национални регулатори финансијског извештавања креирањем стандарда који представљају допуну IFRSs. Управо то је учинио аустралијски доносилац стандарда објавивши сопствене стандарде који тангирају нека питања уговора о осигурању која нису нашла своје место у IFRSs, као и друга питања специфична за национално окружење.⁴⁵⁷ Могућност да национални доносиоци стандарда широм света на различит начин реше проблеме којима се IASB није бавио представља додатну опасност по глобалну упоредивост финансијских извештаја.

Једну од битних карактеристика IFRSs представљају отворене опције у појединим стандардима, односно различите могућности за рачуноводствени третман истих рачуноводствених проблема, што представља значајан извор разлика у практичној примени IFRSs широм света. Укупан број отворених опција у стандардима се током последњих двадесет година, као резултат напора IASB-а, односно IASC-а, који су били нарочито интензивни 1993. и 2003. године, значајно смањено и треба очекивати његово даље смањење у будућности. Карактеристични примери ситуација у којима IFRSs данас нуде две или чак три могућности јесу:

- утврђивање вредности крајњих залиха и трошкова диспонираних залиха, где постоји могућност избора између FIFO методе и методе просечних трошкова (IAS 2),
- класификација исплаћених и наплаћених камата и дивиденди у извештају о новчаним токовима, при чему постоји могућност избора између њиховог приказивања у оквиру новчаних токова по основу оперативних активности, активности финансирања или активности инвестирања (IAS 7),
- процењивање некретнина, постројења, опреме и неких нематеријалних улагања након иницијалног признавања, где постоји могућност избора између модела историјског трошка и модела фер вредности (IAS 16 и IAS 38) и
- третман заједничких подухвата у консолидованим извештајима, где је допуштен избор између методе пропорционалног консолидовања и equity методе (IAS 31).

Приликом доношења одлуке о избору једне од метода из сета понуђених поново до изражаја долази традиција успостављена пре усвајања IFRSs. На пример, полазећи од укорењене традиције, од британских компанија се може очекивати примена FIFO методе обрачуна залиха, а од компанија из Немачке примена методе просечних трошкова.

Специфичну категорију отворених опција представљају оне које нуди IFRS 1, који се бави проблемом преласка компанија са националних стандарда на IFRSs. Између осталог, овај стандард даје састављачима финансијских извештаја

---

⁴⁵⁷ PricewaterhouseCoopers (2010), op. cit., p. 141.

право да, приликом састављања првог сета извештаја на бази IFRSs, бирају између (а) поновне процене goodwill-а и (б) преузимања његовог затеченог износа (тј. износа који је настао применом претходно важећих националних стандарда), без поновне процене. Пошто се национални стандарди, као што је раније истакнуто, значајно разликују по питању рачуноводственог третмана goodwill-а и пошто први сет финансијских извештаја на бази IFRSs чини полазну основу за читав низ наредних извештаја, јасно је да опције везане за износ goodwill-а у првим извештајима на бази IFRSs могу у дугом року да остваре негативан утицај на глобалну упоредивост финансијских извештаја.

Још једну специфичну категорију отворених опција чине оне које проистичу из флексибилности у погледу датума ступања на снагу нових или ревидираних стандарда. Наиме, приликом објављивања сваког стандарда, IASB утврђује датум његовог ступања на снагу, и то у виду констатације да "стандард важи за годишње финансијске извештаје који се састављају за периоде који почињу 1. јануара 20XX. године или након тог датума", при чему се компанијама обично допушта да са његовом применом почну и пре утврђеног рока. На пример, IASB је крајем 2006. године усвојио IFRS 8 посвећен извештавању по сегментима, као замену за IAS 14. IFRS 8 је ступио на снагу 1. јануара 2009. године, при чему је остављена могућност раније примене. То практично значи да су у 2007. и 2008. години паралелно егзистирала два различита стандарда који тангирају исти рачуноводствени проблем – IAS 14 и IFRS 8, а компаније су могле да следе било који од њих. Почетком 2007. године IASB је ревидирао стандард посвећен трошковима позајмљивања (IAS 23), при чему је као датум ступања на снагу ревидиране верзије стандарда такође означен 1. јануар 2009. године, уз могућност раније примене, што значи да су до тог рока паралелно егзистирале две верзије истог стандарда. Дакле, флексибилни рокови за почетак примене стандарда у основи имају исти ефекат као и опције у самим стандардима. Иако период паралелне егзистенције двају алтернативних стандарда или двеју верзија истог стандарда (старе и нове) не траје дуго (не више од 2-3 године), континуирано креирање и усавршавање стандарда доноси нове случајеве паралелне егзистенције и, самим тим, ствара нове изворе разлика у практичној примени IFRSs, не само на глобалном плану, већ чак и на нивоу једне земље.

Осим отворених опција, IFRSs садрже и бројне прикривене опције и непрецизно формулисане критеријуме за признавање елемената финансијских извештаја (средстава, обавеза, прихода и расхода), који додатно повећавају простор за вршење избора од стране састављача финансијских извештаја. Карактеристични примери ситуација у којима се састављачи извештаја суочавају са прикривеним опцијама или непрецизним критеријумима за признавање јесу:

- детерминисање значајности (материјалности) појединих ставки (IAS 8),
- рачуноводствени третман уговора о изградњи, где се метод процента завршетка радова користи само ако се исход уговора може поуздано проценити (IAS 12),
- класификација лизинга на финансијски и оперативни у зависности од тога да ли долази до преношења "највећег дела ризика и користи" са даваоца на корисника лизинга (IAS 17),
- утврђивање функционалне валуте, које се врши на бази већег броја критеријума (IAS 21),
- идентификација зависних предузећа на бази "моћи контроле" (IAS 27), придружених (асоцираних) предузећа на бази "значајног утицаја" (IAS 28) и заједничких подухвата на бази "начина доношења стратегијских финансијских и оперативних одлука" (IAS 31),
- идентификација обезвређења средстава, која се врши на бази већег броја критеријума (IAS 36),
- признавање покрића, које се врши на бази "вероватноће одлива ресурса" (IAS 37),
- капитализовање трошкова развоја, под условом да је задовољен већи број критеријума (IAS 38) и
- одређивање извештајних сегмената на бази већег броја фактора (IFRS 8).

Претходне ситуације представљају, чини се, неизбежну последицу IASB-ове оријентације на стандарде засноване на принципима. Из истог разлога, ни многа тумачења не обилују детаљима. Пошто IFRSs као целина (стандарди и тумачења) не садрже јасне и прецизне критеријуме за рачуноводствени третман бројних трансакција и догађаја, неопходно је да састављачи финансијских извештаја, на бази просуђивања, спознају њихову економску суштину и одреде адекватан третман. Начин на који ће састављачи извештаја протумачити економску суштину неке трансакције или догађаја у значајној мери зависи од окружења у коме живе и раде, односно вредносних ставова друштва коме припадају. На пример, немачке рачуновође опрезније тумаче реч "вероватно", која се често среће у IFRSs, у поређењу са америчким рачуновођама.⁴⁵⁸

Рачуноводствена просуђивања нису везана само за признавање позиција финансијских извештаја, већ итекако долазе до изражаја и приликом утврђивања њихових вредности на бази IFRSs. Наиме, у свим ситуацијама у којима не постоје

⁴⁵⁸ Nobes and Parker, op. cit., p. 161.

егзактни и објективни критеријуми за мерење, разборита процена рачуновођа представља једино решење. Примери таквих ситуација јесу:

- утврђивање нето продајне вредности залиха (IAS 2),
- избор адекватне методе отписивања и утврђивање корисног века трајања и резидуалне вредности (ликвидационог остатка) некретнина, постројења, опреме и одређених нематеријалних улагања (IAS 16 и IAS 38),
- утврђивање износа обезвређења средстава (IAS 36),
- утврђивање вредности покрића (IAS 37) и
- утврђивање фер вредности средстава и обавеза где год стандарди то захтевају или је компанија сама одабрала модел фер вредности.

Компаније из различитих земаља света које следе IFRSs испољиће различите склоности приликом мерења позиција финансијских извештаја, под утицајем културе, традиције и пореских прописа. На пример, британске компаније, по традицији, теже једноставнијим режимима отписивања, који подразумевају примену праволинијске методе, резидуални остатак једнак нули и век трајања од 10 година. Компаније из неких земаља континенталне Европе, под утицајем пореских прописа, традиционално су користиле дегресивну методу отписа, уз тежњу ка што краћем корисном веку трајања. Процењени износи у финансијским извештајима компанија из једне земље зависе и од тога да ли у дотичној земљи преовлађују преференције према опрезности или оптимизму. На пример, ако преовлађује склоност ка опрезности, већа је вероватноћа да ће компаније да одаберу отписивање по дегресивној методи, уз краћи век трајања и нижи процењени резидуални остатак, као и да ће своја покрића (резервисања) да процене у вишем износу.

Значајну улогу у напорима IASB-а на плану превазилажења разлика у просуђивањима које су проузроковане културолошким факторима треба да има концептуални оквир IFRSs, који, заправо, представља "IASB-ов извештај о сопственој рачуноводственој култури"⁴⁵⁹. За остварење истинске рачуноводствене конвергенције, неопходно је да концептуални оквир, који је до сада био преваходно усмерен ка обезбеђењу конзистентности стандарда и пружању смерница за ситуације које нису обухваћене стандардима, добије нову улогу, која се огледа у промовисању фундаменталних основа финансијског извештавања на начин који превазилази постојеће културолошке разлике између земаља. Актуелни процес реформе концептуалног оквира, чија суштина се огледа у преиспитивању и модификовању тих фундаменталних основа, представља добру прилику за приближавање самог оквира интересентима широм света, и то кроз

---

⁴⁵⁹ Whittington, G. (2008), "Harmonisation or discord? The critical role of the IASB conceptual framework review", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), p. 497.

њихову укљученост у процес реформе и уважавање њихових потреба и интереса. Реформа концептуалног оквира, као један од најзначајнијих сегмената пројекта конвергенције IFRSs и GAAP САД, треба да пружи могућност онима који нису учествовали у доношењу претходне верзије оквира (као што су многе земље ЕУ) да изнесу свој став. Дакле, у циљу постизања што веће уједначености пракси финансијског извештавања на глобалном плану, формално прихватање IFRSs од стране националних регулатора треба да буде праћено постизањем што је могуће већег степена глобалне сагласности о фундаменталним принципима који су у њих уграђени.

На бази претходних излагања може се констатовати да, иако IFRSs доносе напредак на плану повећања међународне упоредивости и конзистентности финансијских извештаја компанија, финансијско извештавање у свакој земљи и даље остаје национално обојено, тј. и даље носи печат претходно важећих националних стандарда. О томе јасно говоре резултати једног емпиријског истраживања, које је открило разлике у праксама финансијског извештавања британских и немачких компанија које следе IFRSs. Друго истраживање, које је спровео Институт овлашћених рачуновођа Енглеске и Велса на узорку од 200 котираних компанија из 24 земље ЕУ открило је разноврсност у коришћењу опција садржаних у IFRSs, не само између земаља, већ и између различитих делатности. Исто истраживање је показало да само мали број европских компанија користи могућност мерења средстава по фер вредности.⁴⁶⁰ Треће истраживање, које је у центар пажње ставило 16 рачуноводствених питања у којима су постојале међународне разлике пре усвајања IFRSs од стране земаља из којих посматране компаније потичу и код којих IFRSs допуштају варијације, показало је да су разлике остале и након преласка на IFRSs, тј. да су компаније задржале националне традиције.⁴⁶¹

Поред карактеристика самих IFRSs, тј. бројних отворених питања чији коначан одговор треба да дају састављачи финансијских извештаја, значајан простор за разлике у рачуноводственим праксама компанија које следе IFRSs настаје и приликом њихове уградње у регулаторне оквире финансијског извештавања земаља и изградње механизма за подстицање њихове примене. Наиме, приликом уградње IFRSs у националне регулаторне оквире, могу да се појаве одступања од њихове оригиналне верзије, и то из следећих разлога:

1. модификација одредби IFRSs од стране националних регулатора,
2. кашњења са уградњом нових или измењених стандарда или одлагања почетка њихове примене и

⁴⁶⁰ Nobes and Parker, op. cit., p. 165.

⁴⁶¹ Kvaal, E. and Nobes, C. (2010), "International differences in IFRS policy choice: a research note", *Accounting and Business Research* (Vol. 40, Issue 2), pp. 173-187.

3. грешака у преводу IFRSs.

Многе земље IFRSs прихватају на индиректан начин, тако што их претварају у сопствене стандарде, уз поштовање мање или више компликоване процедуре усвајања од стране меродавног регулаторног тела, које по свом карактеру може да буде национално (као што је, на пример, у Аустралији), или, пак, заједничко за групу земаља (као што је случај са земљама Европске уније). При томе, IASB-ови стандарди могу да буду уграђени у национални регулаторни оквир без икаквих измена, што се најчешће и догађа, али и да претрпе одговарајуће модификације у циљу прилагођавања специфичним околностима. У неким случајевима се модификације огледају само у елиминисању појединих опција за рачуноводствени третман. На пример, приликом уградње IFRSs у регулаторни оквир Бразила, избрисане су одредбе које допуштају периодичну ревалоризацију позиција финансијских извештаја, док је у Аустралији уклоњена могућност обрачунавања заједничких подухвата по методи пропорционалног консолидовања, што значи да је компанијама из ове земље на располагању остала само equity метода. Иако брисање појединих опција доводи до одступања националних стандарда од IFRSs, за компаније које доследно поштују националне стандарде се не може рећи да одступају од IFRSs. Знатно озбиљнији проблем по глобалну упоредивост финансијских извештаја настаје уколико нека земља или група земаља суштински измени одредбе IFRSs, као што је учинила Европска унија са одредбама IAS 39. Други пример су Филипини, који су извршили извесне модификације IFRSs како би компанијама олакшали прелазак на њих.

Процес уградње сваког новог или ревидираног стандарда и тумачења у национални регулаторни оквир одвија се на различит начин од земље до земље и има различиту дужину трајања. Уколико нека земља не усвоји стандард или тумачење на време, тј. до дана који је IASB означио као дан његовог ступања на снагу, појавиће се разлика између верзије IFRSs коју дотична земља следи и верзије коју следе земље које су на време окончале процес усвајања. У неким земљама усаглашавање регулаторног оквира са изменама IFRSs касни годинама. На пример, у Ел Салвадору су у 2010. години били меродавни стандарди које је IASB донео закључно са 2003. годином, а ни Перу до 2010. године није прихватио и уградио у свој регулаторни оквир све стандарде које је IASB објавио током претходних година, као ни извесна тумачења. Међутим, ни благовремено усвајање свих нових или измењених стандарда не гарантује аутоматски благовремени почетак њихове примене од стране компанија, јер национални регулатор финансијског извештавања може да допусти компанијама (свим или само неким) да почетак примене одложи на одређено време. Пример за то је Пакистан, који је банкама допустио да одложи почетак примене четири стандарда (IAS 39, IAS 40, IFRS 7 и IFRS 8). Додатни проблем се огледа у чињеници да у

неким земљама (као што су Аустралија и Велика Британија) постоје компаније чија пословна година не почиње 1. јануара. На пример, компанија чија пословна година почиње 28. децембра није у обавези да приликом састављања финансијских извештаја за период који почиње 28. децембра 2012. следи стандарде који ступају на снагу 1. јануара 2013. године (као што су IFRS 9-13). То значи да ће она користити другачију верзију IFRSs у односу на компанију чија пословна година почиње 1. јануара 2013. године, тј. само четири дана касније, која је у обавези да усвоји нове стандарде. Крајња последица тога јесте недостатак упоредивости финансијских извештаја компанија за обрачунски период који се завршава у 2013. години.

Реагујући на модификације IFRSs приликом њихове уградње у националне регулаторне оквире, Међународна организација комисија за хартије од вредности је, у свом документу из 2008. године, издала препоруку компанијама да, у циљу лакшег разумевања финансијских извештаја од стране инвеститора, пруже јасну и прецизну информацију о стандардима које користе као основу за њихово састављање. Ипак, препорука IOSCO-а се не може сматрати дугорочним решењем. Једино исправно дугорочно решење јесте уградња IASB-ових стандарда у националне регулаторне оквире без икаквих модификација.⁴⁶²

Превођење IFRSs са енглеског језика, као језика на коме се објављује њихова оригинална, званична верзија, на друге језике света неминовно подразумева ризик од промене њиховог смисла. Наиме, потпуну еквивалентност превода било ког текста са његовом оригиналном верзијом није лако остварити, при чему опасност од одступања од смисла оригиналног текста расте са порастом броја коришћених стручних термина. Стандарди финансијског извештавања уопште, а самим тим и IFRSs, управо обилују стручним терминима, за које је често тешко пронаћи адекватан превод. Посебан проблем представљају сегменти IFRSs који садрже нове концепте или се баве проблемима који су недовољно познати или чак потпуно непознати у многим националним културама. Чак и најтачнији превод таквих сегмената стандарда не гарантује потпуно преношење њихове суштине и логике. Стога, може да се појави ситуација у којој се "речи можда могу разумети, али не и концепти"⁴⁶³.

О размерама одступања превода од оригиналних одредби IFRSs довољно јасно говоре наредна три примера. Наиме, IAS 41 захтева да безусловна субвенција државе у вези са биолошким средством буде призната као приход у тренутку када компанија по том основу стекне потраживање. Али, у норвешком преводу IFRSs, који је објављен 2006. године, дошло је до промене суштине тог

---

⁴⁶² Willemain, op. cit., p. 1.

⁴⁶³ Zeff, S.A. (2007), "Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at high level of quality", *The British Accounting Review* (Vol. 39, Issue 4, December), p. 296.

захтева, јер је признавање прихода везано за тренутак прилива новца по основу субвенције, а не за тренутак стицања потраживања. Разлог за то је неадекватан превод термина "receivable", који се у IFRSs користи за означавање потраживања. У норвешкој верзији IFRSs овај термин је преведен као "mottas", којим се означава да је нешто примљено и који представља еквивалент енглеског термина "received". Други пример је португалска верзија IAS 7. У оригиналној, IASB-овој, верзији овог стандарда, дата је дефиниција готовинског еквивалента као улагања "које има кратак рок доспећа, који је, рецимо, краћи од три месеца", којом је IASB покушао да избегне формулисање крутог правила и која је потпуно у складу са приступом изградњи стандарда на бази принципа. Међутим, у португалском преводу реч "рецимо" је изостављена, чиме је флексибилан принцип претворен у чврсто правило. Стога је у Португалу знатно теже одбранити став да неко улагање са роком доспећа незнатно дужи од три месеца у суштини представља готовински еквивалент у поређењу са неком другом земљом у којој је превод коректан. Трећи пример је превод IAS 19 на немачки језик. Према оригиналној верзији стандарда, дисконтна стопа за обавезе по основу пензија утврђује се на бази каматне стопе на корпоративне обвезнице, док се према немачкој верзији истог стандарда она утврђује на бази каматне стопе на индустријске обвезнице, које представљају ужу категорију од корпоративних обвезница.⁴⁶⁴

Стриктну примену IFRSs од стране компанија широм света, а самим тим и повећање глобалне упоредивости финансијских извештаја, није могуће остварити без ефикасних подстицајних механизма, чија изградња је у искључивој надлежности националних регулаторних тела. Ови механизми укључују: (а) обавезу ревизије финансијских извештаја компанија, (б) супервизију рада ревизора од стране надлежних тела и (в) санкције за свако кршење закона и стандарда. Полазећи од тога, неједнака ефикасност подстицајних механизма може да буде значајан извор разлика у практичној примени IFRSs на глобалном плану, а такође и узрок неједнаког квалитета финансијског извештавања између земаља, што је можда и опасније. Благих или неефикасних подстицајних механизми омогућавају компанијама да некажњено одступе од одредби IFRSs, чиме њихови финансијски извештаји постају неупоредиви са извештајима компанија из земаља у којима се IFRSs стриктно поштују. С тим у вези, интересантни су резултати једног емпиријског истраживања, базираног на обелодањивањима египатских компанија након преласка на IFRSs. Истраживање је показало да су компаније показале мању спремност да се повинују одредбама IFRSs које су им биле

---

⁴⁶⁴ Nobes and Parker, op. cit., p. 159.

релативно непознате пре усвајања IFRSs.⁴⁶⁵ Ови резултати додатно потврђују значај ефикасних подстицајних механизма, који треба да обезбеде стриктно поштовање свих одредби IFRSs.

5. ОЦЕНА И ПЕРСПЕКТИВЕ ПРОЦЕСА КОНВЕРГЕНЦИЈЕ СТАНДАРДА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Оцена читавог процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, као "питања од одлучујућег стратешког значаја за будућност глобалних тржишта капитала"⁴⁶⁶, може се дати на основу анализе рада IASB-а, као његовог кључног носиоца. Да би се, пак, извршила анализа рада IASB-а, неопходно је поћи од његових прокламованих циљева, који су раније наведени.

Када је реч о првом циљу, развоју јединственог сета квалитетних, разумљивих и применљивих глобалних рачуноводствених стандарда, може се констатовати да је IASB остварио изузетан успех, с обзиром на то да је до сада успео да развије "скоро комплетан сет стандарда, који би, ако би били примењени, захтевали од компанија саопштавање квалитетних, транспарентних и упоредивих информација"⁴⁶⁷. Такве информације биле би од користи читавом низу корисника, а пре свега инвеститорима. Ипак, задовољство стандардима IASB-а није потпуно, о чему сведоче извесне замерке које се упућују на њихов рачун, а као најзначајније се истичу оне које се односе на пораст нивоа комплексности и детаљности стандарда, тј. њихово удаљавање од стандарда заснованих на принципима, и растућа примена концепта фер вредности, без довољног утемељења у концептуалном оквиру.

На плану промовисања стриктне примене својих стандарда, IASB је био знатно успешнији од свог претходника, IASC-а. Наиме, током деведесетих година 20. века, "ниједна компанија није морала да примењује IASC-ове стандарде"⁴⁶⁸, док данас већина земаља света захтева или допушта примену IFRSs. Преласци са

---

⁴⁶⁵ Abd-Elsalam, O.H. and Weetman, P. (2003), "Introducing International Accounting Standards to an emerging capital market: relative familiarity and language effect in Egypt", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 12, Issue 1), pp. 63-84.

⁴⁶⁶ PricewaterhouseCoopers, *ViewPoint: Convergence of IFRS and US GAAP*, op. cit., p. 1.

⁴⁶⁷ Ball, op. cit., p. 9.

⁴⁶⁸ Zeff, op. cit., p. 301.

националних стандарда на IFRSs до сада, на изненађење многих, нису донели значајније проблеме, иако је реч о крупним променама. Досадашње искуство говори "да се финансијски свет успешно прилагодио новом извештајном језику"⁴⁶⁹, без значајнијих потреса на тржиштима капитала. Широка распрострањеност IFRSs на глобалном плану није могла да буде достигнута без подршке бројних међународних организација и институција, али и националних регулатора финансијског извештавања и тржишта капитала. Досадашња излагања су показала да су најзначајнији подстицаји ширења IFRSs дошли од стране (а) Међународне организације комисија за хартије од вредности (IOSCO), која је 2000. године препоручила својим чланицама да иностраним емитентима хартија од вредности допусте примену IFRSs, (б) Европске уније, која је обавезала све котиране компаније да, почев од 2005. године, своје консолидоване финансијске извештаје састављају на бази IFRSs, и (в) Комисије за хартије од вредности и берзе САД, која је најпре 2007. године укинула обавезу иностраних емитената који следе IFRSs да добитак и сопствени капитал своде на GAAP САД, а затим 2008. године објавила своје намере да примену IFRSs наметне домаћим котираним компанијама. Заснованост IFRSs на принципима и флексибилност која из тога произилази чине их прихватљивим за земље са различитим рачуноводственим традицијама и различитим институционалним аранжманима.⁴⁷⁰ Они су прихватљиви не само за земље у којима су стандарди и раније били засновани на принципима (као што је Велика Британија), већ и за земље у којима је традиционално акценат био на правилима (као што је Немачка). Њих следе и земље обичајног права (као што су Аустралија и Нови Зеланд) и земље кодификованог права (као што су Италија и Шпанија), као и земље различитих култура.

На плану реализације трећег циља, који се састоји у вођењу рачуна о посебним потребама малих и средњих ентитета и земаља у развоју, IASB је до сада постигао делимичан успех. Наиме, усвајање стандарда финансијског извештавања за мале и средње ентитете представља, свакако, значајно достигнуће, али се чини да на плану задовољења специфичних потреба земаља у развоју, барем до сада, није постигнут запаженији успех. Једна од најозбиљнијих критика досадашњег процеса глобалне конвергенције стандарда управо се односи на запостављање интереса земаља у развоју у односу на интересе најразвијенијих земаља, при чему, како истичу поједини критичари, доминантну улогу имају земље са развијеним тржиштем капитала, а пре свега САД и Велика Британија,

---

⁴⁶⁹ Bennison, op. cit., p. 2.

⁴⁷⁰ Carmona, S. and Trombetta, M. (2008), "On the global acceptance of IAS/IFRS accounting standards: The logic and implications of the principles-based system", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), p. 455.

чији модел финансијског извештавања заснован на поштену приказивању ("fair presentation") и потпуном обелодањивању ("full disclosure") је уграђен у IFRSs. Још један доказ доминације ових двеју земаља критичари проналазе у структури IASB-а према географском пореклу чланова, док је отпочети пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД, сматрају они, додатно учврстио утицај САД. Осим тога, они наводе да је на досадашњи рад међународног доносиоца стандарда значајан утицај имала Међународна организација комисија за хартије од вредности, који се превасходно манифестује у растућој примени концепта фер вредности. Са друге стране, до сада је донет само један стандард који директно тангира интересе земаља у развоју – IAS 41. Полазећи од тога, критичари констатују да се за IFRSs може рећи да су креирани првенствено у циљу задовољења потреба инвеститора који нису директно укључени у управљање, уз слабо уважавање потреба осталих корисника финансијских извештаја. Према њима, IFRSs су, у најбољем случају, применљиви само за потребе финансијског извештавања великих организација и корисника финансијских извештаја у развијеним земљама, док процес конвергенције стандарда, заправо, усмеравају мултинационалне компаније и међународне рачуноводствене фирме својим вештим лобирањем.⁴⁷¹ Најновијим реформама IASB-а повећано је учешће представника земаља у развоју у процесу доношења стандарда, тако да у будућности треба очекивати посвећивање веће пажње њиховим специфичним рачуноводственим проблемима.

Напред изложене критике на рачун досадашњег рада IASB-а никако се не смеју занемарити. Оне указују на потребу да IASB у наредним годинама посвети већу пажњу интересним групама и категоријама земаља које су до сада биле у другом плану, односно да прошири круг интересената који стварно учествују у консултацијама које претходе доношењу стандарда. Оно што се, при томе, не сме заборавити јесте опасност од нарушавања квалитета стандарда услед тежњи различитих интересних група ка остварењу сопствених циљева. На пример, регулатори тржишта капитала теже успостављању стандарда који су лаки за наметање и супервизију, професионалне рачуноводствене асоцијације и национални доносиоци стандарда су заинтересовани за очување свог утицаја, док су рачуноводствене фирме суочене са потребама и интересима разноврсних клијената. У таквим околностима, разноврсни политички притисци могу да потисну у други план фокус на потребе корисника финансијских извештаја, као неопходну карактеристику глобалних стандарда.

Да равномерна заступљеност интересних група из читавог света у процесу доношења стандарда још увек не постоји сведочи и емпиријски

---

⁴⁷¹ Chand and White, op. cit., pp. 608-611.

потврђена чињеница да највећи број коментара на нацрте стандарда долази од стране мултинационалних компанија. При томе, једно истраживање, базирано на коментарима које је IASB примио након објављивања нацрта IFRS 2, показало је да су компаније које очекују негативне ефекте новог стандарда на своје новчане токове више укључене у лобирање усмерено ка IASB-у. Исто истраживање је открило да ревизори који учествују у процесу лобирања не заступају увек интересе својих клијената, већ и сопствене интересе. Осим тога, компаније из земаља у којима постоје ефикасни механизми наметања и супервизије примене стандарда и у којима је судство ефикасно показују већу заинтересованост за лобирање.⁴⁷² Услед некада јачих, а некада слабијих политичких притисака и лобирања великих корпорација и удружења компанија из појединих делатности усмерених ка задовољењу специфичних интереса, IASB се не би могао окарактерисати као потпуно независно тело.⁴⁷³ Раније истакнута значајна заступљеност донација великих међународних рачуноводствених фирми у укупним изворима финансирања IASB-а могла би такође да има негативне импликације по независност међународног доносиоца стандарда. Стога, наставак отпочетих реформи система финансирања IASB-а у правцу диверзификације извора финансирања, уз укључење што већег броја земаља и што ширег круга интересената, треба да буде један од приоритета.

Коначно, отпочет је процес конвергенције IFRSs, са једне стране, и једног броја националних стандарда, са друге стране, што значи да су у току активности на плану реализације четвртог циља IASB-а. Очекује се да ће се започети пројекти, од којих се, по свом значају, издваја пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД, у догледној будућности успешно окончати. Међутим, никако се не сме изгубити из вида да је конвергенција *de facto* мање извесна од конвергенције *de jure*, јер "конвергенција стварних рачуноводствених пракси није исто што и конвергенција стандарда финансијског извештавања"⁴⁷⁴. Даљи успех IASB-а на плану глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, тј. конвергенције *de jure*, преваходно зависи од његове сарадње са ЕУ и САД.

Велика финансијска криза, која је захватила читав свет почев од 2007. године, појачала је притиске у правцу додатног убрзања глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Постоје мишљења да разлике у стандардима финансијског извештавања представљају један од фактора појаве и ширења кризе, с обзиром на то да су оне смањиле способност инвеститора и

---

⁴⁷² Jorissen *et al.*, *op. cit.*, p. 32.

⁴⁷³ Шкарић-Јовановић, К. (2011), "Носиоци одговорности за квалитет финансијског извештавања", *Квалитет финансијског извештавања – изазови, перспектив и ограничења*, XLII Симпозијум Савеза рачуновођа и ревизора Србије: Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања, Зборник радова, Златибор, 26-28. мај, стр. 18-19.

⁴⁷⁴ Ball, *op. cit.*, p. 11.

других стејкхолдера да оцене успешност компанија које функционишу и конкуришу на глобалним тржиштима и, самим тим, утицале на одлуке о алокацији капитала. С тим у вези, G-20, као група сачињена од министара финансија и гувернера централних банака из најзначајнијих економија света, упутила је септембра 2009. године апел рачуноводственим телима да "удвоструче своје напоре на плану достизања једног сета квалитетних, глобалних рачуноводствених стандарда"⁴⁷⁵.

Упркос "западној оријентацији"⁴⁷⁶ IFRSs, тј. чињеници да су они преваходно креирани у складу са потребама и интересима земаља са развијеним тржиштем капитала, многе земље у развоју су до сада биле итекако заинтересоване за њих. Заправо, IASB-ови (IASC-ови) стандарди су у почетку наишли на бољи пријем у земљама у развоју у односу на развијене земље. Многе земље у развоју су прихватање IFRSs доживеле као предуслов за привлачење иностраних инвестиција, а такође и као јефтинију и бржу варијанту у поређењу са развојем сопствених стандарда. Осим уштеде ресурса и времена, прихватање IFRSs омогућава земљама у развоју да избегну понављање грешака које су развијене земље правиле током развоја својих стандарда. Једно емпиријско истраживање, чији резултати су публиковани 2006. године, открило је да је вероватноћа прихватања IFRSs највећа у оним земљама у развоју које карактеришу виши ниво писмености, постојање тржишта капитала и англо-америчка култура.⁴⁷⁷ Да IFRSs могу да буду прихватљиви и за земље у којима доминантну улогу имају регулаторни механизми, а не механизми тржишта, најбоље потврђује пример Кине, чији стандарди су, почев од 2007. године, у значајној мери блиски IFRSs.⁴⁷⁸ Такође, неке земље Источне Европе које су отпочеле процес трансформације својих привреда из планских у тржишне сматрале су IFRSs атрактивним, већ готовим сетом стандарда, који може да помогне развоју тржишне економије. Међутим, процес имплементације IFRSs у овим земљама не тече глатко, јер већина компанија показује слаб интерес за њих, првенствено због тога што њихови стејкхолдери не захтевају финансијске извештаје базиране на IFRSs. Изузетак су велике компаније које настоје да привуку инострани капитал.⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁵ Securities and Exchange Commission (2010), *Commission Statement in Support of Convergence and Global Accounting Standards*, <http://www.sec.gov/rules/other/2010/33-9109.pdf> (03.09.2010), p. 12.

⁴⁷⁶ Irvine, op. cit., p. 131.

⁴⁷⁷ Zeghal, D. and Mhedhbi, K. (2006), "An analysis of the factors affecting the adoption of international accounting standards by developing countries", *The International Journal of Accounting* (Vol. 41, Issue 4), pp. 373-386.

⁴⁷⁸ Ding, Y. and Su, X. (2008), "Implementation of IFRS in a regulated market", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), p. 474.

⁴⁷⁹ McGee, op. cit., p. 202.

Ипак, прихватање IFRSs од стране земаља у развоју и земаља у транзицији није мотивисано само економским факторима, тј. очекиваним повећањем квалитета, упоредивости и транспарентности финансијских извештаја, већ у извесној мери и политичким факторима. Наиме, неке земље су одлуку о усвајању IFRSs донеле првенствено под притиском развијених западних земаља и међународних организација (као што су Светска банка, Међународни монетарни фонд и Европска банка за обнову и развој), које су своју подршку управо условљавале увођењем међународно признатих рачуноводствених стандарда.⁴⁸⁰

Насупрот земљама у развоју и земљама у транзицији, развијене земље, а пре свих САД, у дугом периоду су, упркос свом значајном утицају на IASB (IASC), показивале неповерење према IFRSs (IASs). Оно што је посебно интересантно за неке развијене земље јесте чињеница да су оне биле више заинтересоване за подстицање других земаља да прихвате најбоље међународне праксе него што су саме биле спремне да то учине.⁴⁸¹ Та, на први поглед, парадоксална ситуација може се објаснити уверењем развијених земаља о високом квалитету сопствених стандарда и њиховој супериорности у односу на међународне стандарде, које је дуго владало. Тек последњих година развијене земље су почеле одлучније да прихватају IFRSs, превасходно под притиском потреба тржишта капитала. Данас се може рећи да је практично свака развијена земља или већ прихватила IFRSs у мањој или већој мери или има озбиљне намере да то учини током наредних неколико година.

Генерално, усвајање IFRSs повећава ефикасност и ликвидност тржишта капитала и снижава трошкове капитала за компаније. Ипак, ти ефекти нису подједнако изражени код свих земаља, делатности и компанија. Побољшање квалитета финансијског извештавања након преласка на IFRSs објашњава се превасходно већим степеном оријентације на тржиште капитала, већом релевантношћу за инвеститоре и већом свеобухватношћу IFRSs у односу на већину до тада важећих националних сетова стандарда. Осим тога, IFRSs, у поређењу са многим националним сетовима стандарда, пружају ужи простор за обликовање добитка. Међутим, чак и под претпоставком да након транзиције на IFRSs квалитет финансијских извештаја остаје исти, њихова корисност расте по основу веће упоредивости на међународном плану, што резултира смањењем трошкова капитала за компаније.

Исправност одлуке бројних земаља да пређу на IFRSs потврђују и резултати емпиријских истраживања. Једно истраживање, базирано на упоређењу карактеристика рачуноводствених износа компанија које су усвојиле IFRSs и

---

⁴⁸⁰ Ibid., p. 202.

⁴⁸¹ Chua, W.F. and Taylor, S.L. (2008), "The rise and rise of IFRS: An examination of IFRS diffusion", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 26, Issue 6), p. 472.

компанија које то нису учиниле, открило је да компаније које следе IFRSs у мањој мери врше обликовање свог добитка, исправније признају губитке и пружају релевантније рачуноводствене информације у односу на компаније које нису прешле на IFRSs. Исто истраживање је открило побољшање квалитета финансијских извештаја након преласка компанија на IFRSs. Дакле, истраживање је показало позитивну везу између квалитета финансијских извештаја и IFRSs. Друго истраживање је открило статистички значајно повећање степена ликвидности и цена хартија од вредности компанија након њиховог преласка на IFRSs, али само у земљама у којима постоје строги механизми наметања стандарда, као и земљама у којима институционално окружење пружа снажне подстицаје за транспарентно извештавање. У осталим земљама које су прешле на IFRSs није забележен њихов позитиван утицај на ликвидност и тржишне цене хартија од вредности. Треће истраживање је открило значајно побољшање квалитета обелодањивања у финансијским извештајима, као кључног аспекта транспарентности, након преласка на IFRSs.⁴⁸² Ипак, квалитет финансијских извештаја базираних на IFRSs није конзистентан, већ варира од земље до земље, у зависности од институционалних фактора и тржишних подстицаја, о чему сведоче резултати четвртог истраживања, које се фокусирао на тежње менаџмента ка обликовању добитка.⁴⁸³ Пето истраживање, чији резултати су публиковани 2007. године и у чијем фокусу је била имплементација IFRSs у ЕУ, показало је да међу учесницима у процесу финансијског извештавања преовлађује мишљење да су IFRSs донели већи степен упоредивости финансијских извештаја компанија из различитих земаља, компанија из истих делатности, као и компанија из различитих делатности. Према резултатима овог истраживања, већина европских инвеститора и састављача и ревизора финансијских извештаја сматра да је увођење IFRSs довело до побољшања квалитета консолидованих финансијских извештаја, и то нарочито са аспеката признавања и мерења. Ипак, половина европских инвеститора је истакла да је прелазак на IFRSs отежао разумевање финансијских извештаја, при чему највеће тешкоће изазива разумевање рачуноводствених политика везаних за финансијске инструменте.⁴⁸⁴ Шесто истраживање, у чијем центру пажње је такође била примена IFRSs у ЕУ и чији резултати су публиковани 2010. године, открило је значајно снижење трошкова капитала код компанија које су усвојиле IFRSs, које произилази из повећаног обима обелодањивања и побољшане упоредивости информација. Али, снижење

---

⁴⁸² Epstein, op. cit., p. 30.

⁴⁸³ Prather-Kinsey, J. and Waller Shelton, S. (2005), "IAS Versus U.S. GAAP: Assessing the Quality of Financial Reporting in South Africa, the United Kingdom, and the United States", *Advances in International Accounting* (Vol. 18), pp. 153-168.

⁴⁸⁴ ICAEW Financial Reporting Faculty (2007), *EU Implementation of IFRS and the Fair Value Directive: A report for the European Commission*, October, London, <http://ec.europa.eu> (05.06.2008), p. 25.

трошкова капитала није подједнако изражено у свим земљама, већ зависи од снаге законских подстицајних механизма. Тамо где су такви механизми најснажнији, снижење трошкова капитала је најизраженије.⁴⁸⁵

Упркос растућој заступљености у светским размерама, за IFRSs се још увек не може рећи да имају статус глобалних стандарда. Постоје земље које не само да нису прихватиле IFRSs, или барем отпочеле процес конвергенције са њима, већ нису ни изразиле намеру да то учине у скорије време. У такве земље спада већина афричких земаља, као и значајан број земаља Азије. Такође, значајан је број земаља у којима су само неке компаније (обично котиране), у обавези да примењују IFRSs, док друге компаније такву обавезу немају, као и број земаља које њихову примену само допуштају, и то као једну од могућности. Осим тога, од земаља у којима је примена IFRSs обавезна или допуштена, тек нешто више од половине следи ове стандарде у изворном облику, тј. облику у коме су публиковани од стране IASB-а, уз превод на званични језик земље (уколико је различит од енглеског). У неким државама или регионалним групацијама (као што је ЕУ) регулатори финансијског извештавања су пренели своју надлежност за креирање стандарда на IASB, али су задржали право доношења коначне одлуке о прихватању IFRSs. Услед модификација IASB-ових стандарда током њихове уградње у националне регулативе или кашњења са том уградњом, данас у свету егзистира већи број верзија IFRSs. Када се томе додају разлике у механизмима наметања и супервизије примене стандарда, као и разлике у укореењеним рачуноводственим традицијама, постаје јасно да глобална уједначеност рачуноводствених пракси вероватно неће бити достигнута у ближој будућности. Различити начини примене IFRSs широм света представљају, по мишљењу многих, "значајан изазов за прихватање IFRSs као истинског глобалног модела извештавања"⁴⁸⁶. Као кључне препреке за ширење IFRSs и њихову конзистентну примену данас се истичу:

1. разлике у економском, правном и културолошком окружењу, при чему су од кључног значаја разлике у систему корпоративног финансирања и утицај пореског законодавства на финансијско извештавање,
2. супротстављеност система стандарда базираних на принципима и система стандарда базираних на правилима, која је и даље присутна,
3. непостојање општеприхваћеног става о употреби фер вредности,
4. недовољан ниво познавања IFRSs и недовољан степен разумевања њихових потенцијалних користи у појединим земљама и

⁴⁸⁵ Li, S. (2010), "Does Mandatory Adoption of International Financial Reporting Standards in the European Union Reduce the Cost of Equity Capital?", *The Accounting Review* (Vol. 85, Issue 2), pp. 607-636.

⁴⁸⁶ Securities and Exchange Commission, *Commission Statement in Support of Convergence and Global Accounting Standard*, op. cit., p. 10.

5. отпор променама.

Полазећи од претходних излагања, може се констатовати да постоји значајан простор за даљи напредак процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања у годинама које следе. Тај напредак треба да обухвати шест праваца деловања:

- (1) подстицање преосталих земаља које и даље признају само сопствене стандарде да се укључе у процес глобалне конвергенције,
- (2) премештање фокуса глобалне конвергенције са котираних компанија на све компаније (котиране и некотиране),
- (3) придавање већег значаја специфичним потребама земаља у развоју,
- (4) подстицање земаља у којима је примена IFRSs данас само допуштена, и то као једна од могућности, на потпуно наметање IFRSs,
- (5) подстицање националних регулатора широм света на већу ажурност приликом уградње IFRSs у националне регулаторне оквире и
- (6) подстицање конвергенције националних система ревизије, наметања и супервизије примене IFRSs.

Јасно је да успех IASB-а на плану глобалног ширења IFRSs зависи од спремности регулатора финансијског извештавања широм света да их уграде у националне регулаторне оквире и обезбеде њихову доследну примену. У циљу подршке усвајању IFRSs од стране оних регулаторних тела која то до сада нису учинила, или су учинила само делимично, али и задржавања подршке регулаторних тела која су их усвојила, IASB треба непрестано да демонстрира, а по потреби и унапређује:

1. транспарентност процеса доношења стандарда и
2. своју одговорност према регулаторима, у смислу доношења стандарда највишег квалитета посвећених интересима инвеститора.⁴⁸⁷

Такође, од виталне је важности да сви заинтересовани за процес изградње глобалних стандарда финансијског извештавања пруже подршку IASB-у. Успостављање јединствених глобалних стандарда само по себи не подразумева и успостављање јединственог глобалног рачуноводственог језика. Јединствени глобални стандарди су само један од стубова јединственог глобалног рачуноводства. Остале стубове чине: конзистентна примена стандарда од стране састављача финансијских извештаја од земље до земље, у смислу конзистентних рачуноводствених просуђивања, конзистентна ревизија тих извештаја на глобалном плану, као и конзистентна супервизија примене стандарда од стране националних регулатора. Сви ови фактори снажно утичу на интегритет

---

⁴⁸⁷ Willemain, op. cit., p. 2.

финансијског извештавања и омогућавају да користи од глобализације стандарда дођу до пуног изражаја.

Развој оквира професионалних просуђивања на бази IFRSs је од изузетног значаја, јер представља предуслов за транзицију на IFRSs и њихову успешну примену. У том развоју треба да учествују састављачи и ревизори финансијских извештаја, као и супервизори финансијског извештавања. Конзистентан квалитет ревизије финансијских извештаја на глобалном плану, као други стуб јединственог глобалног рачуноводства, немогуће је достићи без јединственог глобалног сета стандарда ревизије. Међународни стандарди ревизије (International Standards on Auditing – ISAs), које доноси Међународна федерација рачуновођа (IFAC), представљају основу процеса глобалне конвергенције стандарда ревизије, као што IFRSs представљају основу глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Глобална конвергенција стандарда ревизије не само што повећава конзистентност процеса ревизије у пракси, већ и олакшава глобалну конвергенцију у подручју супервизије примене стандарда финансијског извештавања. Осим тога, веома је важно да стандарди професионалне етике којих се придржавају рачуновође и ревизори буду уједначени између земаља. Коначно, да би инвеститори осетили пуно поверење у финансијске извештаје састављене и ревидиране у различитим земљама, неопходно је да постоји једнообразност националних режима супервизије примене стандарда. С тим у вези, установљење ефикасних и на глобалном плану уједначених система лиценцирања, контроле и дисциплиновања ревизора представља питање од изузетне важности.

Дакле, регулатори финансијског извештавања широм света "треба да деле барем један циљ: обезбеђење заштите инвеститора и ефективно функционисање тржишта капитала"⁴⁸⁸ и константно раде на елиминисању свих политичких, правних и културних препрека које успоравају и отежавају процес глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Реформа регулаторних окружења широм света, као неопходан предуслов потпуног успеха процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања, представља "дугорочан и изазован процес"⁴⁸⁹. Регулатори морају међусобно да сарађују, како би се предупредила појава значајних разлика у регулаторним окружењима.

Почев од 1. јануара 2004. године, а на основу Закона о рачуноводству из 2002. године, IFRSs се користе као примарна основа финансијског извештавања и у Србији. Према актуелном Закону о рачуноводству, донетом 2006. и ревидираном 2009. године, сва велика и средња предузећа, као и предузећа чијим се хартијама од вредности јавно тргује на организованим тржиштима капитала без обзира на њихову величину, у обавези су да примењују IFRSs, док је малим

⁴⁸⁸ Ibid., p. 2.

⁴⁸⁹ PricewaterhouseCoopers, *ViewPoint: Convergence of IFRS and US GAAP*, op. cit., p. 4.

предузећима и предузетницима допуштена могућност избора између IFRSs и посебних прописа које доноси министар финансија.

Сасвим исправном одлуком о преласку на IFRSs, донетом од стране меродавних регулаторних тела, Србија се укључила у процес глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања. Тиме је остварен важан предуслов за повећање транспарентности и међународне упоредивости финансијских извештаја компанија из Србије. Чином прихватања IFRSs регулаторни оквир финансијског извештавања Србије постао је близак регулаторном оквиру Европске уније, што је од великог значаја у контексту тежњи Србије ка приступању овој економској и политичкој групацији. Заправо, Србија је преласком на IFRSs само наставила са усклађивањем своје регулативе финансијског извештавања са регулативом ЕУ, која је отпочела 1989. године уграђивањем бројних елемената IV Директиве ЕУ у тадашњи Закон о рачуноводству.

Србија, попут ЕУ, захтева од котираних компанија да своје консолидоване финансијске извештаје састављају на бази IFRSs, уз проширење тог захтева на све остале велике и средње компаније, што је, према прописима ЕУ, допуштено. Једино, али не и безначајно одступање у односу на захтеве ЕУ огледа се у важећој верзији IFRSs. Наиме, док је у Србији меродавна оригинална, IASB-ова верзија стандарда, дотле државе чланице ЕУ, као што је напред истакнуто, следе модификовану верзију IFRSs. За разлику од ЕУ, у којој постоји одговарајућа процедура усвајања IASB-ових стандарда, која укључује њихову суштинску и формалну евалуацију и током које може да дође (а понекад и заиста долази) до модификације стандарда, у Србији се сви IASB-ови стандарди сматрају обавезним након објављивања њихових превода у службеном гласилу, при чему евалуација стандарда није предвиђена.

Непостојање механизма за евалуацију IASB-ових стандарда на први поглед делује као озбиљан недостатак регулаторног оквира финансијског извештавања у Србији, јер су регулаторна тела лишена могућности да одбаце или модификују стандарде који нису у складу са интересима и карактеристикама окружења Србије. Тиме је, практично, функција успостављања и ревидирања принципа и правила финансијског извештавања пренета на једно инострано, приватно тело, са незнатним могућностима утицаја на њега. Ипак, полазећи управо од незнатних могућности утицаја Србије на IASB, који не може ни да се пореди са утицајем Европске уније, намеће се закључак да је такав механизам сувишан, а могао би чак да буде и штетан. Евентуални негативан став регулаторних тела Србије према неком IASB-овом документу вероватно не би приморао IASB да на било који начин реагује, али би, на другој страни, могао

значајно да угрози међународну упоредивост финансијских извештаја компанија из Србије.

Успостављањем једноставног механизма за уградњу IFRSs у регулаторни оквир Србије створена је претпоставка за благовремено усаглашавање финансијских извештаја компанија из Србије са новим или измењеним IASB-овим захтевима. Време потребно за усвајање сваког новог или ревидираног IASB-овог документа се практично своди на време потребно за његово превођење са енглеског језика. Имајући у виду чињеницу да, по правилу, постоји значајан размак између дана објављивања документа од стране IASB-а и дана почетка његове примене, сасвим је логично очекивати да верзија IFRSs коју следе компаније у Србији, по својој суштини, увек буде идентична оригиналној, IASB-овој верзији.

Нажалост, ова очекивања до сада нису била у потпуности испуњена. Први званични преводи IFRSs објављени су децембра 2003. године и обухватили су концептуални оквир и све Међународне рачуноводствене стандарде (IASs), али не и тумачења. Јануара 2004. године објављен је превод IFRS 1, након чега следи пауза у објављивању превода од чак четири године, током које је IASB објавио 7 нових стандарда (IFRS 2-8), од којих је већина у истом периоду и ступила на снагу (изузетак је IFRS 8, који је ступио на снагу 2009. године), а такође и ревидирао значајан број постојећих стандарда (на пример, децембра 2003. године IASB је изменио IAS 2 укинувши могућност примене LIFO методе за обрачун диспонираних залиха, при чему је ревидирани стандард ступио на снагу 1. јануара 2005. године). Изостанак активности на плану објављивања званичних превода нових и ревидираних стандарда од стране меродавних регулаторних тела учинио је верзију IFRSs коју су следиле компаније из Србије значајно различитом од њихове оригиналне верзије. Фебруара 2008. године коначно је објављен нови превод IFRSs, који је заменио преводе из 2003. и 2004. године, при чему је једино превод концептуалног оквира из 2003. године остао на снази, што је сасвим разумљиво ако се зна да у периоду од 2003. до 2008. године оквир није претрпео никакве измене. Уз преводе стандарда су, по први пут, објављени и преводи тумачења, али не и допунски материјали везани за стандарде, у које спадају основе за закључивање, илуструјући примери, смернице, коментари и супротна мишљења, што се може сматрати недостатком, јер би наведени додаци олакшали разумевање стандарда и њихову имплементацију. У том погледу, преводи из 2008. године представљају корак уназад у односу на преводе из 2003. године, који су укључивали и допунске материјале (прилоге). Наредна верзија превода IFRSs објављена је октобра 2010. године, поново без допунских материјала (прилога), и одражава садржај IASB-ових докумената од 1. јануара 2009. године, али не и измене које су се десиле током 2009. и 2010. године. Ако се узме у обзир и

чињеница да IASB-ов стандард посвећен малим и средњим ентитетима, донет 2009. године, још увек (средина 2011. године) није уграђен у регулаторни оквир Србије, чиме је предузећима која потпадају под његов делокруг (тј. предузећима без јавне одговорности) ускраћена могућност коришћења једноставније верзије IFRSs и остварења уштеде у трошковима састављања финансијских извештаја, јасно је да се досадашње активности на плану ажурирања регулаторног оквира финансијског извештавања у Србији у складу са променама IFRSs не би могле оценити као задовољавајуће. Објављивање званичних превода IFRSs углавном касни, тако да верзија IFRSs која се примењује у Србији скоро никада није идентична IASB-овој верзији. Ипак, неоспорно је да последњих година постоји већа ажурност у објављивању превода, што значи да су одступања од оригиналне верзије генерално све мања.

ЗАКЉУЧАК

Потреба подвргавања финансијског извештавања регулативи већ одавно није спорна. Она проистиче из огромног значаја финансијских информација за доношење инвестиционих и кредитних одлука, а тиме и ефикасно функционисање тржишта капитала и економски развој, са једне стране, и објективне немогућности механизма слободног тржишта да обезбеди, са аспекта читавог друштва, оптималну количину и квалитет таквих информација, са друге стране. Задатак регулатора је да процени преовлађујуће потребе кључних корисника финансијских информација и да, на бази тога, донесе правила и принципе за састављање и публикување финансијских извештаја од стране компанија, као и ревизију тих извештаја од стране независних лица (ревизора). Крајњи ауторитет за регулисање финансијског извештавања припада држави, која може, у целини или делимично, тај ауторитет да пренесе на друге, недржавне институције.

Иако се модалитети регулисања финансијског извештавања разликују од земље до земље, заједничко им је да се састоје из двеју функција: функције установљења (формулисања) правила и принципа састављања финансијских извештаја и функције наметања тих правила и принципа компанијама. Последњих деценија, кључну улогу у регулисању финансијског извештавања имају стандарди финансијског извештавања (рачуноводствени стандарди), који се у релевантној литератури често означавају и као општеприхваћени рачуноводствени принципи. Реч је о скупу константно еволуирајућих писаних правила и принципа којих се компаније морају придржавати приликом састављања својих финансијских извештаја опште намене, тј. финансијских извештаја намењених широком кругу корисника. Они тангирају питања форме, тј. начина приказивања финансијских извештаја, признавања и мерења њихових позиција (средстава, обавеза, прихода и расхода) и обелодањивања у њима. У неким земљама, стандарди финансијског извештавања представљају посебан сет докумената изван законских прописа, али са потпором у њима, док су у неким земљама стандарди интегрални део законских текстова.

Због природе рачуноводства, од стандарда се не може очекивати одговор на свако могуће питање. Сврха стандарда огледа се у дефинисању простора у коме рачуновође доносе одлуке, односно у коме врше просуђивања, која остају неопходан саставни део рачуноводства и финансијског извештавања. Стандарди треба да буду одраз најбољих постојећих рачуноводствених пракси, али и

највреднијих теоријских достигнућа. Они не треба само да описују оно што рачуновође већ раде, већ и да иду корак испред њих, намећући нова, најбоља решења за рачуноводствене проблеме. Значајна улога стандарда финансијског извештавања у ефикасном функционисању тржишта капитала, а тиме и економије у целини, није спорна. Промовишући најбоље праксе, они треба да допринесу благовременом снабдевању инвеститора, кредитора и других стејкхолдера, као и јавности уопште, релевантним, транспарентним и упоредивим финансијским информацијама неопходним за доношење одлука.

Да би испунили своју сврху, стандарди финансијског извештавања треба да буду утемељени у адекватном концептуалном оквиру, који дефинише основне циљеве и фундаменталне принципе финансијског извештавања. Оквир, као израз преовлађујуће рачуноводствене филозофије (теорије), пружа чврсту основу за континуирано унапређење и лакше разумевање стандарда и разрешавање спорних питања која нису обухваћена ниједним стандардом. Он служи као водич доносиоцима стандарда приликом креирања нових и ревидирања постојећих стандарда, док састављачима финансијских извештаја пружа снажну теоријску подлогу за решавање непознатих и специфичних рачуноводствених проблема. Квалитетан, широко прихваћен и научно утемељен концептуални оквир доприноси конзистентности стандарда и уједначавању пракси.

Досадашње светско искуство показује да систем стандарда финансијског извештавања који су засновани на флексибилним принципима, утемељеним у концептуалном оквиру, који се фокусирају на економску суштину трансакција и догађаја, представља бољи избор у поређењу са системом стандарда заснованих на чврстим, ригидним правилима. Бројни финансијски скандали са почетка 21. века показали су да чврста правила подстичу састављаче финансијских извештаја на тражење начина за њихово избегавање и уједно додатно нагласили значај адекватног регулисања целокупног система финансијског извештавања од стране државе. Детаљна анализа алтернативних приступа изградњи стандарда, извршена у овом раду, потврдила је да хипотеза о доминантности система стандарда базираних на принципима над стандардима базираним на правилима делује сасвим исправно. Иако категорије на којима се анализа базира углавном имају карактер немерљивих или тешко мерљивих, чини се да је однос предности и недостатака у случају система стандарда заснованих на принципима значајно повољнији и да би овом систему требало дати предност.

По питању примарне оријентације стандарда финансијског извештавања до данас није постигнута општа сагласност. У дугом периоду, фокус стандарда је био на приходима и расходима, тј. билансу успеха и историјској набавној вредности као основи за мерење позиција финансијских извештаја. Међутим, најзначајнији доносиоци стандарда у светским оквирима последњих година

стављају све већи акценат на средства и обавезе, тј. биланс стања и фер (поштену) вредност као основу за мерење. Примена фер вредности представља једно од најконтроверзнијих рачуноводствених питања данас, а у основи свих полемика у стручној литератури, које ће се вероватно наставити и у ближој будућности, налази се супротстављеност релевантности и поузданости, као двеју битних квалитативних карактеристика финансијских извештаја. Фер вредност, која је итекако релевантна за доношење одлука од стране инвеститора, није увек могуће поуздано утврдити. Стога, просуђивање често представља једини начин да се до фер вредности дође, а оно, пак, нужно доноси ризик од злоупотреба.

Развој стандарда финансијског извештавања је у дугом периоду био готово искључиво национално оријентисан, односно опредељен специфичним потребама и карактеристикама окружења. Фактори који су условили развој стандарда на националном нивоу (политички и економски систем и ниво економског развоја, систем корпоративног финансирања, правни систем, порески систем, економска и политичка повезаност земаља, култура и ниво образовања) истовремено су резултирали појавом међународних разлика у стандардима, а тиме и праксама, финансијског извештавања, у смислу различитог састава годишњег сета финансијских извештаја, различитих форми приказивања финансијских извештаја, различитог нивоа детаљности финансијских извештаја, различите стручне терминологије и различитих правила и принципа за признавање и мерење позиција финансијских извештаја и обелодањивања у њима.

Различитост стандарда финансијског извештавања од земље до земље не представља сметњу уколико предузећа обављају своје активности и прибављају капитал претежно унутар државних граница. Међутим, последње деценије карактерише растућа глобализација бизниса, с обзиром на то да предузећа у све већој мери постају оријентисана на инострану тржишта и иностране изворе капитала. Такође, све је већи број инвеститора, како индивидуалних, тако и институционалних, који свој капитал улажу изван граница матичне земље, а берзе постају све више отворене и за иностране компаније. У условима глобализације бизниса, а нарочито тржишта капитала, и брзог развоја информационих и комуникационих технологија, различитост стандарда финансијског извештавања наметнула се као озбиљна препрека и извор значајних додатних трошкова, чији највећи терет подносе компаније укључене у међународне активности и међународни (глобални) инвеститори. У таквим условима, глобализација стандарда финансијског извештавања, у смислу смањивања разлика између постојећих, националних сетова стандарда, постала је неопходна.

Процес глобализације стандарда финансијског извештавања се, у суштини, може сматрати јако позитивним. Реч је о процесу који доприноси слободном току глобалних улагања и доноси значајне користи свим учесницима

на тржиштима капитала, као и свим осталим учесницима у процесу (ланцу) финансијског извештавања, које значајно превазилазе трошкове које овај процес изискује. О потреби глобализације стандарда финансијског извештавања постоји, већ дуже време, готово општа сагласност најутицајнијих субјеката финансијске заједнице широм света – националних доносилаца стандарда и регулатора тржишта капитала, мултинационалних компанија, међународних ревизорских фирми и инвеститора.

Међутим, очекивани крајњи исход тог процеса још увек се не може сматрати општеприхваћеним. Према преовлађујућем приступу, глобализација стандарда треба да резултира јединственим сетом глобалних стандарда, тј. сетом стандарда који ће важити за све компаније из свих земаља. Полазну основу за такав приступ чини претпоставка о суштинској сличности пословних трансакција и догађаја свих компанија, без обзира на специфичне околности у којима оне послују. Све компаније света прикупљају потребан капитал, набављају средства, продају производе или врше услуге, па је логично да се њихови финансијски извештаји састављају на бази истих правила и принципа. Други значајан приступ полази од претпоставке да монопол стандарда финансијског извештавања, попут монопола на тржишту производа, не представља оптимално решење, већ да би требало успоставити глобалну конкуренцију ограниченог броја сетова стандарда, а тиме и њихових доносилаца, уз давање права компанијама да саме, у складу са потребама својих стејхолдера, изаберу један од њих. На бази свестране анализе ових приступа глобализацији стандарда финансијског извештавања, може се констатовати да предност, по свему судећи, треба дати првом приступу, полазећи од неоспорне чињенице да тржишни механизам није савршен и да, самим тим, не постоје гаранције да ће компаније и заиста одабрати сет стандарда који најбоље одговара потребама њихових стејхолдера. Треће гледиште, које се базира на подвајању земаља света према степену економског развоја, при чему се предлаже формулисање посебних стандарда финансијског извештавања за земље у развоју, не само што није наишло на ширу прихватљивост у литератури, већ ни саме земље у развоју нису показале заинтересованост за његову имплементацију.

Дакле, један сет глобалних стандарда, по свему судећи, представља најбољи дугорочан исход процеса глобализације стандарда финансијског извештавања. Најзначајније користи које се од таквог сета очекују огледају се у:

- повећању глобалне упоредивости финансијских извештаја,
- смањењу ризика иностраних улагања,
- снижењу трошкова капитала за компаније,
- лакшем приступу компанија капиталу из различитих делова света,
- лакшем и јефтинијем састављању консолидованих финансијских извештаја од стране мултинационалних компанија,

- лакшој и јефтинијој ревизији финансијских извештаја од стране међународних ревизорских фирми,

- лакшем трансферу рачуноводствених професионалаца између земаља и

- лакшој контроли мултинационалних компанија од стране државе.

Са друге стране, успостављање и имплементација глобалних стандарда финансијског извештавања доноси и одређене проблеме и трошкове. Најзначајнији проблем огледа се у опасности да јединствени сет стандарда можда неће моћи оптимално да задовољи потребе свих земаља и компанија, док најзначајнију ставку трошкова чине транзициони трошкови, тј. трошкови које компаније морају да поднесу приликом преласка на глобалне стандарде. На основу анализа извршене у овом раду, могло би се констатовати да су потенцијалне користи од глобалних стандарда значајно изнад трошкова, што чини напоре на плану њиховог успостављања оправданим.

Потреба да јединствени сет глобалних стандарда буде праћен својом поједностављеном верзијом, која је намењена компанијама без изражене јавне одговорности, такође се чини сасвим оправданом. Због мање разноврсности и сложености пословних трансакција, ужег круга стејкхолдера чије информационе потребе су скромније, али и чињенице да оне, заправо, чине огромну већину, компаније које се не котирају на јавним тржиштима капитала и које немају јавну одговорност по неком другом основу не треба оптерећивати сетом стандарда који важи за јавно одговорне компаније, већ им треба пружити стандарде који су лакши за разумевање и јефтинији за примену. При томе, тзв. "мали" глобални стандарди (тј. стандарди намењени ентитетима без јавне одговорности) могу да се разликују од тзв. "великих" стандарда по томе што захтевају мање детаљне информације и што не садрже поједине опције за рачуноводствени третман, али не треба суштински да се разликују по принципима за признавање и мерење позиција финансијских извештаја.

Ипак, успостављање глобалних стандарда не мора аутоматски да донесе већи квалитет, већу упоредивост и већи степен транспарентности финансијских извештаја. Да би испунили своју сврху, глобални стандарда треба да задовоље неколико услова. Први услов је да буду утемељени у квалитетном и, на глобалном нивоу, општеприхваћеном концептуалном оквиру, изграђеном на бази најбољих достигнућа рачуноводствених теоретичара из свих делова света. Други услов је да појединачни стандарди буду засновани на принципима, а не детаљним правилима, при чему принципи треба да проистичу из концептуалног оквира. Трећи услов је да стандарди представљају одраз најбољих светских искустава у решавању рачуноводствених проблема. Односно, приликом изградње глобалних стандарда треба искористити сва постојећа решења рачуноводствених проблема која су се показала најбољим, без обзира на то из којих делова света потичу, а тамо где

постојећа решења нису довољно квалитетна и актуелна, потребно је развити нова, глобално прихватљива решења, уз улагање напора теоретичара и практичара из свих делова света. Глобални стандарди, по свом квалитету, треба да буду бољи од најбољих до сада постојећих националних стандарда, а процес глобализације стандарда не треба посматрати само као процес елиминисања разлика, већ и као процес побољшања квалитета. Четврти услов се огледа у довољном степену флексибилности глобалних стандарда, у смислу њихове способности да покрију разлике у националним окружењима. Ипак, флексибилност стандарда има своје границе, јер претерана флексибилност може да има негативан утицај на глобалну упоредивост финансијских извештаја. Само стандарди који испуњавају наведене услове могу, у свим деловима света, да донесу квалитетније финансијско извештавање у поређењу са националним стандардима које треба да замене.

У контексту претходних излагања, хипотезу о побољшању квалитета и транспарентности финансијских извештаја уопште и, самим тим, њихове корисности за доношење економских одлука од стране различитих стејхолдера (инвеститора и кредитора, пре свега), као резултат увођења глобалних стандарда, треба прихватити условно. Свака корист од глобалних стандарда је само потенцијална, а да ли ће она и заиста доћи до изражаја зависи од карактеристика и квалитета глобалних стандарда, као и начина њихове уградње у националне регулаторне оквири и конзистентности примене од земље до земље.

Квалитетни глобални стандарди финансијског извештавања, који би били на јединствен начин уграђени у националне регулаторне оквири, представљају најважнији, али не и једини предуслов побољшања глобалне упоредивости финансијских извештаја. Различито тумачење истих принципа од стране састављача финансијских извештаја, различити принципи и процедуре ревизије, као и различити начини супервизије рада ревизора, могу финансијске извештаје да учине неупоредивим на глобалном плану упркос постојању јединствених стандарда. Према томе, хипотеза о немогућности глобалних стандарда да, сами по себи, донесу већу упоредивост финансијских извештаја, делује неоспорно, а њену валидност су потврдили бројни примери из праксе, као и одређена емпиријска истраживања.

Склоност рачуновођа ка задржавању укорењених пракси и зависност рачуноводствених просуђивања (која имају кључни значај у контексту заснованости стандарда на принципима, као неопходне карактеристике глобалних стандарда) од националног окружења чине значајне препреке за конзистентну примену глобалних стандарда од земље до земље. У циљу превазилажења тих проблема, кључна улога поново припада концептуалном оквиру, који треба широм света да промовише циљеве, претпоставке и фундаменталне принципе глобалних стандарда и тиме помогне бољем разумевању њихове филозофије и

уједначавању просуђивања од земље до земље. Глобализација стандарда финансијског извештавања треба да буде праћена глобализацијом стандарда ревизије и процедура супервизије рада ревизора од стране меродавних националних државних тела, као и образовања и стручног усавршавања рачуноводствених професионалаца. Изостанак адекватних напора на било ком од ових поља може у значајној мери да поништи напоре на плану изградње глобалних стандарда финансијског извештавања.

Потребу за глобалним стандардима финансијског извештавања прва је спознала рачуноводствена професија, која је, током шездесетих и седамдесетих година 20. века учинила значајне напоре на плану креирања институционалне инфраструктуре за доношење глобалних стандарда. Резултат тих напора јесте креирање Међународног комитета за рачуноводствене стандарде (IASC), који је почетком 21. века трансформисан у Међународни одбор за рачуноводствене стандарде (IASB). Националне државне институције у дугом периоду нису показивале значајнији интерес за глобализацију стандарда, али се последњих година ситуација променила, с обзиром на то да су оне почеле да пружају велики допринос том процесу.

Током три деценије постојања, IASC није остварио задовољавајући успех на плану глобализације стандарда финансијског извештавања. Иако је изградио заокружен систем стандарда утемељених у концептуалном оквиру, који су углавном били базирани на постојећим решењима, развијеним на националном нивоу, IASC није успео да стекне довољан ниво кредибилитета и ауторитета, тако да његови стандарди нису имали значајну глобалну распрострањеност. Ипак, стандарди донети од стране IASC-а представљали су чврсту подлогу за наставак процеса глобализације стандарда, чији носилац је његов наследник, IASB. У том смислу, период постојања и рада IASC-а се може окарактерисати као припремни период за одлучније акције на плану глобализације стандарда финансијског извештавања, које су уследиле почетком 21. века.

Трансформација IASC-а у IASB није била само формалног карактера, већ је означила одлучан заокрет у приступу глобализацији стандарда финансијског извештавања. Процес хармонизације, који се првенствено базирао на коришћењу постојећих решења за рачуноводствене проблеме, уступио је место процесу глобалне конвергенције, који се темељи на проналажењу најбољих решења, без обзира на то да ли се та решења већ налазе у неком од постојећих националних стандарда, или тек треба да настану.

Међународни стандарди финансијског извештавања (IFRSs), као производи вишедеценијског рада IASC-а и IASB-а, представљају константно еволуирајући сет докумената (стандарда и тумачења стандарда) високог квалитета заснованих на принципима и оријентисаних ка билансу стања, који заступају

мешовит модел мерења (процењивања) позиција финансијских извештаја, у смислу комбинације концепта историјског трошка и концепта фер вредности, и захтевају обелодањивања значајног обима. С обзиром на то, они нуде, под условом да се доследно уграде у националне регулаторне оквире и стриктно следе, значајне могућности за унапређење транспарентности и упоредивости финансијских извештаја на глобалном плану, са позитивним ефектима на развој и интеграцију тржишта капитала и глобални економски раст и развој уопште, тако да је сасвим јасно због чега чине основу актуелног процеса глобалне конвергенције стандарда. Њихов доносилац, IASB, успео је у значајној мери да превазиђе недостатке иманентне IASC-у, који су се пре свега огледали у недовољној стручној компетентности и недовољним и неадекватним изворима финансирања, и стекне статус најреспектабилније светске институције за доношење стандарда финансијског извештавања.

Глобална конвергенција стандарда финансијског извештавања јесте дугорочан подухват који је, упркос досадашњим значајним резултатима, и даље далеко од окончања и пред којим стоје бројни изазови. Реч је о подухвату који данас, сасвим разумљиво и оправдано, ужива велику подршку широм света, а један од кључних задатака IASB-а састоји се у очувању те подршке. У том циљу, IASB мора да осигура транспарентност процеса доношења и ревидирања својих стандарда, као и да обезбеди инпуте од свих који су заинтересовани за тај процес. IASB мора, такође, да води рачуна о брзини и степену промена својих стандарда, јер би свака грешка на том плану могла да пољуља процес конвергенције.

Најзначајнији сегмент целокупног процеса конвергенције јесте пројекат конвергенције IFRSs и GAAP САД, који се може сматрати једним од највећих подухвата у досадашњој рачуноводственој историји. Захваљујући економској снази, а нарочито глобалном значају тржишта капитала, али и квалитету, свеобухватности и глобалној распрострањености својих стандарда финансијског извештавања, САД су добиле посебан статус у процесу конвергенције у односу на остале земље. Успешно окончање пројекта конвергенције IASB-ових и FASB-ових стандарда и прихватање IFRSs у САД које се након тога очекује, сматрају се, сасвим оправдано, кључним корацима на путу претварања IFRSs у јединствени сет глобалних стандарда. Полазећи од тога, сасвим је јасно због чега је сарадњу са FASB-ом IASB поставио на врх листе својих приоритета. Међутим, фокус на сарадњу са FASB-ом никако не значи да IASB треба да занемари потребе и интересе осталих земаља света. Да би IFRSs заиста стекли статус универзалних стандарда, неопходно је да IASB обезбеди подршку што ширег круга земаља и што већег броја интересних група широм света. Да је тако, најбоље потврђују реакције Европске уније, нарочито током процеса уградње IFRSs у њен регулаторни оквир, које су јасно показале жељу и намеру ове економске и

политичке групације да се супротстави наглашеном утицају САД на обликовање глобалних стандарда.

Досадашњи рад међународног тела за доношење стандарда финансијског извештавања (IASC-а, а затим IASB-а) карактерише превасходно ослањање на развијене земље, а нарочито оне са јаким тржиштима капитала, и њихова искуства у решавању рачуноводствених проблема, што је сасвим разумљиво ако се зна да су управо у овим земљама рачуноводствени системи и достигли највиши ниво развоја. Последица тога јесте стављање у други план потреба земаља у развоју, у чему се огледа и једна од највећих замерки које се упућују досадашњем процесу глобалне конвергенције стандарда. Ипак, земље у развоју показују значајан интерес за IFRSs, и то превасходно из економских разлога, с обзиром на то да њихово прихватање представља знатно јефтинију варијанту у поређењу са развојем сопствених стандарда, али и политичких разлога, тј. услед притисака развијених земаља и међународних организација. Заправо, у једном периоду су земље у развоју показивале већи интерес за IFRSs (IASs) у поређењу са развијеним земљама, при чему су развијене земље чак подстицале земље у развоју да следе IFRSs (IASs) иако их саме нису следиле. Тек последњих година, под утицајем реалних потреба учесника на тржиштима капитала, и развијене земље показују већи интерес за IFRSs. Најновијим изменама Статута IFRSs Фондације земље у развоју су добиле већи број представника у IASB-у, тако да у будућности треба очекивати да њиховим специфичним рачуноводственим проблемима буде посвећена већа пажња, мада ће утицај развијених земаља, а пре свега англосаксонских, по свему судећи и у догледној будућности бити изражен.

Развој глобалних стандарда у извесној мери има и политички карактер. Одабрана решења не морају увек да буду најбоља са стручног аспекта, већ понекад могу да буду опредељена политичком моћи и снагом лобирања одређених интересних група. Велике међународне рачуноводствене фирме (као кључни финансијери) и мултинационалне компаније (као најактивнији учесници у консултацијама које претходе доношењу стандарда) представљају категорије интересената са наглашеним утицајем на IASB, због чега се он, упркос значајном напретку у првој деценији 21. века, још увек не може назвати потпуно независном организацијом. У последње време, а нарочито током уградње IFRSs у регулаторни оквир ЕУ и светске финансијске кризе, IASB се нашао под појачаним ударом државних институција и званичника, који су изразили незадовољство појединим одредбама његових стандарда (посебно оних које тангирају финансијске инструменте). Подстицање што ширег круга интересената да узму активно учешће у консултацијама које претходе доношењу стандарда, наставак реформи извора финансирања IASB-а у правцу њихове диверзификације и даља географска диверзификација чланова IASB-а представљају кључне активности које треба

предузети у наредном периоду у циљу јачања независности међународног система за доношење стандарда и, самим тим, даљег повећања његовог кредибилитета.

Успостављањем јединственог сета глобалних стандарда, уколико до тога дође, неће престати потреба за IASB-ом. Пошто се економско окружење константно мења, неопходност усавршавања стандарда ће увек постојати, а самим тим ће постојати и чврсти разлози за егзистенцију међународног доносиоца стандарда. Такође, прихватање IFRSs на националном нивоу не мора нужно да значи гашење до тада постојећих националних доносилаца стандарда. Они могу да наставе да егзистирају, али са измењеном улогом, која се превасходно огледа у старању о доследној уградњи IFRSs у национални регулаторни оквир и њиховој стриктној примени, као и посредовању између учесника у ланцу финансијског извештавања своје земље и IASB-а. Национална тела која су данас задужена за доношење стандарда могла би у будућности да пружају значајан инпут IASB-у приликом усавршавања IFRSs.

Већина земаља света прихватила је IFRSs или има озбиљну намеру да то учини у блиској будућности. Ипак, један број земаља, пре свега афричких и азијских, још увек се налази изван процеса глобалне конвергенције. Ако се томе дода чињеница да је у многим земљама примена IFRSs само допуштена, као једна од опција, као и чињеница да у многим земљама IFRSs важе само за неке (обично котиране), али не и све компаније, јасно је да постоји доста простора за даљи напредак процеса глобалне конвергенције стандарда финансијског извештавања.

Прихватање IFRSs од стране бројних земаља света допринело је уједначавању рачуноводствених пракси на глобалном нивоу, што су потврдила и емпиријска истраживања. Међутим, начин њихове уградње у националне регулаторне оквире показао је бројне слабости и неконзистентности. Неке земље или групације земаља (попут ЕУ) су приликом уградње IFRSs у своје регулаторне оквире извршиле извесне модификације, тј. одступиле од њихове оригиналне верзије, док неке земље (као што је Србија) са закашњењем усклађују свој регулаторни оквир са изменама IFRSs. Када се томе додају разлике у практичној примени IFRSs, ревизији и супервизији рада ревизора између земаља, постаје јасно да су јединствене глобалне рачуноводствене праксе и даље далеко од реалности. Захваљујући својој флексибилности, IFRSs су постали прихватљиви за већину земаља света, али су многе компаније управо искористиле ту флексибилност да би задржале своје раније рачуноводствене праксе. Уместо јединствене верзије IFRSs, данас у свету фигурира већи број њихових национално обојених верзија. Кључну улогу у побољшању међународне упоредивости финансијских извештаја треба да одиграју национални регулатори, који су управо задужени за уградњу IFRSs у националне регулаторне оквире и обезбеђење њихове конзистентне и стриктне примене.

Ситуација у којој постоји мноштво националних верзија IFRSs може да буде чак и опаснија од ситуације у којој свака земља следи своје стандарде различите од стандарда других земаља. Наиме, када је инвеститорима (и другим корисницима финансијских извештаја) познато да свака земља следи сопствене стандарде, као што је био случај у прошлости, они томе прилагођавају своје понашање, у смислу упознавања са иностраним рачуноводственим системима, уградње веће стопе очекиваног ризика или одустајања од иностраних улагања. Међутим, уколико се све земље света декларишу као следбеници IASB-ових стандарда, при чему свака следи сопствену верзију IFRSs уз поштовање различитих процедура ревизије и супервизије примене стандарда, инвеститори могу бити доведени у заблуду у погледу упоредивости финансијских извештаја компанија из различитих делова света и, самим тим, донети погрешне одлуке. Они могу закључити да су извештаји компанија из различитих земаља упоредиви иако заправо нису и одустати од покушаја да их сведу на упоредиву основу.

Наведени проблем би, у значајној мери, могао да се превазиђе успостављањем функције глобалне супервизије примене IFRSs, која сада не постоји. Ту функцију би могао да преузме IASB или нека друга независна међународна организација, а она би се огледала у сталном праћењу (а) уградње IFRSs у националне регулаторне оквире широм света и ажурирања тих оквира у складу са изменама IFRSs и (б) примене IFRSs од стране компанија у свакој земљи. Глобални супервизор би своја запажања везана за усвајање и примену IFRSs од земље до земље учинио јавно расположивим, тако да би корисници финансијских извештаја могли да знају да ли компаније из неке земље која се декларише као следбеница IFRSs и заиста поштују све њихове одредбе. У таквим условима, и саме земље би биле заинтересоване за доследно и ажурно усвајање и стриктну примену IFRSs, јер би стављање једне земље на листу оних које IFRSs не следе стриктно отежало њеним компанијама привлачење иностраног капитала и имало негативан утицај на њен међународни имиџ.

ЛИТЕРАТУРА

А. Къниге и чланци

1. Abd-Elsalam, O.H. and Weetman, P. (2003), "Introducing International Accounting Standards to an emerging capital market: relative familiarity and language effect in Egypt", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 12, Issue 1), pp. 63-84.
2. Alexander, D. and Archer, S. (2008), *2009 International Accounting / Financial Reporting Standards Guide*, CCH, Chicago.
3. Alexander, D. and Nobes, C. (2010), *Financial Accounting: An International Introduction* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow.
4. Alexander, D., Britton, A. and Jorissen, A. (2007), *International Financial Reporting and Analysis* (3rd edition), Thomson, London.
5. Alfredson, K., Leo, K., Picker, R., Pacter, P., Radford, J. and Wise, W. (2007), *Applying International Financial Reporting Standards* (enhanced edition), John Wiley & Sons Australia, Ltd, Milton.
6. Ampofo, A.A. and Sellani, R.J. (2005), "Examining the differences between United States Generally Accepted Accounting Principles (U.S. GAAP) and International Accounting Standards (IAS): implications for the harmonization of accounting standards", *Accounting Forum* (Vol. 29, Issue 2), pp. 219-231.
7. Anthony, R.N., Hawkins, D.F. and Merchant, K.A. (2003), *Accounting: Text and Cases* (11th edition), International Edition, McGraw-Hill, New York.
8. Armstrong, C.S., Barth, M.E., Jagolinzer, A.D. and Riedl, E.J. (2010), "Market Reaction to the Adoption of IFRS in Europe", *The Accounting Review* (Vol. 85, Issue 1), pp. 31-61.
9. Arnold, J., Hope, T., Southworth, A. and Kirkham, L. (1994), *Financial Accounting* (2nd edition), Prentice Hall.
10. Atrill, P. and McLaney, E. (2005), *Financial Accounting for Decision Makers* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow.
11. Bae, K.H., Tan, H.P. and Welker, M. (2008), "International GAAP Differences: The Impact on Foreign Analysts", *The Accounting Review* (Vol. 83, Issue 3), pp. 593-628.
12. Ball, R. (2006), "International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors", *Accounting and Business Research* (Vol. 36, Special Issue), pp. 5-27.
13. Barth, M.E. (2008), "Global Financial Reporting: Implications for U.S. Academics", *The Accounting Review* (Vol. 83, Issue 5), pp. 1159-1179.
14. Benston, G.J., Bromwich, M. and Wagenhofer, A. (2006), "Principles- Versus Rules-Based Accounting Standards: The FASB's Standard Setting Strategy", *Abacus* (Vol. 42, Issue 2), pp. 165-188.
15. Benston, G.J., Bromwich, M., Litan, R.E. and Wagenhofer, A. (2006), *Worldwide Financial Reporting: The Development and Future of Accounting Standards*, Oxford Scholarship Online.
16. Blake, J. and Hossain, M. (1996), *Readings in International Accounting* (1st edition), International Thomson Business Press, London.
17. Blanchet, J. (2002), "Global Standards Offer Opportunity", *Financial Executive* (Vol. 18, Issue 2, March/April), pp. 28-30.

18. Bloom, R. and Elgers, P.T. (1987), *Accounting Theory & Policy* (2nd edition), A Reader, Harcourt Brace Jovanovich, Orlando.
19. Bowrin, A.R. (2007), "International Accounting Standards and Financial Reporting Uniformity: The Case of Trinidad and Tobago", *Advances in International Accounting* (Vol. 20), pp. 27-53.
20. Brackney, K.S. and Witmer, P.R. (2005), "The European Union's Role in International Standards Setting", *The CPA Journal* (Vol. 75, Issue 11, November), pp. 18-27.
21. Bullen, H.G. and Crook, K. (2005), *Revisiting the Concepts: A New Conceptual Framework Project*, International Accounting Standards Board and Financial Accounting Standards Board, May, <http://www.fasb.org> (06.09.2007).
22. Cabrera, L. (2008), "Widespread Acceptance of IFRS Continues: Is It Time for U.S. Companies to Prepare for the Transition?", *The CPA Journal* (Vol. 78, Issue 3, March), pp. 36-37.
23. Cairns, D. (2006), "The Use of Fair Value in IFRS", *Accounting in Europe* (Vol. 3), pp. 5-22.
24. Carmona, S. and Trombetta, M. (2008), "On the global acceptance of IAS/IFRS accounting standards: The logic and implications of the principles-based system", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), pp. 455-461.
25. CFA Institute Centre for Financial Market Integrity (2007), *A Comprehensive Business Reporting Model: Financial Reporting for Investors*, July, <http://www.cfapubs.org/toc/ccb/2007/2007/6> (20.08.2007).
26. Chand, P. and Patel, C. (2008), "Convergence and harmonization of accounting standards in the South Pacific region", *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting* (Vol. 24, Issue 1), pp. 83-92.
27. Chand, P. and White, M. (2007), "A critique of the influence of globalization and convergence of accounting standards in Fiji", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 18, Issue 5), pp. 605-622.
28. Charmichael, D.R., Whittington, O.R. and Graham, L. (2007), *Accountant's Handbook Volume One: Financial Accounting and General Topics* (11th edition), John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.
29. Chavis, B. and Mande, V. (2006), "US GAAP/IFRS Convergence: An Analysis of 20 F Reconciliations", *IFSAM VIII World Congress*, September 28-30, Berlin, Germany, http://www.ctw-congress.de/ifsam/progr_tracks.html (22.05.2008).
30. Cheng, K. (2009), "Navigating with the IFRS Convergence Roadmap", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 20, Issue 6, September/October), pp. 31-37.
31. Chiapello, E. and Medjad, K. (2009), "An unprecedented privatisation of mandatory standard-setting: The case of European accounting policy", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 20, Issue 4, May), pp. 448-468.
32. Choi, F.D.S. and Meek, G.K. (2008), *International Accounting* (6th edition), Pearson Education International, New Jersey.
33. Chua, W.F. and Taylor, S.L. (2008), "The rise and rise of IFRS: An examination of IFRS diffusion", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 26, Issue 6), pp. 462-473.
34. Collins, S.H. (1989), "The Move to Globalization", *Journal of Accountancy* (Vol. 167, Issue 3, March), pp. 82-85.
35. De Lange, P. and Howieson, B. (2006), "International accounting standards setting and U.S. exceptionalism", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 17, Issue 8), pp. 1007-1032.

36. Deloitte (2007), *IFRSs and US GAAP: A pocket comparison*, An IAS Plus guide, March, <http://www.iasplus.com> (14.03.2007).
37. Deloitte (2008), *2008 IFRS Survey: Where Are We Today?*, May, <http://www.iasplus.com> (26.05.2008).
38. Deloitte (2008), *IFRSs and US GAAP: A pocket comparison*, An IAS Plus guide, July, <http://www.iasplus.com> (26.09.2008).
39. Deloitte (2008), *International Financial Reporting Standards for U.S. Companies: Planning for IFRS Adoption*, <http://www.iasplus.com> (13.08.2008).
40. Deloitte (2010), *IFRS in Focus: IASB issues Practice Statement on management commentary*, December, <http://www.iasplus.com> (30.04.2011).
41. Deloitte & Touche (2003), *International Financial Reporting Standards: Of Growing Importance for U.S. Companies*, April, <http://www.iasplus.com/dttdpubs/usifrs.pdf> (01.06.2007).
42. Dennis, I. (2008), "A conceptual enquiry into the concept of a 'principles-based' accounting standard", *The British Accounting Review* (Vol. 40, Issue 3), pp. 260-271.
43. Dichev, I. (2008), "On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting", *Accounting Horizons* (Vol. 22, Issue 4), pp. 453-470.
44. Ding, Y. and Su, X. (2008), "Implementation of IFRS in a regulated market", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), pp. 474-479.
45. Douppnik, T. and Perera, H. (2007), *International Accounting*, McGraw-Hill, International Edition, New York.
46. Epstein, B.J. (2009), "The Economic Effects of IFRS Adoption", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), pp. 26-31.
47. Ernst & Young (2009), *U.S. GAAP vs. IFRS: The basics*, June, <http://www.ey.com/Global> (15.02.2011).
48. Evans, T.G. (2003), *Accounting Theory: Contemporary Accounting Issues*, Thomson South-Western, Mason.
49. Fédération des Experts Comptables Européens (2006), *Financial Reporting: Convergence, Equivalence and Mutual Recognition*, FEE Position Paper, March, <http://www.fee.be> (03.04.2008).
50. Financial Accounting Standards Board (2008), *Statement of Financial Accounting Standards Issue 162: The Hierarchy of Generally Accepted Accounting Principles*, Financial Accounting Series (Issue 302, May) <http://www.fasb.org> (13.05.2008).
51. Foster, B.P. and Shastri, T. (2010), "The Subprime Lending Crisis and Reliable Reporting: Limitations to the Use of Fair Value in Unstable Markets", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 4, April), pp. 20-25.
52. Gannon, D.J. and Ashwal, A. (2004), "Financial Reporting Goes Global", *Journal of Accountancy* (Vol. 198, Issue 3, September), pp. 43-47.
53. Gibson, C.H. (2009), *Financial Reporting & Analysis: Using Financial Accounting Information* (11th edition), South-Western Cengage Learning, Mason.
54. Godfrey, J.M. and Chalmers K. (2008), *Globalisation of Accounting Standards*, Monash Studies in Global Movements, Edward Edgar, Cheltenham.
55. Goldberg, S.R. and Godwin, J.H. (1997), "International Differences in Financial Reporting: What U.S. CFOs Need to Know", *The Journal of Corporate Accounting and Finance* (Volume 8, Issue 2, Winter), pp. 93-102.
56. Goldberg, S.R., Grant, R. and Stovall, D. (2006), "Are We Closer to Global Accounting Standards?", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 17, Issue 6, September/October), pp. 35-41.

57. Gore, R. and Zimmerman, D. (2007), "Building the Foundations of Financial Reporting: The Conceptual Framework", *The CPA Journal* (Vol. 77, Issue 8, August), pp. 30-34.
58. Gray, S.J. (1988), "Towards a Theory of Cultural Influence on the Development of Accounting Systems", *Abacus* (Vol. 24, Issue 1), pp. 1-15.
59. Gray, S.J., Linthicum, C.L. and Street, D.L. (2009), "Have 'European' and US GAAP measures of income and equity converged under IFRS? Evidence from European companies listed in the US", *Accounting and Business Research* (Vol. 39, Issue 5), pp. 431-447.
60. Greenspan, J.M. and Hartwell, C.L. (2009), "Are FASB Statements Become More Understandable?", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 2), pp. 34-38.
61. Gregoriou G.N. and Gaber, M. (2006), *International Accounting: Standards, Regulations, and Financial Reporting*, Elsevier, Oxford.
62. Hail, L., Leuz, C. and Wysocki, P. (2010), "Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part I): Conceptual Underpinnings and Economic Analysis", *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 3), pp. 355-394.
63. Hail, L., Leuz, C. and Wysocki, P. (2010), "Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the U.S. (Part II): Political Factors and Future Scenarios for U.S. Accounting Standards", *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 4), pp. 567-588.
64. Haller, A. (2002), "Financial accounting developments in the European Union: past events and future prospects", *The European Accounting Review* (Vol. 11, Issue 1), pp. 153-190.
65. Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2008), *Financial Accounting* (7th edition), Pearson Education, New Jersey.
66. Harrison, W.T., Horngren, C.T., Tomas, B. and Suwardy, T. (2011), *Financial Accounting: International Financial Reporting Standards* (8th edition), Pearson Higher Education.
67. Haverty, J.L. (2006), "Are IFRS and U.S. GAAP converging? Some evidence form People's Republic of China companies listed on the New York Stock Exchange", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 15, Issue 1), pp. 48-71.
68. Heffes, E.M. and De Mesa Graziano, C. (2007), "Accounting Without Borders: Has Its Time Come?", *Financial Executive* (September), pp. 22-26.
69. Henry, E. and Holzmann, O.J. (2011), "Conceptual Framework Revisions: Say Goodbye to "Reliability" and "Stewardship"", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 22, Issue 3, March/April), pp. 91-94.
70. Henry, E., Lin, S. and Yang, Y. (2009), "The European-U.S. "GAAP Gap": IFRS to U.S. GAAP Form 20-F Reconciliations", *Accounting Horizons* (Vol. 23, Issue 2), pp. 121-150.
71. Herz, R.H. (2007), *Statement On International Accounting Standards: Opportunities, Challenges, and Global Convergence Issues*, before the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the U.S. Senate Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment, October 24, <http://www.iasplus.com> (26.10.2007).
72. Hewitt, C.W. and White, J.W. (2007), *Testimony Concerning Globally Accepted Accounting Standards*, before the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the U.S. Senate Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment, October 24, <http://www.iasplus.com> (26.10.2007).

73. Holzmann, O.J. and Robinson, T. (2004), "FASB/GAAP – International Convergence", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 15, Issue 5, July/August), pp. 87-90.
74. Holzmann, O.J. and Robinson, T. (2005), "The Hierarchy of GAAP", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 18, Issue 6, September/October), pp. 83-86.
75. Hoogendoorn, M. (2006), "International Accounting Regulation and IFRS Implementation in Europe and Beyond – Experiences with First-time Adoption in Europe", *Accounting in Europe* (Vol. 3), pp. 23-26.
76. House, J. (2007), "EU fears US influence", *Accountancy* (Vol. 140, Issue 1368, August), p. 81.
77. Hoyle, J.B., Schaefer, T.F. and Doupnik, T.S. (2004), *Advanced Accounting* (7th edition), McGraw-Hill/Irwin, International Edition, New York.
78. IASC Foundation (2009), *Annual Report 2008*, <http://www.iasb.org> (24.07.2009).
79. IASC Foundation (2010), *Annual Report 2009*, <http://www.iasb.org> (29.04.2011).
80. ICAEW Financial Reporting Faculty (2007), *EU Implementation of IFRS and the Fair Value Directive: A report for the European Commission*, October, London, <http://ec.europa.eu> (05.06.2008).
81. ICAEW Financial Reporting Faculty (2010), *New Reporting Models For Business: Information for Better Markets initiative*, June, <http://www.icaew.com> (17.03.2011).
82. IFRS Foundation and International Accounting Standards Board (2011), *Who we are and what we do*, January, <http://www.iasb.org> (28.04.2011).
83. International Accounting Standards Board (2009), *International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs)*, London.
84. International Accounting Standards Committee Foundation and International Accounting Standards Board (2008), *Who we are and what we do*, March, <http://www.iasb.org> (17.10.2008).
85. International Federation of Accountants (2008), *Financial Reporting Supply Chain: Current Perspectives and Directions*, New York, <http://www.ifac.org> (14.02.2010).
86. International Federation of Accountants (2011), *Facts about IFAC*, April, <http://www.ifac.org> (30.04.2011), p. 1.
87. Irvine, H. (2008), "The global institutionalization of financial reporting: The case of the United Arab Emirates", *Accounting Forum* (Vol. 32, Issue 2, June), pp. 125-142.
88. Jamal, K., Bloomfield, R., Christensen, T.E., Colson, R.H., Moehrl, S., Ohlson, J., Penman, S., Stober, T., Sunder, S. and Watts, R.L. (2010), "Research-Based Perspective on the SEC's Proposed Rule – Roadmap for the Potential Use of Financial Statements Prepared in Accordance with International Financial Reporting Standards (IFRS) by U.S. Issuers", *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 1), pp. 139-147.
89. Jermakowicz, E.K. and Gornik-Tomaszewski, S. (2006), "Implementing IFRS from the perspective of EU publicly traded companies", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 15, Issue 2), pp. 170-196.
90. Karolyi, G.A. (2006), "The World of Cross-Listings and Cross-Listings of the World: Challenging Conventional Wisdom", *Review of Finance* (Vol. 10, Issue 1), pp. 99-152.

91. Kivi, L., Smith, P. and Wagner, C. (2004), "Principles-Based Standards and the Determination of Control for Consolidation", *The CPA Journal* (Vol. 74, Issue 5, May), pp. 11-13.
92. Kothari, J. and Barone, E. (2006), *Financial Accounting: An International Approach*, Prentice Hall.
93. KPMG LLP (2007), *International Financial Reporting Standards: The quest for a global language*, <http://www.kpmg.ca> (14.03.2008).
94. Kvaal, E. and Nobes, C. (2010), "International differences in IFRS policy choice: a research note", *Accounting and Business Research* (Vol. 40, Issue 2), pp. 173-187.
95. Landes, C.E. (2007), *Testimony before the Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the U.S. Senate Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment*, October 24, <http://www.iasplus.com> (28.10.2007).
96. Lane, P.R. and Milesi-Ferretti, G.M. (2004), *International Investment Patterns*, IMF Working Paper, International Monetary Fund, July, <http://www.imf.org> (21.04.2011).
97. Langmead, J.M. and Soroosh, J. (2009), "International Financial Reporting Standards: The Road Ahead", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), pp. 16-24.
98. Larson, R.K. and Street, D.L. (2004), "Convergence with IFRS in an expanding Europe: progress and obstacles identified by large accounting firms' survey", *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation* (Vol. 13, Issue 2), pp. 89-119.
99. Larson, R.K. and Street, D.L. (2006), "The Roadmap to Global Accounting Convergence", *The CPA Journal* (Vol. 76, Issue 10, October), pp. 36-43.
100. Larson, R.K. and York Kenny, S. (1995), "An Empirical Analysis of Accounting Standards, Equity Markets, and Economic Growth in Developing Countries", *International Journal of International Financial Management and Accounting* (Vol. 6, Issue 2), pp. 130-157.
101. Lehman, G. (2005), "A critical perspective on the harmonisation of accounting in a globalising world", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 16, Issue 7), pp. 975-992.
102. Li, S. (2010), "Does Mandatory Adoption of International Financial Reporting Standards in the European Union Reduce the Cost of Equity Capital?", *The Accounting Review* (Vol. 85, Issue 2), pp. 607-636.
103. Lindberg, D.L. and Seifert, D.L. (2010), "A New Paradigm of Reporting: The Basics of Financial Reporting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 1, January), pp. 36-39.
104. Liu, Q. and Hildebeitel, K. (2010). "IFRS Adoption in the U.S.: Why the Postponement?", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 11, November), pp. 26-30.
105. MacDonald, L. (2003), "Right in principle", *Accountancy* (Vol. 131, Issue 1315), p. 89.
106. Macve, R. (1997), *A Conceptual Framework for Financial Accounting and Reporting: Vision, Tool, or Threat?*, Routledge.
107. Maines, L.A. (2007), "Spotlight on principles-based financial reporting", *Business Horizons* (Vol. 50, Issue 5), pp. 359-364.
108. Maines, L.A., Bartov, E., Fairfield, P., Hirst, D.E., Iannaconi, T.E., Mallett, R., Schrand, C.M., Skinner, D.J. and Vincent, L. (2003), "Evaluating Concepts-Based vs. Rules-Based Approaches to Standard Setting", *Accounting Horizons* (Vol. 17, Issue 1, March), pp. 73-89.

109. *Међународни рачуноводствени стандарди*, превод, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2003, Београд.
110. *Међународни стандарди финансијског извештавања*, превод, Службени гласник Републике Србије бр. 16/2008, Београд.
111. Melville, A. (2008), *International Financial Reporting: A Practical Guide*, Pearson Education Limited, Harlow.
112. Needles, B.E. Jr. and Powers, M. (2007), *Financial Accounting* (9th edition), Houghton Mifflin Company, Boston.
113. Nicolaisen, D.T. (2004), *Speech by SEC Staff: Remarks before the IASB Meeting with World Standard-setters*, September 28, <http://www.sec.gov/news/speech/spch092804dtn.htm> (17.02.2009).
114. Nobes, C. and Parker, R. (2010), *Comparative International Accounting* (11th edition), Pearson Education Limited, Harlow.
115. *OECD Principles of Corporate Governance*, OECD, 2004.
116. Pacter, P. (2005), "What exactly is convergence?", *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation* (Vol. 2, Issue 1/2), pp. 67-83.
117. Prather-Kinsey, J. (2006), "Developing countries converging with developed-country accounting standards: Evidence from South Africa and Mexico", *The International Journal of Accounting* (Vol. 41, Issue 2), pp. 141-162.
118. Prather-Kinsey, J. and Waller Shelton, S. (2005), "IAS Versus U.S. GAAP: Assessing the Quality of Financial Reporting in South Africa, the United Kingdom, and the United States", *Advances in International Accounting* (Vol. 18), pp. 153-168.
119. PricewaterhouseCoopers (2003), *Global GAAP: The Future of Corporate Reporting*, http://www.complianceweek.com/s/documents/Global_GAAP.pdf (28.01.2009).
120. PricewaterhouseCoopers (2007), "International Financial Reporting Standards: The right move for US business", *10Minutes on IFRS*, October, <http://www.pwc.com> (08.11.2007).
121. PricewaterhouseCoopers (2007), *ViewPoint: Convergence of IFRS and US GAAP*, April, <http://www.pwc.com> (22.05.2008).
122. PricewaterhouseCoopers (2009), "Survey of users' information needs", *World Watch* (Issue 1), p. 14.
123. PricewaterhouseCoopers (2010), *IFRS adoption by country*, <http://www.pwc.com> (30.07.2010).
124. PricewaterhouseCoopers (2010), *International Financial Reporting Standards: Pocket Guide – 2010*, <http://www.pwc.com> (06.02.2011).
125. Radebaugh, L.H. (1987), *International Aspects of Segment Disclosures: A Conceptual Approach*, Research Monograph No2, Department of Accounting and Finance, Glasgow Business School, University of Glasgow, Glasgow.
126. Radebaugh, L.H. and Gray, S.J. (1997), *International Accounting and Multinational Enterprises* (4th edition), John Wiley & Sons, Inc., New York.
127. Радовановић, Р. (2001), *Финансијско извештавање*, Економски факултет, Београд.
128. Rahman, A., Perera, H. and Ganesh, S. (2002), "Accounting Practice Harmony, Accounting Regulation and Firm Characteristics", *Abacus* (Vol. 38, Issue 1), pp. 46-77.
129. Rahr, K., Karim, K.E. and Rutledge, R.W. (2010), "Transitioning to IFRS: What Should CPAs and Accounting Firms Be Doing?", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 3), pp. 6-9.

130. Ранковић, Ј.М. (2007), *Теорија биланса* (10. издање), Центар за издавачку делатност Економског факултета у Београду.
131. Reimers, J.L. (2008), *Financial Accounting: A Business Process Approach* (2nd edition), Pearson Education, Inc., New Jersey.
132. Rich, J.S., Jones, J.P., Mowen, M.M. and Hansen, D.R. (2010), *Cornerstones of Financial Accounting*, South-Western Cengage Learning, Mason.
133. Roberts, C., Weetman, P. and Gordon, P. (2008), *International Corporate Reporting: A Comparative Approach* (4th edition), Pearson Education Limited, Harlow.
134. Robinson, T.R., Munter, P. and Grand J. (2004), *Financial Statements Analysis: A Global Perspective*, Pearson Education International, New Jersey.
135. Rodrigues, L.L. and Craig, R. (2007), "Assessing international accounting harmonization using Hegelian dialectic, isomorphism and Foucault", *Critical Perspectives on Accounting* (Vol. 18, Issue 6), pp. 739-757.
136. Rouse, R.W. (2006), "The Road Toward Convergence", *The Journal of Corporate Accounting & Finance* (Vol. 17, Issue 5, July/August), pp. 95-97.
137. Saudagaran, S.M. (2009), *International Accounting: A User Perspective* (3rd edition), CCH, Chicago.
138. Schipper, K. (2005), "The Introduction of International Accounting Standards in Europe: Implications for international convergence", *European Accounting Review* (Vol. 14, Issue 1, May), pp. 101-126.
139. Schroeder, R.G., Clark, M.W. and Cathey, J.M. (2009), *Financial Accounting Theory and Analysis: Text and Cases* (9th edition), John Wiley & Sons, Inc., Danvers.
140. Scott, W.R. (2009), *Financial Accounting Theory* (5th edition), Pearson Prentice Hall, Toronto.
141. Securities and Exchange Commission (2010), *Commission Statement in Support of Convergence and Global Accounting Standards*, <http://www.sec.gov/rules/other/2010/33-9109.pdf> (03.09.2010).
142. Securities and Exchange Commission (2010), *Work Plan for the Consideration of Incorporating International Financial Reporting Standards into the Financial Reporting System for U.S. Issuers*, <http://www.sec.gov/rules/other/2010/33-9109.pdf> (03.09.2010).
143. Seifert, D.L. and Lindberg, D.L. (2010), "Key Provisions of IFRS for Small and Medium-sized Entities", *The CPA Journal* (Vol. 80, Issue 5, May), pp. 34-37.
144. Стефановић, Р. (1998), "Рачуноводствена регулатива", *Финансијско рачуноводство II*, Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд, стр. 11-31.
145. Стефановић, Р. (2004), "Општеприхваћени рачуноводствени принципи (GAAP) САД: основа међународног финансијског извештавања", *Финансије* (1-6), стр. 144-149.
146. Стефановић, Р. (2004), "Међународни стандарди финансијског извештавања: суштина и иницијална примена", *Банкарство* (1-2), стр. 15-20.
147. Стефановић, Р. (2005), "Глобални рачуноводствени стандарди: примарна основа светске хармонизације финансијског извештавања", *Ревизија* (13), стр. 13-20.
148. Стефановић, Р. и Богићевић, Ј. (2006), "Разумевање међународних разлика у финансијском извештавању", *Монографија "Корпоративно управљање у транзицији"*, Економски факултет, Крагујевац, стр. 40-58.

149. Стефановић, Р. и Обрадовић, В. (2003), "Разумевање иницијалне примене Међународних стандарда финансијског извештавања", *Банкарство* (11-12), Београд, стр. 3-8.
150. Стефановић, Р. и Обрадовић, В. (2009), "Корпоративно управљање и тржиште капитала", *Научни скуп "Иностранни капитал као фактор развоја земаља у транзицију"*, Зборник радова, Економски факултет, Крагујевац, 6. новембар, стр. 129-142.
151. Street, D.L. (2002), *GAAP Convergence 2002: A Survey of National Efforts to Promote and Achieve Convergence with International Financial Reporting Standards*, BDO, Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young, Grant Thornton, KPMG and PricewaterhouseCoopers, <http://www.iasplus.com> (09.03.2008).
152. Sunder, S. (2002), "Regulatory competition among accounting standards within and across international boundaries", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 21, Issue 3), pp. 219-234.
153. Sunder, S. (2005), "Social Norms versus Standards of Accounting", *General Accounting Theory: Towards Balanced Development*, International Conference (editors: Dobija, M. and Martin, S.), Cracow University of Economics, pp. 157-177.
154. Sunder, S. (2007), "Uniform Financial Reporting Standards: Reconsidering the Top-Down Push", *The CPA Journal* (Vol. 77, Issue 4, April), pp. 6-9.
155. Шкарић-Јовановић, К. (2008), "Усклађивање нормативне основе финансијског извештавања у Србији са захтевима Европске уније", *Улога и задаци финансијског извештавања у процесу придруживања Европској унији*, XXXIX Симпозијум Савеза рачуновођа и ревизора Србије: Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања, Зборник радова, Златибор, 29-31. мај, стр. 47-61.
156. Шкарић-Јовановић, К. (2011), "Носиоци одговорности за квалитет финансијског извештавања", *Квалитет финансијског извештавања – изазови, перспектив и ограничења*, XLII Симпозијум Савеза рачуновођа и ревизора Србије: Рачуноводство и пословне финансије у савременим условима пословања, Зборник радова, Златибор, 26-28. мај, стр. 7-30.
157. Tarca, A. (2004), "International Convergence of Accounting Practices: Choosing between IAS and US GAAP", *Journal of International Financial Management and Accounting* (Vol. 15, Issue 1), pp. 60-91.
158. Thomson, J.C. (2008), "When Accounting Finally Becomes Global", *The CPA Journal* (Vol. 78, Issue 9, September), pp. 20-23.
159. Toerner, M.C. (2009), "A Guide to Using the Accounting Standards Codification", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 2, February), pp. 20-25.
160. Tokar, M. (2005), "Convergence and the Implementation of a Single Set of Global Standards: The Real-life Challenge", *Accounting in Europe* (Vol. 2), pp. 48-68.
161. Toppe Shortridge, R. and Myring, M. (2004), "Defining Principles-Based Accounting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 74, Issue 8, August), pp. 34-37.
162. Tribunella, H. (2009), "Twenty Questions on International Financial Reporting Standards", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 3, March), pp. 32-37.
163. Trussel, J.M. and Rose, L.C. (2009), "Fair Value Accounting and the Current Financial Crisis", *The CPA Journal* (Vol. 79, Issue 6, June), pp. 26-30.
164. Tweedie, D. (2007), *Statement before the Subcommittee on Securities, Insurance, and Investment of the United States Senate*, October 24, Washington, <http://www.iasplus.com> (26.10.2007).

165. Tyson, T. (2011), "The Convergence of IFRS and U.S. GAAP: What Will the SEC's Next Step Be?", *The CPA Journal* (Vol. 81, Issue 6, June), pp. 26-31.
166. United States Securities and Exchange Commission (2003), *Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 on the Adoption by the United States Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System*, Submitted to Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs of the United States Senate and Committee on Financial Services of the United States House of Representatives, <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm#1a> (20.07.2010).
167. Van der Meulen, S., Gaeremynck, A. and Willekens, M. (2007), "Attribute differences between U.S. GAAP and IFRS earnings: An exploratory study", *The International Journal of Accounting* (Vol. 42, Issue 2), pp. 123-142.
168. Walton, P., Haller, A. and Raffournier, B. (2003), *International Accounting* (2nd edition), Thomson.
169. Weirich, T.R., Pearson, T.C. and Churyk, N.T. (2010), *Accounting & Auditing Research: Tools & Strategies* (7th edition), John Wiley & Sons, Inc.
170. Whittington, G. (2005), "The adoption of International Accounting Standards in the European Union", *European Accounting Review* (Vol. 14, Issue 1, May), pp. 127-153.
171. Whittington, G. (2008), "Fair Value and the IASB/FASB Conceptual Framework Project: An Alternative View", *Abacus* (Vol. 44, Issue 2), pp. 139-168.
172. Whittington, G. (2008), "Harmonisation or discord? The critical role of the IASB conceptual framework review", *Journal of Accounting and Public Policy* (Vol. 27, Issue 6), pp. 495-502.
173. Wiecek, I.M. and Young, N.M. (2010), *IFRS Primer: International GAAP Basics*, John Wiley & Sons.
174. Wild, J.J. (2005), *Financial Accounting: Information for Decisions* (3rd edition), McGraw-Hill/Irwin, International Edition, New York.
175. Willemain, J. (2008), *Corporate reporting: Trends and tensions in convergence*, Deloitte, June, <http://www.iasplus.com> (03.08.2008).
176. Zarb, B.J. (2006), "The Quest for Transparency: Should International Financial Reporting Standards Replace U.S. GAAP?", *The CPA Journal* (Vol. 76, Issue 9, September), pp. 30-33.
177. Zeff, S.A. (2005), "The Evolution of U.S. GAAP: The Political Forces Behind Professional Standards (Part 1)", *The CPA Journal* (Vol. 75, Issue 1, January), pp. 18-27.
178. Zeff, S.A. (2005), "The Evolution of U.S. GAAP: The Political Forces Behind Professional Standards (Part 2)", *The CPA Journal* (Vol. 75, Issue 2, February), pp. 18-29.
179. Zeff, S.A. (2007), "Some obstacles to global financial reporting comparability and convergence at high level of quality", *The British Accounting Review* (Vol. 39, Issue 4, December), pp. 290-302.
180. Zeff, S.A. and Dharan, B.A. (2004), *Readings and Notes on Financial Accounting: Issues and Controversies* (4th edition), McGraw-Hill International Editions.
181. Zeghal, D. and Mhedhbi, K. (2006), "An analysis of the factors affecting the adoption of international accounting standards by developing countries", *The International Journal of Accounting* (Vol. 41, Issue 4), pp. 373-386.

Б. Интернет сајтови

1. <http://www.iasb.org> (International Accounting Standards Board)
2. <http://www.iasplus.com> (IAS PLUS, Deloitte)
3. <http://www.ifac.org> (International Federation of Accountants)
4. <http://www.fasb.org> (Financial Accounting Standards Board)
5. <http://www.fee.be> (Fédération des Experts-Comptables Européens)
6. <http://www.mfin.gov.rs> (Министарство финансија Републике Србије)
7. <http://www.oecd.org> (Organisation for Economic Co-operation and Development)
8. <http://www.pwc.com> (PricewaterhouseCoopers LLP)
9. <http://www.sec.gov> (U.S. Securities and Exchange Commission)
10. <http://www.world-exchanges.org> (World Federation of Exchanges)